Thomas Mann
Lotte la Weimar
Traducere din limba germană ALEXANDRU PHILIPPIDE

Biblioteca THOMAS MANN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României MANN, THOMAS
Lotte la Weimar / Thomas Mann; trad.: Alexandru Philippide
Bucureşti: RAO International Publishing Company, 2005
ISBN 973 – 576 – 806 – 2 I. Philippide, Alexandru (trad.)
821.112.2 – 31 = 135.1
RAO International Publishing Company Grupul Editorial RAO Str. Turda nr. 117 – 119, Bucureşti, ROMÂNIA
THOMAS MANN *Lotte in Weimar*
Copyright e 1939 by Bermann – Fischer Verlag AB, Stockholm. Renewed 1967 by Katia Mann All rights reserved by S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main
Ilustraţia copertei PAUL HAVILAND *Melancolie* e RAO International Publishing Company 2005 pentru versiunea în limba română
Tiparul executat de R.A., Monitorul Oficial”

Bucureşti, România
2005
ISBN 973 – 576 – 806 – 2

Oricât ne-ar înfrunta, Vuind, vrăjmaşii, Mereu noi vom cânta Urmându-ţi paşii. Curaj vom căpăta trăind în tine. Dureze viaţa ta Mult timp, spre bine!

DIVANUL APUSEAN-RĂSĂRITEAN

Capitolul întâi

Într-o zi, încă văratică, de pe la sfârşitul lui septembrie 1816, lui Mager, chelnerul Hotelului *L'Éléphant* din Weimar, un om instruit, i s-a întâmplat ceva emoţionant şi care i-a pricinuit o tulburătoare bucurie. Nu că ar fi fost ceva nefiresc în acel eveniment, dar cert este că lui Mager o bucată de vreme i s-a părut că visează.

În ziua aceea, dimineaţa, puţin după ceasurile opt, au sosit de la Gotha, folosind cursa obişnuită a poştalionului, şi au tras la vestitul hotel din piaţă trei femei care, la prima vedere – şi chiar la a doua –, nu aveau nimic deosebit ca înfăţişare. Legătura dintre ele se putea vedea uşor: erau mama, fiica şi camerista. Mager, gata să facă plecăciunile de bun sosit, stătea sub bolta de la intrare şi văzuse cum rândaşul le ajutase pe cele două dintâi să coboare de pe scara trăsurii, în timp ce camerista, pe nume Klärchen, îşi lua rămas-bun de la surugiul poştalionului, lângă care şezuse şi cu care, după toate aparenţele, se împăcase foarte bine pe drum. Surugiul se uita la ea cu coada ochiului, zâmbind şi gândindu-se

probabil la dialectul în care vorbise fata, şi o petrecu din ochi, cufundat într-un soi de meditaţie zeflemitoare, în timp ce Klärchen, tot răsucindu-se, suflecându-şi rochia şi făcând graţii fără rost, se dădea jos de pe capra înaltă a trăsurii. Surugiul trase de curea cornul care îi atârna la spate, îl duse la gură şi începu să sune cu multă simţire, spre bucuria unor băieţaşi şi a câtorva trecători matinali care se opriseră să vadă cine a sosit.

Stând tot cu spatele către hotel, doamnele mai zăboviră puţin lângă trăsura poştei, ca să supravegheze descărcarea bagajului, de altfel destul de modest, în timp ce Mager aştepta clipa în care, liniştite în ce priveşte cuferele, aveau să se îndrepte către uşă, iar el avea să le întâmpine pe trotuar, cu aerul lui de diplomat, cu un zâmbet curtenitor şi totodată uşor reţinut pe chipu-i albicios, încadrat de o barbă roşiatică, în fracul lui încheiat până sus, cu cravata spălăcită în jurul gulerului larg şi cu pantalonii strâmţi traşi peste căputele lăbărţate.

— Bună ziua prietene, spuse cea mai în vârstă dintre cele două doamne, matroană destul de coaptă, spre şaizeci de ani, cam rotofeie, îmbrăcată cu o rochie albă, cu o mantilă neagră, cu mitene de aţă şi cu o bonetă înaltă, de sub care ieşea la iveală un păr creţ, de culoare cenuşie, care fusese pe vremuri blond. Ne trebuie locuinţă pentru trei persoane, o odaie cu două paturi pentru mine şi copila mea (copilă nu mai era de mult doamna cea tânără – avea vreo treizeci de

ani şi ea, păr negru cârlionţat şi un guleraş încreţit în jurul gâtului; năsucul fin arcuit al mamei la ea devenise cam prea ascuţit, prea aspru) şi o odăiţă, nu prea departe, pentru camerista mea. Putem avea asta?

Ochii ei albaştri, plini de o distinsă oboseală, priviră în sus pe deasupra chelnerului, către faţada hotelului. Gura mică, încrustată în grăsimea pe care vârsta i-o adunase în obraji, avea mişcări deosebit de plăcute. În tinereţe fusese cu siguranţă mai drăgălaşă decât era acum fiică-sa. Ceea ce sărea în ochi în înfăţişarea acestei doamne era însă tremurul de sus în jos al capului, care în bună parte te făcea să crezi că ar fi fost doar o întărire a vorbelor rostite şi un îndemn de-a încuviinţa spusele ei, astfel încât cauza tremurului părea să fie mai mult vioiciunea decât slăbiciunea sau, în orice caz, păreau să fie şi una, şi alta.

— Desigur, răspunse chelnerul, conducându-le spre uşă pe mamă şi pe fiică, în timp ce camerista venea după ei, legănând în mână o cutie de pălării. E drept că avem, ca de obicei, foarte multă lume şi ne-am putea afla în situaţia de-a refuza chiar persoane de cea mai bună condiţie, totuşi nu ne vom cruţa nicio osteneală ca să îndeplinim dorinţa Domniilor voastre cum vom putea mai bine.

— Drăguţ din partea dumitale! zise doamna cea străină, aruncându-i fiică-sii o privire veselă şi plină de înţeles când auzi limbajul frumos ticluit şi totodată cu un puternic colorit turingo-saxon al

chelnerului.

— Poftiţi, vă rog poftiţi! spuse Mager, conducându-le politicos în vestibul. Biroul e pe dreapta. Doamna Elmenreich, patroana hotelului, va fi foarte bucuroasă. Pe aici, vă rog.

Doamna Elmenreich, cu un ac în formă de săgeată înfipt în păr, într-o rochie cu talia pe sub piept şi o jachetă tricotată, pe care şi-o punea din pricină că era nevoită să şadă prea aproape de uşă, trona lângă un mănunchi de pene de scris, o nisiparniţă şi un abac, îndărătul unui soi de tejghea ce despărţea de restul odăii firida unde se afla biroul. Un funcţionar al hotelului, care tocmai ieşise de după pupitrul lui, parlamenta pe englezeşte mai la o parte cu un domn îmbrăcat într-un pardesiu cu guler înalt şi lat, cu siguranţă posesorul geamantanelor îngrămădite la intrare. Patroana, care se uita mai mult în treacăt la cei care intrau, fără să ia bine seama la ei, răspunse salutului doamnei vârstnice, precum şi la abia schiţata reverenţă a celei tinere înclinând cu demnitate capul şi ascultă plecând urechea cererea cu privire la odăi transmisă de chelner, pentru ca să ia apoi un plan al casei, înrămat, peste care îşi plimbă câteva clipe vârful creionului.

— Douăzeci şi şapte, zise ea întorcându-se către servitorul cu şorţ care aştepta cu bagajele doamnelor. O cameră cu un singur pat însă nu am. Mamzela o să trebuiască să stea cu camerista contesei Larisch din Erfurt. Avem tocmai acuma o

mulţime de oaspeţi cu oamenii lor de serviciu.

Klärchen, care stătea la spatele stăpână-sii, strâmbă din nas, dar aceasta încuviinţă.

— O să ne aranjăm şi aşa, zise stăpâna şi dădu să plece, cu rugămintea de a i se arăta odaia şi de a i se aduce acolo bagajele.

— Imediat, doamnă, spuse chelnerul. Mai trebuie îndeplinită o formalitate. Vă rugăm din tot sufletul, câteva rânduri. Nu de la noi porneşte toată această pedanterie, ci de la sfânta hermandadă[1]. Aşa e dumneaei, nu-i chip să se schimbe. Legile şi regulile se moştenesc, ca să zicem aşa, ca o boală cronică. Îmi permiteţi a vă ruga să aveţi bunătatea…?

Doamna râse şi se uită din nou la fiică-sa, dând din cap amuzată.

— Ah da, zise ea, uitasem. Dacă aşa trebuie… De altfel, după cum văd, dumneata eşti om cu carte şi tare în citate. Dă-mi, te rog, cele trebuincioase!

Şi, apropiindu-se de masă, luă cu degetele fine ale mâinii înmănuşate cu mitene tibişirul atârnat de o sfoară, pe care patroana i-l întinse, apoi, continuând să zâmbească, se aplecă peste tabla unde mai erau înşirate câteva nume.

Începu să scrie încet, şi pe măsură ce scria râsul se potolea, lăsând în urma lui doar chicote

---

1 În spaniolă, *hermandad* – frăţie. Denumire a unei asociaţii din secolul al XII-lea a oraşelor castiliene şi aragoneze menită a le asigura protecţia. Prin extensie, poliţie. (n.tr.)

ca nişte oftaturi, ecouri ale veseliei pe cale de a se stinge. În vremea asta, tremurul de sus în jos al capului se observa şi mai bine, poate şi din cauza poziţiei incomode în care scria.

Toţi se uitau la ea. Dintr-o parte privea peste umărul ei fiică-sa, ridicându-şi sprâncenele frumoase şi armonios arcuite (le avea de la mamă), cu buzele strânse într-o schimă batjocoritoare, iar de cealaltă parte, chelnerul Mager trăgea cu ochiul ca să vadă dacă umple cum trebuie rubricile însemnate cu roşu, dar totodată şi pentru a-şi mulţumi curiozitatea lui de provincial, împins de satisfacţia nu pe de-a-ntregul lipsită de acea răutate pe care o ai văzând că a sosit clipa când rolul oarecum de efect al necunoscutului trebuie să înceteze, fiind nevoit să-şi spună numele şi să iasă din anonimat. Din vreun motiv sau altul, funcţionarul de la birou şi călătorul englez conteniseră vorba şi se uitau şi ei la doamna care scria dând din cap şi care forma literele cu luare-aminte, aproape ca un copil.

Mager citi, clipind din ochi: „Doamna consilier aulic Charlotte Kestner, văduvă, născută Buff, din Hanovra, ultimul domiciliu în Goslar, născută la 11 ianuarie 1753 în Wetzlar; cu fiica şi camerista”.

— E destul? întrebă doamna consilier aulic; şi, văzând că nu-i răspunde nimeni, hotărî tot ea: Cred că-i destul.

Apoi, cu o mişcare energică, voi să pună pe masă tibişirul; uitând însă că nu era slobod,

smulse şi suportul de care era prins.

— Vai, ce neîndemânatică sunt! spuse ea înroşindu-se şi aruncând din nou o scurtă privire către fiică-sa care, cu buzele strânse batjocoritor, stătea cu ochii plecaţi. Nu face nimic, se poate pune repede la loc cum a fost, şi gata. Iar acum, în sfârşit, hai să ne ducem în odaie!

Şi, cu oarecare grabă, dădu să plece. Fiică-sa, camerista şi cu chelnerul, urmaţi de servitorul chel, care ducea geamantanele şi cutiile, porniră după ea prin vestibul, către scara care urca la etaj. Mager nu mai sfârşea cu clipitul din ochi. Bătea de câteva ori repede din pleoape, de parcă ar fi confirmat ceva, apoi un scurt răstimp se uita ţintă cu ochii lui înroşiţi şi îşi deschidea uşurel gura într-un fel despre care n-ai fi putut spune că e prostesc, ci oarecum bine chibzuit. Când ajunse la prima treaptă, începu să vorbească, oprind în loc tot grupul.

— Vă rog să mă scuzaţi, zise el. Vă rog foarte mult să mă scuzaţi dacă întrebarea mea… Nu-i o curiozitate vulgară şi nelalocul ei… Avem într-adevăr cinstea… cu doamna consilier aulic Kestner, Madame Charlotte Kestner, născută Buff, din Wetzlar…?

— Da, eu sunt, confirmă zâmbind doamna cea în vârstă.

— Vreau să spun… Da, desigur, aşa este… Voiam să întreb numai… dacă… În sfârşit… e vorba de Charlotte… mai pe scurt, Lotte… Kestner, născută Buff, din casa ordinului teutonic

din Wetzlar… fostă…

— Da, chiar ea, dragul meu. Numai că nu sunt de loc „fostă” sunt aici, foarte prezentă, şi aş vrea să mă duc în cameră…

— Da, numaidecât, zise Mager şi, plecându-şi capul, se repezi înainte, dar în clipa următoare se opri iar, pironit locului, şi îşi împreună degetele.

— O, ce minunăţie! spuse din adâncul inimii. Ce minunăţie, doamnă consilier aulic! Să mă ierte doamna consilier aulic dacă mintea mea nu se poate încă obişnui cu identitatea aici prezentă şi cu perspectiva care se deschide… E ceva, ca să zic aşa, căzut deodată din cer… Vasăzică, hotelul nostru are cinstea şi nepreţuita distincţie de-a găzdui prototipul în carne şi oase, dacă-mi este îngăduit a mă exprima astfel… într-un cuvânt, mi-a fost hărăzit să văd cu ochii mei pe Lotte a lui Werther…

— Într-adevăr, aşa este! zise doamna consilier aulic cu un ton grav şi calm, în timp ce îi arunca o privire de dojană cameristei, care chicotea pe înfundate. Şi dacă acest lucru ar fi un motiv mai mult ca să ne arăţi, ostenite cum suntem de pe drum, camerele noastre, atunci aş fi foarte mulţumită.

— Într-o clipă, spuse chelnerul şi porni cu paşi repezi. Camera numărul douăzeci şi şapte – din păcate –, la etajul al doilea. După cum observă doamna consilier, scara noastră nu e greu de urcat, totuşi, dacă am fi bănuit… Deşi e mare aglomeraţie la noi, totuşi, fără îndoială că… În

orice caz, odaia e arătoasă, dă cu ferestrele spre piaţă şi e plăcută. Chiar acum de curând au locuit în ea domnul şi doamna maior von Egloffstein din Halle, când au venit în vizită la mătuşa dumnealor, doamna prim-şambelan Egloffstein. În octombrie 1813 a stat tot în camera aceasta un aghiotant al Alteţei sale imperiale marele duce Constantin. Este oarecum o amintire istorică… Vai, Doamne, dar ce vorbesc eu de nişte amintiri istorice care, pentru un om cu simţire, nu pot să se compare nici pe departe cu… Numai câţiva paşi, doamnă consilier! De la scară mai faceţi doar câţiva paşi pe coridor. După cum doamna consilier poate să observe, totul e proaspăt văruit. După ce ne-au vizitat cazacii de la Don, la sfârşitul lui 1813, am fost nevoiţi să renovăm temeinic totul – scări, camere, coridoare şi saloane –, lucru care poate că trebuia de multă vreme făcut. Şi iată că evenimentele năprasnice ale istoriei ne-au silit să-l împlinim, de unde s-ar putea trage concluzia că în viaţă înnoirile nici nu ar avea loc dacă n-ar fi stârnite de evenimente năprasnice. Nu vreau de altfel să atribui în chip exclusiv cazacilor meritul acestor renovări. Am mai avut şi prusaci şi husari unguri, fără să mai vorbim de franţujii, care au venit cei dintâi… Am ajuns. Poftiţi, vă rog, doamnă consilier aulic!

Şi, cu o plecăciune, deschise uşa la perete şi le făcu loc să intre. Femeile cercetară în fugă cu privirea perdelele din muselină scrobită de la cele două ferestre, consola dintre ele, cu oglinda puţin

cam ştearsă în rama-i poleită, paturile acoperite de cuverturi albe, care aveau un mic polog pentru amândouă, precum şi toate celelalte lucruri de trebuinţă. O gravură în acvaforte, înfăţişând un peisaj cu un templu antic, împodobea peretele. Duşumelele străluceau, bine lustruite.

— Foarte drăguţă odaia! spuse doamna consilier aulic.

— Am fi foarte fericiţi dacă doamnelor le-ar plăcea la noi. Dacă aveţi nevoie de ceva – aici e cordonul clopoţelului. De apă caldă, bineînţeles, am eu grijă. Am fi nespus de fericiţi dacă doamna consilier aulic ar fi mulţumită…

— Da, sigur că da. Doar nu suntem atât de mofturoase. Mulţumesc, îi spuse ea servitorului care, după ce lăsase jos bagajele şi le pusese pe suportul de curele, plecă. Şi îţi mulţumesc şi dumitale, i se adresă ea chelnerului, dând din cap în semn că poate să plece. Avem acum tot ce ne trebuie şi am vrea…

Mager însă nu se clintea din loc, ci stătea aşa, cu mâinile împreunate şi cu ochii lui înroşiţi aţintiţi pe chipul doamnei.

— O, Doamne, Dumnezeule! exclamă el. Ce întâmplare vrednică să fie scrisă, doamnă consilier aulic! Poate că doamna consilier nu-şi închipuie ce simte un om de inimă care, pe neaşteptate şi fără ca măcar să bănuiască, se pomeneşte în faţa unui eveniment ca acesta, cu nişte perspective atât de emoţionante… Domnia voastră sunteţi, ca să zic aşa, obişnuită cu împrejurările la care mă refer şi

cu o identitate sfântă pentru noi toţi şi desigur că toate acestea vi se par banale şi cotidiene şi nu cântăriţi în toată amploarea ceea ce se poate petrece într-un suflet sensibil şi de mult îndrăgostit de literatură, care nici pe departe nu se aştepta la una ca asta, ce se petrece în acest suflet atunci când face cunoştinţă – dacă-mi este îngăduit să spun aşa şi vă rog să mă scuzaţi – atunci când se întâlneşte dintr-odată cu o personalitate învăluită de strălucirea poeziei şi înălţată ca de nişte braţe de flăcări către cerul gloriei eterne…

— Uite ce, prietene, răspunse doamna consilier cu un zâmbet de împotrivire, deşi tremurul capului, care la vorbele chelnerului începuse din nou, foarte vizibil, ar fi putut să fie luat drept o încuviinţare. (Camerista stătea la spatele ei şi se uita cu o curiozitate amuzată la faţa, emoţionată aproape până la lacrimi, a lui Mager, în timp ce fiica doamnei consilier, într-un colţ al camerei, se ocupa de bagaje cu o vădită nepăsare.) Uite ce, prietene, eu sunt o femeie bătrână şi fără pretenţii, un om ca mulţi alţii. Dumneata ai însă un fel de-a te exprima atât de neobişnuit şi de ales…

— Mă numesc Mager, zise chelnerul, ca şi cum ar fi vrut să dea o explicaţie; spunea „Maher”, cu pronunţia lui moale din Germania Centrală; rostit astfel, cuvântul avea ceva rugător şi duios. Sunt, dacă nu sună cumva prea pretenţios ce spun, factotumul hotelului, mâna

dreaptă, cum se zice, a doamnei Elmenreich, patroana; dumneaei e văduvă de mai multă vreme, domul Elmenreich a căzut în 1806 jertfă evenimentelor istorice, în nişte împrejurări tragice, despre care nu e locul potrivit ca să vorbim. Cu o slujbă ca a mea, doamnă consilier aulic, şi în nişte vremuri ca acelea prin care a trecut oraşul nostru, ai prilejul să cunoşti tot felul de oameni şi să vezi perindându-se atâtea persoane importante prin originea sau prin meritele lor, încât în chip firesc intervine o anumită indiferenţă faţă de contactul cu personalităţi sus-puse, care au un amestec în evenimentele istorice şi poartă nume ce inspiră respect şi pun în mişcare imaginaţia. Aşa este, doamnă consilier aulic. Dar iată că acuma această insensibilitate şi această nepăsare profesională au dispărut! Trebuie să mărturisesc că în viaţa mea nu mi s-a întâmplat să primesc şi să slujesc pe cineva cu emoţia pe care o simt acum în inimă şi-n minte, ceva care într-adevăr merită să fie scris. Ştiam, e drept, că preastimata doamnă, modelul acelei veşnic încântătoare figuri, vieţuia printre muritori, şi anume în oraşul Hanovra, îmi dau acum bine seama că ştiam toate acestea. Totuşi, faptul că ştiam nu constituia pentru mine o realitate şi niciodată nu mi-am închipuit că voi avea posibilitatea să stau în faţa acelei făpturi sacre. Nici în vis nu m-aş fi gândit. Când azi-dimineaţă m-am trezit din somn – şi-s numai câteva ceasuri de atunci –, eram convins că ziua

de astăzi este la fel cu atâtea altele, o zi fără nimic deosebit în ea, plină de obişnuitele şi cuvenitele ocupaţii ale funcţiei mele la poartă şi la masă. Soţia mea căci sunt căsătorit, doamnă conilier aulic, iar Madame Mager conduce bucătăria hotelului – va putea să certifice că n-am arătat cu nimic că aş fi avut presimţirea unui eveniment extraordinar. Mă gândeam că diseară la culcare voi fi acelaşi om care am fost când m-am sculat. Şi acum, iată! N-aduce anul ce-aduce ceasul. Cât de îndreptăţită se dovedeşte înţelepciunea poporului prin această observaţie simplă! Doamna consilier aulic îmi va ierta desigur emoţia şi limbuţia, poate neîngăduită. Când ai inima plină, te ia gura pe dinainte, zice poporul în felul lui de-a vorbi, care, chiar dacă nu e literar, e totuşi atât de nimerit. Dacă ar şti doamna consilier aulic de dragostea şi veneraţia pe care i le port, ca să zic aşa, din copilărie prinţului poeziei noastre, marele Goethe, şi dacă aţi şti şi ce mândru sunt că, în calitate de cetăţean al Weimarului, pot spune despre acest om sublim că este al nostru… O, dacă aţi şti ce au însemnat pentru inima mea mai ales *Suferinţele tânărului Werther...* Dar mă opresc, doamnă consilier aulic, căci nu se cade să apreciez eu… deşi adevărul este că o operă sentimentală ca aceasta aparţine tuturor oamenilor şi dăruieşte oricui – fie mare, fie mic – cele mai adânci emoţii, în vreme ce numai păturile superioare ale societăţii pot avea pretenţia să înţeleagă lucrări ca *Ifigenia* sau *Fiica naturală.* Când mă gândesc de

câte ori Madame Mager şi cu mine am stat seara la lumina lumânării, aplecaţi cu suflete înduioşate pe acele pagini divine, şi când mă gândesc că în clipa asta nemuritoarea lor eroină, celebră în lumea întreagă, se află în faţa mea în carne şi oase, iar eu, un om… Vai, doamnă consilier aulic! exclamă el, lovindu-se cu palma peste frunte. Vorbesc, vorbesc şi-mi dau deodată seama cu spaimă că nici nu v-am întrebat dacă aţi luat cafeaua!

— Mulţumesc răspunse doamna cea bătrână, care ascultase efuziunea acestui om de treabă, ferindu-şi privirea şi tremurând uşor din buze. Am luat cafeaua la vreme. De altfel, dragă domnule Mager, dumneata mergi prea departe cu aceste comparaţii şi exagerezi grozav când mă confunzi sau, în sfârşit, confunzi fiinţa tânără care am fost cândva cu eroina acelei cărţulii de care se vorbeşte atâta. Nu eşti cel dintâi căruia trebuie să-i spun asta; ba chiar o spun mereu de patruzeci şi patru de ani încoace. Figura aceea de roman, care a dobândit într-adevăr o viaţă atât de largă şi o realitate atât de puternică şi de ilustră încât cineva ar putea spune că dintre noi amândouă ea este cea adevărată, lucru pe care însă cu un l-aş admite defel, fata aceea din carte se deosebeşte foarte mult de ce am fost eu altă dată, ca să nu mai vorbim de ce sunt eu acum. De exemplu, oricine poate vedea că eu am ochi albaştri, în timp ce Lotte a lui Werther are ochi negri.

— O licenţă poetică! zise repede Mager. Doar

ştim prea bine ce înseamnă o licenţă poetică! Şi totuşi, doamnă consilier aulic, licenţa asta nu poate smulge nicio fărâmă din identitatea existentă. Poate că poetul s-a servit de ea ca să ascundă ceva, ca să şteargă puţin urmele.

— Nu, spuse doamna consilier aulic, clătinând din cap, ochii cei negri vin din altă parte.

— Şi chiar de-ar fi aşa, spuse cu căldură Mager. Chiar dacă această identitate e puţintel micşorată din cauza abaterilor mărunte…

— Sunt abateri şi mai mari, îl întrerupse doamna, apăsând cuvintele.

— …Rămâne totuşi pe de-a-ntregul neatinsă cealaltă identitate, care se încrucişează cu cea dintâi şi e nedespărţită de ea – identitatea cu sine însuşi, vreau să spun cu acea persoană la fel de legendară şi căreia marele nostru scriitor i-a făcut de curând în amintirile sale un portret atât de emoţionant, şi dacă dumneavoastră, doamnă consilier aulic, nu sunteţi chiar până la ultimul amănunt Lotte a lui Werther, sunteţi însă leit şi fără nicio schimbare Lotte a lui Goe…

— Ascultă, dragul meu, zise doamna, silindu-l să se oprească. A trecut o bună bucată de vreme până când ai avut amabilitatea să ne arăţi odaia. Acum am impresia că nu ne laşi s-o ocupăm.

— Doamnă consilier aulic, se rugă chelnerul, cu mâinile împreunate, iertaţi-mă! Iertaţi pe un om care… Purtarea mea e inadmisibilă, ştiu, şi totuşi vă rog să mă iertaţi… Voi pleca imediat… Şi, de altfel, în afară de faptul că aşa cere respectul şi

cuviinţa, mă trage de mult inima să mă duc; când mă gândesc că doamna Elmenreich habar n-are, că nici nu şi-a aruncat ochii pe tabelul oaspeţilor, şi chiar dacă şi i-a aruncat, ea cu mintea ei simplă… Şi-apoi Madame Mager, doamnă consilier aulic! De când tot vreau să mă duc la ea în bucătărie ca să-i servesc caldă marea veste literară ce interesează tot oraşul… Şi tocmai de aceea, doamnă consilier aulic, tocmai ca să completez vestea asta emoţionantă, mai îndrăznesc ceva, să-mi iertaţi numai o singură întrebare… Patruzeci şi patru de ani! Şi în toţi aceşti patruzeci şi patru de ani doamna consilier aulic nu l-a mai văzut deloc pe domnul consilier intim?

— Nu, nu l-am mai văzut, răspunse ea. Îl cunosc pe tânărul avocat doctor Goethe de pe Gewandsgasse din Wetzlar. Pe ministrul de stat din Weimar, marele poet al Germaniei, nu l-am văzut niciodată.

— Ce emoţionant! spuse Mager abia şoptit. Ce emoţionant, doamnă consilier! Şi, prin urmare, doamna consilier a venit acum la Weimar ca să…

— Am venit, îi tăie vorba – puţin cam de sus – doamna cea bătrână, am venit la Weimar ca s-o văd pe sora mea, doamna Ridel, al cărei soţ e consilier la Curtea de Conturi. N-am mai văzut-o de mult, şi i-am adus-o şi pe fiică-mea, Charlotte, care a venit să mă viziteze din Alsacia, unde locuieşte, şi care mă însoţeşte în această călătorie. Cu camerista suntem trei – nu putem să cădem pe

capul soră-mii, care are şi ea familie. De aceea am tras la hotel, dar avem să luăm masa la cei dragi. Acum eşti mulţumit?

— Chiar foarte, foarte mulţumit, doamnă consilier aulic! Deşi în felul acesta nu le vom avea pe doamne la *table d'hote* la noi... Domnul şi doamna Ridel, pe Esplanadă la numărul 6. O! ştiu foarte bine. Doamna consilier Ridel este, aşadar, născută... Da, sigur, ştiam şi asta! Relaţiile şi raporturile le cunoşteam, dar nu mi-au venit acum în minte... Dar asta înseamnă că doamna consilier Ridel era şi ea printre copiii care se îngrămădeau în jurul doamnei consilier aulic în vestibulul pavilionului de vânătoare atunci când Werther a sosit acolo prima oară şi care îşi întindeau mânuţele ca să ia pâinea cu unt pe care doamna consilier aulic...

— În pavilionul acela nu era nicio doamnă consilier, îi tăie iar vorba Charlotte. Şi acum, înainte de a-i arăta cameristei noastre, care te aşteaptă, odăiţa ei, spune-ne mai bine dacă e mult de mers de aici până la Esplanadă.

— Nu-i departe defel, doamnă consilier. O distanţă de nimica toată. La noi la Weimar, distanţe mari nu sunt; mărimea noastră stă în spirit. Voi fi foarte bucuros să le conduc chiar eu pe doamne până la casa doamnei consilier Ridel, dacă nu preferaţi să luaţi o trăsură de piaţă sau o *portechaise,* de care nu ducem lipsă în oraşul nostru... Dar încă ceva, doamnă consilier aulic, numai asta vă mai întreb. Cu toate că aţi venit la

Weimar în primul rând ca s-o vedeţi pe doamna sora dumneavoastră, desigur că veţi avea prilejul să vă duceţi şi pe Frauenplan…

— Da, da, o să vedem mai târziu. Şi acum, fă bine şi condu-o pe domnişoara în odaia ei, fiindcă după aceea o să avem nevoie de dânsa.

— Da, şi până acolo, ciripi Klärchen, să-mi spui unde stă acela care a scris *Rinaldo Rinaldini*[2], ah ce carte straşnică!

De cinci ori am citit-o până acum, poate am norocul să-l văd o dată pe stradă…

— Da, sigur, domnişoară, sigur că se poate, răspunse Mager, cu gândul în altă parte, în timp ce se întorcea către uşă.

Ajuns aici, se opri din nou, apăsându-şi ca o frână un picior în podea şi ridicându-l pe celălalt în aer, ca să-şi ţină echilibrul.

— Încă o vorbă, doamnă consilier. Numai un cuvinţel, cel din urmă şi repede spus. Doamna consilier înţelege, desigur, că, atunci când cineva se găseşte pe neaşteptate în faţa modelului, când are norocul să ajungă chiar la sursă, vrea să afle cât mai mult, să se folosească de acest prilej… Doamnă consilier aulic, acea convorbire înainte de plecarea lui Werther, scena aceea în trei, atât de emoţionantă, în care a fost vorba despre moartea mamei şi despre despărţirea veşnică, atunci când

---

2 Christian August Vulpius (1762 – 1827), cumnatul lui Goethe, autor de romane senzaţionale, foarte gustate pe vremea aceea (n.tr.)

Werther a luat-o pe Lotte de mână şi a strigat: „Ne vom revedea, ne vom găsi, ne vom recunoaşte prin toate celelalte făpturi” – scena aceasta, doamnă consilier, e întemeiată pe realitate, nu? Domnul consilier intim n-a inventat-o, aşa s-a întâmplat într-adevăr…

— Da şi nu… da şi nu… spuse domol doamna, tremurând din cap. Şi acuma, te rog, du-te, du-te!

Şi emoţionatul Mager plecă cu Klärchen, mâţa.

Charlotte răsuflă adânc şi îşi scoase pălăria. Lotte cea tânără, care în timpul acestei convorbiri atârnase în dulap hainele ei şi ale mamei şi pusese o parte dintre lucrurile scoase din besactea pe toaletă şi restul pe tăblia lavoarului, se uită cu un zâmbet zeflemitor la bătrâna doamnă.

— Ai păţit-o, zise ea. Steaua ta a fost descoperită. Efectul n-a fost rău deloc.

— Ah, draga mea, replică mama, steaua mea, cum zici tu, stea care este mai degrabă o cruce pe care trebuia s-o port şi care în sfârşit tot o distincţie este, apare fără voia mea, n-am ce să fac, nu pot s-o ascund.

— Ar fi putut în orice caz să rămână ascunsă ceva mai multă vreme, dacă nu chiar pe tot timpul călătoriei noastre aici, călătorie cam extravagantă, şi asta s-ar fi putut dacă ne-am fi dus să locuim la mătuşa Amalia, nu la hotel.

— Ştii foarte bine, Lottchen, că nu s-a putut. Unchiul tău, mătuşa ta şi verişoarele n-au o casă prea încăpătoare, cu toate că – sau tocmai din

pricină că – locuiesc într-un cartier distins. Era cu neputinţă să cădem trei oameni pe capul lor şi să-i silim, fie chiar numai pentru câteva zile, să se înghesuie şi să stea incomod. Unchiul tău are leafă de funcţionar, dar asupra lui s-au abătut necazuri mari, în 1806 a pierdut tot, aşa că nu-i om bogat şi n-ar fi frumos să trăim pe spinarea lui. Şi cine mi-ar lua oare în nume de rău faptul că mi-e dor s-o mai îmbrăţişez o dată pe Malia a noastră, sora mea cea mai mică, şi că vreau să mă bucur şi eu de fericirea pe care o gustă lângă un om cumsecade? Nu uita că le-aş putea fi şi de mare folos. Unchiul tău trage nădejde să capete un post de director la camera ducală; poate voi izbuti să-i îndeplinesc dorinţa prin legăturile şi vechile prietenii pe care le am aici. Şi momentul în care tu, copila mea, după zece ani de despărţire, eşti iar lângă mine şi poţi să mă însoţeşti nu-i oare cel mai potrivit pentru această călătorie? Ciudata soartă care mi-a fost dată trebuie oare să mă oprească de la cea mai îndreptăţită dintre pornirile inimii mele?

— Nu, mamă, sigur că nu.

— Şi cine-şi putea închipui, urmă Charlotte, că vom da peste un entuziast ca ganimedele acesta bărbos? Şi Goethe se plânge în memoriile lui, socotind o calamitate curiozitatea cu care unii şi alţii îl întrebau mereu cine e adevărata Lotte şi unde stă; el spune că n-a putut să scape de asaltul acesta cu nicio deghizare – o adevărată penitenţă, îi zice el, îmi pare. Mai spune că, dacă a păcătuit

cumva cu acea cărticică, atunci şi-a ispăşit păcatul cu vârf şi îndesat. Şi aici se vede bine cum bărbaţii – şi poeţii mai ales – se gândesc numai la ei; nici prin cap nu-i trece că am suferit la fel ca el din pricina acestei curiozităţi, şi înainte de toate nu ţine deloc seama de ce ne-a făcut, mie şi bunului tău tată, cu deplorabilul lui amestec de poezie şi adevăr…

— De ochi negri şi albaştri.

— Cine-i cu ponosul nu se sinchiseşte de zeflemele, şi mai ales de zeflemelele tale. Ce trebuia să fac? Să-l dojenesc pe zăpăcitul ăsta că m-a luat aşa, nitam-nisam, drept Lotte a lui Werther?

— A fost chiar atât de îndrăzneţ, încât te-a consolat cu privire la nepotrivirea ochilor, spunându-ţi că tu eşti Lotte a lui Goethe.

— Bine, dar nu l-am lăsat să continue şi l-am pus la locul lui fără să-mi ascund supărarea. Ar trebui să nu te cunosc, draga mea, ca să nu-mi dau seama că, după felul tău sever de-a gândi, ar fi trebuit de la început să nu-l las să meargă prea departe. Spune-mi însă cum. Să mă fi tăgăduit pe mine însămi? Să-i fi spus că nu vreau să ştiu nimic despre mine şi despre împrejurările vieţii mele? Dar am eu oare vreun drept de dispoziţie asupra acestor împrejurări, care aparţin acuma lumii întregi? Tu, copila mea, ai altă fire decât mine – ceea ce nu scade în niciun fel, vreau să-ţi spun, dragostea pe care ţi-o port. Nu eşti ceea ce s-ar putea numi o fire afabilă, dar asta e cu totul

altceva decât să fii devotat şi gata să-ţi dai viaţa pentru alţii. Mi se pare chiar de multe ori că o viaţă de jertfă şi de servicii aduse altora produce o anumită acreală, şi putem să spunem fără laude şi fără dojană, ba chiar cu mai multă laudă decât dojană, că produce o anumită asprime, care e foarte puţin prielnică afabilităţii. Tu, copila mea, nu trebuie să te îndoieşti nici de stima pe care o am faţă de caracterul tău şi nici de dragostea mea. De zece ani, eşti în Alsacia îngerul păzitor al bietului tău frate, Karl, care şi-a pierdut soţia de tânără şi şi-a pierdut şi-un picior – o nenorocire nu vine niciodată singură. Ce s-ar face fără tine băiatul meu atât de necăjit, săracul? Tu eşti pentru el infirmieră, ajutoare, gospodină, şi pentru copiii lui – o mamă. Viaţa ta este numai muncă şi dragoste plină de abnegaţie. Cum să nu capeţi prin asta o trăsătură adâncă de seriozitate, care nu suferă sentimentalismul inutil – nici la tine, nici la alţii? Tu preţuieşti mai mult ce este autentic decât ce este interesant – şi bine faci! Relaţiile cu lumea pasiunilor şi a spiritelor alese, relaţii care ne-au fost nouă hărăzite…

— Nouă? Eu nu cultiv deloc asemenea relaţii.

— Draga mea, ele au să ne rămână şi au să fie legate de numele nostru până la a treia şi a patra generaţie, fie că ne place, fie că nu ne place. Şi când oamenii afectuoşi ne roagă cu insistenţă – împinşi de entuziasm sau numai de curiozitate, şi hotarul între amândouă e greu de tras –, avem noi oare dreptul să facem pe zgârciţii şi să respingem

cu dispreţ stăruinţele lor? Uite, aici e deosebirea dintre firea mea şi a ta. Şi viaţa mea a fost severă şi n-a fost nici ea lipsită de renunţări. Am fost, cred, pentru iubitul şi neuitatul tău tată o soţie bună. I-am dăruit unsprezece copii, doi au murit, nouă i-am crescut şi toţi au ajuns oameni de treabă. Şi eu am făcut sacrificii în viaţa mea. Dar asta nu m-a oprit să fiu prietenoasă cu toată lumea sau, cum spui tu cu dojană, să fiu bună şi blajină. Asprimea vieţii nu m-a înăsprit într-atâta încât unuia ca Mager să-i întorc spatele şi să-i spun: „Lasă-mă în pace caraghiosule!” Asta e peste puterile mele.

— Mamă dragă, răspunse Lotte cea tânără, vorbeşti ca şi când ţi-aş fi făcut vreun reproş şi te-aş fi înfruntat cu obrăznicie. Dar eu nici n-am deschis gura. Atâta numai că mă supăr când văd pe unii şi pe alţii punând bunătatea şi răbdarea ta la o încercare atât de grea cum s-a întâmplat acuma şi te obosesc cu agitaţia lor – vrei să-mi iei în nume de rău supărarea? … Rochia asta albă cu funde roz, spuse ea ridicând în sus o toaletă pe care tocmai o scosese din cufărul mamei sale, ce zici, n-ar trebui puţin călcată înainte de-a o pune? E boţită rău.

Doamna consilier aulic roşi. Îi stătea bine aşa. Asta o întinerea în chip minunat, îi dădea feţei sale prospeţime; privind-o ţi-o închipuiai cum fusese la douăzeci de ani. Ochii albaştri, dulceaţa căutăturii ei sub sprâncenele proporţionat arcuite, năsucul fin, gura mică şi plăcută luau din nou,

timp de câteva clipe, în lumina şi coloritul acestei feţe îmbujorate, înfăţişarea lor fermecătoare de odinioară. Fiica vrednică a administratorului, mama copiilor lui, zâna balului de la Volpertshausen, se ivea din nou în chip uimitor de sub obrazul îmbujorat al bătrânei.

Doamna Kestner îşi scosese mantila neagră – rochia pe care o purta era tot atât de albă ca toaleta pe care i-o arăta fiică-sa, doar că aceea era mai de sărbătoare. Dintr-o predilecţie deosebită, ea purta numai rochii albe vara (şi acum vremea încă nu se răcise). Cea pe care o ţinea în mână fiică-sa avea însă şi funde roz.

Fără să vrea, amândouă întoarseră capul – bătrâna de la rochie, tânăra de la îmbujorarea care se ivise pe obrazul maică-sii, îmbujorare care, din pricina strălucirii şi a efectului ei întineritor, o stingherea.

— Nu, nu-i nevoie, răspunse doamna consilier la propunerea lui Charlotte. Să nu ne batem capul cu asta. E un crep care se îndreaptă repede dacă stă atârnat în dulap, şi pe urmă cine ştie dacă voi avea ocazia să port pânzica asta.

— Şi de ce să n-o porţi? zise fiică-sa. Atunci de ce ai mai luat-o? Dar tocmai pentru că sigur ai s-o pui cu vreo ocazie sau alta, dă-mi voie, dragă mamă, să revin la modesta mea întrebare dacă n-ai vrea să te hotărăşti odată să înlocuieşti fundele de la corsaj şi de la mâneci, care-s cam prea deschise, cu altele, de culoare mai închisă, de exemplu lila. Asta se poate foarte repede…

— Ah! Lasă-mă Lottchen, spuse doamna consilier, cu oarecare nervozitate. Draga mea, nu ştii ce înseamnă gluma. Nu înţeleg de ce îmi refuzi cu tot dinadinsul o mică şotie cu tâlc, o aluzie delicată pe care am plănuit-o. Drept să-ţi spun, cunosc puţini oameni cărora să le lipsească simţul umorului aşa cum îţi lipseşte ţie.

— Eu cred că despre un om pe care nu-l cunoşti sau pe care nu-l mai cunoşti nu trebuie să presupui numaidecât că are acest simţ, replică fiica.

Charlotte cea vârstnică mai voi să adauge ceva, dar conversaţia lor fu întreruptă de Klärchen, care intră aducând apa caldă, le spuse că servitoarea doamnei contese Larisch nu-i deloc ursuză şi că are să se împace cu ea foarte bine, apoi le mai istorisi că hazliul domn Mager i-a promis că are să i-l arate neapărat pe domnul bibliotecar Vulpius, care a scris minunatul *Rinaldo* şi care, de altfel, e cumnat cu domnul von Goethe; are să i-l arate când merge la slujbă şi are să-l poată vedea şi pe băieţelul acestuia când se duce la şcoală; îl cheamă Rinaldo, ca pe eroul vestitului roman.

— Foarte bine, spuse doamna consilier; şi acum uite că s-a făcut târziu. Lottchen, ia-o pe Klärchen şi duceţi-vă amândouă pe Esplanadă la mătuşa Amalia, s-o anunţaţi că am sosit. Desigur nu ne aşteaptă şi crede că venim abia după-amiază sau deseară; îşi închipuie că ne-am oprit la familia Liebenau, din Gotha, numai că de data asta

lucrurile s-au întâmplat altfel. Aşa, draga mea, du-te; Klärchen are să întrebe pe unde s-o luaţi, sărut-o pe mătuşa ta şi din partea mea şi împrieteneşte-te în vremea asta cu verişoarele tale. Ca o femeie bătrână ce sunt, trebuie să mă culc un ceas, două, şi după ce m-oi odihni puţin vin şi eu.

O îmbrăţişă pe fiică-sa, ca de împăcare, răspunse cu un semn din cap la reverenţa cameristei şi rămase singură. Pe măsuţa de la oglindă erau cerneală şi pene de scris. Se aşează, luă o foaie de hârtie, muie pana în cerneală şi, tremurând uşor din cap, aşternu repede cuvintele pe care şi le pregătise mai de mult:

Venerate prietene! Sosind pentru câteva zile împreună cu fiica mea, Charlotte, în oraşul dumneavoastră ca să o văd pe sora mea, aş dori să v-o prezint pe copila mea şi totodată m-aş bucura mult să revăd un chip care, în vreme ce noi amândoi, fiecare în felul lui, am înfruntat viaţa, a ajuns atât de însemnat în lumea întreagă.

Weimar, Hotel *L'Eléphant,* 22 septembrie 1816, Charlotte Kestner, născ. Buff.

Presără nisip, îl scutură, împături hârtia, vârând cu dibăcie unul în altul capetele îndoite, şi scrise adresa. Apoi trase clopoţelul.

Capitolul al Doilea

Charlotte nu putu multă vreme să-şi găsească liniştea – pe care, de altfel, nici n-o prea căuta. E drept că, după ce îşi scoase mantila şi rochia şi se culcă pe unul dintre paturi sub pologul de muselină, învelindu-se cu un pled, îşi acoperi ochii cu o batistă şi strânse pleoapele pentru a se apăra de lumină, fiindcă ferestrele nu aveau draperii groase. Ea însă năzuia mai mult spre gândurile ei, care făceau să-i bată inima, şi nu către somnul pe care în mod evident ar fi fost mai înţelept din parte-i să-l dorească; şi făcea asta cu atât mai mult cu cât credea că lipsa ei de înţelepciune e o dovadă de tinereţe şi un semn că vremea nu-i pustiise şi nu-i schimbase firea, ceea ce îi plăcea şi o făcea să zâmbească pe ascuns. Cuvintele aşternute odinioară de cineva într-o scrisoare de adio: „Şi eu, dragă Lotte, sunt fericit să citesc în ochii voştri că sunteţi încredinţată că n-am să mă schimb niciodată” reprezintă credinţa tinereţii noastre, pe care în fond nu o pierdem niciodată; şi faptul că această credinţă s-a păstrat, că am rămas mereu la fel, că îmbătrânirea e ceva exterior, trupesc şi că ea nu are nicio influenţă asupra statorniciei noastre lăuntrice, asupra acestui eu poznaş transmis de-a lungul deceniilor, iată o constatare pe care nu ne displace s-o facem la vârsta înaintată pe care am atins-o – ea este taina pe care, ruşinaţi şi bucuroşi totodată, o păstrăm sub demna înfăţişare pe care ne-o dă

vârsta. Poţi să fii o femeie bătrână, să spui tu singură, râzând ironic, că eşti bătrână şi să călătoreşti cu o fiică de douăzeci şi nouă de ani, care mai e şi al nouălea copil născut de tine, şi totuşi să te pomeneşti deodată că-ţi bate inima ca unei şcolăriţe gata să facă o nebunie. Charlotte se gândea că existau oameni cărora lucrul acesta li s-ar fi părut minunat.

Printre ei era clar că nu se putea număra Lottchen cea tânără. În ciuda sărutului de împăcare, mama tot mai era supărată pe ea din cauza criticii „fără umor” la adresa rochiei cu funde, care critică privea de fapt toată această călătorie atât de firesc şi de demn motivabilă, socotită însă de Lottchen drept „extravagantă”. E neplăcut să călătoreşti cu un om prea pătrunzător, vrând să-l faci a crede că de dragul lui călătoreşti, şi care, dimpotrivă, vede că l-ai luat cu tine numai ca să-ţi slujească drept pretext. O privire pătrunzătoare ca asta e neplăcută şi supărătoare, ba chiar este o privire chio-râşă care, dintre motivele încâlcite ale unei acţiuni, le vede numai pe cele cu gingăşie ascunse. Şi numai pe ele le consideră adevărate, iar de cele făţişe şi exprimabile, oricât ar fi de onorabile, îşi bate joc, zicând că sunt pretexte. Charlotte simţea cu mâhnire cât de jignitoare e o astfel de psihologie, şi chiar orice psihologie, şi numai la asta se gândise atunci când o dojenise pe fiică-sa din cauza lipsei ei de afabilitate.

„Dar oare oamenii aceştia pătrunzători, se

întreba ea, nu au nimic de care să se teamă?” Ce-ar fi dacă li s-ar plăti şi lor cu aceeaşi monedă şi s-ar scoate la iveală pricinile care-i fac să iscodească şi care nu-şi au rădăcina numai în dragostea de adevăr? Răceala dispreţuitoare a tinerei Lotte ar putea şi ea să fie maliţios cercetată, şi rezultatul n-ar fi tocmai măgulitor. De întâmplări ca acelea pe care ea, mama, le-a trăit, copila aceasta vrednică de stimă n-a avut parte şi, cu firea sa, nu va avea parte niciodată: o întâmplare cum a fost de pildă aceea în trei, începută atât de frumos şi atât de paşnic şi care pe urmă, din cauza nebuniei unuia dintre părtaşi, a degenerat în chin şi rătăcire şi s-a preschimbat într-o mare ispită, biruită în chip cinstit de către o inimă vitează, pentru ca într-o bună zi – ce spaimă şi ce mândrie totodată! – s-o afle toată lumea, să se înalţe în suprareal, să capete o viaţă superioară, să frământe şi să ameţească oamenii, ca odinioară inima unei fete, şi chiar să arunce o lume întreagă într-un extaz căruia de multe ori i s-a adus învinuirea că e primejdios.

„Copiii, îşi zise Charlotte, sunt aspri şi intoleranţi faţă de viaţa mamei, şi asta dintr-o pietate egoist prohibitivă, în stare să facă din iubire lipsă de iubire, şi care nu devine mai lăudabilă prin faptul că în ea se amestecă şi invidie femeiască stârnită de o aventură sentimentală a mamei – invidie care se travesteşte într-o ironică aversiune faţă de urmările glorioase şi vaste ale aventurii”. Nu, severa Lottchen nu

trăise niciodată ceva atât de înfiorător de frumos, ceva atât de ucigător de dulce şi de vinovat totodată cum trăise mama sa în seara aceea, atunci când soţul era plecat de-acasă, şi celălalt venise, deşi până la Crăciun n-ar fi trebuit să vină, şi când ea trimisese zadarnic după nişte prietene, fiind nevoită totuşi să rămână singură cu dânsul, iar el îi citise Ossian şi la durerea eroilor fusese copleşit de propria durere cumplită; atunci când deznădăjduitul, atât de drag, îi căzuse la picioare, îi luase mâinile, acoperindu-şi cu ele ochii şi apăsându-şi cu ele sărmana lui frunte, aşa încât Lotte, cuprinsă de-o adâncă compătimire, îi strânsese şi ea mâinile, şi obrajii lor se atinseseră fără voie, şi lumea se mistuise parcă în săruturile sălbatice cu care gura lui îi fripsese pe neaşteptate buzele care încercau zadarnic, bâiguind şi tremurând, să se împotrivească…

Şi deodată, se gândi că nici ea nu trăise toate aceste lucruri. Ele se întâmplaseră în linii mari; sub batista cu care îşi acoperise faţa, bătrâna doamnă începu să le compare cu realitatea cea măruntă, care nu fusese atât de furtunoasă. Tânărul acela zvăpăiat îi furase numai o sărutare – sau, dacă expresia asta nu se potrivea cu starea lor sufletească de-atunci, o sărutase din toată inima, vijelios şi totodată melancolic, când culegeau zmeură, în lumina soarelui –, o sărutare în pripă şi pătimaşă, cu aprindere şi duioasă dorinţă; şi Lotte îl lăsase. Şi după aceea ea se purtase în viaţa de toate zilele tot atât de bine ca

pe tărâmul înalt al Frumosului, şi tocmai de-aceea apărea acolo pentru vecie cu o atât de dureroasă nobleţe, fiindcă în viaţă ştiuse să se poarte aşa cum cerea chiar cea mai cucernică dintre fiice. Pentru că, într-adevăr, fusese o sărutare repezită şi fără rost, neîngăduită, în care nu te puteai încrede, venită parcă din altă lume, o sărutare de prinţ şi vagabond, faţă de care ea era şi prea bună, şi prea rea; şi dacă bietului prinţ din lumea vagabonzilor îi dăduseră după aceea lacrimile, la fel ca ei, Lotte totuşi îi spusese cu o nemulţumire sinceră şi curată: „Să-ţi fie ruşine. Dacă se mai întâmplă încă o dată, să ştii că nu ne mai vedem! Şi să ştii că asta nu rămâne numai între noi. Chiar azi am să-i spun lui Kestner”. Şi cu toate că el o rugase să nu-i spună, Lotte vorbise cu logodnicul ei, pentru că el trebuia numaidecât să afle nu atât faptul că Goethe o sărutase, ci faptul că ea îl lăsase s-o sărute. Albert se arătase foarte supărat de acest lucru, şi în cursul convorbirii dintre ei, pe temeiul unei înţelegeri înţelepte şi nezdruncinate, ajunseseră la concluzia că e cuminte să-l înfrâneze puţin pe prietenul lor şi să-l facă să-şi dea seama cât mai bine de adevărata situaţie.

Cu ochii închişi, Lotte îşi amintea şi astăzi, după atâţia ani, cu o surprinzătoare claritate, figura lui Goethe la primirea foarte rece făcută de cei doi logodnici a doua zi după sărutare, apoi în cea următoare când, seara pe la zece, în timp ce şedeau în faţa casei, prietenul lor venise cu flori, care fuseseră acceptate cu atâta nepăsare încât el

le aruncase şi rostise tot felul de vorbe ciudate, întrebuinţând figuri de stil. Sub părul pudrat şi răsucit rulou la urechi, faţa i se lungise, faţa aceea cu nasul mare şi tremurător, cu umbra subţire a mustăcioarei deasupra gurii gingaşe ca de femeie şi cu nişte ochi căprui, trişti şi rugători, care păreau prea mici faţă de mărimea nasului, dar erau împodobiţi cu nişte sprâncene negre, ca de mătase, surprinzător de frumoase.

Aşa se înfăţişase el a treia zi după ce o sărutase, atunci când Lotte, potrivit cu hotărârea luată, îi spusese scurt şi aspru, ca să ştie bine ce are de făcut, să nu se aştepte din partea ei la altceva decât la prietenie. Nu bănuise Goethe oare nimic? La hotărârea asta răspicat rostită, obrajii i se subţiaseră deodată şi se făcuse atât de alb la faţă, încât ochii şi sprâncenele ieşiseră şi mai tare în relief, în contrast cu această paloare. Sub batista care-i acoperea faţa, Lotte îşi stăpâni un zâmbet emoţionat când îşi aduse aminte de figura lui nemapomenit de întristată şi de dezamăgită, figură pe care după aceea ea i-o descrisese lui Kestner, ceea ce contribuise la hotărârea ca la dubla aniversare, a lui Goethe şi a lui Kestner, la celebrul acum 28 august, ea să îi trimită acestui prieten drag şi zăpăcit, odată cu Homer într-o ediţie de buzunar, şi o fundă, o fundă de la rochie, ca să aibă şi el ceva…

Charlotte se înroşi sub batista ei, şi bătăile inimii de şcolăriţă de şaizeci şi trei de ani se înteţiră şi se făcură mai dese. Lotte cea tânără

încă nu ştia că mama ei mersese cu ingeniozitatea până într-atâta încât la corsajul rochiei pe care şi-o pregătise, o imitaţie a rochiei de pe vremuri, lăsase la o parte funda. Lipsea, locul unde fusese era gol, fiindcă funda se afla acum la Goethe, la prietenul rămas cu buzele umflate, căruia, în înţelegere cu logodnicul ei, Lotte i-o trimisese drept consolare şi care acoperise în extaz, cu mii de sărutări, darul hărăzit cu atâta bunăvoinţă… Lotte, îngrijitoarea fratelui ei Carl, n-avea decât să lase în jos colţurile gurii când va afla acest amănunt născocit de maică-sa! Fusese născocit în amintirea tatălui familiei, a omului bun şi cinstit, care odinioară nu numai că încuviinţase darul, ci chiar el o îndemnase să-l facă şi, cu toate că suferise destul de pe urma şturlubaticului prinţ, plânsese împreună cu Lotte atunci când plecase acela care era cât pe-aci să-i răpească tot ce-avea mai scump.

„A plecat”, îşi spuseseră unul altuia când citiseră bileţelul scris în timpul nopţii şi în dimineaţa plecării: „Vă las fericiţi, dar nu plec din inimile voastre. Adio, de o mie de ori adio!” „A plecat”, spuneau ei – când unul, când celălalt – şi toţi copiii umblau de colo până colo prin casă, de parcă ar fi căutat pe cineva, repetând întristaţi: „A plecat!” Lui Lotte îi dăduseră lacrimile când citise bileţelul; putuse să plângă fără să se ascundă de logodnicul ei cel atât de bun, căci şi lui i se umeziseră ochii, şi toată ziua aceea vorbise numai de prietenul plecat: că e un om cu totul

remarcabil, cam bizar, e drept, câteodată, uneori nu prea plăcut, dar plin de geniu şi cu o fire atât de deosebită şi de ciudată, un om în stare să te mişte adânc, insuflându-ţi milă, îngrijorare şi o admiraţie puternică.

Aşa vorbea bunul Kestner. Şi ce recunoscătoare i-a fost, şi ce legată s-a simţit de el, mai tare decât oricând, fiindcă vorbea astfel şi socotea că e foarte firesc ca ea să plângă după cel plecat! Stând aşa cu ochii închişi, în inima ei neliniştită se trezi din nou, cu toată puterea, aceeaşi recunoştinţă. Făcu o mişcare ca şi cum s-ar fi lipit cu încredere de pieptul lui Kestner, şi buzele ei repetară cuvintele rostite atunci: „Era pe placul ei, murmură ea, că acel al treilea venit din altă parte a plecat fiindcă ea n-ar fi putut să răspundă sentimentelor lui”. Şi Albert ascultase cu plăcere vorbele acelea, el care simţise atât de puternic superioritatea şi firească strălucire a celui plecat, încât nu-şi mai dăduse seama de fericirea lor înţelept aşezată şi îi scrisese că-i lasă libertatea să aleagă între dânsul şi prietenul strălucit. Şi ea alesese – dacă mai trebuia să aleagă! îl alesese pe Kestner, care era din lumea ei, hărăzit şi potrivit pentru dânsa, pe Hans Christian al ei, şi asta nu numai pentru că dragostea şi fidelitatea fuseseră mai tari decât ispita, ci şi din pricina fricii adânci pe care o simţea faţă de misterul ascuns în firea celuilalt – frica de ceva nenatural şi îndoielnic în firea lui, ceva despre care ea n-ar fi putut şi n-ar fi

îndrăznit să spună ce este şi pentru care abia mai târziu găsise o expresie de jalnică autoînvinuire: „Neomul fără ţel şi fără odihnă… ” Şi totuşi, ce ciudat lucru că un neom putea să fie un băiat atât de plăcut şi de cumsecade, încât copiii îi simţeau lipsa şi spuneau cu mâhnire: „A plecat”.

O sumedenie de imagini ale acelor zile de vară îi veniră în minte, se iviră elocvente şi luminoase şi dispărură iar – scene în trei, când Kestner, nefiind ocupat la slujba lui, putuse să stea cu ei: plimbări până în vârful dealului, de unde priviseră râul şerpuind printre păşuni, satele din vale, castelul şi turnul de pază, ruinele mănăstirii şi ale cetăţii. Prietenul, vădit încântat că poate gusta din plin frumuseţea priveliştii împreună cu nişte oameni plăcuţi, vorbea despre lucruri înalte, şi pe urmă, deodată, se apuca să istorisească tot felul de snoave, care-i făceau pe cei doi logodnici să se prăpădească de râs. Îşi aminti apoi de ceasurile de lectură acasă sau pe iarbă, când le citise din Homer cel atât de preţuit sau din *Cântecele lui Fingal* şi când, deodată, cu un entuziasm parcă mânios, cu lacrimi în ochi, zvârlea cartea şi izbea cu pumnul în aer şi, văzând mirarea lor, izbucnea într-un râs sănătos… Şi scene în doi, între ea şi el, când o ajutase la treburile gospodăriei, în grădina de zarzavat, când curăţase cu ea fasole sau culesese fructe în grădina aşezământului Ordinului Teutonic – un băiat foarte de treabă şi un prieten agreabil, pe care ea, cu o privire sau o vorbă de înfrânare, îl

punea repede la locul lui dacă se lăsa cumva dus de gânduri triste. Vedea şi auzea tot, pe ea, pe el, gesturi şi mişcări ale feţei, chemări, îndemnuri, povestiri, glume, „Lotte” şi „Dragă Lotte!” şi „Lasă mofturile şi urcă-te mai bine în copac şi aruncă-mi poamele în paner!” Interesant însă era că toate aceste imagini şi amintiri nu aveau, nu-şi căpătaseră imediat extraordinara lor claritate, strălucire şi belşugul lor de detalii şi că la început memoria nu se preocupase prea mult să le păstreze în amănunt, ci abia mai târziu trebuise să le smulgă din adâncul ei, frântură cu frântură, vorbă cu vorbă. Ele fuseseră căutate, reconstituite şi scoase iar, cu exactitate, la iveală, vernisate frumos şi aşezate parcă între policandre, din pricina importanţei pe care, în chip cu totul nebănuit şi neaşteptat, o căpătaseră după aceea.

În bătăile mai repezi ale inimii pricinuite de această călătorie în ţara tinereţii şi care erau un fenomen firesc al ei, imaginile se amestecară, deveniră divagaţii de vis şi se topiră într-un somn care o ţinu vreo două ceasuri pe sexagenara obosită după plecarea cu noaptea-n cap şi zdruncinul călătoriei.

În timp ce Charlotte dormea, uitând cu totul de starea ei, de camera străină de hotel, unde se afla acum, această staţie de poştalion în drumul spre ţara tinereţii, la Catedrala Sf. Iacob bătu zece şi după aceea unsprezece, dar ea tot mai dormea. Se deşteptă din somn singură, fără s-o trezească nimeni, dar sub tainica influenţă a unei apropiate

tulburări exterioare pe care o întâmpina cu bunăvoinţă în suflet, deşi n-ar fi fost atât de încordată şi plină de sensibilitate dacă n-ar fi existat şi presimţirea veselă şi totodată apăsătoare că trezirea nu se va datora surorii ei, care o aştepta, ci unor exigenţe mai tulburătoare.

Se ridică în capul oaselor, se uită la ceas, se sperie văzând cât era de târziu şi se gândi că trebuie să plece la neamurile ei cât mai repede. Abia începuse să-şi refacă toaleta, că se auziră bătăi în uşă.

— Ce este? întrebă ea cu oarecare iritare în glas, făcând câţiva paşi. Nu se poate intra.

— Eu sunt, doamnă consilier, se auzi de afară. Eu, Mager. Vă rog să mă iertaţi, doamnă consilier, că vă deranjez, este aici o persoană, Miss Cuzzle de la numărul 19, o doamnă din Anglia, care locuieşte la noi.

— Da, şi?

— N-aş fi îndrăznit să vă deranjez, spuse Mager de după uşă, dar Miss Cuzzle a aflat de prezenţa în oraş, aici la noi, a doamnei consilier şi vă roagă să-i daţi voie să vă facă o vizită foarte scurtă.

— Spune-i domnişoarei, zise Charlotte crăpând puţin uşa, că îmi pare foarte rău, dar nu sunt îmbrăcată, iar de îndată ce voi fi gata va trebui să plec.

În oarecare contradicţie cu aceste cuvinte, îşi puse o pelerină pentru coafat, foarte hotărâtă să evite vizita intempestivă şi totuşi cu dorinţa de-a

nu se simţi pe de-a-ntregul lipsită de bunăvoinţă, chiar refuzând.

— Nu-i nevoie să îi mai repet aceste cuvinte lui Miss Cuzzle, spuse Mager din coridor. E aici lângă mine şi a auzit. Domnişoara zice că ar ţine foarte, foarte mult s-o vadă pe doamna consilier, fie şi numai o clipă.

— Dar n-o cunosc pe această doamnă, răspunse Charlotte cu o uşoară indignare.

— Da, tocmai asta e, doamnă consilier. Miss Cuzzle so-coate că e de cea mai mare importanţă să facă imediat cunoştinţă cu dumneavoastră, chiar într-o formă cât mai fugitivă, dacă trebuie. *She wants to have just o look al you, if you please,* rosti el cu gura iscusit strâmbată, substituindu-se oarecum lingvistic persoanei care făcea cererea, ceea ce pentru aceasta fu un semn că poate să ia din mâinile mijlocitorului acţiunea şi s-o ducă singură mai departe.

Fiindcă deodată se auzi de afară vocea ei piţigăiată de copil, rostind repede şi amestecat, turuind întruna câte un răsunător *most interesting* şi *highest importance,* într-un şuvoi nesfârşit, ce nu părea că are de gând să înceteze, aşa încât Charlotte nu mai avu încotro şi se convinse cu încetul că va putea să reziste mai bine dacă se va îndupleca în faţa stăruinţei îndârjite a persoanei de la uşă şi îi va da drumul înăuntru. Nu avea defel intenţia s-o ajute pe această persoană inoportună să-i răpească timpul, arătându-se binevoitoare. Totuşi, era prea germană ca să nu-şi

afirme capitularea cu un *„Well, come in please”*, spus jumătate în glumă, şi nu se putu stăpâni să nu râdă de Mager când acesta deschise larg uşa, rostind un *„Thank you so very much”* şi, după obiceiul lui, cu o plecăciune către interiorul camerei, făcu loc englezoaicei să intre.

— *Oh, dear, oh dear!* spuse aceasta, o persoană mărunţică, plinuţă şi originală ca înfăţişare. *You’ve kept me waiting,* m-aţi lăsat să aştept, *but that is as it should be.* Mi s-a mai întâmplat şi altă dată să am nevoie de multă răbdare până să-mi ating scopul, *I am Rose Cuzzle. So glad to see you.*

Chiar acum a auzit de la cameristă, spuse ea, că Mrs. Kestner se află de azi-dimineaţă în oraş, aici la hotel, doar la câteva camere depărtare de dânsa, şi imediat a venit s-o vadă, fără prea multă ceremonie. Ştie foarte bine (I *realize)* ce rol important joacă Mrs. Kestner în *German literature and philosophy.* Sunteţi o femeie celebră, *a celebrity, and that is my hobby, you know, the reason I travel.* N-ar vrea oare *„dear Mrs. Kestner”* să fie atât de amabilă şi să-i permită a-i desena repede în albumul ei de schiţe chipul fermecător?

Albumul îl ţinea la subsoară: de format mare, cu tartaje de pânză. Capul domnişoarei Cuzzle era încărcat de bucle roşii; şi faţa îi era foarte roşie, cu nasul cârn şi pistruiat, cu buzele groase, dar plăcut răsfrânte, printre care se vedeau strălucind dinţii albi şi sănătoşi, iar ochii ei erau albaştri-

verzui, puţintel saşii, dar tot plăcuţi. Purta o rochie din stofă subţire şi înfloratăşi ţinea pe braţ un bogat prisos de falduri, pe care-l dădea la o parte cu piciorul, iar de corsajul înalt, după moda antică, pieptul ei foarte decoltat, pistruiat la fel ca nasul, părea gata să se rostogolească sprinţar. Pe umeri avea un voal. Charlotte nu-i dădu mai mult de douăzeci şi cinci de ani.

— Scumpa mea, zise burgheza doamnă, cam stânjenită de excentricitatea acestei apariţii, dar gata totuşi să arate toleranţa omului de lume, scumpa mea, preţuiesc interesul pe care vi-l inspiră modesta mea persoană. Daţi-mi voie să adaug că îmi place fermitatea dumneavoastră. Vedeţi însă singură cât de puţin sunt pregătită acum să primesc vizite, darămite să mai şi pozez pentru un portret! Sunt tocmai pe punctul de-a pleca, mă aşteaptă nişte rude la care ţin foarte mult. Mă bucur că am făcut cunoştinţă cu dumneavoastră – chiar aşa în fugă, cum aţi vrut chiar dumneavoastră şi cum trebuie şi eu să insist, cu toată părerea de rău. Acum ne-am văzut la faţă – mai mult decât atâta ar fi contrar înţelegerii făcute, aşa că să-mi daţi voie să adaug la cuvântul de bun sosit pe acela de bun rămas.

Nu era sigur că Miss Rose pricepuse vorbele pe care le rostise Charlotte; nu avu deloc aerul că ţine socoteală de ele. Spunându-i mereu *dear* doamnei consilier, începu să-i explice fără a şovăi, cu buzele ei caraghios de umflate şi în limbaju-i greoi, sensul şi necesitatea vizitei şi s-o facă să

înţeleagă existenţa-i întreprinzătoare, pusă în slujba unei vânătoreşti pasiuni de colecţionar.

Era de fapt irlandeză. Călătorea şi desena, şi nu era uşor de lămurit care era aici scopul şi care – mijlocul. Talentul ei nu era desigur destul de mare ca să se poată lipsi de sprijinul pe care i-l dădea importanţa senzaţională a subiectelor; iar vioiciunea şi înclinaţia ei practică erau prea mari ca să se poată mulţumi cu cultivarea în linişte a artei. De aceea o vedeai mereu alergând după stelele istoriei contemporane şi după localităţi istoriceşte renumite, a căror înfăţişare o consemna în albumele ei, însoţind-o, dacă se putea, cu iscălitura autentică a modelului, luată adesea în condiţii foarte incomode. Charlotte asculta şi vedea cu mirare pe unde fusese tânăra aceasta. Desenase în cărbune podul de la Arcole, Acropola din Atena şi casa în care s-a născut Kant, la Königsberg. Într-o barcă şubredă pe care o închiriase cu cincizeci de lire, îl desenase în rada de la Plymouth pe Napoleon, „îmbarcat pe Bellerophon”, în clipa când acesta se urcase pe punte după masă şi, stând lângă balustradă, luase o priză de tabac. Nu era un desen bun, recunoştea irlandeza: o mulţime de bărci care se înghesuiau, o sumedenie de bărbaţi, de femei şi de copii care strigau ura! Împrejurul ei, legănarea valurilor, precum şi timpul scurt al şederii împăratului pe punte, toate acestea dăunaseră foarte mult lucrului, aşa că eroul, cu bicorn, cu vesta bombată pe burtă şi cu pulpanele răşchirate ale hainei,

apărea ca într-o oglindă care deformează, turtit de sus în jos şi ridicul de întins în lăţime. Totuşi, datorită unui ofiţer de pe corabia fatală, un cunoscut al ei, izbutise să capete iscălitura lui Napoleon, sau în orice caz o mâzgălitură grăbită, care putea să treacă drept iscălitură. Nici ducele de Wellington nu-i refuzase autograful. Congresul de la Viena prilejuise o paradă strălucită.

Marea repeziciune cu care lucra Miss Rose îi îngăduia chiar şi omului celui mai ocupat să-i facă pe plac. Prinţul Metternich, domnul de Talleyrand, Lord Castlereagh, domnul von Hardenberg şi mulţi alţi parlamentari europeni făcuseră acest lucru. Ţarul Alexandru probabil că autentificase printr-o semnătură portretul său cu favoriţi şi împodobit cu un nas foarte caraghios pentru că artista se pricepuse să dea smocurilor de păr care îi împrejmuiau chelia aspectul unei cununi de lauri. Portretul doamnei Rahel von Varnhagen, cel al profesorului Schelling şi cel al prinţului Blücher von Wahlstatt dovedeau că Miss Cuzzle nu-şi pierduse timpul degeaba la Berlin.

Nicăieri, de altminteri, nu şi-l pierduse. Copertele de pânză ale mapei sale mai cuprindeau multe alte trofee, pe care i le arătă lui Charlotte, însoţindu-le de comentarii vii, care o uluiau pe doamna consilier. Acum venise la Weimar, ademenită de renumele acestui oraş, *of this nice little place,* ca fiind punctul central al culturii spirituale germane, vestit în lumea întreagă, şi pentru ea tărâm prielnic urmăririi unor celebrităţi

vrednice de a fi vânate. Îi părea rău că a sosit aici atât de târziu. *Old* Wieland şi Herder, pe care îl numea *a great preacher,* precum şi *the man who wrote the Räuber* muriseră, nu-i mai putuse prinde. Oricum, după informaţiile ei, mai trăiau pe-aici scriitori care meritau să fie vânaţi, de pildă domnii Falk şi Schütze. Pe văduva lui Schiller o avea în mapă, tot aşa şi pe mama lui Schopenhauer şi pe două sau trei actriţe cu renume de la teatrul Curţii, domnişoarele Engels şi Lortzing. Până la doamna von Heigendorf, adică Jagemann, încă nu ajunsese; urmărea însă acest scop cu un zel cu atât mai mare cu cât trăgea nădejde să pătrundă la Curte cu ajutorul frumoasei favorite – şi spera asta cu atât mai mult cu cât prinsese un fir de legătură cu prinţesa moştenitoare. Cât îl priveşte pe Goethe, al cărui nume, ca de altminteri toate celelalte nume, îl pronunţa atât de groaznic încât Charlotte multă vreme nu înţelese despre cine vorbea, Miss Cuzzle îi luase urma, dar încă nu putuse da de el. Vestea că modelul bine cunoscut al eroinei celebrului roman de tinereţe al lui Goethe se află încă de dimineaţă în oraş, în acelaşi hotel cu ea, într-o cameră aşezată aproape perete-n perete cu a ei, o electrizase – nu numai din pricina obiectului însuşi, ci pentru că, făcând această cunoştinţă, aşa cum mărturisi foarte deschis, avea de gând să prindă doi şi chiar trei iepuri deodată: Lotte a lui Werther are să-i netezească fără îndoială drumul către autorul lui *Faust;* iar acesta va trebui să

spună doar un cuvânt şi i se va deschide uşa doamnei Charlotte von Stein, despre ale cărei trăsături comune cu figura Ifigeniei se aflau câteva indicaţii în carnetul ei de note, la capitolul *„German literature and philosophy”,* informaţie pe care i-o împărtăşi cu o mare candoare surorii omonime a doamnei von Stein, din domeniul modelelor, aflată acum în faţa ei.

Aşa desfăşurându-se lucrurile, Charlotte, în pelerina ei albă, nu stătu, după cum crezuse, numai câteva minute cu această Rose Cuzzle, ci trei sferturi de ceas. Atrasă de farmecul naiv şi de vesela energie dovedite de fiinţa aceasta mărunţică şi impresionată de toate mărimile pe care Miss Cuzzle izbutise să le prindă şi a căror urmă ştiuse s-o descopere, stătea la îndoială dacă nu cumva trebuie să ia în consideraţie doza de nerozie din acest sport cu arta, aşa cum era înclinată s-o facă, dar se simţea întărită în intenţia ei de a trece cu vederea acest lucru datorită faptului măgulitor că era şi ea aşezată printre oamenii mari, al căror suflu se desprindea parcă din catastiful de vânătoare al domnişoarei Cuzzle, şi avea să facă parte din cortegiul de celebrităţi cuprinse în aceste file. Victimă, aşadar, a propriei afabilităţi, Charlotte şedea zâmbitoare într-unul din fotoliile tapisate cu creton ale camerei de hotel şi asculta vorbăria artistei călătoare, care şedea în celălalt fotoliu şi o desena.

Făcea asta cu trăsături zgomotoase de virtuoz, care nu păreau să fie întotdeauna izbutite,

fiind executate la întâmplare, deoarece de multe ori le ştergea, de altfel fără nervozitate, cu o gumă foarte mare. Faptul că ochii îi erau puţin saşii, neluând parcă parte la ce vorbea, îţi făcea o impresie plăcută, veselă şi sănătoasă; asta era şi impresia pe care ţi-o lăsa pieptul ei rotund şi buzele copilăresc pline, care-ţi vorbeau de ţări îndepărtate, de întâlniri cu oameni celebri, pe când între buze dinţii străluceau cu smalţul lor alb. Situaţia era şi banală, şi interesantă, şi asta o făcea pe Charlotte să uite că timpul trece şi că e în întârziere. Dacă Lottchen cea tânără ar fi fost de faţă şi s-ar fi supărat din pricina acestei vizite, n-ar fi putut să spună că pricina era grija faţă de liniştea sufletească a mamei. Din partea acestei anglo-saxone nu te puteai teme de nicio indiscreţie – nu mergea atât de departe. Faptul era liniştitor şi făcea atrăgătoare conversaţia cu ea. Dintre ele amândouă, ea vorbea, şi Charlotte o asculta cu plăcere. Ba chiar râse din inimă de o întâmplare pe care i-o povesti Rose în timp ce lucra, şi anume cum izbutise ea în munţii Abruzzi să includă în galeria ei pe un căpitan de bandiţi numit Boccarossa, un şef de bandă foarte temut din cauza vitejiei şi a cruzimii lui; acesta, foarte în cântat de atenţia pe care i-o acordase şi bucurându-se ca un copil de semeaţa înfăţişare a portretului său, le poruncise oamenilor lui să tragă la plecarea irlandezei o salvă din flintele cu ţevi ca nişte pâlnii şi îi dăduse o gardă s-o însoţească până va ieşi de pe teritoriul unde-şi

exercita nelegiuirile. Doamna consilier făcu foarte mult haz de cavalerismul furtunos şi – după părerea ei – cam plin de vanitate al acestui tovarăş de album. Încă râzând şi prea distrată ca să se mire de ivirea lui bruscă în mijlocul camerei, Charlotte dădu cu ochii de Mager, chelnerul, care bătuse la uşă, dar din cauza râsului şi a vorbei nu fusese auzit.

— *Beg your pardon,* zise el. Iertaţi-mă că vă întrerup. Domnul doctor Riemer ar fi foarte fericit să îi prezinte doamnei consilier aulic omagiile sale.

Capitolul al Treilea

Charlotte se ridică repede din fotoliu.

— Dumneata eşti, Mager? întrebă ea surprinsă. Ce este? Domnul doctor Riemer? Care doctor Riemer? Încă o vizită? Ce înseamnă asta? Nu mai primesc nicio vizită! Cât e ceasul? S-a făcut târziu de tot. Draga mea, spuse ea întorcându-se spre Miss Rose, trebuie să încheiem imediat convorbirea aceasta plăcută. Sunt nevoită să mă îmbrac şi să plec. Sunt aşteptată. Rămâi cu bine! Şi dumneata, Mager, spune-i domnului aceluia că nu sunt acuma în stare să-l primesc, spune-i că am plecat…

— Foarte bine, zise chelnerul în timp ce Miss Cuzzle desena liniştită mai departe, foarte bine, doamnă consilier. Dar aş vrea să nu îndeplinesc porunca dumneavoastră înainte de-a fi sigur că doamna consilier cunoaşte identitatea domnului pe care l-am anunţat…

— Ce identitate? strigă Charlotte mânioasă. Mai lasă-mă cu identităţile dumitale! Spune acestui domn doctor…

— Neapărat! zise supus Mager. Dar socot că e datoria mea să o lămuresc pe doamna consilier că e vorba despre domnul doctor Riemer, Friedrich Wilhelm Riemer, secretarul Excelenţei sale domnului consilier intim, care îl însoţeşte pe Excelenţa sa în călătorii… Nu e cu desăvârşire exclus ca domnul doctor să fie purtătorul vreunui mesaj…

Charlotte se uită uluită la chelner, înroşindu-se şi tremurând tare din cap.

— A! da, spuse ea învinsă. Oricum însă, nu pot să-l văd pe domnul acesta, nu pot vedea pe nimeni şi chiar aş vrea să ştiu, Mager, cum îţi închipui dumneata că aş putea să îl primesc acum pe domnul Riemer? Destul că mi-ai vârât-o aici pe Miss Cuzzle – mai vrei acum să îl primesc şi pe domnul Riemer, în halul în care sunt şi în camera asta de hotel răscolită.

— Dar nu-i nevoie să-l primiţi aici, zise Mager. Avem un parloar, un *parlour-room,* la primul etaj. Dacă doamna consilier îmi permite, am să îl rog pe domnul doctor Riemer să aştepte acolo până când doamna consilier îşi va face toaleta, şi pe urmă vă voi ruga să-mi daţi voie să vă conduc pentru câteva minute…

— Sper, spuse Charlotte, că n-au să fie minute cum au fost acelea pe care le-am petrecut cu această simpatică doamnă. Draga mea, se întoarse ea către Miss Cuzzle, tot n-aţi terminat, şi eu sunt foarte grăbită. Vă mulţumesc foarte mult pentru plăcutul *intermezzo* al întâlnirii noastre şi, dacă vă mai lipseşte cumva vreun amănunt necesar desenului, va trebui să-l completaţi neapărat din memorie.

Dar nu era nevoie de asta, pentru că Miss Rose declară, descoperindu-şi într-un zâmbet dinţii, că a isprăvit.

— *I'm quite ready,* spuse ea, întinzând braţele în care ţinea desenul şi examinându-l cu ochii pe

jumătate închişi. *I think I did it well.* Vreţi să vedeţi?

De văzut, mai mult Mager voia să vadă, şi chiar înaintă câţiva paşi ca să privească.

— E un lucru foarte reuşit, îşi dădu el cu părerea, cu aerul unui cunoscător. Şi un document a cărui importanţă va dăinui.

Charlotte, care umbla încoace şi încolo prin odaie şi se pregătea să se îmbrace, abia aruncă o privire asupra desenului.

— Da, da, chiar foarte frumos, zise ea. Eu sunt oare? O, da, este o oarecare asemănare. A! să mă iscălesc? Poftim – dar repede.

Şi cu creionul de cărbune mâzgăli, fără să se aşeze, un autograf care, în ceea ce priveşte repeziciunea, semăna cu al lui Napoleon. La vorbele de rămas-bun ale irlandezei făcu un semn grăbit din cap. Lui Mager îi dădu însărcinarea de a-l ruga pe domnul doctor Riemer să aştepte câteva minute în salonul hotelului.

Când fu gata cu îmbrăcatul – căci îşi pusese haine de stradă, pălărie, mantilă şi îşi luase punga cu umbrela –, Charlotte ieşi din cameră pe coridor, unde o aştepta chelnerul. Acesta o conduse pe scară în jos, iar la primul etaj o pofti cu o plecăciune şi dându-se puţin înapoi să intre în salonul hotelului, unde, la apariţia ei, vizitatorul se ridică dintr-un fotoliu lângă care îşi pusese pălăria înaltă.

Domnul Riemer era un bărbat trecut de patruzeci de ani, de statură mijlocie, cu părul încă

des şi negru, presărat doar ici şi colo cu câte un fir alb, frizat în şuviţe pe la tâmple, cu ochi mari îndepărtaţi unul de altul şi puţin bulbucaţi, cu un nas drept şi cărnos şi o gură molatică, având o uşoară expresie de supărare, chiar de îmbufnare. Purta o haină lungă, neagră, cu un guler înalt, foarte ridicat la spate, iar în faţă deschis, lăsând să se vadă vesta de pichet şi cravata. Mâna-i albă, având la degetul arătător un inel cu pecete, se sprijinea de măciulia de fildeş a unui baston de promenadă, cu canaf de piele.

— Sluga dumneavoastră, doamnă consilier aulic, zise el cu voce sonoră, înclinându-se. Trebuie să-mi aduc singur reproşul unei lipse de răbdare şi de consideraţie ce poate fi cu greu iertată, dând buzna aşa la dumneavoastră. Fără îndoială că unui educator al tineretului nu-i şade bine să arate lipsa stăpânirii de sine. Totuşi, a trebuit să mă obişnuiesc cu faptul că din când în când poetul din mine îi dă educatorului câte un bobârnac plin de pasiune şi de-aceea vestea care s-a răspândit în tot oraşul mi-a stârnit dorinţa irezistibilă de-a veni imediat să aduc omagiul meu şi să urez bun venit unei femei al cărei nume este atât de strâns legat cu istoria spirituală a ţării noastre, aş putea să spun chiar cu dezvoltarea noastră sufletească.

— Domnule Riemer, zise Charlotte în timp ce, nu fără o ceremonioasă promptitudine, răspundea la plecăciunea lui, atenţia pe care ne-o acordă un om cu meritele dumneavoastră nu poate să nu ne

bucure.

Faptul că nu ştia tocmai bine care sunt aceste merite îi dădu oarecare nelinişte mondenă. Se bucură auzind că este educator, după cum se bucură să afle că e şi poet. În acelaşi timp însă, informaţiile lui îi stârneau oarecare mirare şi chiar oarecare enervare, fiindcă i se părea că fac să scadă singura însuşire într-adevăr remarcabilă a acestui om, şi anume slujba lui *acolo.* Pricepu imediat că oaspetele ţinea foarte mult să ştie că valoarea şi demnitatea lui nu constau numai în acea însuşire – lucru care lui Charlotte i se părea o bizarerie din partea sa. În orice caz, trebuia să înţeleagă că pentru ea importanţa lui îşi avea temeiul numai în întrebarea dacă el venea *de-acolo* ca aducător al unei veşti sau nu. Era hotărâtă să scurteze de la început convorbirea şi s-o îndrepte spre lămurirea acestei chestiuni – fiind mulţumită că îmbrăcămintea ei nu lăsa nicio îndoială în privinţa intenţiilor sale. Îşi urmă astfel vorba:

— Vă mulţumesc pentru ceea ce dumneavoastră numiţi nerăbdare în timp ce eu socot că este un impuls cavaleresc, pe care îl stimez. Mă mir însă că o problemă atât de personală cum este venirea mea la Weimar v-a şi ajuns la cunoştinţă şi mă întreb de la cine aţi putut afla – poate că de la sora mea, soţia consilierului de Curte, adăugă ea cu o oarecare grabă, la care tocmai vreau să mă duc şi care are să-mi ierte întârzierea când am să-i spun ce vizită preţioasă

am primit; şi, de altfel, am să-i pot spune drept scuză că înaintea acestei vizite am mai primit una, mai puţin însemnată, deşi destul de amuzantă: o desenatoare foarte iscusită, care a ţinut morţiş să facă în mare grabă portretul unei femei bătrâne, portret care, după cât am văzut, nu seamănă decât foarte vag cu mine. Dar nu vreţi să şedem?

— Aşa, aşa! zise Riemer, cu mâna pe spătarul unui fotoliu. După cât se pare, doamnă consilier aulic, aţi avut de-a face cu o natură dintre acelea în care dorinţa şi silinţa nu sunt proporţionate şi care vor să facă mult cu trăsături puţine. Şi recită zâmbind:

Ce pot să prind în clipa asta
Nu este decât o schiţă.

— După cum văd, n-am fost eu cel dintâi aici, şi dacă într-o oarecare măsură mă simt mai puţin vinovat în ce priveşte nerăbdarea mea observând că o împărtăşesc cu alţii, tocmai de aceea mi se pare mai urgentă nevoia de-a folosi cât mai bine momentul acesta favorabil. E drept că pentru noi oamenii valoarea unui bun creşte în raport cu dificultatea de a-l dobândi şi mărturisesc că aş renunţa cu atât mai greu la fericirea de-a sta în faţa dumneavoastră, doamnă consilier, cu cât nu-i deloc uşor să-şi facă cineva drum până la dumneavoastră.

— Deloc uşor? se miră ea. Mi se pare că omul care are aici puterea de-a lega şi de-a dezlega toate, domnul Mager adică, nu are mina unui cerber…

— Nu, nu-i asta, zise Riemer. Dar, vă rog, uitaţi-vă singură, doamnă consilier. Şi o conduse la o fereastră care dădea, la fel ca aceea de la camera lui Charlotte, în piaţă şi trase perdeaua scrobită.

Piaţa, pustie dimineaţa, la sosirea ei, era acum plină de oameni care stăteau în grupuri şi se uitau la ferestrele hotelului. Mai cu seamă în faţa intrării era o adevărată năvală, o mulţime care se îmbulzea sub privegherea a doi gardieni publici care se sileau să păstreze intrarea liberă, mulţime formată din meseriaşi, vânzători de prăvălie de ambele sexe, femei cu copii în braţe, precum şi din cetăţeni mai de seamă şi sporind întruna datorită tineretului care se aduna în grabă din toate părţile.

— O, Doamne! spuse Charlotte care, uitându-se afară, începu să tremure şi mai tare din cap; pentru cine e asta?

— Pentru cine altcineva decât pentru dumneavoastră? replică Riemer. Vestea că aţi sosit a mers ca vântul. Pot să vă asigur, şi doamna consilier poate singură să vadă, că oraşul e ca un muşuroi de furnici răscolit. Fiecare speră să prindă măcar o lucire din persoana dumneavoastră. Toţi oamenii aceştia din faţa porţii aşteaptă să ieşiţi.

Charlotte simţi nevoia de-a se aşeza.

— Ah, Doamne! spuse ea. Asta mi-a făcut-o numai Mager cu afurisitul lui entuziasm. A povestit la toată lumea despre sosirea noastră. A

mai trebuit să vină şi mâzgălitoarea aceea ambulantă să nu mă lase să plec cât mai era ieşirea liberă! Şi, mă rog, oare oamenii aceia din piaţă n-au altceva mai bun de făcut decât să asedieze locuinţa unei femei bătrâne ca mine, care numai a pasăre rară nu seamănă şi care ar vrea să-şi vadă în linişte de treburile ei?

— Nu vă supăraţi, zise Riemer. Îmbulzeala asta e dovada unui sentiment mai nobil decât acela de simplă curiozitate, e dovada unei naive solidarităţi a locuitorilor din oraşul nostru cu cele mai înalte treburi ale naţiunii, dovada popularităţii de care se bucură spiritul, popularitate emoţionantă şi îmbucurătoare chiar atunci când este în joc şi un interes economic oarecare. Nu trebuie oare să ne arătăm mulţumiţi, continuă el în timp ce se întorcea de la fereastră spre neliniştita Charlotte, nu trebuie să ne arătăm mulţumiţi dacă mulţimea care, potrivit unei originare convingeri grosolane, dispreţuieşte spiritul, ajunge totuşi să-l stimeze şi să-l respecte în singurul mod pe înţelesul lui, şi anume atunci când spiritul se dovedeşte a-i fi şi util. Acest orăşel, foarte mult vizitat de străini, trage o sumedenie de foloase palpabile de pe urma renumelui dobândit de geniul german, care în ochii lumii întregi este concentrat aici – şi asta aproape numai într-o singură persoană. Nu-i de mirare deci că populaţia acestui oraş se simte datoare să respecte lucruri care altfel i s-ar părea că sunt fleacuri şi să iubească ştiinţele frumoase şi

tot ce ţine de ele ca pe un lucru care-i aparţine – şi firește că, o dată ce operele spiritului îi rămân inaccesibile, se interesează îndeosebi de cunoştinţele personale şi de prietenii intimi cu prilejul şi datorită cărora s-au născut aceste opere.

— Am impresia, replică Charlotte, că daţi acestei mulţimi de oameni cu o mână numai ca să-i luaţi înapoi cu cealaltă. Pe de o parte vreţi să atribuiţi o cauză de o mare nobleţe spirituală acestei curiozităţi care pe mine mă oboseşte atât de mult, iar pe de altă parte puneţi rezultatul excelent pe seama unei preocupări vulgar-materialiste, fapt ce nu mi se pare îmbucurător defel, ba chiar, întrucât mă priveşte, mă şi supără într-o oarecare măsură.

— Stimată doamnă, spuse el, nici nu-i nimerit să vorbeşti despre o fiinţă atât de echivocă precum omul altfel decât în chip echivoc; un asemenea mod de-a vorbi nu trebuie socotit drept o jignire adusă omenirii. Eu cred că nu eşti un pesimist răuvoitor, ci un prieten al vieţii, atunci când preţuieşti partea bună şi îmbucurătoare a fenomenelor ei, dar în acelaşi timp nu ignori reversul acestora, dosul tapiseriei, unde sunt multe noduri grosolane şi multe fire banale care atârnă. Iar acelora care cască acum gura în piaţă am toate motivele să le iau apărarea în privinţa nerăbdării lor fiindcă numai situaţia mea de bine, de rău mai înaltă în societate mă desparte de dânşii, şi dacă din întâmplare nu mi-ar fi îngăduit

acuma – ceea ce-i demn de pizmuit – să şed aici sus cu dumneavoastră, aş fi cu siguranţă jos, cu simpatica gloată, şi le-aş da de furcă gardienilor publici. Acelaşi impuls care îi mână şi pe ei a determinat – dacă vreţi, într-un chip ceva mai înalt şi mai distins – şi acţiunea mea, când acum o oră bărbierul, în timp ce-mi săpunea faţa, mi-a adus ştirea că Charlotte Kestner a sosit azi-dimineaţă la opt, cu poştalionul, şi a tras la Hotelul *L'Éléphant.* Asemenea lui şi la fel ca tot Weimarul, ştiam, simţeam adânc cine este, ce înseamnă numele acesta, astfel încât n-am putut să rămân între patru pereţi acasă şi, mai devreme decât avusesem de gând, mi-am îmbrăcat costumul, grăbindu-mă să vin aici, să vă prezint omagiile mele – omagiile unui străin şi ale unui tovarăş de soartă, ba chiar ale unui frate, a cărui existenţă, în felu-i bărbătesc, este şi ea împletită în acea existenţă plină de măreţie pe care o lume întreagă o admiră –, să vă prezint salutul frăţesc al unui om al cărui nume posteritatea îl va pomeni mereu ca pe acela al unui prieten şi ajutor, atunci când va fi vorba despre faptele herculeene ale marelui om.

Charlotte, nu prea plăcut impresionată, observă că la aceste ambiţioase cuvinte expresia de jignire din jurul gurii lui Riemer se accentuase parcă şi mai mult, ca şi cum pretenţiile lui peremptorii adresate posterităţii ar fi fost de fapt mărturia unei neîncrederi faţă de dreapta lor satisfacere.

— Aşa? spuse ea uitându-se la faţa lucioasă şi

proaspăt bărbierită a savantului, vasăzică bărbierul dumneavoastră a trăncănit? Ei, la urma urmei, asta-i funcţia şi rostul lui. Dar abia acum un ceas? Mi se pare că vă place să dormiţi până târziu, domnule Riemer.

— Mărturisesc că da, replică el cu un zâmbet cam pleoştit.

Luaseră loc pe nişte jilţuri cu spătare curbate, la o măsuţă aşezată mai la o parte, sub un portret al marelui duce, care, având încă o înfăţişare tânără, cu botfori şi cu cordon de decoraţii, se sprijinea de un postament antic încărcat cu embleme războinice. Figura de ghips a zeiţei Flora, în haină lungă cu falduri, împodobea încăperea sumar mobilată, dar înzestrată cu frumoase stucaturi mitologice. O sobă albă, cu o coloană, în jurul căreia se încolăcea un şirag de zeităţi, alcătuia în altă firidă un pandant al zeiţei.

— Mărturisesc, spuse Riemer, această slăbiciune a mea de-a dormi dimineaţa. Dacă s-ar putea folosi expresia *a ţine* la o slăbiciune, m-aş folosi de ea. Să nu sari din aşternut la primul cântat al cocoşilor este, de fapt, semnul distincţiei, al omului liber, cu o situaţie socială favorabilă, şi eu mi-am păstrat totdeauna libertatea de a dormi până târziu, chiar şi atunci când locuiam pe Frauenplan. Stăpânul casei a trebuit să-mi acorde asta, deşi el, având un cult minuţios, ca să nu zic pedant, al trupului, îşi începea ziua cu câteva ceasuri mai devreme decât mi-o începeam eu. Oamenii se deosebesc între ei. Unul îşi află

mulţumirea în faptul că o ia înaintea tuturor celorlalţi şi că se aşază la lucru când ceilalţi încă dorm; altuia îi place să mai întârzie ca domnii la sânul lui Morfeu, în timp ce nevoiaşii de mult trudesc. Principalul este să fim toleranţi unii faţă de alţii – şi trebuie menţionat, că în ce priveşte toleranţa, maestrul e mare, chiar dacă această atitudine a lui nu-ţi prieşte întotdeauna…

— Nu prieşte? întrebă ea cu nelinişte.

— Am spus oare că „nu prieşte”? replică el.

Tot timpul cât vorbise, se uitase întruna, distrat, încolo şi-ncoace prin odaie. Acum, deodată, ca şi cum l-ar fi strigat cineva, o privi cu ochii lui puţin bulbucaţi şi cam îndepărtaţi unul de altul.

— Nu! Te simţi chiar foarte bine în apropierea lui – ar fi putut oare altfel un om ca mine, sensibil plăsmuit, să reziste în preajmă-i nouă ani în şir? Foarte, foarte bine. Sunt afirmaţii care cer să fie mai întâi, în chip hotărât, exagerate – pentru ca după aceea să aibă nevoie, aproape cu tot atâta hotărâre, să fie reduse şi limitate. E o extremă care include şi contrariul ei. Adevărul, stimată doamnă, nu se mulţumeşte întotdeauna cu logica; ca să te menţii în cadrul lui, trebuie, ici şi colo, să te contrazici. Spunând aceasta, dovedesc că nu sunt altceva decât discipolul omului despre care e vorbă acum şi de la care auzim adeseori afirmaţii care cuprind în ele propria contradicţie – dacă face asta de dragul adevărului sau dintr-un soi de nepăsare şi fariseism în niciun caz n-aş putea să

hotărăsc. Aş accepta prima ipoteză, fiindcă el însuşi spune că e mai greu şi mai onest să-i mulţumeşti pe oameni decât să-i zăpăceşti... Dar mă tem să nu mă încurc. Eu slujesc adevărului atunci când vorbesc despre extraordinarul sentiment de satisfacţie pe care îl ai când te afli în preajma lui – şi totodată e şi un sentiment contrar, de nelinişte, o stare atât de proastă încât îţi vine să te ridici de pe scaun şi s-o iei la fugă. Scumpă doamnă consilier, acestea se dovedesc a fi contradicţii care te ţin totuşi pe loc, te ţin nouă ani, te ţin treisprezece ani, fiindcă aceste contradicţii se rezolvă prin dragoste şi admiraţie, sentimente care sunt, aşa cum scrie la carte, mai presus de orice raţiune...

Se opri ca să înghită. Charlotte nu spuse nimic, în primul rând pentru că voia să-l lase să vorbească mai departe, apoi pentru că începuse să compare în gând informaţiile lui şovăitoare şi totodată apăsător de insistente cu propriile amintiri.

— În ce priveşte toleranţa lui, începu el iar, ca să nu spunem indulgenţa lui – după cum vedeţi, mi-am adunat bine gândurile şi sunt departe de-a fi pierdut firul –, trebuie să facem deosebire între o toleranţă datorată milei, şi anume milei creştine, creştină în înţelesul cel mai larg, sentimentul că e şi el supus greşelilor, că şi el are nevoie de iertare, ori nici măcar asta, vreau cu alte cuvinte să spun că există o toleranţă care izvorăşte din dragoste şi alta provenită din indiferenţă, din dispreţ şi care e

mai puternică, are un efect mai puternic decât orice asprime şi orice reprobare şi care ar fi insuportabilă şi nimicitoare dacă ar veni de la Dumnezeu – în acest caz însă, după înţelegerea noastră, ar fi imposibil să-i lipsească dragostea –, ceea ce ne face ca, fie chiar numai prin faptul că în această toleranţă iubirea şi dispreţul sunt într-o strânsă legătură, care numai divină nu este, şi poate că tocmai din cauza asta, nu numai să o suportăm, dar chiar să ne supunem ei, legându-ne pe toată viaţa... Dar ce voiam să spun? Nu vreţi să-mi amintiţi cum am ajuns la toate aceste lucruri? Mărturisesc că de data asta am pierdut firul.

Charlotte se uita la omul acesta care, cu mâinile-i de cărturar împreunate pe măciulia bastonului, privea în gol cu ochii lui mari ca nişte ochi de bou; şi deodată îşi dădu seama cât se poate de limpede că nu venise pentru ea, de dragul ei, ci numai pentru ca, datorită ei, să aibă prilejul să vorbească de stăpânul şi maestrul lui şi totodată ca să dezlege o veche enigmă care poate că îl urmărise toată viaţa. Doamna consilier se pomeni că-şi asumă deodată rolul fiicei sale, care ştia să desluşească repede motivele adevărate şi pretextele şi strâmba din nas la pioase amăgiri de sine; era dispusă să-i ierte tinerei Lotte toate acestea, deoarece îşi spunea că nu ne putem opune unor păreri care ne sunt impuse şi că asemenea păreri au în ele ceva neplăcut. Gândul că era considerată doar un mijloc pentru atingerea

unui scop nu era nici el măgulitor; totuşi, îşi dădea seama că nu putea să îi reproşeze nimic omului acestuia, fiindcă nici ea nu-l primise pentru că o interesa, tot aşa cum nici Riemer nu venise s-o vadă de dragul ei. Şi pe ea o adusese aici neliniştea, neliniştea pricinuită o viaţă întreagă de o veche întâmplare rămasă fără sfârşit şi care cu timpul căpătase nişte proporţii neaşteptat de mari, dorinţa irezistibilă de-a face din nou să trăiască această întâmplare şi s-o lege de prezent în chip „extravagant”. Ea şi vizitatorul erau complici oarecum şi tainic înţeleşi între ei, adunaţi împreună de o a treia voinţă, inspiratoare de dureroase fericiri, care-i ţinea pe amândoi într-o încordare chinuitoare şi la a cărei explicaţie şi posibilă rezolvare îşi puteau fi unul altuia de folos.

Zâmbi artificial şi spuse:

— E de mirare oare, domnule Riemer, că pierdeţi firul, dacă vă lăsaţi ispitit să faceţi atât de vaste reflecţii morale şi atâtea distincţii cu privire la un fapt banal de omenesc cum este acela că dormiţi până târziu? Cărturarul din dumneavoastră vă joacă un renghi. Dar un lucru aş vrea să ştiu. În funcţia dumneavoastră de altă dată, aceea care a durat nouă ani, puteaţi să vă permiteţi acea slăbiciune, cum spuneţi, şi pe care eu o socot numai o obişnuinţă ca oricare alta; acuma însă, dacă nu mă înşel, ocupaţi un post în învăţământ, cred că sunteţi profesor de liceu, nu? Se împacă oare această predilecţie, căreia se pare că-i daţi o anumită importanţă, cu situaţia

dumneavoastră actuală?

— Da, desigur, răspunse Riemer în timp ce-şi puse picior peste picior, aşezându-şi de-a curmezişul pe genunchi bastonul şi ţinându-l de amândouă capetele. Sigur că da, şi asta tocmai din consideraţie faţă de prima mea funcţie, prea cunoscută ca să nu se ţină seama de ea, şi care continuă şi acum în paralel cu funcţia mea cea nouă. Doamna consilier are perfectă dreptate, spuse el, luând o atitudine mai cumpănită, deoarece cea anterioară i se păru acum nelalocul ei şi o împrumutase, o clipă numai, pentru plăcerea pe care o simţise văzând că e atât de bine primit; de patru ani sunt profesor la liceul de-aici şi am gospodăria mea; momentul acestei schimbări a formei de viaţă a venit în chip inevitabil; cu toate avantajele spirituale şi materiale, cu toate bucuriile oferite de viaţa în casa acestui mare om, pentru cineva care avea treizeci şi nouă de ani era oarecum o chestiune de onoare virilă, de susceptibilă onoare virilă, stimată doamnă, să stea, într-un fel sau altul, pe propriile picioare. Spun „într-un fel sau altul” fiindcă dorinţele mele, visurile mele ţintiseră mai sus decât această situaţie pedagogică de mijloc, şi acele visuri şi dorinţe încă nu s-au împăcat cu această situaţie; ele năzuiau spre învăţământul superior, spre o activitate universitară, după exemplul venerabilului meu profesor, vestitul specialist în filologie clasică Wolf, din Halle. Dar n-a fost dat să fie aşa, nu s-a putut aranja nimic

până acum. E de mirare, nu? S-ar putea crede că lunga şi ilustra colaborare cu maestrul ar fi trebuit să constituie cea mai elastică trambulină pentru înfăptuirea dorinţelor mele şi oricine ar putea să spună că unei atât de înalte şi influente prietenii şi protecţii i-ar fi fost uşor să-mi procure la vreo universitate germană catedra râvnită. Citesc în ochii dumneavoastră întrebările acestea. N-am nimic de răspuns. Pot să spun numai atâta: încurajarea, protecţia, cuvântul hotărâtor, care ar fi însemnat o răsplată, nu s-au produs; împotriva oricăror aşteptări şi a oricăror socoteli, ele nu mi-au fost hărăzite. Dar ce rost are să cumpăneşti cu amărăciune toate acestea? Şi totuşi, o faci de multe ori, şi ziua, şi noaptea, meditezi asupra acestei probleme, dar nu ajungi la niciun rezultat şi nici nu poţi să ajungi. Oamenii mari au destule lucruri în cap şi n-au vreme să se gândească la existenţa şi la fericirea salahorilor de care se folosesc, oricâte merite ar avea aceştia faţă de dânşii şi faţă de opera lor. De bună seamă că în primul rând ei se gândesc la propria persoană şi atunci când, contrar importanţei pe care o au pentru ei serviciile noastre, iau hotărâri potrivnice intereselor noastre particulare, declarând că le suntem absolut necesari lor şi creaţiei lor, faptul acesta e prea onorabil şi prea măgulitor pentru noi ca să nu ne înduplecăm şi să le facem voia, supunându-ne hotărârii lor cu o bucurie în care se amestecă amărăciunea şi mândria. Şi mie mi s-a întâmplat aşa; acum de curând mi s-a oferit un

post la Universitatea din Rostock, dar, după ce am chibzuit bine, am refuzat.

— Aţi refuzat? Pentru ce?

— Pentru că voiam să rămân la Weimar.

— În acest caz, domnule doctor, să mă iertaţi, dar nu aveţi de ce să vă plângeţi.

— M-am plâns oare? întrebă el tot atât de mirat cum fusese şi prima dată. N-am avut defel această intenţie; probabil m-aţi înţeles greşit. Eu cel mult meditez asupra contradicţiilor vieţii şi ale inimii şi încerc, stând de vorbă cu o femeie de duh, să le explic. Să mă despart de Weimar? O, nu! Îmi place Weimarul, sunt legat de el, de treisprezece ani m-am confundat ca cetăţean cu treburile publice ale oraşului. Am venit aici când aveam treizeci de ani, direct de la Roma, unde fusesem în calitate de preceptor al copiilor domnului ambasador von Humboldt. Statornicirea mea aici se datorează recomandării Domniei sale. Cusururi şi părţi slabe? Weimarul are cusururile şi părţile slabe care caracterizează omenirea – îndeosebi cea provincială. Orăşelul e meschin şi plin de clevetiri simandicoase, asta e sigur, înfumurat sus şi nătâng jos, aşa că unui om cinstit şi de treabă îi vine greu să stea aici, ca oriunde de altfel – aici poate mai greu ca în altă parte; şoltici şi hoţi se găsesc ca pretutindeni – poate chiar mai mulţi decât aiurea – şi sus. Altminteri însă, e un orăşel vioi şi productiv şi nu ştiu dacă aş vrea şi aş putea să trăiesc în altă parte. Are lucruri remarcabile; aţi văzut ceva? Castelul? Câmpul de

exerciţii? Teatrul? Parcul, care e foarte frumos?... O să le vedeţi. Veţi observa că cele mai multe străzi sunt strâmbe. Un străin care vine aici trebuie să ţină seama de faptul că toate lucrurile noastre remarcabile nu sunt remarcabile prin ele însele, ci pentru că sunt din Weimar. Din punct de vedere strict arhitectural, castelul nu e grozav, teatrul ţi l-ai fi închipuit mai impunător înainte de a-l vedea şi câmpul de exerciţii e un fleac. În sine nu-i nimic care să poată explica de ce un om ca mine trebuie neapărat să-şi petreacă toată viaţa tocmai aici, între aceste culise şi aceste decoruri, să se simtă legat de aceste lucruri până într-atâta încât să refuze o funcţie care se potriveşte de minune cu dorinţele şi cu visurile nutrite din tinereţe. Vorbesc iar de Rostock pentru că am impresia că dumneavoastră, doamnă consilier, vă miraţi de atitudinea mea în această chestiune. Atitudinea aceasta am luat-o fiindcă am fost nevoit s-o iau, am fost silit de împrejurări. Acceptarea menirii mele mi s-a refuzat singură – întrebuinţez într-adins această formă impersonală de vorbire, pentru că există lucruri pe care nu e nevoie să le refuze cineva, se refuză ele însele. Şi acest refuz, desigur, poate să capete o expresie personală datorită privirii sau fizionomiei cuiva de care atârni. Nu orice om, stimată doamnă, este născut să meargă pe drumul lui, să-şi trăiască viaţa proprie, să-şi făurească fericirea proprie sau, şi mai bine spus, mulţi oameni care nu ştiau dinainte şi care credeau că pot nutri şi înfăptui planuri şi

speranţe proprii observă la un moment dat că viaţa lor adevărată şi fericirea lor personală cea mai deplină constau tocmai în faptul că renunţă la ele – şi că în chip paradoxal ele rezultă, în ce-i priveşte, tocmai din renunţarea la sine însuşi, slujind o cauză străină. Şi un astfel de om nu este el însuşi şi nu poate să fie tocmai pentru că această cauză e foarte personală, de fapt este o persoană, din care pricină şi serviciul pe care îl are de îndeplinit e mai mult subordonat şi mecanic – însuşiri înălţate şi subliniate de altminteri prin nemaipomenit de marea onoare care, aşa cum socot contemporanii şi posteritatea, rezultă din serviciile aduse acestei cauze minunate. O onoare straşnică. S-ar putea spune că onoarea bărbătească constă în faptul că cineva îşi trăieşte o viaţă proprie şi îşi vede de treburile lui, fie ele cât de modeste. Pe mine însă soarta m-a învăţat că există o onoare amară şi una dulce, şi eu mi-am ales-o pe cea amară – în măsura în care un om este în stare să aleagă, nu-i aşa, în măsura în care nu alege soarta pentru el, nelăsându-i altă cale. Trebuie neapărat mult tact ca să te acomodezi cu asemenea hotărâri ale sorţii, să pactizezi cu destinul tău, ca să zic aşa, şi să ajungi, dacă pot să mă exprim astfel, la un compromis între onoarea amară şi onoarea cea dulce, către care dorinţa şi ambiţia năzuiesc totuşi întotdeauna. Susceptibilitatea bărbătească îndeamnă la aceasta şi ea a determinat inconvenientele şi inevitabilele dezacorduri care au pregătit un sfârşit lungii mele

şederi în casa unde descinsesem prima oară şi m-au făcut să accept un post în învăţământul secundar, de care nu m-am simţit atras niciodată. Acesta este compromisul – încuviinţat de altfel ca atare şi de autorităţile superioare –, astfel încât orarul lecţiilor de greceşte şi latineşte, cum am spus, ţine seama şi de îndatoririle mele de onoare în afara catedrei şi îmi permite ca atunci când, ca astăzi de exemplu, sarcinile mele nu mă cheamă *acolo,* să uzez de prerogativa socială a somnului de dimineaţă. Am împins chiar şi mai departe şi am întărit acordul dintre onoarea amară şi cea dulce, care s-ar putea numi simplu onoarea bărbătească, şi mi-am întemeiat o gospodărie a mea. Sunt căsătorit de doi ani. Şi să vedeţi acum, stimată doamnă, caracterul de compromis propriu vieţii în general şi care în cazul meu iese la iveală în chip deosebit de frapant! Pasul destinat să mă ajute să-mi dobândesc o existenţă independentă, să-mi întăresc bărbătească dragoste de sine şi să mă emancipez din acea casă a onoarei amare m-a legat din nou şi mai strâns de ea – mai bine zis s-a dovedit ca un lucru de la sine înţeles că, făcând acel pas, nu mă îndepărtam defel de pomenita casă, aşa încât nici nu poate fi vorba de un pas în înţelesul strict al cuvântului. Şi asta deoarece Karoline, soţia mea – Karoline Ulrich, după numele ei de fată –, e un copil al acelei case, o tânără orfană angajată acum câţiva ani ca domnişoară de companie a doamnei consilier intim, care a răposat acum, de curând. Căsătoria

mea cu ea a fost dorinţa întregii familii, şi această dorinţă pe care o citeam în priviri şi în expresia feţei m-a făcut să ajung la un compromis cu nevoia mea de neatârnare, mai ales că orfana îmi era simpatică…

Îmi dau seama, stimată doamnă consilier, că bunătatea şi răbdarea dumneavoastră mă fac să vorbesc prea mult despre mine…

— Nu, nu, vă rog, zise Charlotte, vă ascult cu tot interesul. În realitate, îl asculta cu o uşoară neplăcere, în orice caz cu sentimente amestecate. Pretenţiile şi supărarea lui Riemer, vanitatea şi neputinţa lui, zadarnica lui năzuinţă către demnitate, toate acestea o iritau, îi inspirau dispreţ şi totodată o compătimire, dar care alcătuia mijlocul de a ajunge şi de a trece către un sentiment de solidaritate cu omul acesta, cuprinzând totodată şi o anumită satisfacţie: sentimentul că felul lui de-a vorbi îi îngăduia – indiferent dacă avea sau nu să facă aceasta – să-şi descarce şi ea sufletul şi să se liniştească.

Cu toate acestea, se sperie de întorsătura pe care el, ca şi cum i-ar fi ghicit gândul, încercă s-o dea conversaţiei cu următoarele vorbe:

— Nu, zise el, nu abuzez de vesela blocadă, de asediul curiozităţii, ale cărei victime suntem – nu e chiar atât de mult de când a trecut epoca războiului, încât să nu ne păstrăm cumpătul faţă de această situaţie şi chiar s-o suportăm cu umor. Vreau să spun că ar însemna să dau o greşită întrebuinţare acestui moment favorabil dacă m-aş

conforma cu exagerată conştiinciozitate datoriei de-a mă prezenta Domniei voastre. Într-adevăr, ce m-a adus aici n-a fost dorinţa de-a vorbi, a fost dorinţa de-a privi şi de-a auzi. Am spus că momentul e favorabil; ar fi trebuit să spun că este splendid. Mă aflu faţă-n faţă cu o fiinţă care merită şi căreia i se cuvine cel mai adânc şi mai respectuos interes, râvna şi curiozitatea de toate nuanţele, de la cea copilăresc-populară, până la cea mai înaltă a spiritului – cu femeia care stă la începutul, sau aproape la începutul istoriei geniului, femeia al cărei nume zeul iubirii l-a împletit pe veşnicie cu viaţa acelui geniu şi deci cu dezvoltarea domeniului spiritual al patriei, cu imperiul gândirii germane… Iar eu, sortit de asemenea să am un rol în această istorie şi, în felul meu bărbătesc, să-l ajut pe erou cu sfaturile mele, eu, care – ca să zic aşa – respir acelaşi aer eroic ca el, cum aş putea să nu văd în dumneavoastră o soră mai mare, în faţa căreia am simţit nevoia irezistibilă de-a mă pleca îndată ce a ajuns până la mine mireasma prezenţei dumneavoastră, o soră, o mamă, dacă vreţi, în orice caz un suflet apropiat, înrudit, faţă de care simt nevoia să vorbesc, destăinuindu-mă, dar şi mai mult decât atâta, nevoia s-o aud vorbind… Şi tocmai voiam să vă întreb ceva, întrebarea îmi stă de mult pe buze. Spuneţi-mi, doamnă, spuneţi-mi ca o răsplată pentru mărturiile mele, desigur mai puţin importante… Se ştie, ştim cu toţii, şi omenirea înţelege asta foarte bine, că

dumneavoastră şi soţul dumneavoastră răposat întru Domnul, se ştie că aţi avut de suferit de pe urma indiscreţiei geniului, de pe urma modului său, greu de justificat din punct de vedere civic, de-a trata cu uşurinţă poetică persoana dumneavoastră şi chestiunile dumneavoastră particulare, de-a vă expune fără scrupul în faţa lumii, literalmente în faţa întregului pământ, şi totodată de-a amesteca realitatea şi închipuirea cu acea primejdioasă artă ce îi dă realului un aspect poetic, iar imaginarului, pecetea realului, aşa încât deosebirea dintre amândouă pare anulată şi nivelată, făcându-vă, cu alte cuvinte, să suferiţi din cauza lipsei de consideraţie, a lezării sentimentului de fidelitate, de credinţă, de care el s-a făcut vinovat atunci când, fără ştirea prietenilor, lucrând pe ascuns, s-a apucat să proslăvească şi totodată să pângărească cel mai gingaş lucru care se poate întâmpla între trei oameni… Lumea ştie asta, stimată doamnă, şi ia parte la suferinţa dumneavoastră. Spuneţi-mi, vă rog, mi-aş da şi viaţa să aflu asta, cum v-aţi putut împăca, dumneavoastră şi răposatul consilier aulic, cu această experienţă uluitoare, cu acest destin de victime involuntare. Vreau să vă rog să îmi ziceţi cum şi în ce măsură aţi izbutit să puneţi de acord durerea cauzată de această rană şi supărarea de-a vedea existenţa dumneavoastră tratată ca un mijloc pentru un anumit scop, cum aţi izbutit să puneţi de acord faptul amintit cu alte sentimente, de mai târziu, pe care desigur că vi le-

a inspirat înălţarea şi considerabila cinstire a acestei existenţe. Dacă aş putea să aflu de la dumneavoastră ceva în privinţa asta…

— Nu, nu, domnule doctor, spuse iute Charlotte, acuma nu. Am să vă spun mai târziu sau, în orice caz, altă dată. Ţin să vă arăt că e mai mult decât *une façon de parler* când vă asigur că vă ascult cu cel mai mare interes. Şi foarte bine fac, fiindcă relaţiile dumneavoastră cu geniul sunt fără vreo îndoială incomparabil mai importante şi mai demne de relevat…

— Asta e foarte discutabil, stimată doamnă.

— Să nu facem schimb de complimente! Spuneţi-mi, nu sunteţi cumva din nordul Germaniei, domnule profesor? După pronunţia dumneavoastră, aşa mi se pare.

— Sunt din Silezia, spuse domol Riemer, după o clipă de tăcere.

Şi el era împărţit între două sentimente. Refuzul doamnei consilier îl jignea; dar faptul că îl îndemna să vorbească mai departe despre sine îi era pe plac.

— Părinţii mei n-au fost dăruiţi cu prea multă avuţie, urmă el. Dar nu pot să le mulţumesc îndestul că au făcut totul ca să-mi dea putinţa să-mi cultiv darurile cu care m-a hărăzit Dumnezeu şi să studiez. Profesorul meu, consilierul intim Wolf din Halle, ţinea foarte mult la mine. Dorinţa inimii mele a fost să-l iau de model. Cariera de profesor universitar, glorioasă şi înfrumuseţată cu vacanţe, oferind răgaz pentru frecventarea muzelor, de-a

căror favoare nu sunt cu totul lipsit, mă atrăgeau mai mult decât orice. De unde să iau însă mijloacele ca să pot trăi în timpul cât va trebui să aştept, în anii cât aveam să adăst la poarta templului? Mă ocupam încă pe-atunci de dicţionarul meu grecesc – poate că renumele său ştiinţific a ajuns până la dumneavoastră, l-am publicat în 1804, la Jena. Merite foarte puţin lucrative, doamnă. Ca să mi le câştig mi-a dat răgaz postul procurat de profesorul Wolf, ca preceptor al copiilor domnului ambasador von Humboldt, care tocmai atunci pleca la Roma. În situaţia aceasta, am petrecut câţiva ani în oraşul etern. Pe urmă a venit o nouă recomandare, şi anume din partea patronului meu diplomat către ilustrul său amic din Weimar. Era în toamna lui 1803 – an memorial pentru mine şi care poate din pricina aceasta va fi memorabil cândva şi pentru istoria intimă a literaturii germane. Am venit, m-am prezentat, am inspirat încredere, rezultatul primei mele convorbiri cu eroul a fost invitaţia de-a face parte dintre locatarii casei de pe Frauenplan. Cum era să nu preţuiesc invitaţia? N-aveam de ales. Nu aveam nicio perspectivă mai bună, nu aveam alta. Un post în învăţământ îl socoteam prea jos, pe drept sau pe nedrept, ca fiind sub demnitatea mea, sub calităţile mele…

— Dar dacă lucrurile stau aşa, domnule Riemer, atunci dumneavoastră trebuie să fi fost foarte fericit că aţi căpătat o funcţie şi o activitate care întreceau ca strălucire şi ca glorie nu numai

un post în învăţământ, ci oricare altă ocupaţie…

— Eram chiar foarte fericit, stimată doamnă. Eram foarte fericit şi mândru. Gândiţi-vă şi dumneavoastră: să fii în fiecare zi alături de un asemenea om şi să stai de vorbă cu el zilnic! Cu un om al cărui geniu incalculabil eram destul de poet ca să-l pot măsura. Îi arătasem câteva probe ale talentului meu care, să nu zic mai mult – şi chiar scăzând din aprecierea ce s-ar putea pune pe socoteala spiritului său foarte conciliant –, cred că nu i-au displăcut. Fericit? Eram în cel mai înalt grad! La ce situaţie însemnată şi chiar de invidiat în lumea cultă şi în înalta societate mă ridica deodată această relaţie! Numai că, daţi-mi voie să vă spun deschis, în această situaţie se ascundea totuşi un ghimpe, şi ghimpele era faptul că nu aveam altceva de ales. Nu-i aşa că necesitatea de-a fi recunoscător ne cam tulbură recunoştinţa? îi răpeşti oarecum recunoştinţei bucuria. Să vorbim cinstit! Suntem înclinaţi să devenim susceptibili faţă de cel care ne obligă să-i fim recunoscători prin faptul că întrebuinţează în avantajul lui starea de constrângere în care ne aflăm. Constrângerea aceasta nu e din vina lui, ea se datorează inegalei repartiţii a bunurilor pământeşti; totuşi, el se foloseşte de această stare de constrângere… Nu ştii asta până când n-ai simţit-o pe pielea ta… Dar, scumpă doamnă, să nu ne pierdem în astfel de consideraţii morale! Chestiunea, chestiunea pentru mine atât de glorios înălţătoare era că marele nostru prieten

credea că poate să mă folosească. Formal, funcţia mea era să învăţ greceşte şi latineşte pe August, singurul copil în viaţă al lui Christiane Vulpius, dar, deşi în privinţa asta lucrurile merseseră până atunci foarte prost, mi-am dat seama în curând că această îndatorire era destinată să rămână neesenţială şi să treacă îndărătul altei meniri, mult mai frumoasă şi mult mai importantă, şi anume aceea de-a sluji persoanei şi operei tatălui. Lucrul acesta fusese hotărât foarte probabil de la început. Cunosc scrisoarea trimisă atunci de maestru profesorului şi protectorului meu la Halle, unde dădea ca motiv al angajării mele îngrijorarea lui faţă de slabele cunoştinţe ale lui August în domeniul clasic, un rău pe care, aşa cum se exprima el, n-a ştiut cum să-l înlăture. Aceasta era însă o politeţe faţă de marele filolog. În realitate, maestrul nostru nu pune mare preţ pe o educaţie şi pe o creştere şcolăreşte sistematică şi este înclinat să permită tineretului să-şi satisfacă pe cât posibil în libertate dorinţa de învăţătură, dorinţă pe care, după părerea lui, tineretul o are în chip firesc. Se vădeşte în privinţa aceasta indulgenţa sa, înclinaţia lui de-a lăsa lucrurile să meargă de la sine, ceea ce poate să fie şi bine, recunosc, şi dovedeşte mărinimie, suveranitate, apărare a tineretului faţă de buchiseală şi pedantism; sunt de acord, şi totuşi în asta mai este ceva, ceva mai puţin îmbucurător – un dispreţ, o desconsiderare faţă de tineret şi de viaţa lui specifică, ale cărui drepturi şi îndatoriri el nu le

recunoaşte atunci când pare să afirme că fiii există numai pentru a-şi ajuta părinţii şi că menirea lor este numai să-şi ajute părinţii şi treptat să le continue viaţa…

— Dragă domnule doctor, zise Charlotte, întotdeauna şi pretutindeni există nepotriviri şi neînţelegeri între părinţi şi copii şi multă intoleranţă din partea copiilor faţă de viaţa particulară a părinţilor, intoleranţă căreia îi corespunde o lipsă de înţelegere a părinţilor faţă de drepturile copiilor.

— Fără îndoială că da, spuse distrat musafirul, uitându-se în tavan. De multe ori, în trăsură sau în camera de studii, am stat de vorbă cu maestrul despre probleme pedagogice, am stat de vorbă, dar n-am discutat în contradictoriu, fiindcă grija mea nu era să-mi pun în valoare convingerile, ci să aflu cu o respectuoasă curiozitate convingerile sale. El consideră că educaţia tineretului este un proces de dezvoltare care, în condiţii favorabile – şi de-aceea pentru fiul său el caută să le realizeze cât mai favorabile, în ce-l priveşte pe el, tatăl, fireşte, pentru că în privinţa mamei… – , aşadar, un proces de dezvoltare care, în condiţii favorabile, trebuie lăsat mai mult sau mai puţin să se producă de la sine. August e fiul lui – şi în această calitate s-a dezvoltat de la început existenţa băiatului, a tânărului acestuia, care în intenţia părintelui n-a fost destinat să fie altceva decât fiul său şi să-l despovăreze cu vremea de ocupaţiile-i obositoare

de fiecare zi. Ideea aceasta i-a venit de la sine, în timp ce copilul creştea. Despre o dezvoltare personală, despre o educaţie pentru el însuşi şi pentru ţelurile proprii a fost vorba mai puţin. Şi atunci, de ce să mai fie nevoie de atâta constrângere şi de ce atâta sâcâială cu studii sistematice? Trebuie să ne gândim că nici maestrul n-a trecut prin asta când era tânăr. Să spunem lucrurilor pe nume: o educaţie şcolară propriu-zisă n-a cunoscut la vremea lui, şi în adolescenţă şi în tinereţe n-a studiat cu temei şi cu profunzime. Asta nu se observă însă la el decât foarte greu şi numai când ai stat de multe ori de vorbă cu dânsul şi l-ai cunoscut bine, având tu însuţi un mod de învăţătură excepţional de temeinic, pentru că, bineînţeles, cu inteligenţa lui vie, cu memoria lui cuprinzătoare, cu vioiciunea spiritului său, maestrul a prins din fugă şi a asimilat o mulţime de cunoştinţe şi, mai ales datorită unor însuşiri care fac parte mai degrabă din domeniul vivacităţii spirituale, al graţiei, al formei, al elocinţei, el poate să le pună în valoare cu mai mare succes decât poate să-şi valorifice un învăţat ştiinţa lui mult mai adâncă…

— Vă ascult, zise Charlotte în timp ce, cu multă dibăcie, se silea să dea acelui tremur al capului, ce iar începuse să se observe, aparenţa unui gest de vioaie aprobare, vă ascult cu o atenţie pe care încerc să mi-o explic. Aveţi un fel de a vorbi simplu şi totuşi emoţionant; e emoţionant într-adevăr să auzi vorbindu-se despre

un om mare nu numai cu entuziasmul obişnuit, ci cu răceală şi calm, cu un anumit realism, din experienţa vieţii de toate zilele. Când îmi amintesc şi eu şi îmi cercetez propriile observaţii – e drept că e mult de când le-am făcut, dar ele îl priveau tocmai pe tânărul despre al cărui fel comod de-a învăţa aţi vorbit adineauri, şi desigur cu acest fel comod el a izbutit atât de bine, încât şi-a arogat dreptul de a-l prefera unor metode mai severe –, în sfârşit, eu pe tânărul acela de douăzeci şi trei de ani l-am cunoscut bine, am avut ocazia să-l observ timp îndelungat şi pot să afirm cu siguranţă că, în ce priveşte studiile, sârguinţa şi zelul în îndeplinirea slujbei sale, toate acestea însemnau foarte puţin pentru dânsul, mai nimic. De fapt la Wetzlar n-a lucrat niciodată nimic, şi în privinţa asta trebuie să spun că era în urma colegilor săi, practicanţi la tribunalul din Wetzlar, Kielmannsegge, secretarul de legaţie Gotter, care scria şi el versuri, Born şi toţi ceilalţi, chiar şi bietul Jerusalem, fără să mai vorbim de Kestner, care ducea o viaţă serioasă şi activă şi care mi-a dat posibilitatea să văd deosebirea şi să înţeleg că-i este uşor cuiva să facă pe craiul, să se arate sprinten, vesel, scânteietor şi spiritual şi să aibă succes la femei atunci când nu are nicio altă treabă şi se bucură de toată libertatea, în timp ce alţii, după o zi de lucru, obosiţi de griji şi de muncă, atunci când se întâlnesc cu iubitele lor, normal că nu se pot arăta aşa cum ar vrea ei. Am considerat întotdeauna acest lucru o nedreptate şi

de aceea întotdeauna am ţinut seama când era vorba de Hans Christian al meu, deşi nu prea eram convinsă că majoritatea acelor tineri, dacă ar fi avut mai mult răgaz – şi oarecare răgaz aveau totuşi şi ei – ar fi dat dovadă de un spirit tot atât de strălucit şi de o minte tot atât de vioaie şi de ascuţită ca a prietenului nostru. Pe de altă parte însă, stăruiam să pun, într-o oarecare măsură, vioiciunea lui pe seama faptului că nu avea nicio treabă şi putea deci să se consacre pe de-a-ntregul prieteniei – într-o oarecare măsură numai, fiindcă în tot ce făcea punea atâta inimă şi avea, nu ştiu cum să spun, atâta strălucire vie, încât explicaţia aceasta nu era de-ajuns; şi chiar când era trist şi supărat pe lumea întreagă, se dovedea totuşi mai interesant decât erau duminica toţi cei care în timpul săptămânii lucrau de zor. Amintirile mele în privinţa aceasta sunt foarte clare. De multe ori eram îndemnată să mă gândesc la o sabie de Damasc – n-aş putea să mai spun exact în ce sens anume –, precum şi la o butelie de Leyda, şi asta în legătură cu ideea de încărcare, fiindcă dădea mereu impresia că e încărcat, foarte încărcat, şi te gândeai fără să vrei că, dacă l-ai fi atins cu degetul, te-ar fi zguduit aşa cum se pare că sunt unii peşti care au însuşirea asta. Nu-i de mirare că alţii, deşi oameni de toată lauda, păreau şterşi când erau alături de dânsul şi chiar când nu erau. Şi mai avea, îmi aduc aminte, o privire deosebit de cuprinzătoare – şi nu zic „cuprinzătoare” pentru că ochii lui, de un căprui-închis şi cam apropiaţi

unul de altul, ar fi fost foarte mari; numai privirea lor era foarte cuprinzătoare şi adâncă, într-un fel cu totul excepţional, şi ochii se făceau foarte negri atunci când străluceau însufleţiţi de un sentiment sincer. Mai are şi azi ochii aceia?

— Da, ochii, zise Riemer, sunt plini de forţă încă.

Ochii lui, sticloşi şi proeminenţi, având între ei o cută, dovadă a unei meditaţii trudnice, arătau că nu ascultase cu luare-aminte ce vorbise Lotte şi îşi urmărise propriile gânduri. De altminteri, nu i-ar fi stat bine deloc să observe cu ochii aceştia tremurul din cap al matroanei, deoarece când îşi ridică mâna lată şi albă de pe măciulia bastonului ca să-şi alunge o uşoară mâncărime a nasului, atingându-şi-l delicat cu vârful degetului inelar, aşa cum fac oamenii distinşi, se văzu limpede că şi mâna aceasta tremura. Charlotte observă şi ea, şi asta o impresionă atât de neplăcut, încât îşi stăpâni tremurul ei, lucru pe care îl putea face foarte bine atunci când se concentra.

— E un fenomen, zise Riemer urmându-şi drumul, e un fenomen demn să fie cercetat în adâncime şi capabil să-ţi dea de gândit ceasuri întregi, deşi gândurile pe care ţi le inspiră nu duc la niciun rezultat, aşa încât a te ocupa de ele poate fi caracterizat mai mult ca o visare decât ca o gândire propriu-zisă, vreau să vorbesc de această pecete a divinităţii, adică a graţiei şi a formei, pe care natura o pune, zâmbind oarecum, pe mintea unui om, făcând din el un spirit ales –

un cuvânt, un nume rostit de noi în chip mecanic, ca să exprimăm o categorie curentă, cu care omenirea s-a obişnuit, care însă, dacă o consideri mai de aproape, aşa cum trebuie, vezi că este o enigmă inexplicabilă şi tulburătoare, şi chiar puţin cam jignitoare. Era vorba, dacă nu mă înşel, de nedreptate; şi aici este, fără îndoială, o nedreptate, o nedreptate naturală şi prin urmare vrednică de stimă, ba chiar foarte plăcută, şi totuşi nu lipsită de ghimpi supărători pentru aceia cărora le este dat s-o vadă şi să o simtă în fiecare zi. Asişti astfel la schimbări de valoare, la devalorizări şi la supraestimări pe care le percepi cu satisfacţie, pe care le aprobi fără să vrei, căci, afară doar dacă nu eşti un răzvrătit împotriva lui Dumnezeu şi a naturii, nu poţi să nu le încuviinţezi cu bucurie; numai că, în taină şi cu toată discreţia, simţul dreptăţii te sileşte să le dezaprobi. De exemplu, ştii că eşti în posesia unei ştiinţe temeinic dobândite – şi dobândite de dragul ştiinţei –, a unor cunoştinţe serioase, pe care ţi le-ai verificat în examene riguroase, şi asta pentru ca deodată să faci experienţa foarte frumoasă şi în acelaşi timp amar de rizibilă de-a vedea cum un om ca acesta, atât de original şi de înzestrat, un spirit deprins cu satisfacţiile, găseşte un crâmpei care constituie o lacună în această ştiinţă, pe care l-a prins cine ştie cum, din zbor, sau pe care chiar tu singur i l-ai servit – fiindcă aşa este: îi procuri ştiinţă –, şi asta prin mijlocirea graţiei şi formei… dar astea-s numai vorbe… de fapt, el prinde

crâmpeiul şi îl reproduce, într-un fel al lui, ca să zic aşa, prin adăugirea propriului eu şi punându-i pecetea sa, îi dă acestui crâmpei o valoare monetară de două şi de trei ori mai mare decât au dat vreodată întregii noastre ştiinţe de cabinet lumea şi omenirea întreagă. Cert este că o mulţime de oameni muncesc din greu, scormonesc pământul, scot minereul, aleg metalul curat şi îl adună, şi regele bate monedă din el… Acest drept regal ce este? Se vorbeşte despre personalitate – chiar el vorbeşte despre asta cu predilecţie; după cum se ştie, a spus că personalitatea e cea mai mare fericire hărăzită oamenilor. Aşa a hotărât el, şi hotărârea asta a lui trebuie să aibă pentru omenire o valoare absolută. O definiţie totuşi nu este, ci doar o descriere şi atât; dar, cum să defineşti un mister? Omul nu poate vieţui fără mistere, asta este evident. Când nu-i mai plac misterele religiei creştine, îşi nutreşte sufletul cu cele păgâne, cu cel natural al personalităţii. De cele dintâi, prinţul nostru spiritual nici nu prea vrea să audă. Poeţii şi artiştii care au vreo legătură cu ele trebuie să se aştepte la dizgraţie din partea lui. Misterul acesta însă el îl preţuieşte foarte mult, pentru că e al lui… Iar pentru noi, muritorii de rând, e cea mai mare fericire, fireşte că da, fiindcă altfel nu s-ar putea explica faptul că savanţii adevăraţi şi oamenii de ştiinţă nu numai că nu îl iau drept un furt, ci consideră chiar că este cea mai mare onoare să se strângă în jurul marelui geniu, al omului plin de graţie, să formeze

statul lui major şi Curtea lui, să-i procure ştiinţă, să devină lexicoanele sale vii, care să-i stea mereu la dispoziţie, ca să nu aibă nevoie să-şi bată capul cu studiul – fără să mai vorbim că un om ca mine şi-a petrecut şi îşi petrece atâţia ani din viaţă aducându-i cu un zâmbet fericit, care de-atâtea ori mi se pare mie însumi nătâng, banale servicii de copist…

— Cum se poate, domnule profesor? îl întrerupse Charlotte consternată; doar nu vreţi să spuneţi că aţi îndeplinit atâta vreme pe lângă maestru numai un serviciu de copist, subaltern şi nedemn de dumneavoastră?

— Nu, răspunse Riemer după o clipă de reculegere. Nu vreau să spun asta. Dacă am spus-o, am mers prea departe. Nu trebuie exagerat. Mai întâi, serviciile pe care te simţi onorat să le aduci unui om însemnat şi drag nu se pot aşeza într-o ierarhie. Toate sunt la fel de mari sau de mici. Nu despre asta e vorba. Trebuie însă spus că a scrie după dictatul lui nu-i o treabă pe care o poate face un conţopist oarecare. Ar fi păcat s-o dai pe mâinile unui asemenea om… Să iei pentru asta ca secretar pe un John, pe un Kräuter sau pe un servitor înseamnă, într-adevăr, să dai porcilor mărgăritare; un om cultivat, un om de spirit şi cu bun-gust, va simţi însă, în mod inevitabil, ghimpele invidiei. Numai un astfel de ins, numai un cărturar ca mine, care poate să preţuiască o asemenea situaţie şi să-i înţeleagă tot farmecul, toată minunăţia şi toată demnitatea, numai acela e

vrednic să îndeplinească o treabă de acest fel. Dictarea năvalnică şi dramatică a vocii lui plăcute şi sonore, creaţia aceasta neîntreruptă, ceasuri întregi, şi care se opreşte câte o clipă tocmai din cauza prea marii repeziciuni, omul acesta care se plimbă cu mâinile la spate şi cu privirea îndepărtată către o zare plină de viziuni, această chemare magică a cuvântului şi a imaginii, o hălăduire în lumea spiritului cu o absolută libertate şi îndrăzneală, pe care cu pana muiată repede în cerneală o urmăreşti în scris cu multe prescurtări – aşa că, după aceea, îţi mai rămâne de făcut şi o transcriere anevoioasă –, stimată doamnă, când ai trăit toate acestea, când te-ai delectat trăindu-le, atunci ţii la funcţia ta şi nu-ţi place s-o vezi ajunsă pe mâna unui nătărău. Desigur, trebuie remarcat şi, pentru a te linişti, trebuie să-ţi aduci aminte, că nu e defel vorba de o creaţie de moment, că aici nu e nicio minune care cade din cer, sunt numai lucruri pregătite şi dospite timp de zeci de ani, care ies la iveală şi din care o anumită parte a fost înjghebată în amănunt pentru dictare înainte de-a începe lucrul. Se cuvine să ţinem seama mereu de faptul că nu avem de-a face aici cu un improvizator, ci mai degrabă cu un om care ezită şi amână şi e în acelaşi timp foarte minuţios şi nu se hotărăşte dintr-odată şi, mai ales, are un fel de-a lucra nestatornic, oboseşte repede, nu se ţine multă vreme de unul şi acelaşi lucru şi, desfăşurând o activitate foarte vie şi în mai multe direcţii, are de

cele mai multe ori nevoie de ani ca să isprăvească o lucrare. E un om cu o fire în care totul se construieşte şi creşte în taină şi se dezvoltă în chip domol şi liniştit, care are nevoie să poarte o operă multă, multă vreme în mintea lui, uneori chiar din anii tinereţii, înainte de-a porni la înfăptuirea ei, un om a cărui sârguinţă este în fond numai răbdare şi care, simţind o mare nevoie de variaţie, zăboveşte totuşi şi lucrează întruna, cu stăruinţă şi fără încetare la acelaşi obiect un timp foarte îndelungat. Puteţi să mă credeţi că aşa este; eu sunt un pasionat observator al acestei vieţi de erou. Se spune, şi o spune şi el, că nu vorbeşte despre ceea ce se alcătuieşte în adâncul firii lui ca să nu strice cumva alcătuirea şi nu destăinuieşte din asta nimănui nimic, din cauză că nimeni n-ar putea pricepe ascunsa stimulare productivă care-l încântă pe acela înăuntrul căruia se produce. Dar discreţia nu este chiar atât de absolută. Domnul consilier aulic Meyer, cel care se ocupă cu arta şi despre care maestrul are o părere foarte bună, ei bine, Meyer acesta se laudă la toată lumea că maestrul i-a povestit o mulţime de lucruri din *Afinităţile elective,* când nu începuse încă să le scrie, ceea ce s-ar putea să fie adevărat, fiindcă şi mie mi-a expus odată planul în chip foarte emoţionant şi chiar înainte de a i-l înfăţişa lui Meyer, cu deosebirea că eu nu mă laud cu asta faţă de toată lumea. Ce mă bucură pe mine la asemenea expuneri, la această expansiune şi permeabilitate este nevoia omenească, irezistibilă,

nevoia de destăinuire care iese la iveală. E un lucru plăcut şi consolator şi care te bucură să observi omenescul într-un om de geniu, să-i prinzi oarecum tertipurile şi dubletele şi să descoperi orânduirea care domneşte şi în această gospodărie spirituală, pe care mintea noastră n-o poate cuprinde. Acum trei săptămâni, pe 16 august, stând de vorbă cu mine, a spus ceva despre germani, ceva muşcător – se ştie că nu vorbeşte întotdeauna prea bine despre naţiunea lui: „Îi cunosc eu bine pe iubiţii mei nemţi, zicea maestrul. Mai întâi tac, pe urmă caută nod în papură, pe urmă resping, pe urmă şterpelesc şi trec totul sub tăcere”. Exact aşa a spus, mi-am notat asta imediat după convorbirea noastră, mai întâi pentru că mi s-a părut excelent spus şi în al doilea rând pentru că mi s-a părut că felul lui de-a exprima cu asemenea limpezime stadiile proastei purtări a germanilor e un exemplu al elocvenţei sale atât de vii şi de răspicate. Pe urmă însă am aflat de la Zelter – acest Zelter e din Berlin, muzicant şi dirijor de cor, şi maestrul îl învredniceşte cu un tu fratern, ceea ce e cam de mirare, dar, în sfârşit, trebuie să te închini în faţa acestor predilecţii, deşi eşti ispitit să spui parafrazând-o pe Gretchen: „Nu înţeleg ce găseşte la el” – oricum, fie şi aşa! Şi, cum zic, aflu de la Zelter că afirmaţia asta notată de mine în ziua de 16 i-a transmis-o exact la fel în ziua de 9, într-o scrisoare trimisă din Tennstedt, ceea ce înseamnă că fraza aceasta, care se vede că i-a plăcut foarte

mult, era de mult formulată şi aşternută negru pe alb în clipa când mi-o servea mie drept ceva spontan, o mică înşelăciune de care a trebuit să iau cunoştinţă zâmbind. De altminteri, lumea unui om cu o minte atât de cuprinzătoare este şi ea o lume mărginită, închisă, un tot, în care motivele se repetă şi în care aceleaşi reprezentări revin la intervale mari. În *Faust,* în convorbirea aceea delicioasă din grădină, Margarete vorbeşte cu iubitul ei despre o soră mai mică, pe care mamă-sa n-o putuse alăpta şi pe care ea o crescuse singură, „cu lapte şi cu apă”. Acestea toate vin de departe din urmă, căci, într-o bună zi, iat-o pe Ottilie care îi hrăneşte şi ea pe copiii lui Charlotte şi Eduard „cu lapte şi apă”. Cu lapte şi apă. Ce adânc fixată a rămas imaginea asta a biberonului cu lapte şi apă în mintea lui colosală! Lapte şi apă. N-aţi putea oare să-mi spuneţi cum am ajuns la lapte şi apă şi ce m-a adus la aceste detalii, care mi se par acuma cu totul lăturalnice şi de prisos?

— Aţi pornit, domnule Riemer, de la cinstea cuvenită ajutorului şi concursului pe care l-aţi dat la opera marelui meu prieten din tinereţe, care ajutor desigur că va deveni cândva istoric. Daţi-mi voie totodată să nu fiu câtuşi de puţin de părere că aţi spus lucruri de prisos şi neinteresante.

— Nu tăgăduiţi, stimată doamnă! întotdeauna spui lucruri de prisos când e vorba de un subiect mare şi arzător şi faci tot felul de consideraţii pe marginea lui cu o anumită înfrigurare; şi cu asta nu numai că nu ajungi la ceea ce e într-adevăr

important şi arzător şi zăboveşti prosteşte pe drum, dar chiar începi să-ţi dai singur de bănuit că tot ce spui e un pretext ca să eviţi tocmai miezul subiectului, adică ce este într-adevăr important. E aici ceva care te zăpăceşte, un soi de panică. Şi cred că trebuie să fie ceva ca un fenomen de acumulare; întoarceţi repede o butelie cu gura în jos şi lichidul nu va curge, ci se va opri în sticlă, deşi drumul îi este deschis. E o amintire şi o asociaţie, care nu sunt esenţiale şi de care iar mă ruşinez. Şi totuşi! De câte ori nu se pierd şi alţii în asociaţii neesenţiale, alţii mult mai mari decât mine, infinit mai mari decât mine! Ca să vă dau un exemplu din activitatea mea auxiliară sau, dacă e să vorbim adevărat, principală şi astăzi: Am început de anul trecut să alcătuim o nouă ediţie completă, în douăzeci de volume; o editează Cotta de la Stuttgart şi plăteşte pentru asta o sumă frumoasă, şaisprezece mii de taleri, un om mărinimos şi curajos Cotta; face asta cu mari sacrificii, fiindcă adevărul este că pe o bună parte din opera maestrului publicul pur şi simplu nu pune niciun preţ. Şi aşa, în vederea acestei ediţii complete, am revăzut amândoi, eu şi maestrul, *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister.* Am citit împreună cartea, în întregime, de la A la Z, şi am putut astfel să fiu de folos elu-cidând subtile şi dubioase chestiuni de gramatică şi dând, de asemenea, sfaturi în ce priveşte ortografia şi punctuaţia, de care nu e întotdeauna sigur. Pe urmă am avut ocazia să vorbesc cu el despre stilul

lui, pe care l-am caracterizat şi l-am explicat, şi asta i-a făcut plăcere. Într-adevăr, maestrul ştie foarte puţin despre felul lui de-a lucra, chiar el singur spune că atunci când a scris *Wilhelm Meister* a lucrat absolut ca un somnambul şi se bucură ca un copil când se vede explicat de altcineva în chip inteligent, şi asta iarăşi n-o poate face un Zelter sau un Meyer, asta e treabă de filolog. Minunate au fost ceasurile petrecute împreună cu lectura unei opere care e mândria epocii noastre şi care la fiecare pas îţi dă prilej de încântare, cu toate că, în chip surprinzător, poezia naturii şi descrierile de peisaje lipsesc aproape cu desăvârşire. Şi pentru că vorbeam de asociaţii de prisos, ah! stimată doamnă, ce prolixă şi rece comoditate te întâmpină uneori în cartea aceasta! Ce păienjeniş de crâmpeie de gânduri fără importanţă! Foarte adesea, şi trebuie să vezi limpede asta, farmecul şi meritul sunt de găsit numai în formularea definitivă, excelent potrivită şi reconfortant de exactă a unor lucruri gândite şi rostite de multă vreme, formulare însoţită bineînţeles de o trăsătură nouă şi de un farmec nou, de o îndrăzneală visătoare şi de o înaltă temeritate ce îţi taie răsuflarea – şi tocmai acest amestec contradictoriu de convenienţă şi cutezanţă, chiar de extravaganţă, este izvorul dulcii tulburări pe care ne-o dă acest autor unic în felul său. Când i-am spus asta la un moment dat, cu toată precauţia cuvenită, a râs şi mi-a răspuns: „Copile dragă, nu pot să schimb nimic; ştiu că

uneori băutura pe care v-o dau vi se urcă la cap, dar n-am ce să vă fac”. Faptul că-mi spune „copile dragă”, mie, om trecut de patruzeci de ani şi care e capabil să-l înveţe multe lucruri, poate să pară, luat ca atare, ciudat; pe mine însă mă înduioşează şi mă face să mă mândresc; în orice caz, e o dovadă de intimitate, în care orice deosebire dintre servicii subalterne şi servicii superioare, dintre servicii demne şi nedemne dispare cu totul. Servicii obişnuite de copist. Daţi-mi voie să zâmbesc, stimată doamnă consilier! Şi asta pentru că eu, timp de mai mulţi ani, i-am redactat corespondenţa, şi nu după dictare, ci independent sau, mai bine spus, substituindu-mă lui – în locul lui, în numele şi în spiritul lui. Aici, după cum vedeţi, independenţa este atât de mare, încât se preschimbă oarecum dialectic în contrariul ei şi devine o totală desprindere de sine, mergând până acolo încât eu nu mai sunt prezent, şi prin mine vorbeşte numai el. Întrebuinţez nişte expresii atât de solemne şi de misterioase şi atât de întortocheate, încât acele scrisori ale lui întocmite de mine sunt mai goetheene decât cele pe care mi le-a dictat el; şi cum în societate activitatea aceasta a mea e cunoscută, de multe ori lumea stă la îndoială şi se întreabă dacă cutare sau cutare scrisoare e a lui sau a mea – şi trebuie adăugat că preocuparea asta e vană şi absurdă, pentru că, ori aşa, ori aşa, e acelaşi lucru. De fapt, stau şi eu la îndoială, dar îndoiala mea se referă la problema demnităţii, care rămâne una dintre cele mai grele

şi mai tulburătoare probleme. Renunţarea la propriul eu poate fi, în general vorbind, ceva ruşinos – cel puţin aşa am uneori impresia. Când însă în felul acesta devii Goethe şi îi scrii scrisorile, cred că nu poate fi o cinste mai mare decât asta. Pe de altă parte însă, ne putem întreba: „Cine este el? Cine este el, la urma urmei, că nu poate exista cinste mai mare decât să te confunzi cu el şi să-i sacrifici propriul eu?” Poezie, poezie splendidă – asta este. Şi eu sunt poet, *anch'io sono poeta,* dar un poet incomparabil mai mic decât el, spun asta cu ciudă, şi ce n-ar da cineva să fi scris *Inima-mi bătea,* sau *Ganimede,* sau *Cunoşti tu ţara,* măcar una dintre ele să fi scris, o scumpă doamnă! Ce n-ar da cineva, presupunând că ar avea foarte mult de dat! La mine nu se găsesc rime Frankfurteze, aşa cum întâlneşti la el de multe ori – pentru el *zeigen* rimează cu *weichen,* fiindcă şi când vorbeşte rosteşte *zeichen,* şi *weichen,* ba chiar *zeischen* şi *weischen* – rime de acestea eu nu am, mai întâi fiindcă nu sunt din Frankfurt şi în al doilea rând pentru că nu mi le-aş putea permite. Sunt oare aceste rime singura trăsătură omenească în opera lui? Nu, desigur, fiindcă opera aceasta e făcută de un om şi nu se compune numai din capodopere. De altfel, nici el nu-şi închipuie asta. „Cine poate să producă numai capodopere?” zice el de multe ori, şi pe bună dreptate. Un prieten al lui din tinereţe, Merck, îl cunoaşteţi cred, spunea că drama Clavigo e „un fleac”, şi nici el nu pare să

aibă altă părere, pentru că tot el spune: „Nu poate să fie perfect chiar orice lucru”. Să fie oare modestie? E o modestie suspectă. Şi totuşi, în adâncul sufletului e într-adevăr modest, modest aşa cum poate că altul în locul lui n-ar fi. Chiar şi descurajat l-am văzut câteodată. După ce a isprăvit *Afinităţile elective* era într-adevăr descurajat, dar mai târziu a început să preţu-iască lucrarea asta foarte mult, aşa cum se şi cade. E sensibil la laude şi se lasă bucuros convins că o lucrare de ale lui e o capodoperă, deşi cu o clipă mai înainte avea serioase îndoieli cu privire la ea. Nu trebuie uitat că, pe lângă modestie, el are şi o conştiinţă de sine pur şi simplu uluitoare. E în stare să vorbească despre felul lui deosebit de-a fi, despre anumite slăbiciuni şi complicaţii ale firii sale şi după aceea să adauge în chipul cel mai natural: „Acestea toate trebuie socotite ca fiind reversul marilor mele calităţi”. Rămâi cu gura căscată, vă asigur, când auzi una ca asta şi aproape că te îngrozeşti de atâta naivitate, dar trebuie negreşit să-ţi mărturiseşti că tocmai îmbinarea unor extraordinare calităţi spirituale cu o asemenea naivitate provoacă admiraţia lumii. Însă trebuie oare să ne declarăm mulţumiţi cu asta? Poate fi o justificare suficientă pentru sacrificarea altora? „De ce numai el?” mă întreb de multe ori atunci când citesc alţi poeţi, pe Claudius cel cucernic, pe Hölty, care e atât de plăcut, pe Matthisson cel plin de nobleţe. Nu găsim şi la ei sunetul puternic al naturii,

adâncimea şi intimitatea cântecului german aşa cum găsim şi la el? *Umpli iarăşi crâng şi vale* e un giuvaer, mi-aş da şi diploma de doctor să fi făcut numai două strofe din poezia asta. Dar oare *Luna a răsărit* a lui Claudius e mai puţin bună? Şi oare i-ar fi ruşine dacă ar fi scris *Noapte de mai* a lui Hölty: „Când luna de-argint printre ramuri luceşte”? Cu siguranţă că nu. Dimpotrivă! Trebuie chiar să ne bucurăm că pe lângă el se manifestă în chip remarcabil şi alţii, care nu se lasă înăbuşiţi şi întunecaţi de măreţia lui, ci opun naivităţii lui naivitatea lor şi cântă ca şi cum el nici n-ar fi. Cântecul lor ar trebui chiar să fie preţuit şi mai mult, pentru că s-ar cuveni să se considere nu numai valoarea absolută a unei opere, ci şi valoarea ei morală, întemeiată pe condiţiile în care un lucru a fost făcut.

Întreb deci: „De ce numai el? Ce alte calităţi îl fac să fie semizeu şi îl înalţă în slava cerului? Un mare caracter?” Dar să ne aducem puţin aminte de Eduard, de Tasso, de Clavigo şi chiar de Meister şi de Faust! Când se descrie pe el însuşi, descrie oameni problematici, oameni şovăitori şi slabi. Vă rog să mă credeţi, stimată doamnă, că de multe ori mă gândesc la cuvintele lui Cassius din *Cezar* al lui Shakespeare: „O zei, uimirea mă cuprinde astăzi / Văzând un om atâta de bicisnic / în fruntea mândrei lumi şezând, / el singur / Păstrându-şi ramura de palmier”.

Urmară câteva clipe de tăcere. Mâinile mari şi albe ale lui Riemer, cu inelul de aur cu pecete

pe arătătorul dreptei, se vedeau cum tremură, deşi se odihneau pe cârja bastonului, iar tremurul din cap al doamnei bătrâne se accentuase şi el din nou. Charlotte spuse:

— Aproape că m-aş simţi obligată, domnule Riemer, să sar şi să-l apăr pe prietenul din tinereţe al meu şi al bărbatului meu, pe autorul lui *Werther,* operă de care nu pomeniţi, deşi ea constituie fundamentul gloriei lui şi, după părerea mea, tot ce-a scris mai frumos, să-l apăr de o anumită împotrivire, pe care dumneavoastră – vă rog să mă scuzaţi – o arătaţi faţă de mărimea lui. Totuşi, sunt scutită de această ispită sau de această îndatorire când îmi amintesc că şi dumneavoastră daţi dovadă de solidaritate, ca să zic aşa, cu această mărime, la fel ca mine de altfel, şi că sunteţi de treisprezece ani prietenul şi ajutorul lui, iar critica dumneavoastră – ca să o numesc astfel –, în sfârşit, ceea ce eu numesc realismul modului dumneavoastră de-a privi lucrurile, presupune o mare şi sinceră admiraţie faţă de care intervenţia mea, apărarea pe care aş încerca-o, ar putea să pară ridicolă şi să fie greşit înţeleasă. Eu sunt o femeie simplă, însă pricep foarte bine că cineva poate spune anumite lucruri pentru că e pătruns de ele mai adânc decât oricare altul şi, de asemenea, înţeleg că obiectul de care e vorba poate să le suporte uşor şi că entuziasmul întrebuinţează uneori limbajul răutăţii, iar o critică maliţioasă e o formă a proslăvirii. Am nimerit sau nu?

— Sunteţi foarte bună, răspunse el, că luaţi partea celui care are nevoie şi corectaţi ce-am exprimat eu greşit. Ca să vă mărturisesc cinstit, nu ştiu ce-am spus, dar după vorbele dumneavoastră înţeleg că am avut nenorocul să greşesc. De multe ori ne ia gura pe dinainte şi dăm unui cuvânt sau altuia o întorsătură comică, astfel că trebuie să râdem şi noi cu cei care ne-au auzit. Când e vorba de un om mare, greşim şi noi într-o măsură mai mare, un zeu ne suceşte vorbele în gură în aşa fel încât lăudăm acolo unde vrem să criticăm şi blestemăm acolo unde vrem să proslăvim. Îmi închipui că în locaşul zeilor răsună râsete homerice când gura noastră suferă o asemenea înfrângere. Dar, serios vorbind, eu cred că nu-i deloc util şi nimerit să spunem mereu despre un om mare că e mare şi să vorbim frumos de culmile frumuseţii, cu o simplitate aproape neroadă. Ori tocmai despre asta e vorbă acum, de cea mai aleasă formă în care poate să apară măreţia pe pământ: geniul poetic; măreţia sub chipul cel mai vrednic de iubit, tot ce-i vrednic de iubit înălţat în măreţie. Toate acestea trăiesc printre noi şi vorbesc cu glas de înger. De înger, scumpă doamnă! Deschideţi opera lui, această operă care este o lume, deschideţi-o unde vreţi. Luaţi de exemplu *Preludiul în teatru* – l-am recitat chiar azi-dimineaţă, când îmi aşteptam bărbierul –, luaţi un pasaj accesoriu, dar atât de adânc şi de limpede cum este parabola cu moartea muştei:

Ea soarbe băutura trădătoare şi simte o

adâncă voluptate, Cu toate că plăpândele-i picioare îi sunt acum de mult paralizate…

E o întâmplare rizibilă, un arbitrar orb că am ales tocmai aceste rânduri şi nu altceva din necuprinsul belşug de frumuseţi, dar chiar şi aşa totul e rostit cu glas de înger, cu avântata expresie divină a perfecţiunii, şi cât de adânc e caracterizat; sub orice formă ai judeca aceste versuri, ca bucată teatrală, ca lied, ca povestire, ca un aforism german, ele poartă pecetea celui mai personal farmec – farmecul lui Egmont! Aşa îi spun eu, şi îmi vine în minte tocmai piesa aceasta, pentru că aici domneşte o deosebit de fericită unitate şi legătură lăuntrică, şi farmecul deloc ireproşabil al eroului corespunde farmecului operei, care nici ea nu este ireproşabilă. Sau luaţi proza maestrului, povestirile lui şi romanele – am mai atins această chestiune, mi-aduc confuz aminte că am vorbit despre asta şi că am greşit în anumite lucruri. Nu există ceva mai plăcut, nu există o genialitate mai simplă şi mai senină. Nu găsim nimic pompos, niciun sentiment sublim, nimic distins şi ales pe dinafară – dar în adâncime totul e minunat de distins şi de ales, aşa că oricare alt stil, şi în special stilul nobil şi ales, ţi se pare plat pe lângă al lui; nici urmă de solemnitate, de gesturi sacerdotale, nicio îngâmfare, nicio exaltare, nicio văpaie, nicio pălălaie a pasiunii – şi totuşi, în şoapte domoale şi blânde, zeul e prezent şi aici. S-ar putea vorbi despre luciditate şi elegantă limpezime, dacă nu ne-am gândi

numaidecât că limbajul acesta merge întotdeauna până la extrem, dar asta se întâmplă pe o linie mijlocie, cu măsură, cu o cuminţenie desăvârşită; îndrăzneala acestui limbaj e discretă, cutezanţa lui e magistrală, tactul poetic e fără cusur. Poate că greşesc şi acuma spunând asta, vă jur însă – deşi problema nu-i potrivită pentru jurăminte impetuoase – că şi acum mă silesc să rostesc adevărul la fel ca adineauri, când am întrebuinţat expresii exact contrarii. Spun, încerc să spun următorul lucru: Totul este exprimat pe un registru şi cu o intensitate mijlocie, într-un chip foarte măsurat, foarte prozaic, dar prozaismul acesta e cel mai cutezător prozaism care s-a văzut vreodată: cuvântul nou format are un înţeles de vrajă şi te poartă în lumea duhurilor, strălucitor totodată, minunat alcătuit, plăcut modulat, plin de un farmec copilăresc de cuminte, de-o cuviincioasă îndrăzneală.

— Vorbiţi admirabil, domnule doctor Riemer. Vă ascult cu toată recunoştinţa pe care o trezeşte exactitatea. Aveţi un fel de-a vă exprima asupra subiectului care dovedeşte că v-aţi ocupat multă vreme şi în chip susţinut de el şi aţi cercetat totul cu multă ascuţime. Şi totuşi, daţi-mi voie să vă spun, nu sunt sigură că e cu totul nejustificată teama dumneavoastră de-a nu greşi şi acum cu privire la acest subiect extraordinar. Nu pot tăgădui că mulţumirea şi aprobarea mea sunt departe de-a exprima o satisfacţie propriu-zisă, o satisfacţie deplină. Elogiul pe care l-aţi rostit –

poate tocmai din cauza exactităţii lui – are ceva depreciativ, a păstrat o nuanţă de critică maliţioasă, care mă nelinişteşte şi stârneşte în inima mea o împotrivire – şi inima asta a mea e ispitită să socotească elogiul acesta drept un fals elogiu. Poate că o fi o neghiobie să spun mereu despre un lucru mare că e mare, poate că aveţi dreptate când preferaţi să vorbiţi despre asta cu o exactitate al cărei caracter, credeţi-mă, îl recunosc şi eu, o exactitate care ştiu foarte bine că provine din iubire. Totuşi, daţi-mi voie să vă întreb, poţi oare să pricepi numai cu ajutorul exactităţii opera entuziasmului poetic?

— Entuziasm, repetă Riemer şi dădu din cap o vreme, greoi şi domol, peste cârja bastonului pe care îşi ţinea împreunate mâinile. Apoi, deodată, se opri şi îşi schimbă mişcarea într-o largă clătinare din cap la stânga şi la dreapta, adăugând: Vă înşelaţi, el nu e entuziasmat. E altceva; nu ştiu ce anume, ceva poate chiar mai mult decât atâta, să zicem: luminat; dar entuziasmat nu este. Puteţi să vi-l închipuiţi pe Dumnezeu entuziasmat? Nu puteţi. Dumnezeu e un obiect al entuziasmului, dar el, în chip necesar, nu are entuziasm; suntem nevoiţi să-i atribuim o răceală specifică, o indiferenţă nimicitoare. Pentru ce anume ar putea Dumnezeu să se entuziasmeze? Cui să-i ia partea? El este totul, deci el este propria parte, este numai de partea lui însuşi, şi treaba lui este, evident, doar ironia preacuprinzătoare. Nu sunt teolog, stimată

doamnă, şi nici filosof, dar experienţa m-a făcut de multe ori să mă gândesc la înrudirea, la identitatea dintre tot şi nimic, *nihil,* şi dacă îmi e permis să extrag din acest cuvânt tulburător o imagine care să reprezinte o caracteristică şi o atitudine faţă de lume, atunci spiritul totalităţii se poate numi, la fel de bine, spiritul nihilismului – de unde rezultă că e cu totul greşit să concepi pe Dumnezeu şi pe Diavol ca pe două principii contrare şi, la drept vorbind, diabolicul e numai o parte – reversul, dacă vreţi – dar de ce reversul? – divinului. Şi cum ar putea să fie altfel? O dată ce Dumnezeu e totul, atunci el este şi Diavolul, şi nu te poţi apropia de Dumnezeu fără ca în acelaşi timp să nu te apropii şi de Diavol, astfel încât, ca să zicem aşa, într-un ochi se arată cerul şi iubirea, iar în celălalt – infernul celei mai glaciale negaţii şi al celei mai distrugătoare neutralităţi. Doi ochi însă, scumpă doamnă, fie că sunt mai apropiaţi, fie că sunt mai depărtaţi unul de altul, au o *singură* privire; şi acum vă întreb pe dumneavoastră: Ce privire este aceea în care înspăimântătoarea contradicţie dintre cei doi ochi se anulează? Am să vă spun imediat, am să vă spun dumneavoastră şi am să-mi spun şi mie însumi. E privirea artei, a artei absolute, care este iubirea absolută şi totodată absoluta nimicire sau indiferenţă şi reprezintă cumplita apropiere de acel ceva, totodată dumnezeiesc şi diabolic, pe care îl numim *măreţie.* Asta este! Rostind ceea ce aţi auzit, îmi dau seama că asta era ce voiam să vă spun chiar

din clipa când bărbierul meu mi-a adus vestea că sunteţi aici. M-am gândit că o să vă intereseze, şi de aceea am venit aici şi totodată şi în interesul meu propriu, ca să spun ce am pe suflet. Puteţi să vă închipuiţi că nu e puţin lucru şi că e chiar *échauffant* să faci zilnic experienţa aceasta, să stai întruna faţă-n faţă cu acest fenomen – şi că asta înseamnă o anumită suprasolicitare, la care totuşi e imposibil să renunţi, ca să te duci la Rostock, unde asemenea lucruri hotărât că nu le afli… Şi, dacă vreţi să vă explic şi mai amănunţit, deoarece am impresia că n-am greşit presupunând că asta o să vă intereseze şi că veţi dori să aflaţi şi mai multe de la mine, aşadar, dacă-mi daţi voie să mai rostesc câteva vorbe despre acest fenomen, trebuie să vă spun că mi-a amintit adeseori de binecuvântarea lui Iacob din Scriptură, la sfârşitul Genezei, v-aduceţi aminte, unde se spune că Iosif a fost blagoslovit de Atotputernic „cu binecuvântări din înaltele ceruri şi bi-necuvântări din adâncul cel de dedesubt”. Să mă scuzaţi, faptul că vorbesc de acest loc din Scriptură este numai în aparenţă o digresiune – ştiu perfect ce spun şi nu sunt defel în primejdie de a pierde firul. Vorbeam deci de înmănuncherea într-una şi aceeaşi fiinţă a celor mai înalte calităţi ale spiritului şi a celei mai uluitoare naivităţi şi observam că această înmănunchere stârneşte în omenire cea mai adâncă admiraţie. Tocmai despre asta este vorba şi în binecuvântarea din Biblie. E vorba acolo de dubla binecuvântare a spiritului şi

a naturii, care, dacă ne gândim bine, e binecuvântarea întregului neam omenesc – şi este, în acelaşi timp, un blestem şi o aprehensiune. Omul aparţine naturii cu părţi considerabile ale structurii lui, cu alte părţi însă – şi putem spune cu cele mai importante – aparţine lumii spiritului, astfel încât, cu o imagine puţintel rizibilă, dar care exprimă bine latura aprehensivă a lucrului, am putea spune că stăm cu un picior într-o lume şi cu altul în cealaltă, o situaţie primejdioasă, ale cărei dificultăţi creştinismul ni le-a arătat în chipul cel mai adânc şi mai viu: eşti creştin atunci când îţi dai limpede seama de această situaţie îngrijorătoare şi de multe ori ruşinoasă şi când năzuieşti să scapi din cătuşele naturii şi să ajungi în curăţie şi în spiritualitate. Creştinismul e năzuinţă – şi cred că nu greşesc dând această definiţie.

S-ar părea că bat câmpii, dar nu vă temeţi de asta. Nu uit de unde am pornit şi ţin firele în mână foarte strâns. Avem, aşadar, în faţa noastră fenomenul de care am vorbit, al măreţiei, al omului mare, care de fapt este *om* în aceeaşi măsură în care este *mare,* întrucât acea binecuvântare împletită cu blestem, acea aprehensivă dublă situaţie omenească atinge în el *culmea* şi pare să fie *desfiinţată,* spun desfiinţată, în sensul că aici nu mai poate fi vorba de năzuinţe şi de alte tânjeli de acelaşi soi, iar binecuvântarea aceea totodată din înaltele ceruri şi din adâncul cel de dedesubt nu mai are nicio nuanţă de

blestem şi devine formula unei armonii şi a unei fericiri pământeşti, nu vreau să spun numaidecât lipsită de umilinţă, dar imposibil de umilit şi de-o absolută nobleţe. Într-un om mare culminează spiritualul, dar fără ca el să arate vreo duşmănie faţă de fenomenele naturii, şi asta pentru că într-un om mare spiritul capătă un caracter faţă de care natura are încredere ca faţă de spiritul creator însuşi, fiindcă el este într-un fel legat de acesta, este şi el un spirit creator, un frate al naturii care îi descoperă bucuros tainele; căci puterea de creaţie este elementul intim şi fratern care uneşte spiritul şi natura, şi în această putere de creaţie ele sunt identice. Acest fenomen reprezentat de un spirit mare, care este totodată favoritul şi confidentul naturii, acest fenomen de armonie şi măreţie omenească necreştină, înţelegeţi că e în stare să înlănţuiască pe cineva nu nouă, nu paisprezece ani, ci o veşnicie şi că niciuna dintre ambiţiile omeneşti a căror satisfacere ar fi legată de renunţarea la frecventarea lui nu poate să reziste şi să dăinuiască. Vorbeam de o onoare dulce şi de una amară – mi-aduc aminte că am făcut această deosebire. Dar ce onoare ar putea fi mai mare decât faptul de-a fi în slujba acestui fenomen, decât fericirea de-a trăi în preajma lui şi de a-l sorbi din ochi – continuu ademenit de la prima sorbire? M-aţi întrebat, mi se pare, dacă te simţi *bine* lângă el. Parcă mi-aduc aminte că am pomenit de excepţionala mulţumire pe care o

încerci în apropierea lui şi care totuşi e însoţită de o anume aprehensiune şi nelinişte, aşa încât uneori nu mai poţi sta pe scaun şi îţi vine s-o iei la fugă… Acum îmi aduc aminte bine cu ce prilej am spus asta – când am vorbit de toleranţa lui, de îngăduinţa, de spiritul lui conciliant, acesta e mi se pare cuvântul pe care l-am întrebuinţat, dar care te poate induce în eroare pentru că te-ai putea gândi cumva la bunătate, la spirit creştinesc şi aşa mai departe, dar a fi cu totul fals, fiindcă spiritul conciliant nu formează un fenomen independent, ci este şi el legat de identitatea dintre Tot şi Nimic, dintre Atotcuprindere şi Nihilism, dintre Dumnezeu şi Diavol – este, de fapt, rezultatul acestei identităţi şi deci, scumpă doamnă, nu are nimic a face cu bunătatea şi se întemeiază mai degrabă pe o răceală cu totul specială, pe o nepăsare nimicitoare, pe neutralitatea şi indiferenţa artei absolute, care e numai de partea ei însăşi şi, cum spune versul: „nimic nu este treaba sa”, adică preacuprinzătoare ironie. El mi-a spus odată în trăsură: „Ironia e grăuntele de sare datorită căruia mâncarea capătă gust”.

Când am auzit asta, nu numai că am rămas cu gura căscată, dar chiar m-au trecut fiorii; fiindcă, stimată doamnă, dumneavoastră vedeţi în mine un om care, când e vorba de lucruri înfiorătoare, nu-i atât de greu de cap cum ar fi cineva care abia acum porneşte la drum ca să afle ce sunt fiorii; mărturisesc însă deschis că pe mine mă trec

repede fiorii, şi aici se află cu siguranţă un bun prilej pentru asta! Ia gândiţi-vă şi dumneavoastră ce înseamnă cuvintele lui: care va să zică, nimic nu are gust dacă nu are şi puţină ironie, adică nihilism. Asta înseamnă chiar nihilismul însuşi şi nimicirea entuziasmului, în afară, bineînţeles, de acela faţă de arta absolută, dacă aşa ceva poate fi numit entuziasm. N-am uitat niciodată această afirmaţie, deşi am observat – o observaţie cam neplăcută – că, în general, ceea ce spune el se uită uşor. Se uită uşor. Asta poate să fie în bună parte din pricină că e un om pe care îl iubeşti şi eşti prea atent la vocea lui, la privirea lui şi la felul în care spune ceva, aşa încât îţi mai rămâne numai puţină atenţie pentru ceea ce spune – mai exact, poate că din ce spune nu rămâne prea mult atunci când elimini privirea, vocea şi gestul, fiindcă acestea sunt în strânsă legătură cu ceea ce vorbeşte; şi la el conţinutul obiectiv este legat de persoana lui într-un grad neobişnuit de mare şi mă încumet să afirm că e condiţionat chiar în ce priveşte adevărul profund, astfel încât conţinutul obiectiv fără adaosul şi fără sprijinul personal nu mai este deloc adevărat. Că e aşa, foarte bine, n-am nimic împotrivă. Totuşi, asta nu-i destul pentru a explica faptul că ceea ce spune el se uită atât de repede; trebuie să mai fie aici o cauză care stă chiar în ceea ce spune, şi aici mă gândesc la contradicţia pe care afirmaţiile lui o poartă de multe ori în ele însele, o ambiguitate inexprimabilă, care după cât se pare e proprie

naturii şi artei absolute şi totodată vătămătoare pentru trăinicia şi conservabilitatea celor spuse. Conservabil şi folositor bietului spirit omenesc este numai ceea ce-i moral. Tot ce nu-i moral, ci elementar, neutral şi maliţios-tulburător, într-un cuvânt, elficul – să ne oprim la acest cuvânt –, tot ce vine dintr-o lume a nepăsării generale şi a toleranţei nimicitoare, o lume fără cauză şi fără scop, în care binele şi răul au acelaşi drept ironic, omul nu poate să conserve, pentru că nu poate avea nicio încredere în acest conţinut, afară doar de nemărginita încredere pe care o are totuşi în asemenea lucruri şi care dovedeşte încă o dată că faţă de ceea ce este contradictoriu omul nu se poate comporta decât în mod contradictoriu. Căci, scumpă doamnă, această nemărginită încredere corespunde unei imense blândeţi, înrudită cu fiinţa demonică şi totodată opusă ei, astfel încât o înfruntă şi îi răspunde: „De unde ştii ce-i trebuie omului?” Şi-i mai spune: „O vorbă cinstită stârneşte fapte mari. De-această vorbă are nevoie omul; de ea ascultă şi se foloseşte”. Şi astfel, numai din această blajină indulgenţă, demonicul şi ironia atotcuprinzătoare devin morale, dar trebuie să recunoaştem că încrederea nemăsurată pe care le-o acordăm nu e deloc morală – că, dacă ar fi, n-ar mai rămâne atât de nemăsurată. E şi ea elementară, conformă naturii şi cuprinzătoare. E încrederea imorală, dar de care omul e pe deplin pătruns, încrederea într-o blajină indulgenţă, care face dintr-un om un duhovnic înnăscut, care ştie

tot şi poate tot şi căruia poţi să-i spui tot, fiindcă simţi că el îi ajută pe oameni din dragoste faţă de ei, le face lumea mai bună şi îi învaţă cum să trăiască – şi asta nu din stimă, ci din iubire sau, mai degrabă, din simpatie. Să preferăm acest cuvânt, care mie mi se pare că se potriveşte mai bine şi explică mai bine decât celălalt cuvânt, mai patetic, mulţumirea aceea extraordinară, pomenită de mine de câteva ori, pe care o simţi când eşti lângă el, mulţumire la care revin din cauză că până acum n-am izbutit încă să vorbesc pe larg despre ea. Nici mulţumirea nu este un cuvânt patetic, vreau să spun că nu e ceva de natură spirituală, ci mai degrabă – vedeţi ce greu găsesc cuvintele –, mai degrabă ceva de natură expeditivă, senzorială, şi asta chiar dacă, la rândul ei, îşi poartă propria contradicţie, adică o extremă îngrijorare şi aprehensiune. Dacă am vorbit cumva de scaunul pe care nu poţi să stai liniştit din cauză că-ţi vine s-o iei la fugă, aceasta trebuie pus în legătură cu caracterul nespiritual, nepatetic şi nemoral al mulţumirii; şi, înainte de toate, trebuie să admitem că această nelinişte nu îşi are originea în noi, ci vine de acolo de unde ne vine şi mulţumirea, de care este legată, şi anume din identitatea dintre Tot şi Nimic, din sfera artei absolute şi a ironiei preacuprinzătoare. Că *fericirea* nu locuieşte acolo, de asta mă tem cumplit, atât de cumplit că uneori mi se strânge inima când mă gândesc. Credeţi oare că Proteu – care se transformă în toate formele şi în toate e la

el acasă, care e mereu Proteu şi mereu altcineva şi se lasă la voia întâmplării –, credeţi oare că e o fiinţă fericită? E un zeu, sau un fel de zeu, şi cei vechi ne-au învăţat că apropierea zeilor o simţim după o mireasmă foarte plăcută, pe care ei o răspândesc; şi după acest ozon divin pe care-l inspirăm când suntem lângă el îl recunoaştem, recunoaştem divinul – e o impresie plăcută, mai presus de orice descriere. Când zicem „zeu”, exprimăm ceva necreştin şi, desigur, în toate acestea nu e nimic creştin, nicio credinţă în ceva bun pe lume şi nicio participare la vreun bine, vreau să spun că nu e niciun sentiment şi niciun entuziasm, fiindcă entuziasmul se referă la ceva din domeniul ideilor, pe când spiritul devenit pe de-a-ntregul natură preţuieşte foarte puţin ideile, este un spirit necredincios, fără simţire sau, în orice caz, simţirea apare la el sub forma simpatiei şi a unei anumite senzualităţi, şi treaba lui este un scepticism atotcuprinzător – scepticismul lui Proteu. Neasemuit de plăcuta impresie pe care o resimţim nu trebuie, după părerea mea, să ne facă să credem că aici domneşte fericirea. Fericirea, dacă nu mă înşel, există numai acolo unde este credinţă şi entuziasm, acolo unde este participare la ceva, nu acolo unde este ironie elfică şi nepăsare anihilantă. Ozon divin – o, da! Nu te mai saturi respirându-l. Totuşi, lăsându-te fermecat nouă ani şi încă patru pe deasupra de acest *fluidum,* acumulezi totodată anumite experienţe şi întâlneşti fenomene pe care nu cred că le

interpretez greşit dacă le dau drept dovezi cam neplăcute pentru lucrul atât de diferit de ceea ce spuneam adineauri despre fericire, adică: să ai parte de multă moro-căneală, de plictiseală, să amuţească fără speranţă de a deschide gura, purtări la care societatea trebuie să se aştepte de la el, dacă nenorocul vrea aşa – şi nu de la el ca amfitrion, nu, amfitrionul nu-şi permite asta, ci de la el ca musafir, când numai ce-l vezi că se închide într-o tăcere ursuză şi umblă de colo până colo, cu buzele strânse. Închipuiţi-vă ce calamitate şi ce apăsare! Toţi tac, fiindcă, dacă el tace, cum poate altcineva să vorbească? Şi, dacă el pleacă, se duc toţi pe la casele lor, murmurând năuciţi: „Era prost dispus”. Şi se întâmplă să fie de multe ori aşa. E vorba aici despre o răceală şi o rigiditate îndărătul căreia se ascunde o misterioasă perplexitate, o slăbiciune şi o oboseală care îl cuprinde deodată, un monoton circuit al existenţei: Weimar-Jena-Carsibad-Jena-Weimar, o înclinaţie tot mai accentuată către singurătate, către închistare, către intoleranţă tiranică, către pedanterie, ciudăţenie, manierism magic – şi acestea, stimată, scumpă şi iubită doamnă, nu sunt numai semnele bătrâneţii, bătrâneţea nu e numaidecât aşa; eu văd, m-am deprins să văd în toate acestea semnale uşor înfiorătoare ale unei desăvârşite neîncrederi şi ale ironiei elfice şi atotcuprinzătoare, care în locul entuziasmului pune conformismul, o activitate stranie şi o ordine magică. Pe oameni ea nu-i stimează – sunt nişte

bestii şi n-au să devină niciodată mai buni. În idei nu crede, libertatea, patria n-au niciun temei, sunt vorbe goale. Cum însă ea este esenţa artei absolute… dar crede ea oare în artă? Nu crede defel, stimată doamnă. Ironia e suverană. „O poezie, l-am auzit spunând o dată, nu e de fapt nimic. O poezie e ca o sărutare pe care o dai lumii. Dar din sărutări nu se nasc copii”. Şi după asta n-a mai zis nimic. Dar parcă voiaţi să spuneţi ceva, dacă nu mă înşel…

Mâna pe care o întinse spre ea, ca şi cum i-ar fi dat cuvântul, tremura în chip nepermis şi îngrijorător. Nu părea că observă asta şi, cu toate că Charlotte ar fi dorit ca el să-şi tragă înapoi mâna cât mai repede, profesorul o mai ţinu o bucată de vreme în aer, deşi degetele se bălăbăneau, zgâlţâite ca de un cutremur. Omul părea cu totul secătuit, şi nu era de mirare. Nu vorbeşte cineva atâta vreme şi cu atâta încordare despre asemenea lucruri, adică despre lucruri care te mişcă adânc, aşa cum îl mişcau pe Riemer, fără să se cheltuiască peste măsură şi să prezinte simptomele observate acum la el de Charlotte cu nelinişte şi – ca să întrebuinţăm un cuvânt al musafirului – cu „aprehensiune”, ba chiar şi cu oarecare dezgust. Riemer era palid; picături de sudoare i se iviseră pe frunte, ochii lui bovini se holbau în gol şi gura lui deschisă, care era, de obicei, numai bosumflată, căpătase acum înfăţişarea unei măşti tragice; răsufla greu, repede şi zgomotos.

Tremurul şi gâfâitul se potoliră treptat şi, cum nicio femeie simţitoare nu găseşte că e plăcut şi potrivit să vadă un bărbat copleşit de sentimente apăsătoare – oricât ar fi ele de întemeiate –, Charlotte încercă, plină de curaj – căci emoţia şi încordarea ei erau mari, chiar îngrijorătoare – să-l ajute să se liniştească, izbucnind într-un hohot de râs stârnit de gluma cu sărutarea. Şi, într-adevăr, spiritul acela devenise pentru ea un motiv de replică; reacţionase chiar cu un gest, pe care Riemer îl înţelesese drept un semn că amfitrioana vrea să spună ceva – şi nu greşise, deşi Lotte nu prea ştia ce voia să spună. Începu totuşi a vorbi cam la întâmplare:

— Dar de ce n-ar fi aşa, domnule doctor? Nu faci niciun rău şi nicio nedreptate poeziei dacă o compari cu o sărutare. Dimpotrivă, e o comparaţie foarte frumoasă, care dă poeziei ce i se cuvine, şi anume caracterul poetic, şi o pune într-un contrast firesc şi onorabil cu viaţa şi cu realitatea… Vreţi să ştiţi, întrebă ea deodată, ca şi cum atunci şi-ar fi adus aminte de ceva care ar putea să-l distragă pe omul acesta tulburat şi să-i îndrepte gândurile în altă parte; vreţi să ştiţi la câţi copii am dat viaţă? La unsprezece – dacă-i număr şi pe cei doi pe care Dumnezeu i-a luat iar la el. Scuzaţi-mă că mă laud, dar am fost o mamă pasionată şi fac parte dintre cele mândre, care îşi scot la iveală meritele şi se făiesc cu belşugul lor – o creştină, de altfel, nu se poate teme că are s-o păţească din cauza asta aşa cum a păţit-o regina

cea păgână – poate că mă ajutaţi să-mi aduc aminte cum o cheamă – o, da, Niobe, care a ajuns atât de nenorocită. Şi, de altfel, la noi în familie a fost întotdeauna belşug de copii, aşa încât nu-i un merit personal. Acasă am fi fost şaisprezece dacă cinci n-ar fi murit – ceata de copii cărora le slujeam de mamă înainte de-a fi eu însămi mamă a căpătat oarecare renume în lumea întreagă şi mi-aduc aminte cât s-a bucurat fratele meu Hans, care a fost întotdeauna în relaţii cordiale cu Goethe, când a citit *Werther*. La noi acasă, cartea a trecut din mână în mână; erau două exemplare, pe care le desfăcusem în câteva bucăţi, ca să le poată citi mai mulţi deodată, şi copiii, mai cu seamă Hans, nu mai puteau de bucurie descoperind cât de exact erau descrise în roman întâmplări şi situaţii din casă, în timp ce noi, soţul meu şi cu mine, eram lezaţi şi speriaţi văzându-ne expuşi astfel în faţa lumii, îngroziţi de atâta adevăr de care era lipsit atâta neadevăr…

— Tocmai despre asta… spuse musafirul, care începea acum să-şi vină în fire, tocmai despre aceste sentimente aveam de gând să vă întreb…

— Văd că am ajuns şi aici, continuă Charlotte, nici eu nu ştiu cum, şi multe nu am de spus. Sunt răni cicatrizate, şi cicatricele abia dacă mai aduc aminte de dureri trecute. Cuvântul „lipit” mi-a venit în minte pentru că atunci a jucat un rol în discuţie, şi în scrisori prietenul nostru protesta vehement împotriva lui. „Nu lipit, ci *împletit* scria el, orice aţi spune voi şi orice ar spune alţii! Bine,

fie şi împletit. Cu asta, problema care ne privea pe noi nici nu se ameliora, nici nu se înrăutăţea. Îl consola pe Kestner, spunându-i că nu-i el Albert nici pe departe, da, dar dacă lumea credea aşa?!? Că eu nu-s Lotte, asta n-a pretins niciodată; chiar mi-a dat prin dragul meu soţ o mână de ajutor, cu foarte multă căldură, trimiţându-mi vorbă că a-mi şti numele rostit cu respect de mii de buze e o răsplată împotriva oricăror clevetiri – şi poate că a avut dreptate. Pot să vă spun că, încă de la început, nu mi-a păsat atât de mine cât de bărbatul meu, pe care toate acestea îl supărau, şi m-am bucurat din toată inima de satisfacţiile dobândite în viaţă datorită calităţilor lui excelente şi îndeosebi prin faptul că a fost tatăl celor unsprezece copii ai mei, copii faţă de care – trebuie spus asta spre lauda lui – celălalt a arătat întotdeauna mult interes şi dragoste. Ne-a scris odată că ar vrea să-i boteze pe toţi fiindcă ţine la ei ca la noi, şi celui mai mare, născut în 74, i-am dat numele lui, deşi n-am fi vrut să-i spunem Wolfgang, aşa cum ţinea el morţiş, şi, de altfel, fără ca el să ştie, i-am spus Georg copilului. În 83, Kestner i-a trimis siluetele1 tuturor copiilor pe care îi aveam atunci, lucru care l-a bucurat foarte mult. Pe fiul meu Theodor, medicul, care s-a însurat cu o fată din Frankfurt, născută Lippert, l-a ajutat acum şase ani să capete cetăţenia Frankfurteză şi o catedră la institutul medico-chirurgical – după cum vedeţi, în cazul acesta a făcut uz de influenţa lui; şi când, anul trecut,

Theodor împreună cu fratele său August, consilierul de legaţie, s-au dus să-i prezinte omagiile în casa doctorului Willemer din Gerbermühle, el i-a primit pe amândoi cu multă prietenie, a întrebat şi de mine ce mai fac şi le-a vorbit chiar şi de siluetele acelea, pe care tatăl lor i le-a trimis pe vremuri, când ei erau mititei, aşa încât îi cunoştea de mult. August şi cu Theodor mi-au descris cu de-amănuntul vizita. A vorbit pe larg despre siluete şi a regretat că acest mod lesnicios de-a da cuiva o amintire nu mai este la modă; cu o siluetă aveai umbra fidel redată a unui prieten. A fost foarte cordial, dar puţin cam agitat când au trecut în grădină, unde se adunaseră mai mulţi musafiri; umbla încolo şi-ncoace printre cei de faţă, cu o mână în buzunar şi cu cealaltă la piept, şi, când se oprea, se muta de pe un picior pe celălalt sau se sprijinea de ceva.

— Parcă nu-l cunoaştem! zise Riemer. Era prost dispus. Şi afirmaţia cu privire la obiceiul dispărut de a dărui siluete e absolut fără nicio importanţă, rostită numai ca să spună ceva, ceva nesincer. Nici nu trebuie luată în seamă.

— Nu ştiu dacă e aşa, domnule Riemer. Eu cred că el a preţuit farmecul şi utilitatea artei de-a decupa siluete. Cum

1 Desen în profil urmând umbra proiectată de figură (n.tr.)

ar fi putut să-şi facă o idee despre copiii mei altfel decât din siluetele pe care i le-am trimis, dacă ne gândim că, deşi ţinea la ei atât de mult, n-

a avut sau n-a găsit niciodată ocazia să-i cunoască şi nici să-l revadă pe vechiul său amic Kestner? Siluetele au fost atunci foarte bine venite. Mai trebuie să ştiţi că la Wetzlar a avut şi silueta mea (aş fi curioasă să văd dacă a păstrat-o) şi nu mai putea de bucurie şi de recunoştinţă când Kestner i-a dăruit-o. Predilecţia lui pentru siluete datează, desigur, de-atunci.

— O, fără îndoială. Nu pot să vă spun dacă relicva se mai află la el. Ar fi foarte interesant de ştiut şi vă promit că odată, într-un moment potrivit, o să-l întreb.

— Mi-ar plăcea să fac chiar eu asta. În orice caz, am aflat că pe vremuri a avut un adevărat cult pentru biata-mi siluetă. „De mii şi mii de ori o sărutam când plecam sau când mă întorceam acasă”. Aşa scria. În *Werther* scrie că mi-a dat imaginea înapoi; dar, din fericire pentru noi toţi, el nu s-a împuşcat, aşa că de bună seamă o mai are, dacă nu s-o fi distrus cu timpul. Şi, pe urmă, nici nu trebuia să mi-o dea înapoi mie, pentru că nu de la mine o avea, ci de la Kestner. Şi acuma spuneţi-mi, domnule Riemer, nu găsiţi că mă bucuria năvalnică pe care a arătat-o când a primit acest dar nu de la mine, ci de la logodnicul meu, vasăzică de la noi amândoi, şi în ataşamentul lui faţă de acest dar nu găsiţi că se exprimă foarte multă cumpătare?

— E o cumpătare de poet, spuse Riemer; unui poet i se pare o mare avuţie ceea ce altora li se pare o nimica toată.

— Probabil că tot cumpătarea asta l-a făcut să se mulţumească numai cu siluetele copiilor, în loc să-i cunoască direct, lucru care s-ar fi putut întâmpla nespus de uşor cu prilejul atâtor călătorii. Şi dacă August şi cu Theodor n-ar fi luat iniţiativa îndrăzneaţă să-l viziteze la Gerbermühle, el n-ar fi văzut pe niciunul dintre copiii mei, pe care totuşi, cum spunea, ar fi vrut să-i boteze pe toţi, pentru că ţine la ei tot aşa ca la noi. Ca la voi! Vechiul lui prieten Kestner, dragul meu Hans Christian, a părăsit lumea aceasta şi m-a lăsat singură acum şaisprezece ani, fără să-l fi revăzut; Goethe s-a interesat, amabil, de copii, cum îmi merge, dar n-a făcut niciodată nici cea mai mică încercare de a veni să mă vadă, şi asta timp de o viaţă întreagă, a mea şi a lui, şi dacă n-aş fi luat eu acuma, când drumul e pe sfârşite, iniţiativa… şi poate că ar fi fost bine să mai chibzuiesc, dar de fapt eu am venit aici s-o vizitez pe sora mea Ridel, şi ce-o fi mai departe, bineînţeles, depinde de împrejurări…

— Scumpă doamnă, spuse Riemer aplecându-se spre ea, dar fără s-o privească; stătea cu ochii în jos, şi faţa lui deveni oarecum rigidă, în vederea celor ce avea de gând să spună, şi tot pentru asta îşi înăbuşi puţin vocea. Scumpă doamnă, eu ţin foarte mult seama de împrejurări şi totodată înţeleg susceptibilitatea şi uşoara amărăciune care se arată în vorbele dumneavoastră, uimirea dumneavoastră, uimirea dureroasă în faţa unei lipse de iniţiativă, care nu e tocmai plăcută şi

poate că nici potrivită nu e cu simţirea omenească. Vă rog să nu vă miraţi de asta. Sau mai degrabă să vă gândiţi că acolo unde sunt multe motive de admiraţie sunt şi motive de mirare, de uimire. El n-a venit niciodată să vă vadă pe dumneavoastră care aţi fost atât de aproape de inima lui şi i-aţi inspirat un sentiment nemuritor. E ciudat. Dar dacă admitem că legăturile pe care le avem de la natură şi prin rudenia de sânge sunt chiar mai presus decât înclinaţia şi recunoştinţa, atunci o să vedeţi că descoperim fapte atât de neobişnuite, încât veţi trece uşor peste propria dumneavoastră experienţă tristă. Descoperim o plictiseală ciudată, unele obstacole sufleteşti greu de calificat, care pricinuiesc situaţii anormale, chiar scandaloase. Cum credeţi că s-a purtat el toată viaţa cu rudele lui de sânge? Nu s-a purtat de fapt în niciun fel, ca să vorbim după principiile pietăţii obişnuite, le-a părăsit în chipul cel mai deplorabil. Chiar în tinereţe, când părinţii şi sora lui trăiau încă, un soi de teamă greu de judecat îl făcea să nu se ducă pe la ei şi chiar să nu le scrie. Pe singurul copil rămas în viaţă de la biata Cornelia, sora lui, nu l-a luat niciodată în seamă; nici nu-l cunoaşte. Unchilor, mătuşilor şi verilor lui din Frankfurt le-a dat încă şi mai puţină atenţie. Doamna Melber, sora mamei lui, stă la Frankfurt cu fiul ei – între ei nu-i nicio legătură, în afară doar de un micuţ capital pe care aceştia i-l datorează din moştenirea mamei. Şi chiar mama, măicuţa, despre care el singur spune că era o fire

veselă şi-i plăcea să povestească? Interlocutorul se aplecă şi mai mult înainte, îşi coborî şi mai mult glasul, lăsându-şi ochii în pământ. Stimată doamnă, când a răposat, acum opt ani (el tocmai se întorsese în frumoasa lui locuinţă, după o lungă şi plăcută călătorie la Karlsbad), n-o mai văzuse de unsprezece ani. Unsprezece ani fără s-o vadă, ce spun e adevărul curat – nu mai ştii ce să crezi. Moartea mamei l-a mâhnit, l-a zguduit adânc, am văzut cu toţii şi am ştiut asta şi ne-am bucurat că întâlnirea lui cu Napoleon la Erfurt i-a făcut bine şi l-a ajutat să suporte această lovitură. Şi totuşi, în unsprezece ani nu i-a trecut niciodată prin minte sau n-a găsit prilejul să se ducă în oraşul lui şi să-şi vadă casa părintească. O, desigur, sunt scuze şi motive care l-au putut împiedica: război, boală, călătorii la băi, de care avea nevoie. Le pun şi pe acestea la socoteală, pentru a nu omite nimic, dar şi cu primejdia de a-mi slăbi argumentarea, fiindcă tocmai călătoriile la băi i-ar fi putut oferi prilejul unui drum la Frankfurt. Dar nu s-a folosit de prilejul acesta – să nu mă întrebaţi de ce, că nu ştiu! Mi-aduc aminte cum la şcoală, la ora de religie, profesorul încerca zadarnic să ne facă să înţelegem o vorbă a Mantuitorului către mama sa, şi nouă ni se părea de nesuferit, chiar monstruoasă: „Femeie, ce am eu a face cu tine?” Profesorul ne asigura că înţelesul nu-i aşa cum sună vorbele, nici felul nerespectuos în care i se adresează, nici ceea ce urmează după asta; fiul lui Dumnezeu vrea numai

să spună că subordonează legăturile sale omeneşti menirii sale înalte, de mântuire a oamenilor. Dar degeaba, profesorul nu izbutea să ne împace cu un text care ni se părea atât de puţin exemplar, încât niciunul dintre noi n-ar fi dorit să-l rostească. Scuzaţi-mi această amintire din copilărie! Se potriveşte cu problema despre care vorbim şi fără să vreau se strecoară în strădaniile mele de-a vă face să vi se pară plauzibil un lucru ciudat şi de-a vă aduce o consolare în ce priveşte lipsa aceea de iniţiativă atât de surprinzătoare. Când în 1914, pe la sfârşitul verii, în călătoria lui prin regiunea Mainului, a poposit la Frankfurt, nu mai fusese de şaptesprezece ani în oraşul lui natal. Ce poate să însemne asta? Ce teamă, ce jenă, ce pudoare amestecată cu ranchiună determină raporturile geniului cu obârşia lui şi cu punctul lui de plecare, cu pereţii care l-au văzut în stare de crisalidă şi între care a crescut, luându-şi apoi zborul şi împrăştiindu-se în lumea largă. I-e teamă să nu-l facă de ruşine sau i-e ruşine lui de ei? Putem numai să ne întrebăm şi să facem presupuneri. Nici oraşul şi nici admirabila sa mamă nu s-au arătat câtuşi de puţin supăraţi de asta. Ziarul din Frankfurt a consacrat prezenţei lui în oraş un articol (îl am); cât despre mama sa, ce să spun, respectul faţă de celebritatea lui a fost întotdeauna egal cu mândria de a fi dat lumii o asemenea minune şi cu dragostea ei fără margini faţă de el. E drept că nu se ducea s-o vadă, dar i-a trimis, volum de volum, noua ediţie completă a

operelor lui, şi primul volum, acela cu poeziile, îl purta întotdeauna cu dânsa. Până în anul morţii a primit opt volume şi le-a dat la legat, pe jumătate în piele…

— Dragă domnule Riemer, zise Charlotte, vă asigur că nici atitudinea flegmatică a oraşului natal, nici dragostea mamei nu mă fac să mă ruşinez. Dacă vă înţeleg bine, vreţi să mă îndemnaţi să iau exemplu de la ei – ca şi cum aş avea nevoie de asta! Măruntele mele constatări le-am făcut cu deplină linişte, nu fără să-mi dau seama de ciudăţenia lucrului, dar fără amărăciune. După cum vedeţi, acuma procedez şi eu ca profetul care s-a dus la munte când a văzut că muntele nu vrea să vină la el. Dacă profetul ar fi susceptibil, n-ar veni. Şi vine mai mult din întâmplare, să nu uităm; dar nu se gândeşte să evite muntele, fiindcă tocmai asta ar mirosi a susceptibilitate. Vă rog să înţelegeţi însă, nu vreau să spun cu asta că sunt întru totul de acord cu resemnarea scumpei noastre răposate, doamna consilier Goethe. Sunt şi eu mamă, am născut o mulţime de feciori şi toţi au ajuns oameni vrednici şi cu vază. Dar dacă vreunul dintre ei s-ar purta cum s-a purtat cu doamna consilier feciorul dumisale şi ar sta unsprezece ani fără să mă vadă, în timp ce s-ar tot plimba pe la băi, apoi i-aş arăta eu lui, vă rog să mă credeţi, şi l-aş scărmăna aşa cum trebuie!

Charlotte părea cuprinsă de o veselă mânie. Bătea cu umbrela în podea, întărind astfel

vehemenţa vorbelor sale; fruntea sub părul cărunt i se înroşise, gura i se strâmbase aşa cum se strâmbă o gură care nu se pregăteşte numai să zâmbească, iar în ochii ei albaştri pluteau lacrimi de energie – în orice caz, lacrimi. Şi de aceea îi scânteiau ochii în timp ce îşi urma vorba:

— Nu, trebuie să mărturisesc că nici nu m-aş gândi, ca mamă, să mă mulţumesc numai cu atâta; şi atitudinea reţinută a fiului n-aş putea s-o accept nici chiar ca revers al superiorităţii lui, oricât ar fi ea de mare. În cazul acesta, aş veni cum vine profetesa la munte, să-i vâr minţile-n cap. Nu mă îndoiesc că mă credeţi capabilă de aşa ceva. Chiar şi acuma, după cum vedeţi, am venit să pun rânduială pe muntele ăsta – şi nu pentru că aş avea vreo pretenţie faţă de el, ferească Dumnezeu, doar nu i-a mamă, şi poate să se arate cumpătat faţă de mine cât îi place, deşi nu vreau să tăgăduiesc că am cu muntele o socoteală veche, o socoteală care încă n-a fost încheiată şi că tocmai socoteala asta veche, neîncheiată şi chinuitoare s-ar putea să mă fi adus aici…

Riemer o privi cu atenţie. Cuvântul „chinuitor” pe care îl rostise era cel dintâi pe deplin potrivit cu expresia gurii şi cu lacrimile din ochi. Omul acesta greoi se miră şi admiră felul cum femeile izbutesc să facă aşa ceva şi să-şi păstreze şiretenia chiar când sunt cuprinse de un sentiment puternic. Doamna consilier îşi pregătise mai dinainte un text care atribuia cuvântului „chin”, unui chin de-o viaţă întreagă, lacrimilor,

buzelor strânse, un alt sens, dând loc unei interpretări eronate, încât părea să facă parte dintr-o vorbire pe jumătate veselă, pe jumătate furioasă în clipa când fu rostit cuvântul csre exprima sensul cel adevărat, şi exista de mult într-un raport înşelător cu ansamblul – şi asta pentru ca nu cumva cineva să aibă dreptul şi nici să se gândească să-l ia ca atare, ci mai degrabă să-l înţeleagă tot în sensul celor exprimate mai înainte, prin care ea îşi asigurase din vreme dreptul să rostească acest cuvânt şi să pregătească lucrurile în aşa fel încât să fie înţelese fals… „Un sex rafinat”, se gândi Riemer. Colosal de dibaci în disimulare, capabil să amestece în chip indisolubil disimularea şi sinceritatea, născut pentru viaţa mondenă şi pentru intriga sentimentală. Noi bărbaţii suntem nişte neciopliţi în comparaţie cu ele, nişte bădărani nepotriviţi într-un salon. Şi dacă i-am ghicit jocul şi i-am descoperit tertipurile, asta s-a întâmplat numai pentru că şi eu ştiu ce înseamnă chinul, un chin oarecum înrudit cu al ei, şi pentru că suntem complici, complici în chinuri… Nici nu se gândi să mai adauge ceva, ca să n-o stingherească. Se uită cu ochii lui depărtaţi, la buzele schimonosite ale doamnei consilier, aşteptând ca ea să continue. Charlotte spuse:

— Patruzeci şi patru de ani, dragă domnule Riemer, care s-au adăugat la cei nouăsprezece pe care îi aveam atunci, au rămas o enigmă, o enigmă chinuitoare, de ce n-aş spune; cumpătarea lui în

ce priveşte siluetele, cumpătarea în ce priveşte poezia, cumpătarea în ce priveşte sărutările, din care, aşa cum spune el, nu se nasc copii, fiindcă într-adevăr copiii au venit din altă parte, unsprezece la număr, dacă îi socotesc şi pe cei care-au murit: ei s-au născut din dragostea cinstită şi sinceră a lui Kestner al meu. Trebuie să analizaţi şi să vă imaginaţi bine acest lucru ca să înţelegeţi că toată viaţa mea n-am putut să-i dau de rost. Nu ştiu dacă vă este cunoscută situaţia... Kestner a venit la noi la Wetzlar în 68 ca secretar al lui Falcke – Falcke era trimisul ducatului Bremen la Wetzlar; toate acestea au să joace odată şi odată un rol în istorie, şi orice om cu pretenţii de cultură va trebui să le ştie, de asta puteţi fi sigur. Aşadar, Kestner a fost trimis la noi ca secretar de legaţie. Era un om potolit, sincer şi serios; eu, fată de cincisprezece ani – că atâta aveam atunci –, m-am ataşat de dânsul când a început să vină la noi în casa germană, în familia noastră foarte numeroasă, care cu un an mai înainte îşi pierduse scumpa şi neuitata mamă, lucru cunoscut de toată lumea, din *Werther,* aşa că tata, administratorul, rămăsese singur cu droaia de copii; eu, a doua ca vârstă, nu eram nici eu mai mult decât o copilă; a trebuit totuşi să îi iau locul mamei în casă şi în gospodărie, să le şterg nasurile şi să le dau să mănânce, cum mă pricepeam, şi să conduc treburile cum puteam mai bine, fiindcă Line, sora mai mare, nu avea nici gust şi nici îndemânare pentru aşa ceva. Mai

târziu, în 76, ea s-a măritat cu consilierul aulic Dietz şi a avut cu el cinci băieţi, dintre care cel mai mare, Fritz, a ajuns la rândul lui consilier aulic la arhiva Curţii de Apel – toate acestea vor trebui aflate odată, pentru că au să fie cercetate din motive culturale, de-aceea le spun de pe acum, şi le spun şi ca să vă arăt că sora noastră mai mare, Caroline, a ajuns mai târziu, în felul ei, o femeie minunată, trebuie să avem grijă ca istoria să-i dea şi ei locul cuvenit. Pe vremea aceea însă, nu era minunată deloc, minunată eram eu, aşa ziceau toţi, deşi eram subţirică rău, blondă ca paiul şi cu ochi albaştri; abia în următorii patru ani m-am mai împlinit puţintel – iar asta s-a întâmplat cu un anumit scop, ca să-i fiu pe plac lui Kestner, din dragoste pentru el, care, datorită felului minunat cum mă descurcam în gospodărie, pusese chiar de la început ochii pe mine, ochi de îndrăgostit, ca să spunem lucrurilor pe nume, şi, cum în orice împrejurare el ştia bine ce vrea, chiar de la început, aproape din prima zi, şi-a dat seama că numai pe mine o să mă ia de soţie şi de gospodină, atunci când avea să primească o funcţie şi o leafă care să-i permită să mă ceară în căsătorie. Asta era, firește, şi condiţia pusă de tatăl meu, administratorul; el voia ca mai întâi Kestner să ajungă la o situaţie bună şi să fie în stare să întreţină o familie, şi după aceea să ne dea binecuvântarea, fără să mai spun că eu aveam abia cincisprezece ani şi eram slăbuţă ca un pui de găină. Totuşi, încă de atunci ne-am logodit şi am

făcut pe tăcute un legământ de credinţă. Kestner, dragul de el, mă voia neapărat pentru minunăţia mea, iar eu doream din toată inima să-l iau de bărbat fiindcă ştiam că mă vrea şi fiindcă aveam încredere în cinstea lui – în sfârşit, eram logodiţi, ţineam unul la altul şi eram hotărâţi să ne unim pe toată viaţa; şi dacă în următorii patru ani m-am împlinit trupeşte şi, ca să zic aşa, am luat înfăţişare de femeie, o înfăţişare foarte plăcută, asta desigur că s-ar fi întâmplat oricum, fireşte, pentru că îmi venise vremea să mă prefac din răţuşca cea urâtă în lebădă şi să mă arăt, poetic spus, în toată-mi splendoarea feciorelnică – asta s-ar fi întâmplat în orice caz. Eu însă, în inima mea, îmi închipuiam lucrurile altfel – eu ziceam că mă împlinesc zi cu zi după un anumit plan al meu, din iubire faţă de omul acela de treabă care mă voia de soţie şi din încredere în cinstea lui, pentru că în clipa când va fi în stare să se prezinte şi să mă ceară să mă pot şi eu prezenta bine ca mireasă şi viitoare mamă… Nu ştiu dacă înţelegeţi, dar ţin foarte mult să scot în evidenţă că, după părerea mea, mă împlinisem ca femeie numai pentru el, bunul şi credinciosul meu, care mă aştepta, şi numai pentru el mă făcusem acum o fată frumoasă sau, în sfârşit, plăcută la vedere.

— Cred că înţeleg bine, spuse Riemer cu ochii plecaţi.

— Bun, şi când lucrurile stăteau aşa, iată că a venit un al treilea, prietenul, amabilul părtaş, care dispunea de timp din belşug; a venit din afară şi s-

a cuibărit în această situaţie şi în aceste condiţii de viaţă gata pregătite, ca un fluture frumos şi ca o pasăre de vară. Să mă scuzaţi că-i zic fluture, fiindcă, desigur, nu era un băiat atât de uşuratic – adică era el şi uşuratic, cam extravagant şi cam cochet în ce priveşte îmbrăcămintea, un crai care făcea pe sprinţarul şi pe voinicul şi silea repede pe cel mai priceput om din lume din cercul lui să-şi dea cărţile pe faţă, cele mai bune dansatoare erau bucuroase să-i întindă mâna – aşa era – şi totuşi, vioiciunea şi strălucirea nu i se potriveau întotdeauna, fiindcă era prea copleşit de sentimente şi de gânduri, dar tocmai sentimentele adânci şi gândurile mari făceau legătura între gravitate şi uşurătate, între melancolie şi mulţumire de sine şi trebuie spus că, luat în întregime, era foarte agreabil: drăguţ, şi de treabă, şi gata oricând să regrete sincer nebuniile pe care le făcea. Mie şi lui Kestner ne-a plăcut de la început – ţineam unul la altul tustrei, din tot sufletul. El, cel venit din afară, era încântat de situaţia în care ne găsise şi se bucura să stea în preajma noastră şi să poată sorbi, ca prieten şi ca părtaş, din această prietenie, având vreme destulă, fiindcă ocupaţiile lui de la Curtea de Apel nu-l interesau, le socotea serbede şi nu lucra mai nimic, în timp ce Kestner, ca să poată să ajungă repede mai sus, de dragul meu, se spetea muncind în cămăruţa lui de la legaţie. Sunt convinsă şi azi, şi consider lucrul acesta drept o contribuţie importantă la cercetarea şi la memorarea acestui

episod, sunt convinsă că prietenul nostru era încântat şi de faptul că logodnicul meu avea atâtea treburi pe cap – nu pentru că din cauza asta el avea mai multe posibilităţi şi mai mulţi sorţi de izbândă în ce mă priveşte, nu era necinstit, nimeni nu poate să spună că era necinstit. Şi la început nu era îndrăgostit de mine, trebuie să ştiţi asta, era îndrăgostit de uniunea dintre mine şi Kestner, de fericirea care ne aştepta, şi scumpul meu Hans Christian era fratele lui de cruce tocmai de dragul acestei iubiri; sunt sigură că Goethe nu se gândea să-i înşele prietenia, că îl îmbrăţişa cu toată sinceritatea, ca să mă poată iubi şi pe mine împreună cu el şi să ia parte la legătura noastră bine hotărâtă – cu braţul pe umărul lui Kestner şi cu ochii la mine –, şi desigur că uneori se întâmpla ca braţul să rămână cam mult pe umăr, pentru ca ochii să aibă timp să privească în altă parte. O, domnule Riemer, de câte ori de-a lungul anilor nu m-am gândit la acestea toate, şi când eram însărcinată, şi când îmi creşteam copiii, mereu, mereu, până-n ziua de azi! O, Doamne! îmi dădeam seama bine şi ar fi trebuit să nu fiu femeie ca să nu-mi dau seama că, încetul cu încetul, ochii lui nu mai erau de acord cu fidelitatea lui, că el începuse să nu mai fie îndrăgostit de logodna noastră, ci de mine, adică de ceea ce îi aparţinea lui Kestner şi de ceea ce ajunsesem eu să fiu în aceşti patru ani de dragul lui Hans Christian, pentru el, care voia să mă aibă pe toată viaţa şi voia să fie tatăl copiilor mei. Odată, prietenul

nostru mi-a dat ceva să citesc, ceva care mi-a arătat şi avea chiar drept scop să-mi arate cum stau lucrurile şi ce simte el pentru mine, deşi îşi sprijinea braţul pe umărul lui Kestner – era ceva tipărit, în care introdusese acel pasaj, fiindcă scria şi compunea mereu şi adusese la Wetzlar un manuscris, un fel de dramă, *Götz von Berlichingen cu mâna de fier,* pe care prietenii lui de la pensiunea „Kronprinz" o cunoşteau, şi de aceea îl şi porecliseră „vrednicul Götz". Dar mai scria şi recenzii şi alte lucruri de felul acesta, şi ceea ce-mi adusese el acuma era tot o recenzie publicată în *Frankfurter Gelehrten Anzeingen,* în care era vorba despre un volum de poezii al unui evreu polonez. Dar despre evreu şi despre poeziile acestuia nu vorbea decât puţin şi trecea apoi repede, ca şi cum nu s-ar fi putut abţine de la asta, la povestea unui tânăr şi al unei fete pe care acel tânăr o întâlneşte la ţară. Eu, cu toată ruşinea şi cu toată modestia, am fost nevoită să mă recunosc în faţa aceea, pentru că textul era împănat cu aluzii la persoana şi la viaţa mea, la paşnicul cerc de familie, în care fata aceasta iubitoare şi pricepută în gospodărie era ca o a doua mamă şi avea atâta bunătate şi atâta drăgălăşenie, încât sufletul ei atrăgea în chip irezistibil toate inimile (reproduc chiar vorbele lui), iar poeţii şi înţelepţii ar trebui să ia lecţii de la ea şi, entuziasmaţi, să înveţe ce înseamnă virtutea înnăscută, precum şi bunătatea şi graţia care o însoţesc. În sfârşit, aluziile nu mai conteneau, şi ar fi trebuit să fiu

proastă de tot ca să nu văd unde voia să ajungă; situaţia era de aşa fel, încât ruşinea şi modestia, oricât s-ar fi împotrivit recunoaşterii, nu erau totuşi în stare s-o împiedice. Mai rău decât toate şi ceea ce mă îngrozea cumplit era că tânărul îi oferea fetei inima lui, care era tânără şi arzătoare la fel ca inima ei, făurită să năzuiască împreună cu ea spre fericiri mai îndepărtate şi mai tainice ale acestei lumi (asta era expresia lui), şi în a cărei tovărăşie dătătoare de viaţă (cum să nu recunosc această „tovărăşie dătătoare de viaţă”!) să tindă către zările de aur ale unei veşnice vieţuiri împreună (citez textual) şi ale unei iubiri fără de moarte.

— Doamnă consilier, dumneavoastră daţi acum la iveală nişte lucruri straşnice! exclamă Riemer, întrerupând-o. Revelaţi nişte lucruri a căror importanţă pentru cercetarea literară n-o preţuiţi cum se cuvine. Nu se ştie nimic despre această recenzie – eu aud acum întâia oară despre ea. Bătrânul nu mi-a vorbit… maestrul nu mi-a vorbit niciodată despre documentul acesta. Desigur că l-a uitat…

— Nu cred, spuse Charlotte. Aşa ceva nu se uită. „Să năzuiască împreună cu ea spre fericiri mai îndepărtate şi mai tainice ale acestei lumi” – asta hotărât că n-a uitat, aşa cum n-am uitat nici eu.

— Este evident, spuse cu aprindere Riemer, că toate astea au o strânsă legătură cu *Werther* şi cu întâmplările care îi stau la bază. Stimată

doamnă, acesta este un lucru de cea mai mare importanţă! Aveţi articolul? Trebuie cercetat, trebuie pus la dispoziţia filologiei…

— Aş fi foarte onorată, zise Carlotte, dacă aş putea să aduc un serviciu ştiinţei cu această informaţie, deşi trebuie să spun că nu mai am nevoie să-mi cuceresc faţă de ştiinţă asemenea merite mărunte.

— Foarte adevărat! Foarte adevărat!

— Nu am recenzia privitoare la evreul acela, continuă ea. În privinţa aceasta sunt nevoită să vă pricinuiesc o decepţie. Mi-a dat-o atunci numai ca s-o citesc şi a ţinut foarte mult s-o citesc în faţa lui, lucru pe care nu l-aş fi făcut dacă aş fi bănuit conflictul care avea să se işte între modestia şi spiritul meu de pătrundere. I-am dat înapoi foaia, fără să-l privesc, aşa că nu ştiu ce mină o fi făcut. M-a întrebat, cu glas stăpânit: „Îţi place?” Eu i-am răspuns rece: „Evreul acela n-are să fie prea încântat”. „Dar ea, Lottchen, e încântată?” a stăruit el. „Sufletul meu e-acelaşi”, i-am ripostat eu. „O, dacă şi al meu ar fi aşa!” a strigat Goethe, ca şi cum n-ar fi fost destul recenzia şi ar mai fi fost nevoie şi de strigătul acela ca să văd că braţul zăbovea uitat pe umărul lui Kestner şi că toată viaţa se adunase în ochi, în ochii cu care el privea ceea ce îi aparţinea lui Hans Christian şi ceea ce eu devenisem numai pentru Kestner, sub privirea lui, care încălzea şi înviora. Da, tot ce eram şi aveam şi tot ceea ce trebuia să numesc farmecul celor nouăsprezece ani ai mei îi aparţinea dragului

meu Hans Christian şi era hărăzit planurilor noastre oneste de viaţă, nu înflorea pentru „mai tainice fericiri” şi nici pentru vreo „iubire fără de moarte”, nu, defel. Veţi înţelege însă, domnule Riemer, şi lumea întreagă sper că va înţelege, că o fată se bucură atunci când această înflorire n-o vede numai unul singur, n-o vede numai acela căruia îi este făgăduită şi care, aş putea spune, este pricina ei, ci o văd şi alţii, pentru că aceasta ne confirmă valoarea, nouă şi aceluia care e stăpân pe noi – aşa cum mă bucuram eu când îl vedeam pe dragul meu tovarăş de viaţă bucurându-se sincer de succesele la alţii şi mai ales la prietenul deosebit şi genial, pe care îl admira şi în care avea încredere la fel ca în mine sau, mai bine zis, altfel decât în mine, într-un fel mai puţin onorabil; în mine avea încredere pentru că era sigur de raţiunea mea şi presupunea că ştiu ce vreau; în prietenul nostru însă avea încredere tocmai fiindcă el nu ştia deloc ce vrea şi trăia pierdut şi fără un ţel anume, în nori, ca un poet ce era. Aşadar, vedeţi care era situaţia, domnule Riemer! Kestner avea încredere în mine fiindcă mă lua în serios, în prietenul nostru avea însă încredere fiindcă nu-l lua în serios, deşi îl admira foarte mult pentru strălucirea şi pentru geniul lui şi îi era milă de suferinţele pe care i le pregătea iubirea fără ţel, iubire de poet. Şi mie îmi era milă de el, fiindcă suferea din cauza mea şi fusese cuprins de o tulburare atât de mare din prietenie faţă de noi, dar mă jignea şi faptul că logodnicul

meu nu-l lua în serios şi îi arăta încredere într-un fel care nu-l onora prea mult; de aceea, uneori mi se strângea inima, având impresia că i se răpeşte ceva lui Kestner dacă mă transpun în situaţia prietenului nostru şi mă simt jignită de încrederea ce i se arăta, cu toate că faptul acesta mă liniştea şi îmi îngăduia să închid un ochi şi să nu dau prea mare atenţie când vedeam cum prietenia lui Goethe degenera în chip îngrijorător în timp ce îşi lăsa braţul să zăbovească îndelung pe umărul lui Kestner. Nu ştiu dacă înţelegeţi şi dacă vedeţi clar că sentimentul acesta de jignire era din partea mea semnul unei oarecare înstrăinări faţă de datorie şi de raţiune şi că încrederea şi calmul lui Kestner mă făceau să fiu un pic cam uşuratică.

— Am dobândit şi eu, zise Riemer, graţie înaltelor mele îndatoriri, oarecare cunoştinţe în ce priveşte subtilităţile acestea şi cred că înţeleg destul de bine situaţia de atunci. Îmi dau seama, totodată, doamnă consilier, de dificultăţile pe care vi le-a produs această situaţie.

— Vă mulţumesc, spuse Charlotte, şi mulţumirea mea pentru înţelegerea pe care mi-o arătaţi nu e micşorată de faptul că de-atunci a trecut multă vreme. Timpul joacă aici un rol foarte mic, mai mic decât în orice altă împrejurare a vieţii, şi trebuie să spun că – în ciuda celor patruzeci şi patru de ani care au trecut – situaţia de-atunci a rămas intactă în amintire, copleşindu-mi gândurile cu prezenţa ei neclintită. În toţi aceşti ani – şi-n bucurii, şi-n suferinţe – n-a trecut

o zi fără să mă gândesc cu încordare la întâmplările de-atunci; consecinţele lor şi tot ce a rezultat din ele pentru lumea intelectuală fac ca lucrul să fie foarte comprehensibil.

— Cu totul comprehensibil.

— Ce frumos e, domnule doctor Riemer, acest „cu totul comprehensibil” rostit de dumneavoastră! E ceva care face bine şi dă curaj. Cine e gata în orice clipă să spună această vorbă bună este un interlocutor desăvârşit. Am impresia că ceea ce numiţi „înaltele dumneavoastră îndatoriri” s-a extins şi asupra dumneavoastră, hărăzindu-vă multe dintre însuşirile unui duhovnic, căruia poţi să-i spui tot, fiindcă pentru el orice lucru este „cu totul comprehensibil”. Îmi daţi curaj să vă mai mărturisesc ceva care îmi stă pe suflet, despre anumite experienţe făcute de mine şi care mi-au dat multă bătaie de cap, şi atunci, şi mai târziu. Vreau să vorbesc de rolul şi de caracterul acestui al treilea, care vine din afară şi îşi depune oul de cuc al sentimentului său într-un cuib gata făcut. Vă rog să nu vă scandalizaţi din cauza expresiei „ou de cuc” – aduceţi-vă aminte că aţi pierdut dreptul de-a vă supăra din clipa când mi-aţi luat-o înainte rostind expresii de acest fel, să zicem îndrăzneţe sau scandaloase. Aşa, de exemplu, aţi vorbit de o „fire elfică” – „elfic” nu e mai puţin grav decât „ou de cuc”. Ce-am spus eu e numai expresia unei necontenite, şi îndelungate, şi ostenitoare frământări a minţii – vă rog să luaţi aminte că zic expresia, nu rezultatul!

Altminteri n-ar fi prea frumos şi nici demn, mărturisesc. Nu, astfel de caracterizări reprezintă oarecum încordarea însăşi, şi nimic altceva… Spun şi nu vreau să spun decât atât: Un tânăr onest ar trebui să-şi aleagă singur fata căreia îi închină dragostea şi căreia îi aduce omagii – omagii care sunt totodată şi o cerere în căsătorie şi care, bineînţeles, o impresionează pe fată, şi o impresionează cu atât mai mult atunci când tânărul e mai deosebit, mai scânte-ietor şi mai plăcut în felul lui de-a se purta, ceea ce trezeşte în inima ei o firească simpatie; tânărul acesta, aşadar, ar trebui să-şi aleagă el însuşi fata, în adevăratul sens al cuvântului, s-o descopere el pe drumul vieţii, singur să-i recunoască valoarea şi s-o scoată din întunericul necunoaşterii ca s-o iubească. Şi acum de ce nu v-aş pune şi dumneavoastră întrebarea pe care mi-am pus-o mereu în toţi aceşti patruzeci şi patru de ani: „Cum rămâne cu onestitatea unui tânăr – oricât ar fi de plăcută societatea lui – care nu are această independenţă în ce priveşte găsirea fetei şi dragostea faţă de dânsa şi vine să joace rolul celui de-al treilea şi să iubească ceea ce a înflorit pentru altul şi datorită altuia?” Un tânăr care se îndrăgosteşte de logodnica altuia se instalează frumos în ceea ce şi-au creat pentru viaţă alţii şi profită lacom de ceea ce au pregătit alţii. „Iubirea faţă de o logodnică” – acesta este gândul care mi-a frământat mintea în tot timpul căsătoriei şi al văduviei mele, o iubire de altfel sinceră şi faţă de

logodnic, o iubire care, deşi însoţită de solicitările fireşti oricărei iubiri, nu se gândeşte defel să încalce drepturile primului descoperitor, sau cel mult doar cu o sărutare, care lasă cu inimă de frate descoperitorului şi logodnicului toate drepturile şi îndatoririle lui vitale şi spune de la început că pe copiii născuţi din această legătură are să-i boteze el sau, dacă asta nu se va putea, măcar va lua cunoştinţă de siluetele lor… Dacă după acestea toate aţi înţeles ce înseamnă iubirea faţă de o logodnică, vă daţi seama cum un asemenea lucru a putut să frământe o viaţă întreagă mintea cuiva. Şi aşa a fost pentru mine, fiindcă nu izbuteam să înlătur un anume cuvânt şi fiindcă, în ciuda voinţei mele şi cu toată teama pe care mi-o insufla, nu puteam întotdeauna să-l ocolesc, şi cuvântul acesta era „parazitism”…

Urmară câteva clipe de tăcere. Bătrâna doamnă tremura din cap. Riemer închise ochii şi strânse din buze, rămânând aşa câtva timp. Apoi spuse cu apăsată linişte:

— Când aţi avut curajul să rostiţi acest cuvânt, aţi fi putut să vă gândiţi că nici mie nu-mi va lipsi curajul să-l aud. Veţi fi de acord cu mine când vă voi spune că spaima care ne-a ameninţat pe amândoi o clipă este numai spaima de legăturile şi ecourile divine cuprinse în acest cuvânt şi pe care cu siguranţă că le-aţi avut în vedere atunci când aţi lăsat să vă zboare de pe buze. Sunt cu totul la înălţimea acestui gând, vă rog să nu aveţi în privinţa asta nicio grijă. Există

un parazitism divin, o coborâre a zeităţii în viaţa omenească, cu care mintea noastră e foarte obişnuită, o participare hoinară a zeilor la fericirea pământească, o alegere de sus a unui lucru care a şi fost ales jos, pe pământ, dragostea zeilor faţă de soţia unui bărbat destul de cucernic şi de respectuos ca să nu se simtă murdărit şi înjosit de statutul său de copărtaş, ba chiar dimpotrivă, să se simtă înălţat şi onorat. Încrederea lui, toleranţa lui îşi au originea tocmai în caracterul de divinitate hoinară a copărtaşului, căreia, indiferent de respectul şi de pioasa admiraţie pe care o stârneşte, îi este inerentă o reală lipsă de importanţă – menţionez aceasta pentru că aţi vorbit de o „neluare în serios”. Divinul, într-adevăr, nu trebuie luat cu totul în serios – cel puţin în măsura în care se manifestă în firea omenească. Logodnicul pământean are dreptate să-şi spună: „Dă-i pace, e numai un zeu”, frază în care, bineînţeles, cuvântul „numai” poate exprima din plin un sentiment sincer faţă de natura superioară a celei care-i este copărtaş la iubire.

— Chiar aşa şi era; era plin de acest sentiment, ba chiar într-o măsură prea mare, atât de mult încât dragul meu Kestner de multe ori era cuprins de îndoială şi se întreba dacă faţă de pasiunea mai înaltă, deşi nu întru totul demnă de a fi crezută a celuilalt, el mai putea fi vrednic să mă ia de soţie, dacă mă va putea face fericită cum m-ar fi făcut celălalt şi dacă n-ar fi fost mai bine să

renunţe la mine, oricât de dureroasă ar fi fost renunţarea. Mărturisesc că erau momente în care nu eram dispusă, nu eram gata din toată inima să-i alung această îndoială. Şi trebuie notat, domnule Riemer, că toate acestea se întâmplau deşi aveam amândoi o tainică impresie că această pasiune, oricâtă suferinţă ar fi provocat ea, era un fel de joc, pe care nu se putea întemeia ceva omenesc, un mijloc al inimii pentru scopuri care depăşeau realitatea – aproape că am fi spus „scopuri extraumane…”

— Scumpă doamnă, spuse discipolul mişcat şi, totodată, cu un aer moralizator, ridicându-şi arătătorul pe care purta inelul, scumpă doamnă, poezia, cu toată esenţa ei divină, nu e ceva extrauman. De nouă ani şi încă patru pe deasupra sunt salahorul şi secretarul ei intim şi, frecventând-o îndeaproape, am strâns o mulţime de informaţii cu privire la ea, aşa că pot să spun multe despre acest lucru. Poezia, dacă judecăm drept, este un mister, este umanizarea divinului, ea e de fapt tot atât de umană pe cât e de dumnezeiască – un fenomen care aminteşte de tainele cele mai adânci ale credinţei noastre creştine, dar totodată şi de delicioase păgânisme. Fie din cauza dublei sale naturi dumnezeieşti şi omeneşti, fie din cauză că este frumuseţea însăşi, poezia înclină într-un fel spre autooglindire, lucru care ne readuce în minte vechea şi drăgălaşa imagine a băiatului care se apleacă fermecat către reflexul propriei frumuseţi. Aşa cum limba vorbită

se oglindeşte în poezie zâmbind, tot aşa fac şi sentimentul, gândul, pasiunea. Egoista mulţumire de sine poate fi din punct de vedere burghez considerată puţin onorabilă. În cercuri mai înalte însă, numele ei nu mai sună urât – cum să nu fie mulţumită de sine, cum să nu-şi placă ei însăşi frumuseţea, poezia? îşi place sie însăşi chiar în cea mai chinuitoare pasiune şi este omenească în suferinţă, divină însă în mulţumirea de sine. Poeziei pot să-i placă forme şi feluri de iubire speciale, cum ar fi de exemplu iubirea faţă de o logodnică, aşadar, faţă de ceva oprit şi interzis. Am observat că îi place foarte mult să vină împodobită cu semnele seducătoare ale obârşiei sale, dintr-o lume străină, neburgheză, să pătrundă în relaţiile dintre doi oameni, să participe la ele, îmbătată de păcatul pe care îl săvârşeşte şi pe care şi-l ia asupră-şi. Poezia seamănă aici foarte mult cu un mare senior care, în faţa unei fete din popor care îl adoră şi din mintea căreia el îl alungă fără prea multă greutate pe modestul ei iubit, îşi leapădă mantia şi apare într-un splendid costum de curtean… De natura aceasta este mulţumirea de sine a poeziei.

— Am impresia, zise Charlotte, că mulţumirea aceasta de sine e însoţită de prea multă cumpătare pentru ca eu să-i recunosc justificarea. Tulburarea mea de-atunci – o tulburare durabilă, mărturisesc – era pricinuită mai înainte de toate de rolul vrednic de milă cu care se împăca divinul, cum îi spuneţi dumneavoastră. Aţi dat unui cuvânt

groaznic, care mi-a scăpat, un înţeles înalt şi maiestuos, şi vă mulţumesc. Totuşi, ca să spunem adevărul, cât de penibilă era această situaţie şi eram cuprinşi de uimire şi de oarecare ruşine din pricină că ne silea pe noi, oamenii de rând, să ne fie milă de acest al treilea, aciuat pe lângă noi, de acest prieten atât de superior ca strălucire nouă muritorilor. Ce nevoie avea să facă pe omul care capătă de pomană? într-adevăr, desenul cu silueta mea şi funda, pe care i le-a trimis Kestner, ce erau altceva decât pomană? Ştiu că reprezentau în acelaşi timp şi un soi de ofrandă, un dar expiator – eu, logodnica, mă pricepeam la astfel de lucruri, şi darul era făcut cu încuviinţarea mea. Totuşi, domnule doctor, o viaţă întreagă m-am tot gândit la faptul că tânărul zeu s-a mulţumit numai cu atâta. Am să vă povestesc ceva, ceva la care de asemenea m-am gândit mereu de patruzeci de ani încoace, fără să-i dau de rost – un lucru spus de Born, practicantul, care era pe vremea aceea la noi la Wetzlar, fiul primarului din Leipzig, cunoscut al lui Goethe de la universitate. Born era prieten cu dânsul şi cu noi, mai ales cu Kestner; era un tânăr foarte de treabă, bine crescut, cu un mare simţ al cuviinţei, de-aceea anumite lucruri nu-i plăceau. Cum am aflat mai târziu, pe Born îl îngrijora atitudinea divinului faţă de mine, atitudine care avea aerul unei distracţii amoroase, primejdioase pentru Kestner, pentru că îmi făcea curte ca şi cum ar fi vrut să mă smulgă logodnicului meu şi să mă ia el. Born i-a spus asta

şi l-a mustrat, aşa cum mi-a povestit mai târziu, când cel în cauză plecase. „Frate i-a spus el, aşa ceva nu poate să mai continue, unde vrei să ajungi şi ce vrei să faci? Din cauza ta, fata are să intre în gura lumii şi îţi spun drept că, dac-aş fi în locul lui Kestner, nu mi-ar plăcea defel. Gândeşte-te bine ce faci!” Şi ştiţi ce i-a răspuns? „Sunt destul de nebun, a zis el, ca să cred că fata asta e deosebită de celelalte, şi dacă m-ar înşela cumva (eu să-l înşel pe el, aşa a zis), dacă ar fi atât de ordinară şi s-ar folosi de Kestner ca temei al purtării ei pentru a putea să tragă foloase şi mai mari de pe urma farmecelor sale, atunci clipa care mi-ar dezvălui lucrul acesta, cea dintâi clipă care mi-ar aduce-o mai aproape ar fi şi cea de pe urmă a cunoştinţei noastre”. Ce ziceţi de asta?

— E un răspuns foarte nobil şi delicat, spuse Riemer cu ochii plecaţi, dovedind încrederea pe care o avea în dumneavoastră şi convingerea că nu-i veţi înţelege greşit omagiile.

— Să nu i le înţeleg greşit!… Şi astăzi mă silesc să nu le înţeleg greşit, dar cine oare le înţelege bine? Nu, putea să fie liniştit, nu mă gândeam deloc să trag foloase de pe urma farmecelor mele întemeindu-mă pe faptul că eram logodită; eram prea proastă pentru asta sau, cum zicea el, nu destul de ordinară. În acelaşi timp însă, nu făcuse el oare din Kestner şi din logodna mea cu acesta temeiul purtării lui şi a pasiunii sale hărăzite unei fete care avea o legătură şi căreia nu-i era permis „să se apropie prea mult de el”?

Oare nu el mă înşela pe mine şi mă chinuia cu puterea lui de atracţie genial de captivantă, care îmi tulbura sufletul şi pe care, cum singur era convins, nu aveam voie s-o urmez? Şi Merck cel deşirat, prietenul lui, a venit odată la la Wetzlar – mie nu-mi plăcea, se uita mereu batjocoritor şi parcă supărat, o mutră antipatică; atunci când îl vedeam, mi se strângea inima, dar era inteligent şi în felul lui ţinea la *el* foarte mult, cum nu ţinea la nimeni, şi din pricina asta mă împăcam şi eu cu dânsul la urma urmei. Ce i-a spus am aflat mai târziu. Ne adunasem odată să dansăm şi să jucăm gajuri, la domnişoarele Brandt – Annchen şi Dorthelchen, fetele lui Brandt avocatul, care stătea alături de noi şi cu care eram prietenă. Dorthel era frumoasă şi înaltă, mult mai arătoasă decât mine, căci eu mai eram încă subţirică, cu toată înflorirea mea de dragul lui Kestner; avea nişte ochi negri ca murele, pe care i-i invidiam, fiindcă ştiam că lui în fond ochii negri îi plac şi că îi preferă ochilor albaştri. Şi iată că lunganul de Merck îl ia deoparte pe Goethe şi îi spune: „Eşti un prost! Ce te tot învârteşti pe lângă fata asta logodită şi pierzi vremea degeaba? Uită-te mai bine la Dorothea, cea cu ochi negri şi cu trup de Junonă, ocupă-te de ea, ar fi mai bine pentru tine, căci e liberă, neangajată. Dar tu, dacă nu-ţi pierzi timpul degeaba, nu te simţi bine”. Annchen, sora lui Dorothea, a auzit şi mi-a spus mai târziu. Mi-a mai povestit că la vorbele lui Merck, el a râs numai şi n-a luat în seamă reproşul că pierde

vremea degeaba – lucru, dacă vreţi, cu atât mai măgulitor pentru mine cu cât nu era de părere că-şi pierde vremea şi nu socotea faptul că Dorthelchen era nelogodită drept o calitate mai mare decât cele pe care le aveam eu. Poate că nici nu considera asta drept calitate, sau o socotea drept una de care nu avea nevoie. Totuşi, lui Lotte din *Werther* i-a dat ochii negri ai lui Dorothea, dacă or fi într-adevăr ai ei. Se zice că ar fi ochii lui Maximiliane La Roche, măritată cu Brentano la Frankfurt şi la care se ducea foarte des când aceasta abia se măritase, înainte de-a scrie el *Werther,* până ce, într-o bună zi, bărbatul i-a făcut o scenă, că i-a trecut pofta să-i mai viziteze. Lumea zice că ar fi ochii ei, şi mulţi au neruşinarea să spună că Lotte a lui Werther nu are din mine mai mult decât din multe altele. Ce ziceţi de asta, domnule Riemer, şi cum judecaţi acest lucru, ca om de litere? Nu-i oare o impertinenţă şi nu trebuie oare să mă supere cumplit faptul că nu mai pot să fiu Lotte din pricina ochilor negri?

Riemer văzu cu emoţie că plângea. Întorcându-şi faţa, bătrâna doamnă căuta să şi-o ascundă, căci năsucul i se înroşise şi buzele îi tremurau; degetele subţiri scotoceau în grabă prin pungă după o batistă, ca s-o ia înaintea lacrimilor care erau gata să izvorască din ochii albaştri de nu-mă-uita, care clipeau repede. Dar se întâmplă exact ca adineauri – Riemer observă aceasta din nou: plângea dintr-un motiv simulat. Repede şi cu şiretenie, dintr-o nevoie feminină de-a se preface,

improvizase un motiv ca să atribuie un sens simplu şi luminos, deşi cam nesăbuit, unor lacrimi de nedumerire, gata de mult să ţâşnească, lacrimi din pricina unui lucru imposibil de înţeles, lacrimi de care îi era ruşine. Ţinu câtva timp batista în podul palmei, apăsând-o pe ochi.

— E posibil, scumpă doamnă? zise Riemer. Poate oare o îndoială, atât de lipsită de gust, asupra situaţiei dumneavoastră glorioase să vă atingă şi să vă mâhnească măcar o clipă? Poziţia noastră în momentul acesta, asediul ale cărui răbdătoare şi – după cum cred – chiar bucuroase victime suntem acum ar trebui să nu vă mai lase nicio îndoială şi să vă daţi seama în cine vede naţiunea adevăratul şi unicul model al acelei nemuritoare figuri. Spun asta ca şi cum ar mai putea să rămână vreo îndoială în ce priveşte gloria dumneavoastră după cele afirmate de maestrul însuşi în… – daţi-mi voie o clipă! – în partea a treia a memoriilor sale. Să vă aduc aminte? El spune acolo că aşa cum un artist alcătuieşte o Venus din mai multe femei frumoase, tot aşa şi-a luat şi el îngăduinţa să creeze pe Lotte a lui din mai multe copiliţe frumoase; dar trăsăturile principale, adăugă Riemer, au fost luate de la cea mai iubită – de la cea mai iubită, scumpă doamnă! – şi a cui e casa şi familia, al cui e caracterul, ale cui sunt înfăţişarea şi activitatea veselă pe care le descrie el cu o delicateţe ce nu mai lasă loc la nicio confuzie în – o clipă, să-mi amintesc! – în cartea a douăsprezecea? Oameni care n-au altă treabă pot

să trăncănească în voie dacă Lotte a lui Werther are un model sau mai multe – eroina unuia dintre episoadele cele mai emoţionante din viaţa eroului, Lotte a tânărului Goethe, stimată doamnă, nu e în orice caz decât una singură…

— Am mai auzit asta adineauri, zise ea apărând cu un zâmbet de după batistă şi înroşindu-se. Mager, chelnerul de-aici, şi-a permis să facă şi el această remarcă.

— Nu-mi pare rău deloc, spuse domol Riemer, dacă în constatarea unui adevăr sunt pus alături de simplicitatea însăşi.

— În fond, zise ea cu un uşor oftat şi tamponându-şi ochii cu batista, nu-i un adevăr atât de surescitant, trebuie să remarc asta. Pentru un episod, desigur, e destul o eroină. Dar au fost o sumedenie de episoade – se zice că ar mai fi şi acuma. E un şirag în care mă aşez şi eu…

— …Un şirag nemuritor! completă el.

— …în care, corectă ea, m-a aşezat soarta. N-am s-o acuz. Mi-a fost mai binevoitoare decât altora dintre noi, pentru că mi-a hărăzit o viaţă folositoare alături de omul vrednic căruia i-am păstrat o înţeleaptă credinţă. Sunt în şirul acesta figuri mai palide şi mai triste, care au pierit în izolare şi mâhnire şi şi-au găsit liniştea într-un mormânt timpuriu. Totuşi, când scrie el că s-a despărţit de mine nu fără durere, dar cu cugetul mai curat decât de Friederike, trebuie să spun că şi în cazul meu ar fi trebuit să-l mustre puţin conştiinţa pentru că mă hărţuise destul cu

solicitările lui fără ţel, eu fiind logodită, şi-mi înciudase cumplit sufletul! Când a plecat, şi i-am citit scrisoarea, şi când ne-am văzut iar singuri, noi, oameni simpli, numai noi amândoi, ne-a cuprins tristeţea, şi toată ziua numai despre el am vorbit. Dar ne părea şi bine – scăpasem de-o apăsare – şi îmi aduc aminte cum mă gândeam că din clipa aceea va începe iarăşi viaţa noastră de toate zilele, o viaţă firească, dreaptă şi paşnică, şi va rămâne aşa pe veci. Vorbă să fie! N-a trecut mult şi ne-am pomenit cu *Werther,* şi eu am devenit iubita nemuritoare – nu singura, Doamne fereşte, e un şirag întreg, însă cea mai celebră şi cea de care oamenii se interesează mai mult. Şi acum aparţin istoriei literare, sunt un obiect de cercetare şi de pelerinaj şi un chip de madonă într-o firidă, în faţa căruia se înghesuie lumea în domul umanităţii. Asta mi-a fost soarta; dar, cu voia dumneavoastră, eu mă tot întreb cum am ajuns aici. A trebuit ca tânărul care toată vara aceea m-a ispitit şi m-a tulburat să ajungă un om atât de mare şi să ajung şi eu mare împreună cu el, văzându-mă astfel fixată pe toată viaţa în încordarea şi în exaltarea dureroasă în care m-au aruncat atunci solicitările lui fără rost. Ce sunt bietele mele cuvinte prosteşti pe care acuma îmi dau seama că le-am rostit pentru eternitate? Atunci când ne-am dus cu trăsura la bal împreună cu vara mea şi a venit vorba despre romane şi pe urmă despre plăcerea dansului, am spus şi eu ba una, ba alta, fără să-mi treacă prin gând că

vorbesc pentru sute de ani şi că toate astea au să apară într-o carte şi au să rămână pe vecie. Dacă aş fi ştiut că-i aşa, aş fi tăcut sau aş fi încercat să spun ceva care să se potrivească mai bine cu nemurirea. Ah! mi-e ruşine când citesc, domnule Riemer, mi-e ruşine să stau cu vorbele acelea în firida mea, în faţa lumii întregi. Dar şi tânărul acela ar fi trebuit – că doar era poet – să mi le aranjeze puţin, să le facă mai ideale şi mai inteligente, ca să pot să mă înfăţişez mai frumos cu ele în firida mea din domul umanităţii; ar fi fost chiar de datoria lui să facă asta, o dată ce m-a luat aşa pe neaşteptate cu dânsul în lumea veşniciei…

Plângea iar. E destul să înceapă lacrimile, că pe urmă curg repede. Dezaprobându-şi cu o clătinare din cap soarta, îşi puse iar batista în podul palmei şi şi-o apăsă pe ochi.

Riemer se aplecă şi îi atinse uşor cealaltă mână, pe care doamna consilier şi-o ţinea pe genunchi, îmbrăcată în mi-tenă, alături de pungă şi de mânerul umbrelei.

— Scumpă doamnă, zise el, emoţia pe care vorbele dumneavoastră au stârnit-o atunci în inima tânărului va fi mereu împărtăşită de o întreagă omenire simţitoare – de lucrul acesta s-a îngrijit el ca poet, şi cuvintele nu au mare importanţă… Intră! spuse el în mod automat, fără să se mişte şi fără să-şi schimbe tonul domol şi mângâietor cu care vorbea. Bătuse cineva la uşă. Cu toată modestia, puteţi fi convinsă, continuă Riemer, că numele dumneavoastră va străluci

mereu printre numele de femei care marchează epocile ilustrei lui opere şi pe care oameni de cultură le vor memora ca pe amorurile lui Zeus. Obişnuiţi-vă cu gândul – dar v-aţi obişnuit de mult – că dumneavoastră, la fel ca mine, faceţi parte din grupul de oameni, bărbaţi, femei, fete, asupra cărora, datorită lui, lumina istoriei, a legendei, a nemuririi la fel cum cade asupra celor care au stat în preajma lui Iisus… Ce este? întrebă el, tot cu aceeaşi voce domoală, dar ridicând capul.

În odaie intrase Mager. Auzind că este vorba de domnul nostru Iisus Hristos, îşi împreună mâinile.

Capitolul al Patrulea

Charlotte îşi înfundă cu grabă batista în pungă. Clipi apoi repede din ochi şi, cu un uşor sughiţ de plâns, trase cu putere aerul pe năsucul ei înroşit. Scăpă astfel dintr-o situaţie pe care o anulase deja apariţia chelnerului. Mutra pe care o făcu acum era specifică unei situaţii noi şi era o mutră foarte supărată.

— Mager! Iar ai venit? întrebă ea tăios. Parcă ţi-am spus că am de vorbit lucruri importante cu domnul Riemer şi nu vreau să mă tulbure nimeni.

Mager ar fi putut să conteste această afirmaţie, dar, respectuos, nu încercă să combată pretinsa ei rugăminte.

— Doamnă consilier, spuse el, în timp ce ridică spre ea mâinile gata împreunate, vă rog să binevoiţi a fi sigură că am amânat cât am putut mai mult, şi chiar până la extrem, deranjul pe care

vi-l fac. Sunt dezolat, dar n-am mai avut încotro. De mai bine de patruzeci de minute mai aşteaptă un oaspete; o doamnă din înalta societate a oraşului doreşte s-o primiţi. Nu puteam să mai întârzii şi să n-o anunţ, şi de-aceea m-am hotărât, bizuindu-mă pe bunăvoinţa domnului doctor Riemer, precum şi pe cea a dumneavoastră, deoarece, fără îndoială, asemenea altor persoane marcante şi mult solicitate, sunteţi obişnuită să vă împărţiţi timpul şi bunăvoinţa în aşa fel încât să fie primiţi cât mai mulţi…

Charlotte se ridică.

— Asta e prea din cale afară, Mager, spuse ea. De trei ceasuri sau mai mult, nu ştiu, deoarece am şi dormit în vremea asta, vreau să plec şi să mă duc la rudele mele, care desigur că sunt îngrijorate din cauza mea, şi acuma dumneata vrei să mă mai ţii pe loc cu alte vizite! E într-adevăr prea din cale afară. M-am supărat pe dumneata chiar de la început, când a venit Miss Cuzzle, şi m-am supărat şi când a venit domnul Riemer, deşi mi-am dat seama că în ce-l priveşte a fost vorba de o vizită de un interes cu totul deosebit. Acuma iar vrei să mă ţii pe loc. Să ştii că încep să mă îndoiesc în chip serios de devotamentul pe care zici că-l ai faţă de mine, dacă mă laşi să ajung la cheremul publicului.

— Doamnă consilier, spuse chelnerul, cu ochii înroşiţi, supărarea dumneavoastră sfâşie o inimă care şi aşa e sfâşiată de un conflict între două îndatoriri la fel de sacre. Căci cum să nu recunosc

ca sacră îndatorirea pe care o am de-a apăra pe ilustrul nostru oaspete de orice inoportunare? Binevo-iască însă doamna consilier ca, înainte de-a mă condamna definitiv, să considere că unui om ca mine trebuie să-i fie tot atât de sacre şi întru totul de înţeles sentimentele unor persoane distinse, cărora vestea prezenţei dumneavoastră în hotelul nostru le insuflă arzătoarea dorinţă de-a se înfăţişa înaintea dumneavoastră.

— Ar trebui mai întâi să aflu, zise Charlotte cu o privire severă, cine a răspândit vestea.

— Cine este oaspetele? se informă Riemer, care se ridicase şi el.

Mager răspunse:

— Domnişoara Schopenhauer.

— Hm! făcu Riemer. Stimată doamnă, omul este oarecum îndreptăţit să ia asupra lui îndatorirea de-a anunţa această vizită. Este vorba, dacă-mi daţi voie să vă informez, de Adele Schopenhauer, o tânără foarte cultivată şi de familie bună, fiica doamnei Johanna Schopenhauer, o văduvă bogată din Danzig, care locuieşte în oraşul nostru de vreo zece ani, o prietenă devotată a maestrului, de altfel literată şi ea, ţinând şi un salon literar, unde maestrul, pe vremea când făcea mai des vizite, îşi petrecea de multe ori seara. Aţi avut bunăvoinţa să consideraţi convorbirea noastră ca fiind destul de interesantă. Dacă însă această convorbire nu v-a obosit din cale afară şi dacă timpul vă mai îngăduie, aş îndrăzni să vă sfătuiesc să îi acordaţi domnişoarei

câteva clipe. În afară de darul pe care îl veţi face astfel unei inimi tinere şi simţitoare, ar fi, pot să garantez, un prilej pentru dumneavoastră să aflaţi multe lucruri despre condiţiile şi împrejurările în care se desfăşoară viaţa noastră la Weimar – un prilej în orice caz mai bun decât acela oferit de conversaţia cu un erudit solitar. În ce-l priveşte pe acesta, spuse el zâmbind, se va retrage acum de aici, unde, din nefericire, trebuie singur să se acuze că a zăbovit prea mult…

— Sunteţi prea modest, domnule Riemer, replică Charlotte. Vă mulţumesc pentru ceasul în care am stat de vorbă şi care va rămâne în amintirea mea ca un eveniment preţios şi important.

— Au fost, de fapt, două ceasuri, observă Mager, în timp ce doamna consilier îi întinse lui Riemer mâna, pe care el o luă înclinându-se cu emoţie. Au fost două ceasuri, dacă pot să-mi îngădui această observaţie marginală. Şi, fiindcă în felul acesta prânzul cam întârzie, ar fi foarte recomandabil ca, înainte de-a o introduce aici pe domnişoara Schopenhauer, doamna consilier să se reconforteze cu o mică gustare, o ceaşcă de supă cu biscuiţi sau un păhărel de vin unguresc.

— Nu mi-e poftă, spuse Charlotte, şi, de altfel, sunt într-o formă cât se poate de bună. Cu bine, domnule Riemer! Sper să vă mai văd zilele acestea. Iar dumneata, Mager, roag-o pe domnişoara să vină, dar cu remarca, ţine bine minte, că nu mi-au mai rămas decât puţine minute

ca să-i spun bună ziua şi că şi minutele acestea le răpesc în chip cu totul nejustificat iubitelor mele rude, care mă aşteaptă.

— Prea bine, doamnă consilier! Îmi daţi voie să vă spun că lipsa poftei nu-i o dovadă a inutilităţii mâncării. Dacă doamna consilier îmi permite să revin la recomandarea mea de-a lua o gustare... Asta i-ar face foarte bine doamnei consilier, şi poate că atunci Domnia sa ar fi dispusă să ia în seamă propunerea prietenului meu, gardianul public Rührig... El se îngrijeşte acum, împreună cu un camarad al său, de păstrarea ordinii în faţa hotelului şi a fost adineauri la mine în hol. Zicea că publicul ar pleca mai repede şi s-ar împrăştia mulţumit dacă ar putea să o vadă măcar o clipă pe doamna consilier, şi aţi face totodată şi autorităţilor şi ordinii publice un serviciu dacă aţi binevoi să vă arătaţi mulţimii din pragul uşii de la intrare sau măcar de la fereastră...

— Nu, asta în niciun caz, Mager! Cu niciun preţ! E o idee absolut ridicolă, absurdă! Nu cumva vor să rostesc şi o cuvântare? Nu, n-am să mă arăt, sub niciun motiv! Doar nu sunt o potentată...

— Sunteţi mai mult, doamnă consilier! mai mult şi mai înălţător decât atât! La treapta actuală a culturii noastre, mulţimea nu aleargă după potentaţi, aleargă după aştrii vieţii spirituale.

— Fleacuri, Mager! Cunosc eu mulţimea şi motivele curiozităţii ei, care în fond au foarte puţin a face cu spiritul. Când am să isprăvesc cu

musafirii, am să plec şi n-am să mă uit nici în dreapta, nici în stânga. Aşa că nici nu poate fi vorba „să mă arăt”.

— Doamna consilier va face cum va crede de cuviinţă. E dureros însă pentru mine să-mi spun că, dacă aţi fi luat o mică gustare, poate că aţi fi văzut lucrurile într-o altă lumină… Mă duc s-o înştiinţez pe domnişoara Schopenhauer.

Charlotte se folosi de puţinele minute în care rămase singură şi se apropie de fereastră ca să se uite prin perdelele de muselină, pe care le ţinu strâns cu mâna, convingându-se că jos în piaţă totul rămăsese la fel şi că asediul asupra intrării hotelului nu slăbise deloc. În timp ce privea, capul îi tremura tare şi obrajii îi erau roşii de atâtea lucruri senzaţionale rostite în convorbirea cu ucenicul maestrului. Întorcându-se de la fereastră, îşi apăsa obrajii cu dosul degetelor ca să încerce dinafară fierbinţeala care îi tulbura ochii. Nu minţise când spusese că se simte vioaie şi odihnită, deşi îşi dădea seama că vioiciunea asta e puţin cam febrilă. Era cuprinsă de o nevoie de comunicare şi de o înfrigurată locvacitate, o poftă nerăbdătoare de-a continua să discute, precum şi convingerea aproape temerară că are acum o uşurinţă de-a vorbi puţin obişnuită, gata să exprime cele mai dificile lucruri. Se uită cu oarecare curiozitate la uşa pe care trebuia să intre noul musafir.

Adele Schopenhauer, anunţată de Mager, se scufundă într-o reverenţă adâncă, din care

doamna consilier, dându-i mâna, o ridică plină de amabilitate. Domnişoara – de vreo douăzeci şi ceva de ani, după aprecierea lui Charlotte – nu era deloc frumoasă, dar avea o expresie inteligentă; chiar felul în care, în primul moment şi după aceea mereu, încerca să-şi ascundă strabismul foarte vizibil al ochilor ei galben-verzui, fie clipind des, fie întorcându-şi repede privirile încolo şi-ncoace şi uitându-se în sus, dădea impresia unei inteligenţe nervoase, iar gura ei, e drept că mare şi subţire, dar zâmbind isteţ şi în chip evident pricepută în vorbe bine ticluite, te făcea să treci cu vederea nasul, care atârna lung, gâtul, prea lung şi el, şi urechile, cumplit de clăpăuge, pe lângă care nişte bucle în *accroche-coeurs* cădeau pe obraji, ivindu-se de sub pălăria de paie garnisită cu trandafiri, puţin cam extravagantă. Domnişoara era firavă. Un piept alb, dar plat se pierdea în bluza de batist cu mâneci scurte, deschisă la gât, acoperindu-i umerii slabi cu un guleraş încreţit. Mitene ajurate, la capătul braţelor subţiri, lăsau slobode degetele uscate, cu unghii albe. Ţinea cu ele pe lângă mânerul umbrelei de soare, câteva lujere de flori, învelite în hârtie de mătase, şi un pacheţel făcut sul. Începu imediat să vorbească, repede, ireproşabil, fără pauze între fraze şi cu o pricepere pe care Charlotte i-o bănuise după forma gurii, care arăta inteligenţă. Făcea o uşoară spumă la colţurile buzelor, aşa încât cuvintele, curgătoare şi cu un uşor accent saxon, se rostogoleau literalmente ca

unse, şi doamna consilier nu se putea opri să nu se întrebe cu oarecare grijă dacă va mai avea acum prilejul să-şi satisfacă pofta de vorbă.

— Doamnă consilier, spuse Adele, vă sunt nespus de recunoscătoare că bunăvoinţa dumneavoastră mi-a acordat atât de repede fericirea să vă prezint omagiile mele – nici n-am cuvinte să vă exprim ceea ce simt. Şi, fără pauză, continuă: Fac asta nu numai pentru modesta mea persoană, ci şi în numele – n-aş putea să spun din însărcinarea cercului nostru literar, căci n-am avut încă posibilitatea s-o obţin –, aşadar, în numele cercului muzelor noastre, al cărui spirit şi admirabilă coeziune s-au dovedit în chip strălucit a fi la înălţime cu prilejul minunatei dumneavoastră prezenţe aici, deoarece chiar unul dintre membrii noştri, iubita mea prietenă contesa Line Egloffstein, mi-a adus imediat vestea înaripată, după ce o aflase de la camerista dumneavoastră. Conştiinţa îmi şopteşte că ar fi trebuit să-i spun Muselinei – vă rog să mă scuzaţi, acesta e numele pe care-l poartă în cercul nostru Line Egloffstein; toate aveam nume de acestea, aţi râde dacă le-aţi auzi – aşadar, ar fi trebuit să-i spun Linei, drept răsplată pentru vestea pe care mi-a dat-o, că am de gând să întreprind pasul făcut acum; desigur că ar fi venit cu mine. Dar, în primul rând, am luat această hotărâre abia după plecarea ei, şi în al doilea rând aveam motive temeinice să doresc a vă ura bun sosit la Weimar numai *eu singură* şi să vorbesc cu dumneavoastră

între patru ochi… Îmi daţi voie să vă ofer câteva flori; margarete, nemţişor şi „betunii”, precum şi această modestă mostră a sârguinţei noastre artistice.

— Draga mea, replică Charlotte amuzată, fiindcă felul cum pronunţa Adele cuvântul „petunii” îi stârnea râsul – râs pe care, de altfel, nu încerca să şi-l ascundă, deoarece s-ar fi putut pune pe seama numelui „Museline” – draga mea, e minunat ce-mi spuneţi. Ce îmbinare de culori plină de gust! Şi ce flori minunate, trebuie numaidecât să le punem în apă. Petunii atât de frumoase – şi iar o apucă râsul – nu-mi aduc aminte să fi văzut vreodată…

— Suntem o regiune bogată în flori, zise Adele. Flora ne ocroteşte. Şi aruncă o privire către statuia de ghips din firidă, continuând: Seminţele de flori din Erfurt sunt renumite în lumea întreagă de mai bine de un secol.

— Minunat! repetă Charlotte. Şi asta, care ziceţi că e o probă de artă weimareză, ce este? Sunt bătrână şi curioasă…

— O! Denumirea dată de mine era foarte eufemistică. O jucărie, doamnă consilier, un lucru făcut de mâinile mele, o foarte modestă ofrandă de bun sosit. Îmi daţi voie să vă ajut s-o despachetaţi? Aşa, împrejur, dacă-mi permiteţi. Un decupaj de siluete, lucrat din hârtie neagră lucioasă şi lipită cu grijă pe carton alb, un grup, după cum vedeţi. Nu-i nimic altceva decât cercul nostru literar, ca într-un portret, atât cel puţin cât

am izbutit. Asta e Museline, despre care v-am vorbit, Line Egloffstein. Cântă admirabil şi e doamna de onoare favorită a prinţesei noastre moştenitoare. Asta de-aici e sora ei Julie, pictoriţa, fată frumoasă, numită Julemuse. Asta sunt eu, Adelmuse, imagine deloc flatată, după cum vedeţi, şi aceasta care mă cuprinde de mijloc cu braţul e Tillemuse, adică Ottilie von Pogwisch – un căpşor drăguţ, nu?

— Foarte drăguţ, spuse Charlotte, toate sunt foarte drăguţe şi nemaipomenit de vii. Admir, scumpa mea, iscusinţa dumitale. Ce bine lucrat! Dantelele şi năsturaşii, picioruşele scaunelor şi ale meselor, buclele, năsucurile şi genele – toate, toate sunt nemaipomenit de bine! Mie mi-a plăcut întotdeauna arta de-a decupa siluete şi întotdeauna am fost de părere că desuetudinea în care a căzut e o pierdere pentru suflet şi minte. De-aceea mă bucură şi mai mult deosebita sârguinţă cu care văd că se manifestă aici un talent natural extraordinar, cu nişte rezultate excelente…

— Aici, la noi, trebuie să-ţi cultivi talentele, spuse domnişoara, şi mai întâi de toate trebuie să ai numaidecât un talent oarecare, pentru că altfel nu poţi răzbate în societate şi nu te ia nimeni în seamă. La noi, fiecare aduce prinos muzelor, aşa cer bunele maniere, şi asta chiar înseamnă *bune* maniere, nu? Se pot concepe altele mult mai rele. Eu de mică am avut un exemplu excelent în mama care, demult, înainte de-a veni aici, pe când trăia

tata, picta, dar de-abia la Weimar a început să-şi cultive această însuşire; pe lângă asta m-a întrecut la pian şi a luat şi lecţii de italiană cu Fernow, istoricul de artă, care a stat multă vreme la Roma şi care a murit nu de mult. A acordat întotdeauna mare atenţie modestelor mele încercări poetice, deşi ei nu i-a fost dat să facă versuri, cel puţin nu în germană, fiindcă în italieneşte a compus la un moment dat un sonet în stilul lui Petrarea, sub îndrumarea lui Fernow. E o femeie admirabilă. Vă închipuiţi ce impresie a produs asupra mea când aveam treisprezece – paisprezece ani şi am văzut-o cum a prins rădăcini aici şi cât ai clipi din ochi a făcut din salonul ei locul de întâlnire al tuturor oamenilor de litere. Dacă izbutesc să realizez ceva în arta siluetelor, asta o datoresc numai ei şi exemplului ei, fiindcă a fost şi continuă să fie o maestră în flori decupate, şi însuşi domnul consilier intim, când venea la noi la ceai, privea cu mare satisfacţie siluetele ei…

— Goethe?

— Da, da. Nu s-a lăsat până n-a convins-o pe mama să decoreze un paravan cu flori decupate şi chiar a ajutat-o, cu multă sârguinţă, să le lipească. Îl văd şi astăzi cum stătea în faţa paravanului când a fost gata şi cum îl admira; vreo jumătate de ceas a stat…

— Goethe?!?

— Da, da. Dragostea pe care omul acesta mare o arată faţă de produsele meşteşugului şi ale iscusinţei de orice fel, într-un cuvânt faţă de

iscusinţa mâinii omeneşti, este într-adevăr emoţionantă. Nu-l cunoşti dacă nu-i cunoşti această latură.

— Ai dreptate, zise Charlotte. Eu îl cunosc sub acest aspect şi văd că a rămas tot vechiul meu prieten, adică vreau să spun tot atât de tânăr. Când eram tineri, atunci la Wetzlar, îi plăceau broderiile pe care le făceam eu cu mătase colorată, şi de multe ori mi-a dat o mână de ajutor la schiţele pe care le desenam pentru lucrări de acest fel. Mi-aduc aminte de un templu al iubirii, care n-a fost terminat niciodată. Pe treptele lui stătea o femeie; tocmai sosise dintr-un pelerinaj şi era întâmpinată de prietenele ei. S-a ocupat foarte mult de lucrarea aceasta…

— Minunat! strigă oaspetele. Povestiţi nişte lucruri grozave. Mai spuneţi, vă rog mai spuneţi.

— Aşa, deodată, nu, draga mea zise Charlotte. Mi-ar părea rău dacă aş uita să te rog să te faci comodă, şi chiar fără de asta amabilitatea dumitale şi darurile acestea mă determină să regret şi mai tare că te-am lăsat să aştepţi atâta…

— Eram sigură că aşa va fi, replică Adele, aşezându-se alături de bătrâna doamnă pe o canapea, doar mi-am închipuit că nu sunt nici singura, nici prima persoană care rupe cordonul popularităţii dumneavoastră ca să ajungă mai repede să vă vadă. Eraţi ocupată cu o conversaţie desigur foarte interesantă. M-am întâlnit cu unchiul Riemer când pleca…

— Cum, e unchiul…

— O, nu. Îi spun aşa de când eram mică. De altfel, am spus şi spun aşa tuturor musafirilor care vin la mama la ceai duminica şi joia şi obişnuiţilor casei şi celor care ne vizitează numai câteodată: Meyer şi Schütze şi Falk şi cu soţiile, baronul Einsiedel, traducătorul lui Terenţiu, maiorul von Knebel şi consilierul de legaţie Bertuch, care a înfiinţat „Die Allgemeine Literaturzeitung”, Grimm şi principele Püchler, fraţii Schlegel şi Savigny. Da, tuturor acestora le spun unchi şi mătuşi. Chiar şi lui Wieland îi spuneam unchi.

— Şi lui Goethe tot aşa îi spui?

— Lui nu. Dar doamnei consilier intim îi ziceam mătuşă.

— Doamnei Vulpius?

— Da, doamna von Goethe, care a murit de curând. Îndată după ce s-a căsătorit cu ea a adus-o la noi, numai la mama, pentru că în alte locuri era cam greu. S-ar putea spune că şi marele om aproape numai la noi venea, fiindcă, deşi curtea şi societatea îi trecuseră cu vederea concubinajul cu răposata, căsătoria legală nu le-a fost pe plac.

— Şi baroana von Stein, întrebă Charlotte, ai cărei obraji se înroşiseră uşor, a fost şi ea contrariată?

— Ea mai mult decât toţi. Sau cel puţin a vrut să dea impresia că dezaprobă mai ales legalizarea legăturii, deşi, în realitate, legătura însăşi a necăjit-o nespus de mult încă de la început.

— Lucru foarte de înţeles.

— O, desigur! Pe de altă parte însă, a fost frumos din partea maestrului nostru că a făcut-o pe biata femeie soţia lui legitimă. În 1806, în nişte timpuri foarte grele, când cu invazia francezilor a stat cu credinţă şi curaj lângă dânsul, şi el a socotit că doi oameni care au trecut împreună prin asemenea încercări trebuie să stea tot împreună în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor.

— E adevărat că purtarea ei lăsa cam mult de dorit?

— Da, era ordinară, zise Adele. *De mortuis nil nisi bene,* dar trebuie spus că era cât se poate de ordinară, mâncăcioasă şi umflată, cu faţa roşie şi nebună după dans, şi pe deasupra îi mai plăcea şi băutura, chiar peste măsură. Întotdeauna o vedeai cu actori şi cu băieţi tineri, chiar şi acum, când începuse să îmbătrânească, mereu pe la sindrofii, şi pe la petreceri, şi la plimbări cu sania, şi pe la baluri studenţeşti; studenţii din Jena îşi permiteau chiar tot felul de grosolănii faţă de ea.

— Şi Goethe tolera o purtare ca asta?

— Închidea ochii şi chiar făcea haz. S-ar putea spune că, într-un fel, favoriza viaţa liberă pe care o ducea ea şi cred că o făcea ca să aibă la rândul lui dreptul să-şi salveze libertatea propriei simţiri. Un poet de geniu nu poate să-şi culeagă inspiraţia numai din viaţa conjugală.

— Cum văd, dispuneţi de puncte de vedere foarte largi şi foarte îndrăzneţe, draga mea.

— Sunt din Weimar, spuse Adele. Aici amorul are o trecere deosebită, i se acordă drepturi foarte

mari, dar în limitele bunei-cuviinţe. Trebuie spus, de asemenea, că toate criticile societăţii noastre cu privire la dragostea de viaţă cam grosolană a doamnei consilier intim au fost mai mult de natură estetică decât morală. Dar cine voia să fie drept cu dânsa trebuia să recunoască negreşit că a fost în felul ei o soţie excelentă pentru marele ei soţ. A avut întotdeauna grijă de sănătatea lui, care constituia o permanentă preocupare pentru el, şi era plină de înţelegere pentru condiţiile sale de lucru, deşi nu pricepea absolut nimic din producţiile lui – niciun cuvânt, domeniul spiritului fiindu-i ferecat cu şapte lacăte –, dar îşi dădea seama de importanţa operei lui pentru lumea întreagă şi avea mare respect faţă de această importanţă. Chiar după ce s-a căsătorit, maestrul şi-a păstrat obiceiurile de celibatar şi îşi petrecea o bună parte a anului la Jena, la Karlsbad, la Töplitz. Totuşi, când în iunie trecut Christiane a murit, de nişte convulsii de care suferea, în braţele unor îngrijitoare străine, pentru că şi el zăcea în pat în ziua aceea, sănătatea lui lăsând de mai multă vreme de dorit, în timp ce ea era însăşi întruparea vieţii – cu laturile ei neestetice şi respingătoare – după ce-a murit, se zice că maestrul a venit, s-a aruncat pe patul ei şi a strigat: „Nu se poate, nu se poate să mă laşi!”

Charlotte nu spuse nimic, din care pricină domnişoara Schopenhauer, a cărei politeţe nu suferea ca o conversaţie să lâncezească, se grăbi să continue.

— Oricum, spuse ea, mama a făcut foarte bine când, numai ea din toată societatea de-aici, a primit-o pe doamna Goethe şi cu mult tact a ajutat-o să depăşească momentele de stânjeneală. Cu asta, îl lega şi mai mult pe maestru de salonul ei, care lua o amploare tot mai mare şi a cărui atracţie principală era el, firește. Tot ea m-a îndemnat să-i spun fostei domnişoare Vulpius „mătuşă”. Lui Goethe însă nu i-am spus niciodată „unchiule”. Nu se potrivea. E drept că îi eram simpatică şi că stătea de vorbă cu mine. Mi se îngăduia să suflu în felinarul care îi lumina drumul când venea la noi, îi arătam jucăriile mele şi odată a dansat o ecoseză cu păpuşa mea favorită. Totuşi, nu puteam să-i spun „unchiule”, era un personaj care inspira prea mult respect, nu numai mie, care eram mică, ci şi celor mai mari, am observat asta. Dacă era adeseori tăcut şi într-un fel chiar stingherit când venea şi se apuca să deseneze la măsuţa lui, totuşi în salon domina, şi asta numai din cauză că toţi se dădeau după dânsul, şi-i tiraniza pe cei din jurul lui, nu atât din pricină că ar fi fost el tiran, cât din pricină că ceilalţi i se supuneau şi îl sileau cu tot dinadinsul să facă pe tiranul. Şi chiar aşa şi proceda şi îi dirija pe toţi, bătea în masă şi dădea dispoziţii într-o chestiune sau alta, citea balade scoţiene şi cerea ca doamnele să repete în cor refrenul, şi vai de cea care începea să râdă; îndată fulgera din ochi şi spunea: „Nu mai citesc”. Şi mama izbutea numai cu mare greutate să restabilească situaţia,

făgăduind că pe viitor disciplina are să fie respectată. Sau se amuza să sperie grozav pe câte o cucoană mai fricoasă povestind întâmplări cumplite cu fantome. În general, îi plăcea să tachineze pe toată lumea. Mi-aduc aminte cum într-o seară l-a făcut pe bătrânul unchi Wieland să-şi iasă din fire pentru că îl contrazicea întruna, şi nu din convingere, ci numai din plăcerea de a-l necăji; Wieland însă a luat lucrurile în serios şi s-a supărat foarte tare, şi atunci imediat Meyer şi Riemer, trabanţii lui Goethe, au început să-l consoleze, vorbindu-i cam de sus şi dăscălindu-l: „Dragă Wieland, nu trebuie s-o iei aşa!” Şi cât eram de mică, mi-am dat seama că asta n-a fost prea frumos, şi toţi îşi dădeau seama, numai Goethe nu, ceea ce e curios.

— Da, curios, într-adevăr.

— Am avut întotdeauna impresia, continuă Adele, că societatea, cel puţin societatea noastră germană, în tendinţa ei de-a se supune cuiva, îşi strică ea singură stăpânii şi favoriţii şi îi sileşte să abuzeze în mod penibil de superioritatea lor, ceea ce dă loc la o situaţie care nu mai poate să bucure nici pe unii, nici pe alţii. O seară întreagă i-a chinuit Goethe pe musafiri, până la epuizarea totală, cu o glumă întinsă la nesfârşit, şi anume ca, pe baza câtorva recuzite, să se ghicească conţinutul unor piese noi, pe care nimeni nu le cunoştea şi care tocmai se repetau atunci sub conducerea lui. Era ceva cu totul imposibil, o problemă cu prea multe necunoscute. Nimeni n-a

putut găsi o legătură, şi feţele se făceau tot mai lungi şi căscatul – tot mai des. El însă nu se lăsa şi insista mereu, supunându-i pe toţi la torturile plictiselii, aşa încât oaspeţii se întrebau: „Oare el nu-şi dă seama la ce constrângere îi supune pe oameni?” Nu, nu-şi dădea seama, căci societatea îl obişnuise să nu-şi mai dea seama de acest lucru, şi totuşi nu-i de crezut că nu s-a plictisit de moarte el însuşi cu jocul acela groaznic. Tirania este negreşit o treabă plicticoasă.

— S-ar putea să aveţi dreptate, draga mea.

— După părerea mea, spuse Adele, el n-a fost născut să fie tiran, ci mai degrabă prieten al oamenilor. Am tras concluzia asta din faptul că-i place şi se pricepe foarte bine să-i facă pe oameni să râdă. Cu o asemenea însuşire, cineva nu este tiran. Îşi arată însuşirea aceasta şi atunci când citeşte ceva, şi atunci când povesteşte şi observă lucruri comice, şi când înfăţişează oameni caraghioşi. Nu citeşte întotdeauna bine, asta o recunosc toţi. E drept că îi asculţi cu plăcere vocea profundă, care sună frumos, şi te uiţi cu drag la figura lui emoţionată de lectură. La scenele grave însă, devine repede patetic şi declamator, şi vocea îi este prea răsunătoare, ceea ce nu e întotdeauna plăcut. Dimpotrivă, comicul îl exprimă cu atâta naturaleţe şi vigoare, cu un simţ de observaţie atât de minunat şi cu o capacitate de redare atât de impecabilă, încât toţi sunt entuziasmaţi. Iar când istoriseşte anecdote hazlii sau când se pierde în descrierea unor absurdităţi

fantastice, atunci literalmente toţi râd cu lacrimi. Lucru interesant de observat: în operele lui predomină o mare fineţe şi un mare echilibru în caracterizări, care desigur pot să ne facă să surâdem uneori, dar să râdem nu, după câte ştiu. Personal însă, nimic nu-i place mai mult decât să-i vadă pe oameni că se tăvălesc de râs la ceea ce povesteşte el, şi am văzut cu ochii mei cum odată unchiul Wieland şi-a înfăşurat capul cu un şervet şi l-a rugat să se mai oprească un pic, că nu mai poate, şi de altfel toţi de la masă nu mai puteau sufla de-atâta râs. De obicei, în asemenea situaţii, el îşi păstrează seriozitatea; are însă un fel de-a lua parte la râsul şi la veselia generală, clipind din ochi şi uitându-se la ceilalţi cu o curiozitate plină de haz. De multe ori m-am gândit care-i cauza că unui om atât de mare, care a trecut prin atâtea, a cunoscut şi a realizat atâtea lucruri, îi place să-i facă pe oameni să râdă în hohote.

— Cauza trebuie să fie, zise Charlotte, că şi-a păstrat tinereţea în măreţie şi a rămas fidel râsului şi veseliei, cu toată gravitatea vieţii lui de azi. Nu m-aş mira să fie aşa şi mi-ar plăcea să fie. În tinereţea noastră am râs de multe ori împreună, am râs din belşug în doi sau în trei; şi tocmai în momentele în care credeam că aluneca spre îndurerare şi se pierde în melancolie, deodată se înviora, schimba tonul şi ne făcea să râdem, întocmai aşa cum îi face să râdă cu snoavele lui pe oaspeţii mamei dumitale.

— O, mai povestiţi, doamnă consilier! se rugă

fata. Mai povestiţi ceva despre acele zile nemuritoare ale tinereţii în doi sau în trei! Vai, ce proastă sunt! Doar ştiam la cine vin, la cine mă îndemna inima să mă duc. Şi acuma aproape că mi-a ieşit din minte cu cine stau alături pe canapeaua asta; cuvintele dumneavoastră îmi aduc aminte iarăşi şi aproape că mă înspăimânt dându-mi seama. O, mai vorbiţi, mai vorbiţi despre vremea de atunci, vă implor!

— Eu aş vrea mai bine, zise Charlotte, să te ascult pe dumneata, draga mea. Tot ce-mi spui îmi face atât de mare plăcere, încât mereu îmi reproşez că te-am lăsat să aştepţi atâta şi îţi mulţumesc încă o dată pentru răbdarea dumitale…

— O, cât despre răbdarea mea… Eram nespus de nerăbdătoare să vă văd, pe dumneavoastră, înaltă doamnă, să vă văd şi poate să vă şi dezvălui în multe privinţe inima mea, aşa încât nu merit să fiu lăudată pentru răbdarea pe care am avut-o de dragul acestei nerăbdări. De multe ori ceea ce-i moral reprezintă numai un produs şi un mijloc al pasiunii, iar arta, de exemplu, o putem numi înalta şcoală a răbdării în nerăbdare.

— A, foarte nostim ce spui, copila mea! Un *aperçu* inteligent. Văd că, pe lângă celelalte talente, ai şi o aplecare serioasă către filosofie.

— Sunt din Weimar, replică Adele, şi aici toată lumea filosofează. Când cineva vorbeşte franţuzeşte după ce a stat zece ani la Paris, nu e de mirare. Şi noi, în cercul muzelor, ne ocupăm cu filosofia şi cu critica, în aceeaşi măsură ca şi cu

poezia. Citim între noi nu numai poeziile noastre, ci şi lucrări de cercetări şi de analiză consacrate lecturilor noastre, despre tot ce e nou în domeniul minţii, cum se zicea altă dată – acuma se spune „spirit” şi „cultură”. Dar noi nu vrem ca bătrânul consilier intim să ştie despre reuniunile noastre.

— Nu? De ce?

— Din mai multe motive. Mai întâi, el are o ironică aversiune faţă de femeile literate şi ne temem să nu râdă de aceste lucrări ale noastre, la care noi ţinem foarte mult. Desigur, nu s-ar putea spune că e împotriva femeilor; asta ar fi o afirmaţie greu de susţinut. Şi totuşi, în atitudinea lui faţă de femei este ceva tranşant, aş spune chiar ceva grosolan – un partizanat bărbătesc care ar vrea să ne interzică orice acces la poezie şi la înaltele îndeletniciri ale spiritului, iar gingăşia noastră sufletească o vede într-o lumină comică. Nu pot afirma că are neapărat vreo legătură cu asta, dar ştiu că odată, văzând nişte cucoane care culegeau flori dintr-o grădină, a spus că parcă ar fi nişte capre sentimentale. Socotiţi că expresia aceasta e plină de sensibilitate?

— Nu tocmai, răspunse Charlotte râzând. Îmi vine să râd, adăugă ea, pentru că felul acesta răutăcios de exprimare are în sine ceva foarte nimerit. Dar bineînţeles că nu trebuie să fim răutătcioşi.

— Într-adevăr, zise Adele, chiar aşa şi este. O vorbă ca asta nimereşte şi dă o lovitură mortală. Când ies să mă plimb, nu mă mai pot apleca să

strâng la pieptul meu copiii primăverii fără să-mi apar mie însămi ca o capră sentimentală şi chiar şi atunci când scriu o poezie în albumul meu, fie una a mea, fie a altcuiva, tot aşa îmi apar.

— Nu trebuie să-ţi faci inimă rea din pricina asta. Dar din care altă cauză nu vreţi să ştie Goethe de lucrările voastre estetice, ale dumitale şi ale prietenelor dumitale?

— Să vă spun, scumpă doamnă consilier, din cauza primei din cele zece porunci.

— Cum adică?

— Prima poruncă spune: „Să nu ai alţi Dumnezei în afară de mine”. Am ajuns iarăşi la capitolul tiraniei – o tiranie pe care societatea nu ne-o impune şi de care ea nu e vinovată, ci o tiranie naturală, legată de o anumită măreţie dominatoare, pe care e mai bine s-o respecţi şi s-o cruţi, fără să i te supui însă. Goethe este mare şi bătrân şi nu-i deprins să preţuiască ce vine după el. Viaţa însă merge înainte, ea nu stă pe loc nici pentru cei mai mari, iar noi suntem copiii noii vieţi, noi Muselinele şi Julemusele, o generaţie nouă, şi nu suntem nişte capre sentimentale, ci nişte minţi independente şi avansate, care ţinem de timpul nostru şi de gustul epocii noastre şi cunoaştem zei noi. Cunoaştem şi iubim pictori cum sunt pioşii Cornelius şi Overbeck, despre ale căror tablouri l-am auzit spunând odată că ar fi gata să tragă cu pistolul în ele, şi pe minunatul David Caspar Friedrich, despre ale cărui lucrări zice că le poţi înţelege tot atât de bine şi dacă le

întorci cu susul în jos. „Asta nu poate să meargă!” tună el – incontestabil un tunet tiranic, dar pe care noi, în cercul nostru al muzelor, îl lăsăm respectuoase să răsune şi să treacă, în timp ce în albumele noastre transcriem versuri de Uhland şi citim povestirile groteşti şi atât de minunate ale lui Hoffmann.

— Nu-i cunosc pe autorii aceştia, zise repede Charlotte. Îmi închipui că nu vrei să spui că prin grotescul lor îl ajung pe autorul lui *Werther*.

— Nu-l ajung, zise Adele, şi totuşi – iertaţi-mi paradoxul! – îl întrec, şi asta pur şi simplu din cauză că sunt mai înaintaţi în timp şi reprezintă o treaptă nouă, sunt mai aproape de noi, ne sunt mai dragi, mai înrudiţi cu noi, ne spun lucruri mai noi şi mai personale decât un mare om rigid ca o stâncă, care se înalţă în vremea noastră nouă, porunceşte şi dictează oprelişti. Vă rog să nu ne socotiţi lipsite de pietate! Lipsit de pietate e numai timpul, care lasă în urmă ce e vechi şi aduce cu el mereu lucruri noi. Desigur, uneori după lucruri mari aduce lucruri mărunte, dar ceea ce aduce e pe măsura lui şi a copiilor lui, e plin de viaţă şi de actualitate şi ne priveşte pe noi cu o precizie fără îndoială lipsită de pietate, vorbind însă direct inimii şi nervilor acelora cărora le aparţine şi care îi aparţin, acelora care au contribuit la ivirea lucrurilor noi.

Charlotte nu răspunse nimic la asta.

— Familia dumneavoastră, domnişoară, zise ea, schimbând vorba şi cu o prefăcută prietenie, e

originară, după câte ştiu, din Danzig.

— Da, doamnă. Familia mamei – din moşi strămoşi, a tatii – de mai puţină vreme. Bunicul tatii s-a stabilit ca mare negustor în republica Danzigului dar, neamul Schopenhaueri este de origine olandeză, şi dacă ar fi să ne luăm după predilecţiile tatii, se pare că ar fi fost de origine engleză; tata era un mare prieten şi admirator a tot ce este englez, el însuşi un perfect *gentleman,* şi casa lui din Oliva era clădită şi amenajată în stil englezesc.

— Familia noastră, familia Buff, observă Charlotte, se zice că ar fi de origine engleză. Dovezi încă n-am găsit până acum, deşi, din motive uşor de înţeles, m-am ocupat mult de istoria familiei noastre, am făcut chiar sârguincioase studii genealogice şi am adunat multe documente importante – mai ales după ce a murit dragul meu Hans Christian, când am avut mai mult timp pentru asemenea cercetări.

Faţa Adelei rămase o clipă lipsită de orice expresie, fiindcă ea nu văzu imediat „motivele uşor de înţeles” ale acestor studii. Apoi, deodată, pricepu şi exclamă:

— O, ce merituoase, ce demne de recunoştinţă sunt cercetările dumneavoastră! Ce noroc pentru posteritate că va putea, datorită ostenelilor dumneavoastră, să aibă informaţii exacte despre obârşia familiei unei femei alese cum sunteţi dumneavoastră şi atât de însemnate pentru istoria sufletului omenesc!

— Tocmai aceasta, spuse cu demnitate Charlotte, este şi părerea mea, şi chiar mai mult decât atâta, e o certitudine, deoarece văd că ştiinţa se ocupă chiar de pe acum de originea mea, aşa că mă simt datoare să-i dau o mână de ajutor în chestiunea respectivă. Am izbutit să urmăresc familia mea în ramificaţiile ei până dincolo de epoca Războiului de 30 de Ani. Un Simon Heinrich Buff a trăit între 1580 şi 1650 şi a fost căpitan de poştă la Butzbach în Wetterau. Fiul lui a fost brutar. Dar chiar unul dintre fiii acestuia, Heinrich, a ajuns capelan şi mai târziu *pastor primarius* la Münzenberg, şi de-atunci încoace mai toţi din familia Buff au fost pastori de parohii rurale la Crainfeld, la Steinbach, la Windhausen, la Reichelsheim, la Gladenbach şi la Niederwöllstadt.

— E important, e minunat, e foarte interesant, spuse Adele dintr-o suflare.

— M-am gândit, replică Charlotte, că are să vă intereseze, cu toată slăbiciunea dumneavoastră faţă de micile nouveauté-uri ale vieţii literare. Am mai izbutit pe lângă asta să îndrept o eroare care mă priveşte pe mine personal şi care ameninţa să se perpetueze necorectată. Ziua mea de naştere a fost sărbătorită întotdeauna la 11 ianuarie, şi Goethe o ştia atunci şi o ştie probabil şi acum. În realitate însă, eu m-am născut pe 13 şi am fost botezată a doua zi – registrul bisericii din Wetzlar nu lasă nicio îndoială în privinţa asta.

— Trebuie întreprins totul, spuse Adele, şi în

ce mă priveşte sunt hotărâtă să-mi dau întreaga silinţă pentru ca adevărul asupra acestui punct să fie cunoscut fiecăruia. În primul rând ar trebui ca domnul consilier intim să-l afle şi, desigur, vizita pe care aveţi să i-o faceţi va fi cel mai bun prilej pentru aceasta! Dar scumpele obiecte pe care le-aţi lucrat pe când eraţi copilă încă, broderiile pe care în vremuri nemuritoare le-aţi lucrat sub ochii lui, acel templu al iubirii neterminat şi toate celelalte, spuneţi-mi, vă rog, ce s-a întâmplat cu aceste relicve? Tocmai vorbeaţi despre ele, dar, spre marea mea părere de rău, am început să discutăm despre altceva…

— Există toate, răspunse Charlotte, şi am avut grijă ca aceste obiecte foarte neînsemnate în sine să fie păstrate şi bine păzite. I le-am dat fratelui meu Georg, care încă pe vremea când mai trăia tata îl ajuta în administraţie şi care a fost urmaşul lui în slujbă. Lui i-am încredinţat aceste suvenire, templul, nişte zicători brodate în ghirlandă, două punguliţe împletite, albumul de desen şi altele. Trebuie să ne gândim că în viitor ele vor avea o valoare de muzeu, asemenea casei şi Curţii din Wetzlar şi odăii de jos, unde am stat de atâtea ori cu „dânsul”, şi tot aşa şi încăperea din colţ, de la etaj, care dă spre stradă, denumită de noi salonaş, cu figuri de zei pe tapete şi cu vechiul ceasornic de perete al cărui cadran înfăţişează un peisaj şi pe care de atâtea ori când venea la noi l-a auzit cum bătea şi suna orele. După părerea mea, salonaşul acesta e şi mai bun

de muzeu decât odaia cea mare de jos şi, dacă ar fi după mine, amintirile acelea acolo ar trebui aşezate, sub sticlă, şi înrămate.

— Oamenii viitorului, proroci Adele, nu numai din ţara noastră, ci şi străinii care au să vină aici în pelerinaj au să vă fie recunoscători pentru aceasta.

— Aşa sper şi eu, zise Charlotte.

Conversaţia se opri. Rezerva de politeţe a domnişoarei Schopenhauer părea epuizată. Se uita în jos la vârful umbrelei, pe care o mişca încolo şi-ncoace. Charlotte aştepta plecarea ei, fără ca totuşi s-o dorească atât de mult cum ar fi cerut situaţia. De-aceea, se arătă mai degrabă mulţumită, când fata începu iar să vorbească, tot atât de curgător ca mai înainte.

— Scumpă doamnă consilier sau, dacă îmi îngăduiţi să spun, stimată prietenă, sufletul meu e plin de reproşuri pe care mi le fac singură, şi dacă cel mai aspru dintre toate este că abuzez fără scrupul de timpul pe care mi-l dăruiţi, un reproş aproape tot atât de grav este acela că nu mă folosesc cum trebuie de acest dar… Părăduiesc în chip culpabil o ocazie rară şi fără să vreau mă gândesc la motivul unui basm popular – noi tinerii de astăzi ţinem foarte mult la poezia basmelor –, un basm în care cineva capătă printr-o vrajă puterea de a-şi satisface trei dorinţe, dar de trei ori doreşte lucruri fără importanţă şi mărunte, în loc să dorească ceva bun şi esenţial. Aşa şi eu, vorbesc cu dumneavoastră despre tot felul de

lucruri şi nu pomenesc nimic despre ceea ce îmi stă pe inimă, de lucrul care – daţi-mi voie să vă mărturisesc în sfârşit! – m-a adus la dumneavoastră, fiindcă sper să capăt de la dumneavoastră, cu privire la acest lucru, un sfat şi un ajutor. Desigur că v-aţi şi supărat deoarece am îndrăznit să vă ţin de vorbă cu tot felul de fleacuri privitoare la cercul nostru poetic. Şi totuşi, n-aş fi vorbit, dar grija şi teama pe care aş vrea acum să vi le destăinuiesc sunt în legătură tocmai cu acest cerc.

— Dar despre ce este vorba, cine sau ce anume îţi produce atâta grijă?

— Un suflet de om, doamnă consilier, o prietenă scumpă mie, singura prietenă pe care o am, cea mai dragă, fiinţa cea mai bună, cea mai nobilă şi cea mai vrednică să fie fericită şi pe care o văd încurcată într-un destin fals, absolut fără nicio necesitate şi totuşi în aparenţă inevitabil, lucru care mă duce la disperare – într-un cuvânt, Tillemuse…

— Tillemuse?

— Da, mă iertaţi, e numele pe care îl poartă în cercul muzelor, am mai pomenit de ea adineauri – o cheamă pe numele ei adevărat Ottilie, Ottilie von Pogwisch.

— A! Şi ce destin o ameninţă pe domnişoara von Pogwisch?

— E gata să se logodească.

— A, da… şi cu cine?

— Cu domnul consilier cameral von Goethe.

— Nu mai spune! Cu August?

— Da, fiul lui Goethe şi al domnişoarei Vulpius. Moartea doamnei consilier intim face acum posibilă o legătură care, cât timp Christiane Vulpius trăia, nu se putea realiza, fiindcă se împotriveau familia Ottiliei şi societatea.

— Şi ce anume ţi se pare îngrijorător în legătura aceasta?

— Daţi-mi voie să vă povestesc, se rugă Adele. Daţi-mi voie ca povestind să lepăd povara ce-mi apasă inima şi să vă rog a da ajutor unei fiinţe bune, ameninţate de o mare primejdie. Fiinţa aceasta ar fi, desigur, foarte supărată pe mine dacă ar afla de intervenţia mea, intervenţie de care are însă atâta nevoie şi pe care o merită.

Şi, disimulându-şi strabismul cu o privire trimisă în tavan, domnişoara Schopenhauer îşi începu destăinuirile; în timp ce vorbea, colţurile gurii ei mari şi inteligente se umezeau din când în când.

Capitolul al Cincilea

Povestirea lui Adele

Dinspre tată, Ottilie se trage dintr-o familie de militari originară din Holstein şi Prusia. Căsătoria mamei ei, o Henckel von Donnersmarck, cu domnul von Pogwisch a fost o căsătorie din dragoste, la care din nefericire raţiunea a contribuit prea puţin. Cel puţin asta era părerea bunicii Ottiliei, contesa Henckel, o doamnă nobilă, aşa cum erau în secolul trecut: cu minte limpede şi hotărâtă, fără fasoane, spirituală, brutal de

caustică şi neputând să sufere mofturile. Ea fusese întotdeauna împotriva consecinţelor, pe cât de frumoase, pe atât de necugetate, către care fiica ei fusese împinsă din dragoste. Domnul von Pogwisch era sărac. Henckelii din ramura aceasta erau şi ei săraci, de aceea contesa, cu doi ani înainte de bătălia de la Jena, a intrat în slujbă la Curtea din Weimar, ca maestră de ceremonii pe lângă tânăra noastră prinţesă de la răsărit, proaspăt măritată, care devenise acum prinţesă moştenitoare. Voia să capete un post asemănător şi pentru fiica ei şi, în timp ce îi deschidea această perspectivă, se străduise din toate puterile să desfacă o căsătorie a cărei fericire era din ce în ce mai ameninţată să fie înăbuşită de greutăţi materiale tot mai mari. Solda ofiţerilor prusaci era mică pe vremea aceea, era imposibil să poată duce cu ea o viaţă potrivită cu rangul pe care-l aveau. Încercările de-a fi cât de cât la înălţime provocau încurcături pecuniare tot mai grele; în sfârşit, existenţa sfărâmată a soţilor dădu prilej dorinţelor doamnei Henckel von Donnersmarck să triumfe. Se hotărî despărţirea prin bună înţelegere, deocamdată fără divorţ în faţa tribunalului.

N-a ştiut nimeni ce s-a petrecut în inima soţului care lăsa în grija tovarăşei lui de nevoi două fetiţe, pe Ottilie şi pe sora ei mai mică, Ulrike. Desigur că teama de-a nu fi alungat din cariera militară, o tradiţie în familie, carieră care-i era dragă şi singura pe care putea s-o îndeplinească, i-a smuls tragica hotărâre. Inima

soţiei lui a sângerat şi nu e exagerat dacă spunem că de la acea capitulare în faţa necesităţii şi a stăruinţelor unei mame, îmbinate cu această necesitate, ea n-a mai avut nicio clipă de fericire. Cât despre fete, figura tatălui lor, care era un bărbat frumos şi cu o înfăţişare cavalerească, a rămas neştearsă în sufletele lor, mai ales în sufletul lui Ottilie, mai romantic şi mai profund. Toată viaţa psihică şi comportarea sufletească a fetei faţă de evenimentele şi de opiniile vremii au fost, cum veţi vedea, determinate veşnic de amintirea celui plecat.

După despărţire, doamna von Pogwisch a stat câţiva ani la Dessau, împreună cu fiicele sale, a dus o viaţă retrasă cât au ţinut vremurile de ruşine şi de ocară care au văzut dezastrul armatei lui Friedrich cel Mare, prăbuşirea patriei, trecerea statelor din sudul şi vestul Germaniei sub dominaţia teribilului corsican. În 1809, când contesa cea bătrână a putut să-şi îndeplinească promisiunea de a-i procura o funcţie la Curte, în calitate de doamnă de onoare pe lângă ducesa Luise, doamna von Pogwisch a venit la noi la Weimar.

Ottilie avea pe atunci treisprezece ani. Era un copil deosebit de bine înzestrat şi plin de originalitate. Dezvoltarea ei s-a săvârşit în chip cam agitat şi cam dezordonat, fiindcă serviciul de la Curte nu este prea favorabil ordinii casnice, şi, cum mama avea multe obligaţii oficiale, fetele au fost lăsate cam de capul lor. Ottilie a locuit la

început în etajul de sus al palatului, apoi în casa bunicii. Îşi petrecea timpul rând pe rând, la maică-sa, la contesa cea bătrână, cu tot felul de lecţii şi pe la prietene, printre care m-am numărat în curând şi eu, deşi eram puţin mai mare. Lua foarte des masa la doamna von Egloffstein, soţia primului-şambelan, cu ale cărei fiice eram prietene bune de tot. Acolo ne-am legat sufleteşte, o legătură a cărei vechime nu trebuie s-o socotim după anii care s-au scurs; pentru că a fost o perioadă de mare progres vital, în timpul cărora, din nişte pui mărunţi, cum eram, am ajuns oameni cu experienţă. Într-o anumită privinţă – şi dragostea mea faţă de ea mă face să spun asta cu plăcere –, în această prietenie Ottilie avea conducerea spirituală, datorită caracterului ei deosebit şi datorită unei precoce originalităţi în felul de-a judeca lucrurile.

Asta e adevărat, mai cu seamă în ce priveşte chestiunile politice. Astăzi, lumea noastră, după grele încercări şi zguduiri care-au dat prilej acelui monstru genial s-o răstoarne, s-a liniştit, sub ocrotirea puterilor bazate pe o sfântă ordine, puteri care, îndeosebi în conştiinţa publică şi individuală, lasă loc liber chestiunilor pur umane; pe vremea aceea însă, chestiunile politice stăpâneau în chip aproape exclusiv domeniul sufletului. Ottilie se ocupa cu pasiune de politică şi avea în această problemă păreri care o deosebeau adânc de toţi cei din jurul ei, fără a-şi exprima cu voce tare opoziţia; numai mie mi se destăinuia,

care eram confidenta ei şi simţeam şi gândeam la fel ca ea, fiindcă mă atrăsese de mult în lumea convingerilor şi speranţelor sale, astfel încât împreună cu ea gustam acum plăcerea şi exaltarea tainei.

Ce taină putea fi într-un stat care făcea parte din Confederaţia Renană şi al cărui duce dobândise iertarea de la demonul victorios, stăpânind acum ţara ca vasal fidel al acestuia; într-un stat în care toţi, cu nezdruncinată fidelitate, se supuneau geniului cuceritorului şi aveau încredere în misiunea lui de orânduitor al lumii şi de organizator al continentului, dacă nu cu entuziasm, în orice caz cu devotament, Ottilie a mea era o prusacă înflăcărată. Fără să se lase influenţată de ruşinoasa înfrângere a armatei prusace, era convinsă că germanii de la nord sunt superiori celor din Saxonia şi Turingia, printre care, cum zicea ea, era condamnată să trăiască şi faţă de care avea un dispreţ ascuns, cunoscut numai de mine, confidenta ei. Sufletul îndrăgostit de eroism al acestei copile era dominat de un singur ideal, şi anume ofiţerul prusac. Inutil să spun că imaginea acestui cult avea, mai mult sau mai puţin limpezi, trăsăturile tatălui dispărut, transfigurate de amintire. Şi totuşi, erau în joc aici sentimente şi simpatii mai generale ale familiei ei, care o făceau să presimtă evenimente îndepărtate, care pe noi ceilalţi nu ne atrăseseră încă, dar cu care ea intrase în contact şi la care participa într-un chip ce mie mi se părea profetic, după cum s-a

şi dovedit în curând.

Ghiciţi desigur la ce amănunte vreau să mă refer. E vorba de redresarea morală care în ţara ei de baştină a urmat prăbuşirii: respingerea dârză, înlăturarea şi distrugerea acelor tendinţe – e drept că plăcute şi subtile, dar moleşitoare – ce contribuiseră la prăbuşire; eroica purificare a poporului de toate mofturile şi fleacurile care amăgesc mintea şi strică moravurile şi oţelirea lui pentru ziua victoriei, care va aduce răsturnarea dominaţiei străine şi instaurarea libertăţii. Era prima afirmare a ceva care şi aşa ne apasă: sărăcia; era un legământ de nevoie, şi tot nevoia inspiră şi celelalte două virtuţi şi cerinţe călugăreşti: castitatea şi ascultarea; la mare preţ era acum abnegaţia, era spiritul de jertfă, disciplina în comun, viaţa în slujba patriei. Despre acest proces moral săvârşit în tăcere, tot atât de inaccesibil duşmanului şi asupritorului ca tainica refacere a armatei, se ştia foarte puţin în lumea noastră îngustă, care, fără să-şi facă prea multe griji, ba chiar cu convingere – deşi cu oarecare amărăciune faţă de pretenţiile şi de poverile impuse de tiran – se ţinea departe de aceste aspiraţii victorioase. În cercul nostru, în societatea noastră, numai Ottilie participa la acţiunea aceasta cu o sensibilitate entuziastă şi discretă. În preajma noastră însă, pe ici, pe colo, mai erau oameni, învăţaţi şi profesori, care – alături de tânăra generaţie – se manifestau ca nişte susţinători ai mişcării de înnoire. Prietena mea a

intrat în curând într-un schimb activ de idei şi de sentimente cu dânşii.

Aşa, de pildă, la Jena era Heinrich Lucien, profesorul de istorie, un om excelent, însufleţit de un puternic patriotism. În ziua ruşinosului dezastru i-au fost distruse toate mobilele din casă şi tot materialul ştiinţific, aşa că, atunci când s-au întors, el şi cu soţia lui, au găsit numai pereţii goi şi o murdărie cumplită. Dar profesorul nu s-a descurajat; zicea că numai să fi câştigat noi bătălia, şi ar fi suportat cu bucurie orice pierdere şi, chiar sărac lipit pământului, i-ar fi fugărit pe duşmani chiuind. Dar şi aşa, a rămas neclintit în credinţa lui că patria se va ridica şi le propovăduia neobosit studenţilor acest lucru. Mai era apoi aici, la Weimar, Passow, profesor de liceu, originar din Mecklenburg, înzestrat cu un puternic talent oratoric; n-avea decât douăzeci şi unu de ani, era foarte învăţat şi cu idei mari, iubind cu înfocare patria şi libertatea. Preda limba greacă (şi fratele meu Arthur, care locuia la el, a învăţat cu dânsul în particular), precum şi estetica şi filosofia limbii. Ideea nouă şi originală care stătea la baza lecţiilor lui era că trebuie întinsă o punte între ştiinţă şi viaţă, de la cultul antichităţii la o concepţie patriotică germană şi burghezo-liberală – cu alte cuvinte, aplicarea în chip viu şi util a realităţii elene la actualitatea noastră politică.

Cu asemenea oameni întreţinea Ottilie tainice legături, aproape că aş putea spune conspirative. În acelaşi timp însă, ea ducea viaţa unei tinere

elegante din înalta noastră societate, filofranceză şi devotată imperator-ului, şi n-am putut niciodată să-mi înlătur impresia că gusta această dublă existenţă, la care luam şi eu parte, ca prietenă şi confidentă, cu un anumit sibaritism, şi îi găsea chiar un farmec romantic. Era farmecul împotrivirii, şi asta, după părerea mea, a jucat un rol important şi regretabil în aventura sentimentală în care prietena mea dragă a intrat de patru ani încoace şi din ale cărei mreje aş da tot ce am ca s-o scap.

În primele luni ale anului campaniei din Rusia, August von Goethe a început să-i facă asiduu curte lui Ottilie, încercând să-i câştige iubirea. În preajma Anului Nou se întorsese de la Heidelberg şi aproape imediat obţinuse un post în administraţia Curţii şi a statului: a fost numit gentilom al Curţii şi asesor al trezoreriei Palatului ducal de conturi. Dar „activitatea" în ce priveşte exercitarea acestor funcţii era, la dorinţa serenisimului, în chip prevenitor limitată, deoarece funcţiile nu trebuiau să stinghereasc slujba lui August pe lângă marele său părinte, pe care trebuia să-l scape de tot felul de sâcâieli cotidiene şi de mărunţişuri domestice şi să-l reprezinte în diverse formalităţi sociale şi chiar în călătoriile de inspecţie la Jena; mai îndeplinea pe lângă asta şi funcţia de custode al colecţiilor şi de secretar, mai ales că tocmai atunci domnul Riemer plecase din casă în urma căsătoriei lui cu Karoline Ulrich, domnişoară de companie a doamnei

consilier intim.

Tânărul August se supuse acestor îndatoriri cu punctualitate şi chiar – în privinţa celor domestice – cu o pedanterie migăloasă foarte potrivită cu uscăciunea – spun deocamdată numai uscăciune, dar aş putea să completez cu uscăciunea intenţionată a caracterului său. La drept vorbind, nu simt nevoia să mă grăbesc să cercetez ascunzişurile acestui caracter; amân asta dintr-o anumită sfială, care este de fapt, în chip destul de ciudat, rezultatul compătimirii şi totodată al aversiunii. De altfel, nu sunt nici primul şi nici singurul om căruia tânărul i-a făcut această impresie: Riemer, de exemplu – chiar el mi-a spus –, era cuprins încă de pe atunci de o adevărată frică în faţa lui August şi a tradus în faptă atât de repede hotărârea lui de a-şi întemeia o gospodărie tocmai din cauza întoarcerii acasă a fostului său elev.

Ottilie începuse pe vremea aceea să meargă pe la Curte şi poate că acolo a cunoscut-o August. S-ar putea totuşi s-o fi văzut prima oară chiar acasă, la concertele care ani de zile au avut loc în fiecare duminică la Goethe, precum şi la repetiţiile acestor concerte. Prietena mea, pe lângă toate celelalte însuşiri fireşti şi toate celelalte farmece ale sale, are şi o voce dulce şi limpede, pe care aş numi-o mijlocul de exprimare şi instrumentul trupesc al sufletului ei muzical. Datorită acestei voci, a fost chemată să facă parte din micul cor care o dată pe săptămână repeta acasă la

maestru, iar duminica la amiază se producea la masă şi după masă în faţa oaspeţilor.

În acest privilegiu datorat vocii sale era inclus şi acela de a-l cunoaşte personal pe marele poet care, aş zice, încă de la început a pus ochii pe Ottilie; îi plăcea să stea cu ea de vorbă, glumea şi nu-şi ascundea de loc bunăvoinţa prietenească faţă de „mica persoană”, cum o striga el… Mi se pare că n-am încercat încă să dau o imagine a vrăjii pe care o răspândea figura ei – de altfel e şi greu de descris prin cuvinte, deşi farmecul ei feciorelnic neobişnuit cântăreşte greu, ba este chiar de însemnătate hotărâtoare. Nişte ochi albaştri, vii, un păr blond şi bogat, un trup mai degrabă scund, foarte puţin „junonic”, delicat, sprinten şi agreabil – în sfârşit, exact tipul care a avut întotdeauna norocul să placă unui gust personal, şi să placi unui asemenea om înseamnă să ajungi la cea mai mare glorie în domeniul simţirii şi al poeziei. Nu spun mai mult. Amintesc doar că, după cum se ştie, cu o varietate mondenă şi foarte agreabilă a acestui tip s-a ajuns la o logodnă celebră, care n-a avut nicio urmare, dar a provocat probabil supărarea tuturor păzitorilor distanţelor sociale[1].

1 Se referă la Lili Schönemann (1758 – 1817), logodită cu Goethe în timpul şederii acestuia la Frankfurt pe Main. (n.tr.)

Aşadar, când fiul uşuraticului logodnic de odinioară a început să îi facă asiduu curte lui Ottilie – el, vlăstarul ilegitim al unei nobleţi foarte

recente, iar ea, o von Pogwisch-Henckel-Donnersmark –, s-a ivit, bineînţeles, pentru îngustimea de vederi a aristocraţiei, un prilej de supărare la fel cu acela de altă dată din Frankfurt; numai că de astă dată nu s-a făcut atâta vâlvă, fiind un caz cu totul neobişnuit din pricină că această nobleţe nouă, dar maiestuoasă avea dreptul să-şi afişeze şi să-şi pună în valoare pretenţiile şi în ce priveşte fiul, cu deplină conştiinţă şi suficienţă. Exprim aici numai părerea mea personală, dar ea se întemeiază pe-o dureros de exactă observare a evenimentelor şi cred că nu e greşită. Părerea mea este, aşadar, că mai întâi tatăl s-a interesat de Ottilie şi numai atenţia favorabilă pe care i-a arătat-o Goethe a atras asupra ei atenţia fiului, o atenţie devenită repede pasiune, dovedind că are aceleaşi gusturi ca tatăl lui – sau cel puţin aşa părea, fiindcă în realitate era vorba de o dependenţă şi o preluare şi, între noi fie spus, el personal nu are niciun fel de gust în nimic, ceea ce a ieşit cu prisosinţă la iveală în raporturile lui cu femeile. Dar despre asta, mai târziu, şi chiar şi atunci prea devreme! mai bine să vorbim de Ottilie.

Pentru a exprima starea în care se găsea fiinţa aceasta drăgălaşă pe vremea când l-a întâlnit întâia oară pe domnul von Goethe, cuvântul „aşteptare” ar fi cel mai nimerit. Curtezani avusese ea, încă de când era copilă, şi primise multe omagii, pe care le luase mai mult în glumă. Cu adevărat îndrăgostită nu fusese încă şi

era în aşteptarea primei iubiri. Inima ei era – ca să zic aşa – gătită cu toate podoabele ca să întâmpine pe atotputernicul zeu şi în sentimentele pe care i le inspira acest curtezan cu totul deosebit, de-o înaltă obârşie ilegitimă, ea a crezut că recunoaşte puterea zeului. Veneraţia ei faţă de marele poet era, bineînţeles, foarte adâncă; atenţia favorabilă arătată de el o măgulea nesfârşit de mult nu-i de mirare deci că o atrăgea în chip irezistibil curtea pe care i-o făcea fiul, cu înfăţişarea făţişă a tatălui şi, ca să zicem aşa, în numele lui. Era ca şi cum prin mijlocirea tinereţii fiului, întinerit în el, tatăl însuşi i-ar fi făcut curte. „Tânărul Goethe” o iubea – şi Ottilie, fără nicio şovăire, vedea în August pe omul destinului ei, fiind sigură că îl iubeşte.

Am impresia că era cu atât mai convinsă cu cât i se părea ei înseşi neverosimile înclinarea sa şi faptul că îi plăcea acest om în care i se întrupase soarta. Ottilie ştia despre iubire doar atât: că e o putere capricioasă şi imprevizibilă, o putere suverană care dă raţiunii cu tifla şi îşi revendică drepturile fără să-i pese de sentinţele inteligenţei. Şi-l închipuia cu totul altfel pe alesul inimii ei: format după propria imagine, mai vesel, mai vioi, mai luminos decât era August. Faptul că se potrivea atât de puţin cu imaginea preconceputǎ i se părea o romantică dovadă că dragostea ei era profundă. Copil fiind, August nu-ţi producea deloc bucurie, iar ca adolescent nu promitea mare lucru. Toţi ziceau că n-are să trăiască, iar în ce priveşte însuşirile spirituale,

printre prietenii familiei domnea impresia că n-o să fie mare lucru de capul lui. Cu vremea însă, copilul bolnăvicios devenise un tânăr voinic şi arătos – puţintel cam greoi la înfăţişare şi cam ursuz, cam întunecat, şi spunând asta mă gândesc mai ales la ochii lui, care erau frumoşi sau, mai bine zis, ar fi putut să fie frumoşi, dacă ar fi avut mai multă expresie în priviri. Vorbesc de persoana lui în trecut ca s-o pot vedea mai bine, prin perspectiva timpului, şi s-o pot judeca mai nestingherită. Însă tot ce povestesc despre el se potriveşte pentru bărbatul de douăzeci şi şapte de ani chiar mai bine decât pentru tânărul de acum câţiva ani, de pe vremea când a cunoscut-o pe Ottilie. Nu era un om de societate, plăcut şi vioi. Spiritul lui parcă ar fi fost mereu apăsat de plictiseală, de o melancolie care s-ar fi putut numi mai degrabă disperare şi care răspândea împrejurul lui o impresie de pustiu.

Era evident că această lipsă de veselie şi această sumbră renunţare îşi avea cauza în situaţia lui de fiu, în teama pe care i-o dădea veşnica ameninţare de-a fi comparat cu tatăl.

Fiul unui om mare – asta înseamnă un noroc, o favoare a sorţii şi totodată o povară şi o permanentă degradare a propriei individualităţi. Când era adolescent, tatăl lui îi dăduse un album, inaugurând prima pagină cu semnătura sa, album care în decurs de câţiva ani, aici la Weimar, precum şi în localităţile unde tatăl a călătorit împreună cu fiul său, la Halle, Jena, Helmstedt,

Pyrmont şi Karlsbad, s-a umplut cu semnăturile tuturor celebrităţilor din Germania şi chiar din străinătate. Nu exista în album nicio însemnare în care să nu se pomenească de însuşirea cea mai nepersonală a fiului, dar care era ideea fixă a tuturor: însuşirea de-a fi fiul tatălui său. Poate fi înălţătoare – dar şi capabilă să sperie pe un tânăr – fraza aceasta, scrisă de profesorul Fichte, filosoful: „Naţiunea cere lucruri mari de la dumneavoastră, unicul fiu al unui om unic în epoca noastră”. În schimb, ne putem închipui ce efect a avut asupra tânărului reflecţia cu care un tânăr funcţionar francez a împodobit albumul: „Rareori fiii unui om mare sunt luaţi în seamă de posteritate”. Trebuia privită ca un îndemn de-a fi o excepţie? Dar şi acesta era un lucru apăsător. Mai degrabă cred că se putea înţelege în sensul inscripţiei pusă de Dante deasupra porţii Infernului.

Prin urmare, August s-a hotărât să evite orice prilej care ar fi putut da naştere acestei comparaţii fatale. A renunţat cu o deosebită grijă la orice ambiţie poetică, la orice legătură cu lumea literelor, şi a făcut aceasta aproape cu amărăciune, cu brutalitate, nevoind să mai fie socotit decât un om practic, obişnuit, un simplu om de afaceri şi de lume, de-o inteligenţă medie. Veţi spune că în această dârză renunţare la o activitate superioară la care nu-şi îngăduia să ajungă şi pe care, chiar dacă exista în germen în el, a fost nevoit să şi-o tăgăduiască şi să şi-o

înăbuşe ca să nu fie supus iar fatalei comparaţii, veţi spune că în această renunţare apare o mândrie atrăgătoare şi vrednică de stimă. Totuşi, incertitudinea faţă de sine însuşi, nemulţumirea şi proasta lui dispoziţie, neîncrederea lui, iritabilitatea nu erau făcute să atragă şi nu îngăduiau să-l califici drept mândru. Mai curând trebuie spus că nu mai era mândru. Suferea de mândrie înfrântă. Ajunsese la situaţia lui prezentă prin condiţiile favorabile datorate originii sale – şi mai bine spus pe care i le impusese această origine. Se complăcuse în aceste condiţii, fără ca totuşi să le aprobe cu totul şi neputând să împiedice ca ele să-i slăbească şi conştiinţa de sine. Educaţia lui a fost foarte liberă, foarte destrămată şi îngăduitoare. Funcţiile pe care le-a avut i-au fost atribuite fără ca el să fi avut nevoie să-şi arate prea mult cunoştinţele şi capacităţile. Ştia prea bine că nu le căpătase datorită meritelor lui, ci datorită protecţiei. Altul s-ar fi bucurat de această situaţie; el însă era astfel făcut încât suferea. Foarte frumos din partea lui, numai că nu se gândea deloc să renunţe la avantajele pe care le avea.

Să nu uităm şi altceva! Să nu uităm că August nu era numai fiul tatălui său, ci era şi fiul mamei lui, fiul domnişoarei Vulpius, şi că asta pricinuia o dezbinare specială în situaţia sa în lume, precum şi în conştiinţa sa, un conflict între distincţiile de tot felul, între nobleţe şi originea lui hibridă. În chestiunea asta nu schimba nimic faptul că

ducele, la cererea tatălui, prieten cu el, acordase băiatului, când avea unsprezece ani, un decret de legitimare de care era legat şi un titlu de nobleţe. Tot aşa n-a schimbat nimic nici căsătoria părinţilor, şase ani după aceea. „Un rod al iubirii” – definiţia asta stăruia în mintea tuturor – şi în a lui – tot aşa cum era şi „unicul fiu al unui om unic”. La un moment dat se stârnise chiar un mic scandal, când, la o petrecere dată cu prilejul zilei de naştere al ducesei, frumuşel cum era la treisprezece ani şi costumat ca zeu al amorului, fusese pus să îi ofere înaltei doamne flori şi versuri. Lumea protestase, fiindcă un copil al iubirii nu trebuie să apară în chip de Cupidon în faţa unor persoane distinse. O fi aflat şi el de această mustrare? Nu ştiu. Dar evident că mai târziu, în viaţă, a mai avut ocazia să întâlnească asemenea împotriviri. Situaţia lui era apărată de gloria şi de autoritatea tatălui şi de bunăvoinţa ducelui faţă de acesta. Dar era o situaţie echivocă. Avea prieteni – sau ce se numeşte prieteni – de la liceu, de la slujbă, de la Curte. Dar *un* prieten nu avea. Pentru asta era prea bănuitor, prea închis, prea conştient de situaţia lui deosebită, şi în sensul înalt, şi în sensul dubios. Lumea în care trăise fusese întotdeauna amestecată: lumea oferită de mamă era cam boemă – multă actorime, mult tineret chefliu; şi nemaipomenit de devreme s-a apucat şi el de băutură. Scumpa noastră patroană von Stein mi-a spus că odată, când August avea unsprezece ani, la o sindrofie de-ale

maică-sii, a băut nu mai puţin de şaptesprezece pahare de şampanie şi că ea, când venea pe la dânsa, cu mare greutate îl ţinea să nu bea. Baroana von Stein zicea – oricât ar părea de ciudat să spui asta despre un copil – că bea din nevoia de a-şi îneca în băutură necazul, un necaz care avea un motiv anumit desigur, fiindcă tocmai pe vremea aceea suferise un şoc – când îl văzuse pe tatăl său plângând la vederea lui. Era în 1801 când cu boala gravă a maestrului, catarul şi erizipelul, care l-au dus la un pas de groapă. Vindecându-se foarte greu, plângea de slăbiciune; plângea, mai cu seamă când îl vedea pe băiat – şi acesta, ca să-şi dea curaj, a găsit de cuviinţă să bea şaptesprezece pahare. De altfel, maestrul n-ar fi fost prea îndreptăţit să-l dojenească, deoarece legăturile lui cu darul divin al lui Bacchus au fost întotdeauna foarte strânse şi i le-a permis de timpuriu şi fiului său. În ceea ce-l priveşte pe August, nu ne putem opri să punem pe seama înclinaţiei lui timpurii şi, din păcate, mereu sporite către plăcerile lui Bacchus tot ce e dubios în caracterul său – irascibilitatea, melancolia, violenţa şi grosolănia.

Aşadar, Ottilie a crezut a-l recunoaşte pe omul ce-i era predestinat, întruchiparea destinului ei, în tânărul acesta, care îi aducea omagiile lui, nu prea atrăgătoare şi nu prea amuzante. Credea că îl iubeşte, oricât de neverosimil era acest lucru, sau tocmai fiindcă, aşa cum spuneam, era atât de neverosimil. Nobleţea ei sufletească, simţul ei

poetic pentru trăsăturile tragice şi îngrijorătoare ale existenţei lui August o întăreau în această credinţă. Visa să-l mântuie de demonul lui, să fie îngerul lui păzitor. Am vorbit de farmecul romantic pe care îl gusta ea în dubla-i existenţă de domnişoară de onoare la Curtea din Weimar şi de tainică patriotă prusacă. Dragostea pentru August o făcea să simtă acest farmec într-o formă nouă şi accentuată. Contradicţia dintre propriile păreri şi cele ale familiei omului pe care îl iubea împingea paradoxul pasiunii ei la culme şi tocmai din acest motiv i se părea că este într-adevăr vorba despre pasiune.

Nu mai trebuie să spun că eroul nostru spiritual, cu care Germania se mândreşte, care a sporit în chip atât de minunat gloria naţiunii, n-a luat parte cu noi nici la durerea pricinuită de prăbuşirea patriei, nici la entuziasmul care ne-a cuprins inimile când a sunat ceasul eliberării şi că el – şi într-un caz, şi în altul – s-a arătat rece şi distant şi, ca să zic aşa, ne-a lăsat singuri în faţa duşmanului. Acesta-i adevărul. Trebuie să-l uităm însă, să ne înăbuşim durerea pe care o simţim şi s-o acoperim cu admiraţia faţă de geniul său – cu iubirea faţă de marea lui personalitate. Dezastrul de la Jena i-a adus şi lui mari neplăceri, dar nu din partea francezilor victorioşi, ci, chiar înainte de bătălie, din partea prusacilor cartiruiţi la Weimar, care au intrat în pavilionul lui şi au spart uşile şi mobilele ca să facă foc. Şi a avut de suferit şi după aceea. Se zice că năpasta de-atunci l-a costat două

mii de taleri şi vreo douăsprezece vedre de vin, iar nişte soldaţi fugari au pătruns până în odaia lui de culcare. Dar a scăpat neprădat, pentru că i s-a trimis imediat o gardă de la Curte.

Au stat la el mareşalii: Ney, Augereau, Larmes, şi mai pe urmă a venit şi domnul Denon, pe care îl cunoscuse la Veneţia, inspector general al muzeelor imperiale şi consilierul lui Napoleon în chestiuni de artă, adică în rechiziţionarea obiectelor de artă din ţările învinse…

Maestrul s-a bucurat că omul acesta era cartiruit la el. De altfel, a ţinut să arate că întâmplările acelor vremuri l-au marcat foarte puţin. Profesorul Lucien, care a avut atâta de suferit de pe urma lor, mi-a povestit cum, la vreo lună după catastrofă, l-a întâlnit la Knebel. Toţi cei care erau acolo vorbeau despre nenorocirea aceea cumplită şi domnul von Knebel a exclamat de câteva ori: „E groaznic! E înfiorător!” Goethe însă a mormăit numai câteva cuvinte ininteligibile şi când Lucien l-a întrebat cum a suportat Excelenţa sa acele zile de ocară şi de năpastă, el a răspuns: „Nu pot să mă plâng de nimic. Ca un om care, de pe o stâncă trainică, se uită la marea furtunoasă şi nu le poate da niciun ajutor naufragiaţilor şi totodată nu poate fi atins de valuri – ceea ce, după spusele unui antic, trebuie să fie un sentiment plăcut… ” Şi aici s-a oprit, ca să-şi aducă aminte de numele acelui antic; dar Lucien, care îl ştia, n-a vrut să i-l spună, în timp ce Knebel, cu toate exclamaţiile lui anterioare, i-a şoptit: „Lucreţiu!”

„Da, da, Lucreţiu, a confirmat Goethe şi a încheiat: … Aşa şi eu, am stat liniştit şi am aşteptat să treacă toată zarva aceea cumplită”. Lucien m-a asigurat că a simţit în piept fiori de gheaţă când a auzit aceste vorbe rostite într-adevăr cu o anumită mulţumire. L-au mai cuprins de câteva ori fiorii în cursul acelei conversaţii, fiindcă atunci când a mai rostit cu glas tremurat câteva cuvinte despre nenorocirea şi ruşinea patriei şi despre credinţa lui sfântă în ridicarea acesteia, Knebel a exclamat de câteva ori: „Bravo! Foarte bine!” în timp ce Goethe n-a scos un cuvânt şi a rămas impasibil, aşa încât maiorul, după ce a isprăvit cu exclamaţiile lui, a îndrumat conversaţia spre literatură, iar Lucien n-a mai stat mult şi a plecat.

Astea mi le-a istorisit Lucien, omul acela minunat. Dar cum l-a scărmănat maestrul pe Passow al nostru de la liceu din cauza părerilor lui am auzit eu cu urechile mele, fiindcă asta s-a întâmplat în salonul mamei şi eram şi eu acolo, copilă încă pe vremea aceea. Passow, care era un vorbitor excelent, spusese cu înflăcărare că, dezvăluind antichitatea elenă şi arătând dezvoltarea spiritului grecesc, el se sileşte să sădească măcar în sufletele câtorva ceea ce germanii ca popor au părăsit cu desăvârşire: dragostea de libertate şi dragostea de patrie. (E de observat aici cum oameni ca Passow îşi deschideau inima fără grijă şi fără teamă în faţa titanului, fiindcă ei nu-şi puteau închipui şi nici pe

departe nu credeau că e posibil să se opună cineva ideilor care lor li se păreau atât de sănătoase şi demne de a fi însuşite. A trecut mult până şi-au dat seama că marele om nu voia deloc să fie alături de ei şi că nu trebuia să vorbeşti aşa faţă de dânsul.) „Ascultă! i-a spus Goethe atunci lui Passow. Îmi închipui că şi eu ştiu ceva despre antici, dar cred că simţul libertăţii şi dragostea de patrie pe care vreţi să le luaţi de la ei sunt în primejdie şi sunt pe punctul de-a deveni în orice clipă *o schimonoseală”.* N-am să uit niciodată cu câtă rece amărăciune a rostit el cuvântul „schimonoseală”, care este cea mai grea vorbă de ocară de care dispune. „Existenţa noastră burgheză, a continuat el, se deosebeşte foarte mult de aceea a anticilor, şi raporturile noastre cu statul sunt cu totul altele. Germanul, în loc să se limiteze numai la el însuşi, trebuie să cuprindă în el lumea ca să poată avea o înrâurire asupra acesteia. Ţelul nostru nu trebuie să fie o izolare duşmănoasă faţă de celelalte popoare, ci relaţii prietenoase cu lumea întreagă, cultivarea virtuţilor sociale, chiar în dauna sentimentelor înnăscute şi chiar şi a drepturilor înnăscute”. Ultima frază a rostit-o ridicând poruncitor glasul şi bătând cu arătătorul în măsuţa din faţa lui. Pe urmă a mai spus: „E şi copilăresc, şi de prost gust să îi înfruntăm pe cei sus-puşi şi să ne opunem cu îndărătnicie unui învingător fiindcă noi suntem plini de antichitatea greacă şi romană, iar el ştie puţin sau nu ştie nimic despre asemenea lucruri.

Asta e mândrie profesorală, care îl face pe om ridicol şi-i mai e şi dăunătoare”. Apoi, după o pauză, întorcându-se către tânărul Passow, care tăcea uluit, a încheiat pe un ton mai cald, dar mai înăbuşit: „Nu vreau deloc, domnule Passow, să te jignesc. Ştiu că intenţiile dumitale sunt bune. Dar nu e destul să ai intenţii bune şi curate; trebuie să consideri şi urmările acţiunii pe care o întreprinzi. De acţiunea dumitale mă îngrozesc, pentru că ea e o formă preliminară, încă mărinimoasă şi nevinovată, a unui lucru înspăimântător care cândva, în viitor, se va manifesta printre germani ca o nebunie cumplită şi de care dumneata singur ai să te cutremuri şi ai să te răsuceşti în groapă, dacă ai să mai auzi ceva acolo”.

Vă închipuiţi uluirea ce a urmat; ai fi auzit o muscă bâzî-ind. Mama a izbutit numai cu multă greutate să îndrepte conversaţia spre o temă inofensivă. Dar aşa era el, asta era atitudinea lui atunci, atitudine cu care ne îndurera pe toţi şi lovea cu vorba sau tăcerea lui în ce-aveam noi mai sfânt. Pricina era, desigur, admiraţia lui faţă de împăratul Napoleon; în 1808, acesta îl remarcase în văzul tuturor şi îi dăduse Legiunea de Onoare, de care poetul nostru spunea întotdeauna că e decoraţia cea mai dragă lui. Vedea în Napoleon un Jupiter, mintea care orânduieşte lumea întreagă, iar în formaţia de state germane concepută de Napoleon, în unirea regiunilor sudice, vechi şi neaoşe ale Germaniei în Confederaţia Renană, vedea ceva nou, proaspăt şi dătător de speranţe,

ceva de la care aştepta o înviorare şi o înălţare a vieţii spirituale germane, în relaţii fructuoase cu cultura franceză, căreia el, cum singur spunea, îi datora atât de mult. Trebuie să vă gândiţi că Napoleon îl invitase stăruitor, chiar îi ceruse să vină să stea la Paris, şi că Goethe multă vreme s-a gândit serios să se mute acolo, cercetând modalităţile practice pentru aceasta. După întâlnirea de la Erfurt, între el şi împărat existau relaţii personale. Napoleon îl tratase – ca să zic aşa – ca pe un egal şi maestrul o fi căpătat poate certitudinea că domeniul său spiritual, germanismul său nu sunt ameninţate de nicio primejdie din partea lui Napoleon şi că geniul acestuia nu era duşmanul geniului său, oricâte motive ar fi avut restul lumii să tremure în faţa împăratului.

Aţi putea spune că e vorba aici de siguranţa şi amiciţia egoistă a celor mari, dar în primul rând trebuie spus că egoismul unui astfel de om nu este o chestiune particulară, ci se justifică în ceva mai înalt şi mai general; şi, în al doilea rând, oare numai el singur avea aceste convingeri şi vederi? Cu siguranţă că nu – şi asta în ciuda atâtor poveri şi greutăţi pe care teribilul protector le impunea şi ţărişoarei noastre. Primul nostru ministru, Excelenţa sa domnul von Voigt, de exemplu, era convins că în curând Napoleon îl va răpune pe ultimul său adversar, şi atunci o Europă unită se va bucura de pace sub sceptrul lui. L-am auzit de multe ori spunând asta în societate şi ştiu, de

asemenea, că prin 1813 dezaproba ce se întâmpla în Prusia şi spunea că acolo au de gând să procedeze ca în Spania, *invito rege.* „Bietul rege! zicea el; îmi pare rău de ce-o să i se întâmple, mai ales că nu are nicio vină în privinţa asta! Avem nevoie acum de toată înţelepciunea şi de toată prudenţa de care suntem capabili şi trebuie să fim calmi, nepărtinitori şi cu credinţă faţă de împăratul Napoleon, dacă nu vrem să pierim şi noi”. Aşa vorbea acest înţelept şi conştiincios om de stat care ne guvernează şi azi. Şi ducele oare nu făcea la fel? Chiar şi după Moscova, când împăratul a trimis repede armate noi şi ducele nostru l-a însoţit până la Elba, unde Napoleon se ducea să-i bată pe prusaci şi pe ruşi care, contrar tuturor aşteptărilor noastre, se uniseră împotriva lui, în timp ce noi crezusem că regele Prusiei are să se alăture iar lui Napoleon şi are să meargă cu el împotriva celorlalţi; chiar şi atunci, Carl August s-a întors acasă entuziasmat, captivat cu totul de „acest om într-adevăr extraordinar”, cum se exprima el, şi care i se părea un trimis al lui Dumnezeu, un Mahomed.

Dar după bătălia de la Lützen a venit bătălia de la Leipzig şi s-a sfârşit cu trimisul lui Dumnezeu! În locul entuziasmului faţă de erou a apărut alt entuziasm – acela faţă de patrie şi de libertate, entuziasmul lui Passow; şi trebuie să spun că e curios cât de repede şi de uşor se lasă oamenii convinşi şi transformaţi sufleteşte de evenimentele exterioare şi de nenorocirea unui om

în care au crezut. Dar şi mai penibil este să vezi cum un om mare şi proeminent e dezminţit de evenimente, dovedindu-se că n-a avut dreptate, în timp ce alţii, mult mai mărunţi decât el, au văzut mai bine lucrurile. Goethe spusese întotdeauna: „Degeaba vă scuturaţi lanţurile, dragii mei; e prea puternic, n-aveţi ce-i face!” Şi, deodată, lanţurile au căzut, ducele şi-a pus uniformă rusească, l-am împins pe Napoleon până dincolo de Rin, şi cei cărora maestrul le spunea cu compătimire „dragii mei”, Ludow, Passow şi alţii, se ridicau acuma în faţa lui ca învingători, dovedindu-se că au avut dreptate. Anul 1813 a însemnat triumful lui Lucien în faţa lui Goethe, trebuie să spunem asta. El singur, de altfel, a convenit că-i aşa, ruşinat şi pocăit, şi a scris pentru Curtea din Berlin poemul *Epimenide,* unde spunea aşa: „Mă ruşinez de vremea inactivă, cu voi să sufăr ar fi fost mai bine, / Căci datorită suferinţei voastre sunteţi mai mari acuma decât mine”. Şi mai adăuga: „Cel care din abis a răsărit, de către o soartă aprigă trimis, / O lume-ntreagă chiar de-a cucerit, se va întoarce totuşi în abis!” După cum vedeţi, asta menea el împăratului său, Jupiter stăpânitorul; acum îl trimitea în abis – cel puţin, în piesa aceea; pentru că de gândit eu cred că şi acuma gândeşte tot aşa ca atunci când spunea „dragii mei”.

August, fiul lui şi iubitul lui Ottilie, a avut exact aceleaşi păreri politice ca tatăl său; în problema asta repeta pur şi simplu ce spunea maestrul. Era cu totul pentru Confederaţia

Renană, în care vedea unită partea aceea din Germania care avea însemnătate pentru cultură, şi se arăta plin de dispreţ faţă de barbarii de la nord şi de la răsărit, atitudine mult mai puţin potrivită lui decât lui Goethe bătrânul, pentru că el însuşi avea în firea lui ceva barbar, ceva excesiv, chiar ceva grosolan, amestecat cu o tristeţe care nu-i dădea un aer distins, ci tulbure şi neplăcut. În 1811, Napoleon l-a trimis ca ministru plenipotenţiar la noi, la Weimar, pe baronul de Saint-Aignan, un om plăcut şi cultivat, trebuie s-o spunem, şi un mare admirator al lui Goethe, care s-a împrietenit repede cu dânsul. August s-a grăbit şi el să lege prietenie cu secretarul baronului, domnul von Wolbock, fapt pe care îl menţionez mai întâi ca să vă arăt unde îşi găsea tânărul prietenii şi în al doilea rând fiindcă acest domn von Wolbock, în decembrie 1812, când Napoleon, întorcându-se de la Moscova, a trecut prin Erfurt, a fost cel care l-a salutat pe Goethe în numele împăratului. Asta desigur că însemna ceva şi pentru August, deoarece avea un adevărat cult pentru tiran – cult care după părerea mea nu-i şedea bine deloc, fiindcă adoraţia lui nu avea niciun fundament spiritual. Şi azi mai păstrează o colecţie de portrete ale lui Napoleon şi alte relicve napoleoniene, colecţie pentru care tatăl lui i-a dăruit şi crucea Legiunii de Onoare, întrucât acum nu mai poate s-o poarte. Putem spune că rareori cătuşele iubirii au prins laolaltă două inimi mai deosebite. August o adora pe Ottilie aşa cum îl

adora pe Napoleon – nu pot să nu fac comparaţia aceasta, oricât ar părea de ciudată; iar biata mea prietenă (vedeam asta cu spaimă şi îngrijorare) îi întâmpinase cu tandreţe avansurile lui greoaie, convinsă fiind de atotputernicia neînduplecată a zeului iubirii care, râzând, tri-umfează asupra tuturor părerilor şi asupra concepţiilor.

Situaţia în privinţa aceasta era mai dificilă pentru ea decât pentru el, care putea să-şi exprime pe faţă convingerile, pe când Ottilie trebuia să şi le ascundă. Cât despre ceea ce prietena mea numea iubirea ei, aventura ei sentimental-contra-dictorie cu fiul marelui scriitor, nu avea nevoie să şi-o ascundă în lumea noastră restrânsă, unde sentimentul şi cultivarea lui sunt cu delicateţe ridicate la mare cinste şi se bucură de simpatia generală. În ce mă priveşte, am fost confidenta ei îngrijorată şi am trecut cu fidelitate alături de ea prin toate stadiile şi episoadele aventurii ei. Ea s-a destăinuit şi mamei sale, şi a putut să facă asta cu atât mai uşor cu cât doamna von Pogwisch se afla de mai multă vreme în aceeaşi situaţie şi la confesiunile fiicei sale a replicat cu confesiuni asemănătoare. Ea ţinea la contele Edling, bărbat frumos, din Germania de Sud, mareşal al palatului şi ministru, care era tutore al fetelor ei, prieten al casei şi în curând chiar mai mult. Căci doamna von Pogwisch spera că o să-i ceară mâna – avea şi motive să spere – şi aştepta de la el cuvântul decisiv, care însă întârzia. Astfel, Amor le oferea mamei şi fiicei un

bogat material de confidenţe reciproce despre bucuriile şi necazurile cotidiene, despre extazele, speranţele şi decepţiile pe care el le acordă din belşug.

August şi Ottilie se întâlneau la Curte, la teatru, acasă la tatăl lui şi în societate. Dar cei doi îndrăgostiţi nu se întâlneau numai în societate, şi pentru asta cele două parcuri de pe malul râului Ilm, cu pavilioanele lor, unul aparţinându-i lui Goethe, celălalt bunicii lui Ottilie, ofereau prilejul cel mai favorabil. O însoţeam pe prietena mea la toate aceste întâlniri şi mă minunam întotdeauna când vedeam cât e de fericită alături de el, cum suspină când se desparte de el şi cum roşeşte, îmbrăţişându-mă cu recunoştinţă pentru că eram alături de ea; fiindcă mie, drept să spun – şi asta nu numai din cauza rolului meu de însoţitoare şi confidentă – întâlnirile mi se păreau foarte plicticoase şi conversaţia – foarte searbădă şi forţată. Vorbe fără haz şi fără entuziasm ba despre un dans, ba despre vreo bârfă de la Curte, ba despre o călătorie viitoare sau făcută; conversaţia se mai înviora puţin numai când tânărul povestea despre slujba pe care o îndeplinea pe lângă tatăl lui. Ottilie însă nu voia să-şi mărturisească ei înseşi plictiseala. Se purta ca şi cum în timpul acestor întâlniri şi plimbări atât de deşarte sufletele lor s-ar fi apropiat şi tot în sensul acesta vorbea şi cu doamna von Pogwisch, iar mama ei, probabil, îi spunea la rândul său că domnul von Edling e pe punctul de a-i cere mâna.

Aşa stăteau lucrurile când a intervenit în viaţa lui Ottilie un eveniment despre care nu pot vorbi fără o adâncă şi înălţătoare emoţie, deoarece am simţit amândouă că în acest eveniment s-a strâns toată frumuseţea şi măreţia vremii noastre, îmbrăcând pentru noi un aspect cu totul personal.

Zorii anului 1813 s-au ivit. Ce lucruri minunate s-au întâmplat atunci în Prusia – avântul patrioţilor, victoria lor asupra spiritului şovăitor al regelui, înfiinţarea corpului de voluntari în care floarea tineretului ţării s-a grăbit să se înroleze, renunţând cu entuziasm la confort şi trai comod ca să-şi dea viaţa pentru patrie –, despre toate acestea, cum am mai spus, la început au sosit numai ştiri puţine şi destul de vagi. Un lucru despre care v-am mai vorbit este legătura sufletească a prietenei mele cu societatea tatălui ei dispărut şi care, evident, era susţinută de veşti mai precise, primite de la rudele din Prusia. Gingaşa-i fiinţă se înfiora şi se înflăcăra la contactul cu ceea ce se pregătea, cu ceea ce se şi îndeplinea, cu ceea ce ea, deşi trăind în mediul nostru idilic, dorise de multă vreme să se întâmple şi prevăzuse că se va întâmpla. Poporul de eroi din care simţea că face parte, ca sânge şi ca spirit, se răscula, ca să se scuture de ocara tiraniei franceze! Fiinţa ei întreagă se înălţa entuziasmată, şi aşa cum Prusia ei, cu exemplul pe care îl dădea, înflăcăra toată Germania la luptă pentru onoare şi libertate, tot aşa şi ea mă antrena şi pe mine şi mă făcea părtaşa urii şi a speranţei sale arzătoare.

Acum însă nu numai Ottilie nutrea la Weimar aceste sentimente. Conspiraţia patriotică ardea mocnit şi aici, printre cei pretins credincioşi Confederaţiei Renane şi cultului lui Napoleon; şi tineri nobili, cum erau consilierul cameral von Spiegel şi consilierul de stat von Voigt, ţineau pe ascuns şi cu multe riscuri legătura cu prusacii din Jena, transmiţându-le acestora veşti despre ce se întâmpla la Weimar. Ottilie intrase în legătură cu ei şi lua parte în şoaptă şi cu patimă la uneltirile lor. Se juca cu propria viaţă, iar eu – pe de o parte ca s-o mai înfrânez puţin, pe de altă parte prinsă în aceeaşi vâltoare – împărtăşeam cu ea aceste secrete politice, aşa cum împărtăşeam tainele inimii sale de fată la întâlnirile cu August von Goethe. N-aş putea să spun care din cele două situaţii mă îngrijora şi mă speria mai mult.

Se ştie cât de puţin încurajatoare au fost la început evenimentele militare. Ottilie a avut fericirea să vadă uniforme prusace la Weimar, fiindcă pe la mijlocul lui aprilie, în ziua de 16 – mi-aduc aminte cu precizie –, un detaşament de husari şi de vânători călări a făcut o incursiune în oraşul nostru, i-a luat prizonieri pe cei câţiva soldaţi francezi – puţini la număr – care erau aici, şi după aceea a plecat iar. Un pâlc de cavalerie franceză, care la vestea asta a sosit de la Erfurt, n-a mai găsit niciun prusac în oraş şi s-a întors de unde venise; prea repede, desigur, fiindcă a doua zi dimineaţă – închipuiţi-vă ce bucurie pe Ottilie! – au intrat în oraş trupele de cavalerie ale lui

Blücher cel tânăr, tot husari şi vânători. Locuitorii i-au primit cu urale. Şi a început un dans şi un chef cu o nepăsare şi o lipsă de grijă care pentru oricine s-ar fi gândit puţin nu vestea nimic bun şi care după vreo câteva ceasuri a şi fost amar ispăşită. „Francezii!” s-a auzit deodată strigând prin oraş, şi eliberatorii noştri au sărit de la băutură şi au pus mâna pe arme. Erau trupele generalului Souham, care pătrunseseră în oraş, superioare ca număr.

După o scurtă luptă, francezii au pus iarăşi stăpânire pe oraş. Îngrijorate de soarta eroilor noştri, cărora cu câteva clipe mai înainte le dădeam de mâncare şi de băut, stăteam acum în odăiţa noastră şi ne uitam de după perdele la învălmăşeala de pe străzi, de unde se auzea sunet de goarne şi pocnet de arme şi de unde repede lupta s-a mutat în parc, apoi afară din oraş. Victoria a fost a duşmanului. Ah! el era obişnuit să învingă şi – fără să vrea – toţi vedeau în victoria lui victoria ordinii asupra rebeliunii – o rebeliune copilărească şi nătângă, dovadă că a fost înăbuşită imediat.

Liniştea şi ordinea sunt binefăcătoare, de oriunde ar veni. Trebuia acum să ne îngrijim de cartiruirea francezilor, cartiruire impusă oraşului până la extrema limită a puterilor lui şi care avea să-l împovăreze multă vreme. Dar se făcuse iar linişte, circulaţia pe stradă era permisă până la apusul soarelui şi burghezul, sub ocrotirea, apăsătoare, desigur, a învingătorului, putea să-şi

vadă iar de treburi. Nu ştiu ce imbold ascuns, ce presimţire a făcut-o pe Ottilie ca a doua zi după prânz să iasă să se plimbe luându-mă şi pe mine cu ea. După o noapte în care plouase, o zi senină de aprilie te ademenea cu văzduhul ei plin de soare şi de dulci speranţe primăvăratice. La asta se adăuga şi curiozitatea de-a umbla în voie pe străzile care cu o zi înainte vuiau de zgomotul luptei, de-a vedea urmările lăsate de bătălie, ziduri de case lovite de gloanţe şi ici şi colo câte-o pată de sânge pe vreun perete, privelişte care te umplea de groază, o groază în care noi femeile amestecăm întotdeauna şi o admiraţie sfioasă, chiar un entuziasm, faţă de curajul şi dârzenia bărbătească. Ca să ajungem la câmp şi la verdeaţă am luat-o amândouă de la palat pe Ackerwand şi pe urmă către Ilm, pe-al cărui mal, pe cărări care străbăteau pajişti şi tufişuri, ne-am îndreptat, trecând pe lângă Borkenhäuschen, spre Casa Romană. Pământul scormonit şi, pe-alocuri, sfărâmături de arme şi echipamente arătau că lupta, fuga şi urmărirea se întinseseră până aici. Vorbeam despre ce văzusem şi despre ce ar mai putea să se întâmple de-acum înainte, despre vestea că oraşele saxone fuseseră ocupate de trupe răsăritene, despre situaţia grea în care se afla Weimarul, între Erfurt, fortăreaţă napoleoniană, şi prusaci şi ruşi care înaintau, despre încurcătura în care se găsea ducele, despre plecarea arhiducelui în Boemia centrală şi despre aceea a ministrului Franţei la Gotha. Şi

despre August vorbeam, după cât îmi aduc aminte, şi despre tatăl lui, care urmase sfaturile celor apropiaţi şi părăsise şi el oraşul ameninţat: cu o zi înainte, dimineaţă, nu cu mult înainte de-a intra în oraş soldaţii lui Blücher, plecase cu trăsura la Karlsbad; cu siguranţă că se întâlnise cu ei pe drum.

Să mergem mai departe de locul unde ajunsesem nu ni se părea prea nimerit, aşa că ne gândeam să ne întoarcem înapoi când, deodată, printre vorbele noastre, răzbătu până la noi un sunet pe jumătate chemare, pe jumătate geamăt, care ne pironi pe loc. Am tras cu urechea, înfiorate. Dintr-un tufiş de lângă drum s-au auzit din nou geamătul şi chemarea. De spaimă, Ottilie mă apucase de mână; îndată însă îmi dădu drumul şi amândouă, întrebând: „E cineva aici?”, ne-am strecurat printre tufişurile cu crengi înmugurite. Cine-ar putea descrie mirarea, emoţia şi nedumerirea noastră? În tufiş, pe iarba umedă, şedea un tânăr de-o mare frumuseţe, un războinic rănit, unul dintre cei alungaţi cu o zi în urmă, cu buclele blonde năclăite şi lipite de creştet, cu o barbă abia mijită, încadrând o faţă cu trăsături luminoase, ai cărei obraji roşii de febră contrastau înspăimântător cu paloarea de ceară a frunţii; uniforma îi era udă leoarcă, ţeapănă de noroiul de care era mânjită şi care începuse să se usuce, iar în partea de jos îmbibată de sânge, de asemenea pe jumătate uscat. Spectacol groaznic şi totuşi înălţător, răscolind cele mai adânci sentimente! Vă

închipuiţi întrebările îngrijorate şi pline de simpatie cu care l-am copleşit ca să ne spună unde e rănit şi ce s-a întâmplat cu el. „Cerul vă aduce”, a răspuns tânărul, vorbind cu un accent prusac, clănţănind din dinţi şi, la fiecare mişcare pe care o făcea, trăgând printre buze aerul, în timp ce faţa frumoasă i se schimonosea de durere. „M-a nimerit un glonţ în şold când cu petrecerea de ieri, aşa că a trebuit deocamdată să renunţ la mersul obişnuit în picioare şi am venit pân-aici pe brânci. Atât că-i cam umed, mai ales c-a şi plouat azi-noapte. Zac de ieri după-amiază, dar ar fi mai bine dac-aş sta în pat, fiindcă mi se pare că am şi puţintică febră”.

Eroul, în nenorocirea lui, se exprima în felul acesta glumeţ, studenţeşte. Şi chiar era student, aşa cum ne-a spus imediat. „Heinke Ferdinand, a zis el, student la Drept la Breslau şi voluntar. Şi acum oare ce-au să facă doamnele cu mine?” a întrebat el apoi, şi avea de ce să ne întrebe, fiindcă nu cred să fi avut cineva vreodată nevoie de un sfat aşa cum aveam noi atunci: zăpăceala în care ne aruncase această întâmplare, apariţia subită a idolului nostru, eroul prusac, devenit deodată o realitate atât de apropiată şi de individualizată şi atât de vulgară în vorbire, purtând şi numele burghez de Heinke, nu era menită deloc să ne ajute a ne recăpăta prezenţa de spirit şi puterea de-a lua o hotărâre. Ce era de făcut, într-adevăr? Vă puteţi închipui sfiala de care erau cuprinse două fete gândindu-se că trebuie să

pună mâna pe un tânăr în carne şi oase, rănit la şold, şi pe lângă toate şi foarte frumos! Ce să facem cu el: să-l ridicăm, să-l luăm cu noi? Şi unde? Sigur că nu în oraş, care, de altfel, era plin de francezi. Dar chiar până la un adăpost mai apropiat, cum era Borkenhaüschen, nu ne-ar fi ajutat puterile să-l ducem şi nici el n-ar fi putut să meargă până acolo. După cum spuneam, rana nu mai sângera, dar piciorul îl durea foarte tare şi nici vorbă să poată umbla, chiar dacă l-am fi sprijinit. Nu ne rămânea altceva de făcut – şi asta era şi părerea lui – decât să-l lăsăm pe erou acolo unde era, la adăpostul precar al tufişului, iar noi să ne întoarcem în oraş, să dăm de veste unor persoane de încredere despre preţioasa noastră descoperire şi să ne sfătuim cu ele ce trebuie făcut – bineînţeles, cu toată discreţia şi fără să afle altcineva. Pe Ferdinand nimic nu-l înfricoşa mai tare decât ideea că ar putea să cadă prizonier şi avea de gând, după ce se va vindeca, să-şi reia serviciul în oştire şi să continue lupta până-i va da la cap lui „Nöppel”, cum îi zicea el corsicanului, va elibera patria şi va preface în cenuşă Parisul.

Aceste gânduri le rostea clănţănind îngrozitor şi nepomenind nimic despre greutăţile care stăteau deocamdată în calea salvării lui. Ca să-i liniştească setea chinuitoare, Ottilie găsi în punguliţă nişte bomboane de mentă, pe care el începu imediat să le savureze. O sticluţă pe care o aveam la mine şi pe care i-am oferit-o a refuzat-o cu bărbătesc dispreţ, a primit însă şalurile

noastre, pe care i le-am lăsat – unul strâns ghem, drept pernă, iar celălalt drept cuvertură, cam subţire e drept. Pe urmă am plecat, şi el ne-a spus la despărţire: „Vedeţi şi faceţi ceva, domnişoarelor, ca să scap de buclucul ăsta! Îmi pare rău că trebuie să mă lipsesc deocamdată de preţioasa dumneavoastră societate. A fost, *parole d'honneur,* o plăcută diversiune în singurătatea mea". Aşa vorbea mereu, cu nepăsare eroică – deşi era într-o situaţie grea, între viaţă şi moarte. I-am făcut o reverenţă, la care el, cum şedea lungit, ne-a răspuns cu o mişcare de parcă ne-ar fi salutat cu călcâiele, şi am plecat grăbite…

Cum am ajuns în oraş aproape că nici n-aş putea spune. Pe aripile entuziasmului, ale fricii şi ale încordării – pentru că trebuia totuşi să ne păzim să nu observe nimeni înaripareа noastră. Nu izbuteam deloc să schiţăm un plan pentru a-l ascunde pe acel om minunat. În mijlocul gândurilor noastre şovăitoare, un singur punct era clar: că el nu mai putea să şadă încă o noapte afară şi trebuia numaidecât dus într-o casă sigură şi îngrijit bine. Odată cu această hotărâre, care nu suferea amânare, simţeam dorinţa ca amândouă să luăm parte la îngrijirea lui. Bineînţeles că trebuia să le destăinuim asta şi mamelor noastre; dar dacă puteam fi sigure că vor fi de acord cu noi, cum puteau ele să ne sfătuiască şi să ne ajute? Trebuia numaidecât să ne ajute un bărbat; şi atunci ne-am gândit să îi cerem acest lucru domnului von Spiegel, şambelanul, care ştiam că

are aceleaşi păreri ca noi şi, fiind el însuşi iniţiatorul fatalei incursiuni prusiene, avea toate motivele să dea ajutor unei victime a acelui atac. Pe-atunci era încă în libertate; abia câteva zile după aceea a fost arestat, împreună cu prietenul său von Voigt, în urma denunţului unui concetăţean lacom de bani, şi ar fi plătit amândoi cu moartea patriotismul lor cutezător dacă Napoleon, când a trecut iar prin Weimar, nu i-ar fi graţiat, din curtoazie faţă de ducesă.

Asta în secret. În cele ce urmează n-am să mă pierd în detalii. E destul să spun că von Spiegel nu ne-a înşelat aşteptările şi imediat s-a arătat energic şi activ, punând în mişcare tot ce trebuia pentru ca lucrurile să iasă bine. A făcut rost de o targă, care, bucată cu bucată, a fost dusă pe ascuns în parc, rănitul a căpătat în curând hrană, un chirurg l-a pansat, iar către seară, îmbrăcat civil, a fost dus fără nicio piedică la marginea oraşului, la palat, unde şambelanul, în înţelegere cu intendentul, îi pregătise drept adăpost şi ascunzătoare o cămăruţă la mansardă, în aripa veche a clădirii, deasupra porţii, în aşa-zisa Bastilie.

Acolo, neştiut de nimeni, prietenul nostru a stat până s-a vindecat, adică vreo câteva săptămâni. Rana de la picior făcuse puroi, iar după o noapte petrecută în parc, pe ploaie, s-a declarat şi un catar la piept, cu o tuse grozavă, care a mărit febra şi durerile şi care l-ar fi îngrijorat pe doctor dacă tinereţea şi natura

sănătoasă a pacientului, precum şi voioşia lui, tulburată cel mult de dorinţa-i nerăbdătoare de-a putea cât mai repede să se ducă iar la război, n-ar fi fost o garanţie certă că se va vindeca. Eu şi Ottilie împreună cu doctorul, care venea regulat, şi cu bătrânul intendent al palatului, care îi aducea bolnavului de mâncare, îl îngrijeam cu rândul pe Ferdinand. Urcam în fiecare zi treptele putrede ale scării către cămăruţa fermecată, ducându-i vin, dulciuri şi tot soiul de bunătăţi şi câte ceva de citit, stând de vorbă cu el, îndată ce a început să fie mai bine, citindu-i şi întocmind scrisori pentru el. Zicea că suntem îngerii lui; fiindcă sub felul lui de-a fi, prozaic şi voios, se ascundea multă simţire şi duioşie şi, chiar dacă nu împărtăşea interesul nostru pentru literatură şi spunea râzând că nu-l pricepe şi că în afară de studiile lui juridice nu are în gând decât patria şi ridicarea ei, pentru care îşi abandonase studiile, trebuia să constatăm un lucru, şi anume că cineva poate să dispreţuiască poezia şi poate să nu înţeleagă nimic din ea atunci când o întrupează el însuşi – într-adevăr, nouă ni se părea că omul acesta frumos, bun şi distins e poezia întruchipată în faptă, că e împlinirea visurilor noastre; din pricina aceasta odată, când tocmai ieşeam de la el şi coboram, Ottilie m-a luat în braţe, fără o vorbă, dar în chip foarte grăitor, iar eu, răspunzând gândurilor ei, am sărutat-o la rândul meu cu foc – un schimb de sentimente din pricina căruia, pe scara aceea veche şi şubredă, era cât pe-aci să ne

pierdem echilibrul.

Acele puţine săptămâni au fost pline de emoţie şi de înălţare sufletească; ele au dat vieţii noastre un conţinut neasemuit de frumos; ne bucuram nespus văzând cum tânărul erou, după numai câteva zile de îngrijire, a început să meargă repede spre vindecare şi ne împărtăşeam una alteia, ca două surori, încântarea şi sentimentele pe care le aveam faţă de omul minunat aflat sub îngrijirea noastră. Că în aceste sentimente de caritate şi patriotism se amesteca şi ceva mai tandru şi mai inefabil, şi asta în inimile amândurora, vă închipuiţi desigur foarte bine. Dar şi de data asta sentimentele mele însoţeau numai, cu fidelitate, pe acelea ale fermecătoarei Ottilie şi, ca să zic aşa, le dădeau precădere – ceea ce era în firea lucrurilor. O parte nu prea mare din recunoştinţa lui Ferdinand s-o fi îndreptat şi către mine, fiinţă puţin arătoasă, dar faţă de simplicitatea-i spirituală, care stătea atât de bine figurii lui, şi faţă de totala sa indiferenţă în ce priveşte darurile cu care mă înfăţişam în lipsa unei străluciri exterioare, m-am hotărât de la început să nu am nicio speranţă şi, cu înţelepciune, să mă mulţumesc în tot acest roman cu un rol de confidentă. Firea mea se potrivea cu aceasta. Mă ferea de gelozie nu numai iubirea faţă de prietena mea, faptul că mă simţeam mândră de drăgălăşenia ei; nu numai faptul că Ferdinand se purta, în fond, cu amândouă la fel şi – după cum observam cu o mulţumire care poate fi iertată din

punct de vedere omenesc – păstra şi faţă de prietena mea tonul unei slobode prietenii; dar pe lângă acestea toate mi-a mai venit ceva în ajutor ca să mă ferească de gelozie: speranţa că, datorită acestei noi întâmplări pe care o trăia acum, Ottilie ar putea rupe cu folos legătura ei cu August von Goethe, legătură care mie mi se părea atât de neplăcută şi de nefericită. De-aceea nu mi-am ascuns mulţumirea şi uşurarea atunci când, atârnată de gâtul meu, Ottilie mi-a mărturisit că ceea ce simte pentru Ferdinand e cu totul altceva decât ce simţise inima ei până atunci şi astfel viaţa a învăţat-o ce deosebire este între o prietenie adâncă şi o iubire adevărată. Bucuria mea auzind acestea a fost micşorată numai de consideraţia că Heinke nu era nobil, ci doar fiul unui blănar din Silezia, şi deci nu era o partidă pentru Ottilie von Pogwisch. Dacă numai conştiinţa acestui fapt o fi fost sau nu cauza pentru care Ferdinand păstra faţă de ea o atât de strictă prietenie este altă chestiune.

Cum în timpul cât i-a trebuit lui Heinke să se vindece sezonul monden se sfârşise – teatrul, ce-i drept, nu se închisese încă, dar recepţiile de la Curte încetaseră, iar sindrofiile şi balurile, ai căror matadori fuseseră în ultima vreme ofiţerii francezi, erau acum nu mai puţin numeroase –, îl vedeam şi noi pe August mai rar decât în timpul iernii. Totuşi, întâlnirile, plimbările şi randevuurile cu el prin parcuri nu fuseseră cu totul întrerupte, deşi, după plecarea tatălui său, el avea acuma mai

multă treabă decât înainte. Întâmpla-rea cu Ferdinand fusese tăinuită cu multă grijă şi nimeni în afară de iniţiaţi şi părtaşi nu ştia de existenţa lui în cămăruţa de la castel; Ottilie s-a simţit însă obligată să-i spună şi asesorului de la Palatul ducal, desigur că în primul rând dintr-o obligaţie prietenească, dar şi dintr-o anumită curiozitate, după cum mi se părea mie, curiozitatea de-a vedea cum are să primească el vestea aventurii noastre şi ce va exprima chipul lui când va afla. Atitudinea lui August a fost calmă, chiar zeflemistă, mai ales după ce a întrebat, aşa că în treacăt, cine sunt părinţii lui Heinke şi a aflat că sunt burghezi. În sfârşit, a arătat o participare şi un interes atât de mic faţă de toate cele istorisite de noi şi a dat a înţelege destul de clar că nu vrea să se amestece în această poveste, încât pe urmă numai foarte rar, pe scurt şi pe departe, am mai vorbit despre asta cu dânsul, aşa că tânărul von Goethe n-a ştiut nimic sau aproape nimic despre vindecarea eroului nostru, despre scurta-i şedere după aceea în oraş şi despre plecarea lui.

Spunând acestea, am anticipat poate mersul lucrurilor. Mai curând decât gândeam, Ferdinand a putut să se dea jos din pat şi să-şi încerce piciorul, umblând sprijinit în baston prin cămăruţa lui. Aerul primăverii, care deocamdată intra doar printr-o ferestruică de mansardă în adăpostul său, l-a ajutat să se însănătoşească şi să se învioreze şi, ca să poată trage mai bine folos de pe urma lui, i-am găsit altă locuinţă. Un văr al intendentului,

care avea un atelier de cizmărie în Kegelplatz, i-a făcut rost convalescentului, chiar în aceeaşi casă, de o cameră la parter, aşa că, la 1 iunie, Ferdinand s-a mutat acolo din ascunzătoarea lui romantică. Putea acum să şadă pe o bancă la soare, pe malul râului, sau să treacă podul şi să se plimbe pe la Schiesshaushölzehen şi pe Tiefurter Allee.

În evenimentele internaţionale era acum o perioadă de acalmie: armistiţiul acela care avea să dureze numai până către sfârşitul verii – nu zic din nefericire, pentru că ce-a urmat după aceea a dus la glorie şi la libertate, e drept că pe un drum plin de groază şi de o mare suferinţă. Viaţa în oraşul nostru, în ciuda greutăţilor de pe urma cartiruirii, cu care – de bine, de rău – ne obişnuisem, era liniştită. Sindrofiile continuau, deşi într-o mai mică măsură, şi în acest început de vară, îmbrăcat civil, războinicul nostru, ai cărui obraji se împlineau şi se rumeneau văzând cu ochii, a luat şi el parte, cu prudenţa cuvenită, la unele dintre reuniunile noastre. La mama mea, la mama lui Ottilie, la doamna Egloffstein, în salonul doamnei von Wolzogen şi în alte case, am petrecut multe ceasuri de voioşie şi de simţire adâncă împreună cu tânărul erou care, datorită frumuseţii şi simplităţii lui cavalereşti, era primit pretutindeni cu simpatie şi admiraţie. Profesorul Passow mai ales era foarte înflăcărat fiindcă vedea în el, cu drept cuvânt, întruparea frumuseţii elene, îmbinată cu eroismul patriotic al eliberării; atâta numai că mergea, ca bărbat, cam departe – pentru

gustul meu – în adoraţia lui faţă de tânărul nostru, dându-mi prilejul să observ – nu întâia, nici ultima oară – că spiritul naţional, războinic, e strâns legat de un entuziasm sporit al bărbaţilor faţă de propriul sex, entuziasm nu prea îmbucurător pentru noi femeile şi pe care îl cunoşteam din moravurile, ciudate în privinţa asta, ale spartanilor.

Ferdinand păstra faţă de toată lumea atitudinea lui obişnuită, egală şi voioasă, iar purtarea sa faţă de noi, adică faţă de Ottilie, nu i-ar fi dat domnului von Goethe niciun prilej de gelozie dacă cei doi tineri, deosebiţi între ei ca cerul şi pământul, s-ar fi întâlnit vreodată, lucru pe care însă prietena mea ştia să-l evite. Era limpede că domnişoara von

Pogwisch, din pricina sentimentelor ce le nutrea pentru eroul nostru, credea că se face vinovată faţă de adoratorul ei cel posomorât şi socotea aceste sentimente drept un furt săvârşit în dauna îndatoririlor de prietenie faţă de August von Goethe aşa încât, dacă cei doi s-ar fi întâlnit, conştiinţa ei ar fi suferit; şi oricât aş fi admirat cultura morală care o îndemna să aibă această concepţie, eram silită să constat cu mâhnire că speranţele pe care mi le făcusem, socotind că întâmplarea cu Heinke ar putea să slăbească legăturile cu fiul omului ilustru, care pe mine mă îngrijorau, aceste speranţe nu voiau să se realizeze. „Da, Adele, îmi spuse Ottilie odată, în timp ce ochii ei albaştri se întunecau, am văzut

fericirea; lumina şi armonia mi-au apărut în făptura lui Ferdinand al nostru. Totuşi, oricât ar fi de nobilă înrâurirea care o au asupra mea, exigenţele pe care durerea şi tulburarea le impun mărinimiei noastre sunt mai puternice şi eu, în adâncul sufletului, îmi cunosc destinul”. „Cerul să te aibă în sfânta lui pază, scumpa mea!” a fost tot ce am putut să răspund şi am simţit o răceală în inimă, cum se întâmplă atunci când întâlnim, pironită asupra noastră, privirea neclintită a fatalităţii.

Heinke a plecat. Aveam să ne mai întâlnim cu el. Deocamdată însă, după o şedere de şapte săptămâni în mijlocul nostru, pornise la el în Silezia, să-şi vadă părinţii iubiţi, blă-narii, să aştepte acolo până avea să se vindece bine piciorul şi pe urmă să se întoarcă iar pe front. Când ne-am despărţit de dânsul, eu şi Ottilie am plâns, dar ne-am îmbărbătat iarăşi, jurându-ne una alteia că prietenia noastră va fi de-acum înainte un cult al amintirii lui eroice. El ne înfăţişase în carne şi oase figura ideală a tânărului german înflăcărat de patriotism, aşa cum îl descria cântăreţul *Lirei şi spadei*[1], şi cum o făptură în carne şi oase e întotdeauna deosebită puţin de ideal şi produce în chip inevitabil oarecare deziluzii.

1 Referire la Theodor Körner (1791 – 1813), poet german, însufleţit de idei patriotice, mort pe câmpul de luptă (n.tr.)

sincer vorbind e bine şi de folos când această

făptură prin absenţa ei se transfigurează iar în ideal. În ultima vreme, Ferdinand ni se arătase mereu îmbrăcat civil, acuma însă, după ce plecase, noi îl vedeam în gând cu hainele glorioase cu care îl întâlnisem întâia oară – un mare avantaj, când ne gândim cât de mult înalţă uniforma pe un bărbat. Într-un cuvânt, după ce a plecat, figura lui a devenit în mintea noastră tot mai luminoasă, în timp ce, după cum veţi vedea, figura celuilalt, a lui August, s-a învăluit în nori tot mai deşi.

La 10 august, armistiţiul a luat sfârşit. În vremea asta, Prusia, Rusia, Austria, precum şi Anglia s-au coalizat împotriva împăratului Franţei. La noi, la Weimar, ajungeau numai ştiri vagi şi puţine despre victoriile comandanţilor prusaci Blücher şi Bülow, Kleist, Yorck, Marwitz şi Tauentzien. Pe noi, fetele, ne umplea de o mare mândrie gândul că Ferdinand al nostru lua cu siguranţă parte la aceste victorii; iar gândul că sângele lui tânăr, jertfit patriei, poate că înroşea de pe acum verdeaţa câmpului de luptă ne înfiora. Nu ştiam mai nimic. Barbarii de la nord şi de la răsărit înaintau – asta era singura ştire pe care o aveam; dar cu cât înaintau şi se apropiau mai mult, cu atâta li se dădea mai rar numele acesta de „barbari” şi simpatiile populaţiei şi ale societăţii noastre se îndepărtau de francezi: în bună parte pentru simplul fapt că lumea începea să vadă în „barbari” pe învingători şi toţi sperau să-i îmbuneze încă de la distanţă, arătându-se supuşi şi devotaţi; dar cauza principală este că

oamenii sunt nişte fiinţe supuse, pe care le mână nevoia de a fi de acord întotdeauna cu condiţiile şi evenimentele exterioare şi cu puterea care la un moment dat domină; în cazul de faţă, destinul însuşi parcă indica şi poruncea o schimbare de opinii. Numai în câteva zile, barbarii rebeli împotriva ordinii au devenit eliberatorii, al căror succes şi a căror înaintare făceau ca entuziasmul general faţă de popor şi de patrie şi ura împotriva francezului asupritor să cuprindă toate spiritele.

Pe la mijlocul lui octombrie i-am văzut, cu admiraţie îngrozită, pe cazaci în Weimar. Ministrul Franţei a fugit, şi dacă n-a fost insultat când a plecat, asta s-a întâmplat numai din cauză că lumea nu era absolut sigură ce întorsătură vor lua lucrurile şi cum trebuia să se poarte ca să fie în armonie cu puterea şi cu succesul. În noaptea de 20 spre 21, au pătruns în oraş cinci sute de călăreţi cazaci; colonelul lor, pe care îl chema Geismar, s-a dus chiar atunci noaptea la palat, a intrat în odaia de culcare a ducelui, cu căciula pe-o ureche, l-a sculat din somn şi i-a adus vestea că aliaţii au obţinut victoria la Leipzig. A spus apoi că a fost trimis de ţarul Alexandru, cu misiunea de-a ocroti familia ducală. Înălţimea sa a aflat astfel cum stau lucrurile şi ce atitudine trebuie să ia acum un prinţ înţelept ca să se ralieze fără întârziere destinului şi să se dea după mersul evenimentelor.

Ce timpuri au fost atunci, scumpă doamnă! Pline de zgomotul luptelor care aveau loc în jurul

oraşului şi uneori chiar pe străzile lui. Îngrozitor! Francezi, renani, cazaci, prusaci, unguri, croaţi, sloveni, o mulţime de figuri cumplite se perindau la nesfârşit, şi cum retragerea francezilor către Erfurt lăsase oraşul de reşedinţă la îndemâna aliaţilor, care imediat au şi intrat în el, ne-am pomenit cu o avalanşă de încartiruiri, ce împovărau fiecare gospodărie – mică sau mare –, cu nişte obligaţii excesive, uneori chiar imposibil de îndeplinit. Oraşul, înţesat de oameni, a văzut multă strălucire şi măreţie: doi împăraţi – al Rusiei şi al Austriei –, precum şi prinţul de coroană al Prusiei, şi-au avut aici câtva timp Curtea; şi cancelarul Metternich a venit; mişunau demnitari şi generali. Dar numai cei mai săraci din oraş, cărora nu li se putea cere nimic, fiindcă n-aveau ce da, numai aceia aveau vreme să privească şi să se bucure – noi ceilalţi, înghesuiţi cum eram şi obligaţi să facem mereu servicii, aveam treabă până peste cap; fiecare era foarte ocupat şi nu se mai gândea la altceva decât la cum să răspundă cerinţelor, nemaiavând vreme să se intereseze cum îi merge vecinului, aşa că de multe ori aflam cu întârziere ce i s-a întâmplat cutăruia sau cutăruia dintre noi în împrejurările de atunci.

În situaţia aceasta grea, anevoioasă, cu toate că strâmtorarea era la fel pentru toţi, exista totuşi o deosebire lăuntrică: strâmtorarea era suportată mai uşor de cei cărora părerile lor şi bucuria pe care-o simţeau văzând cum cauza patriei învinge le dădeau o mulţumire şi o răsplată sufletească cu

mult mai presus de necazuri şi nevoi şi îi ajutau să reziste – chiar dacă ajutorul venea din partea unor prieteni, cazaci, başchiri şi husari de la răsărit care se purtau uneori cu trufie. Şi mama mea, şi mama lui Ottilie aveau în gazdă mari comandanţi, cu aghiotanţii şi cu ordonanţele lor, şi noi, fetele, eram literalmente reduse la situaţia de servitoare faţă de aceşti oaspeţi poruncitori. Ottilie însă, într-adevăr eliberată, deoarece nu mai trebuia să-şi ascundă sentimentele ei prusace, strălucea de bucurie şi îmi împărtăşea şi mie – mai înclinată spre descurajare – entuziasmul său faţă de epoca măreaţă în care trăiam şi care nouă ne apărea sub nişte trăsături iubite şi glorioase, trăsăturile tânărului erou salvat de noi, care contribuia acum, la locul lui, nu ştiam unde, la desăvârşirea sângeroasei opere a libertăţii.

Acestea erau sentimentele noastre, sentimente care, cu mici nuanţe personale, nu se deosebeau de acelea ale întregii populaţii. Cu totul altfel stăteau lucrurile în familia celebră cu care Ottilie avea legături atât de ciudate şi atât de îngrijorătoare, după cum socoteam eu! Marele poet al Germaniei era pe vremea aceea omul cel mai nefericit din oraş, din ducat şi poate chiar din toată ţara, însufleţită de sentimente înalte. În 1806 nu fusese nici pe jumătate atât de nefericit. Scumpa noastră doamnă von Stein spunea că a devenit melancolic. Pe toţi îi prevenea să nu-i vorbească despre politică; de altfel, ca să nu spun decât atâta, el nici astăzi nu ia parte la

entuziasmul nostru. Despre anul acela al ridicării noastre, zice că a rămas însemnat cu roşu în istoria ţării, că e anul „tristeţii şi al spaimei”. Şi totuşi, de spaima incontestabilă a acelui an el fusese scutit mai mult decât oricare dintre noi. În aprilie, când teatrul războiului ameninţa să se mute încoace, când prusacii şi ruşii au ocupat dealurile din împrejurimi şi când aproape că era să înceapă o bătălie la Weimar, desigur urmată de prădăciuni şi incendii, August şi doamna consilier n-au vrut să lase un om de şaizeci şi trei de ani, solid ce-i drept, dar cu o sănătate delicată şi având tabieturile lui de mult fixate şi statornice, n-au vrut să-l lase expus la jigniri şi neajunsuri, care aveau să fie, desigur, mult mai grele decât acelea din 1806. L-au convins deci să plece în grabă – în Boemia lui iubită, la Töplitz, unde putea să stea şi să lucreze liniştit şi să-şi termine volumul al treilea al memoriilor, în timp ce mama şi fiul aveau să rămână acasă, pentru a înfrunta necazurile vremii. Era bine aşa, nu zic că nu. Trebuie să spun însă că alţii dezaprobau această plecare şi vedeau în ea numai grija egoistă a unui domn mare de-a se cruţa pe sine. Dar oamenii lui Blücher, care venind încoace s-au întâlnit cu trăsura lui la ieşirea din Weimar şi l-au recunoscut imediat pe autorul lui *Faust,* gândeau desigur altfel în privinţa aceasta, dacă n-or fi crezut cumva că a ieşit să se plimbe. L-au înconjurat şi l-au rugat în naivitatea lor să le binecuvânteze armele, lucru pe care, după oarecare împotrivire, el l-a făcut cu

vorbe pline de căldură – o scenă frumoasă, nu? numai că puţin cam precară şi cam penibilă, din cauza înţelegerii greşite care-i stătea la bază.

Maestrul nostru a rămas în Boemia până la sfârşitul verii. Pe urmă, cum nici acolo nu era mai în siguranţă, s-a întors, dar numai pentru vreo câteva zile, fiindcă se auzea că austriecii au pornit de la sud-est către Weimar, şi atunci August l-a îndemnat iar să plece: de data asta s-a dus la Ilmenau, unde a rămas până la începutul lui septembrie. După aceea l-am avut iar în mijlocul nostru, şi dacă-l iubim trebuie să spunem că din ceea ce am avut de suferit atunci a îndurat şi el destul, chiar prea destul. Era exact vremea când povara încartiruirii devenise mai grea decât oricând. Chiar şi frumoasa lui casă, care ar fi fost de dorit să fie cruţată, a ajuns – de voie, de nevoie – han: o săptămână în şir a avut zilnic douăzeci şi patru de persoane la masă. Generalul austriac, contele Colloredo, a locuit la el. Odată – aţi auzit desigur, căci toată lumea a vorbit despre asta –, cu o ciudată inconştienţă, sau poate că era sfidare, ori poate credea că mari seniori, cum erau contele şi cu el, trăiau într-o lume a lor, departe de pasiunile mulţimii, odată, cum spun, maestrul l-a întâmpinat şi l-a salutat pe general purtând Legiunea de Onoare pe piept. „Ei drace! a strigat Colloredo, destul de grosolan. Cum se poate purta aşa ceva?” Să-i spună una ca asta *lui!* Maestrul n-a priceput. Nu i-a răspuns nimic generalului. Dar după aceea le-a spus altora: „Cum asta? Fiindcă

împăratul a pierdut o bătălie, eu să nu mai port decoraţia pe care mi-a dat-o?” Chiar cei mai vechi prieteni nu-l mai înţelegeau şi nici el nu-i mai înţelegea pe ei. După generalul austriac a venit domnul ministru von Humboldt, cu care Goethe întreţinea de douăzeci de ani legături spirituale, un vechi cetăţean al lumii, şi chiar în mai mare măsură decât scriitorul – întotdeauna îi plăcuse să stea mai mult în străinătate decât în ţară. Din 1806 era prusac, un bun prusac, cum se spune, adică nimic altceva. Asta se datorează lui Napoleon – ce-i al lui e-al lui: i-a transformat mult pe germani. Laptele cosmopolitismului el l-a preschimbat în sânge clocotitor de zmeu şi a făcut din versatilul umanist Humboldt un patriot înverşunat şi un propovăduitor al războaielor de eliberare! E vina sau e meritul cezarului că ne-a schimbat părerile şi ne-a redus la noi înşine? Las pe alţii să hotărască.

Din ce-au discutat atunci împreună ministrul prusac şi maestrul nostru s-au aflat multe lucruri, aşa că în societatea noastră toţi ştiau despre ce a fost vorba. Humboldt, care respirase atmosfera Berlinului, se aşteptase încă din primăvară ca fiul lui Schiller şi fiul lui Goethe să ia arma în mână pentru Germania, asemenea tânărului Körner. Acum îl întrebase pe vechiul prieten ce părere are în privinţa asta şi pe August ce s-a hotărât să facă, dar nu găsise la acesta din urmă decât o indiferenţă posacă, iar la Goethe – supărare, neîncredere şi dezaprobare faţă de tot ce le părea

celorlalţi atât de măreţ şi de splendid. „Eliberare?” îl auzi Humboldt întrebând. E o eliberare care duce la pieire. Leacul e mai rău decât boala. Napoleon încă n-a fost învins şi va mai trece mult până va fi. Acum e ca un cerb hăituit, dar asta înseamnă o joacă pentru el, şi e încă posibil ca la un moment dat să-l vezi cum se întoarce şi pune jos toată haita. Să zicem însă că se va prăbuşi; ce-are să fie atunci? Poporul s-a deşteptat într-adevăr şi ştie oare ce vrea? Dar ştie oare cineva ce se va întâmpla după căderea stăpânitorului? Dominaţia rusească în locul celei franceze? Cazaci la Weimar – nu-i tocmai ce-ar fi vrut el, maestrul. Să fie faptele lor mai plăcute decât ale francezilor? Prietenii ne-au fi jefuit tot aşa cum ne-au jefuit şi duşmanii. Chiar şi soldaţilor noştri li se pradă transporturile alcătuite cu atâta greutate. Acesta este adevărul, pe care unii vor să-l înfrumuseţeze cu ficţiuni sentimentale. Poporul laolaltă cu poeţii lui, care se distrug cu politica, se află într-o stare de înfierbântare cu totul neconvenabilă. În sfârşit, e o grozăvie.

Şi era într-adevăr o grozăvie, scumpă doamnă. Dar mai rău şi mai ruşinos pentru entuziasmul nostru era că groaza maestrului se dovedea îndreptăţită de tot ce se întâmpla în fiecare clipă, de realitatea nemijlocită a lucrurilor. E adevărat că retragerea francezilor şi urmărirea lor au pricinuit cea mai cumplită distrugere şi secătuire. Oraşul nostru, guvernat acum de un

colonel prusac, un adevărat căpcăun, asistat şi de un comandant de trupe rus şi de unul austriac, era mereu copleşit de trupe de diferite naţionalităţi, în trecere sau staţionate. De la Erfurt, care era împresurat, erau trimişi încoace răniţi, mutilaţi, bolnavi de dizenterie şi de tifos, ca să fie internaţi în lazaretele noastre. Şi în curând bolile au început să se întindă şi asupra populaţiei oraşului. În noiembrie aveam cinci sute de cazuri de tifos, la o populaţie de şase mii de suflete. Medici nu erau – se îmbolnăviseră şi ei. Falk, scriitorul, şi-a pierdut patru copii într-o lună; a albit de nu-l mai cunoşteai. În multe case n-a mai rămas nimeni, toţi au murit. Teama de molipsire paraliza orice formă de viaţă. De două ori pe zi se afuma cu smoală în tot oraşul. Dricurile nu mai pridideau să ducă morţii. Au fost şi sinucideri, din pricina mizeriei.

Acesta era tabloul exterior al lucrurilor, realitatea dacă vreţi, şi cine suferea nu izbutea să se ridice deasupra ei, la ideile de libertate şi de patrie. Mulţi izbuteau. În primul rând profesorii Lucien şi Passow şi cu ei Ottilie. Faptul că prinţul poeţilor nu izbutea sau nu voia era, poate, cel mai amar dintre necazurile noastre. Atitudinea lui o cunoşteam foarte bine de la feciorul său – de altfel acesta nu era decât ecoul maestrului, şi dacă această alăturare, copilăreşte de fidelă, la părerile tatălui era înduioşătoare, avea totuşi în ea ceva nenatural, ceva ce sporea şi mai mult durerea pricinuită de vorbele lui. Cu capul plecat,

ridicându-şi spre el numai din când în când ochii, al căror albastru scânteia de lacrimi, Ottilie îl asculta când repeta ce spusese tatăl său lui Humboldt şi altora despre mizeria şi erorile epocii noastre. De asemenea şi despre absurdităţile şi ridicolul ei. Şi e drept că, judecând într-un anumit fel, puteai să găseşti ceva absurd şi ceva ridicol în purtarea de-atunci a oamenilor, care erau toţi exaltaţi, ameţiţi şi totodată reduşi spiritualiceşte de o pasiune unică. La Berlin, Fichte, Schleiermacher şi Iffland umblau înarmaţi până-n dinţi şi-şi zăngăneau sabia de caldarâm. Domnul von Kotzebue, celebrul nostru autor dramatic, voia să înfiinţeze un corp de amazoane, şi sunt sigură că, dacă proiectul s-ar fi realizat, Ottilie s-ar fi înrolat imediat, ba chiar m-ar fi târât şi pe mine în treaba asta, oricât de excentrică mi se pare această idee astăzi, când judec cu mintea limpede. Nu era o vreme a bunului-gust, desigur că nu, şi cine căuta numai asta, cine umbla numai după cultură, chibzuială şi severă autocritică, acela rămânea cu buzele umflate. De exemplu, nu găseai gust în poeziile pe care le dădea la iveală acea epocă frământată şi pe care astăzi le socotim drept respingătoare, deşi când le citeam ni se umpleau ochii de lacrimile însufleţirii populare. Tot poporul făcea poezii, se entuziasma şi se exalta în apocalipsuri, viziuni profetice, într-un crunt paroxism al urii şi al răzbunării. Un pastor a publicat un poem satiric despre nimicirea Marii Armate a lui Napoleon în Rusia, poem care în

ansamblu, dar şi în detalii, era pur şi simplu indecent. Scumpă doamnă, entuziasmul e frumos, dar atunci când îi lipseşte din cale afară lumina spirituală şi când burtăverzii exaltaţi sunt însetaţi de sângele duşmanului pentru că s-a întâmplat ca tocmai acel moment istoric să le dea prilejul de a-şi arăta poftele bestiale, atunci spectacolul, bineînţeles, este penibil. Trebuie să recunoaştem că toate furioasele elucubraţii rimate care năpădiseră ţara şi aveau drept scop batjocorirea, înjosirea, insultarea omului în faţa căruia mai ieri toţi cei care urlau acuma se prosternaseră cu teamă şi credinţă, toate aceste elucubraţii întreceau orice măsură, nu aveau niciun haz, sfidau raţiunea şi decenţa, şi asta cu atât mai mult cu cât ele nu se îndreptau împotriva tiranului, ci împotriva parvenitului, a fiului poporului şi al revoluţiei, împotriva celui care adusese vremea nouă. Chiar şi Ottilie era, fără s-o mărturisească, neplăcut impresionată de poeziile batjocoritoare, infamante şi greoi scrise, împotriva „Calfei de croitor Nicolas” – vedeam asta foarte bine. Cum să nu fi simţit cezarul culturii germane, poetul *Ifigeniei,* dezgust faţă de mentalitatea poporului său?

„Tot ce nu sună ca vânătoarea lui Lützow1, se tânguia el – şi noi îl auzeam prin gura fiului său –, e dat deoparte şi nu are trecere”. Asta ne durea; dar trebuie, poate, să ne dăm seama că el, laolaltă cu cârpăcelile însetate de sânge, dispreţuia şi poeziile talentaţilor cântăreţi ai libertăţii precum

Kleist şi Arndt şi spunea despre ele că sunt un exemplu prost – şi că, după prăbuşirea eroului său, el nu se aştepta decât la haos şi la barbarie.

După cum vedeţi caut – oricât mi s-ar părea mie însemi de curios – să iau apărarea marelui nostru scriitor şi să justific răceala şi nepăsarea pe care le arăta atunci – şi încerc asta cu atât mai bucuros cu cât izolarea lui spirituală trebuie să-i fi adus nespusă suferinţă, chiar dacă în ce priveşte literatura el era în oarecare măsură obişnuit de multă vreme cu lipsa de înţelegere a poporului faţă de el şi cu clasica distanţă dintre el şi spiritul popular. Ce nu pot să-i iert însă şi n-am să-i iert niciodată este ce a făcut el atunci cu fiul său, ceva care avea să aibă urmări atât de grele, de chinuitoare pentru sufletul şi aşa întunecat al lui August – şi deci şi pentru dragostea lui Ottilie.

Pe la sfârşitul lui noiembrie al acelui an măreţ şi teribil a lansat şi ducele, după exemplul Prusiei, un apel pentru înrolarea voluntarilor, silit fiind la aceasta de dorinţa poporului, de avântul războinic, mai cu seamă al profesorilor şi al studenţilor de la Jena care ardeau de nerăbdare să poarte arme şi aveau o entuziastă susţinătoare în iubita ducelui, frumoasa doamnă von Heygendorf, adică Jagemann – fiindcă ceilalţi sfetnici ai ducelui erau împotrivă. Domnul ministru von Voigt era de părere că e mai bine să se înăbuşe văpaia tineretului. „Nu e nevoie, nu e de dorit, zicea el, ca oamenii cultivaţi să meargă la război; băieţii de ţărani pot

1Aluzie la o poezie de Theodor Körner (n.tr.)

să facă asta – şi o fac mai bine. Studenţii care vor să se înroleze sunt tocmai cei mai înzestraţi şi cei mai promiţători ca pregătire ştiinţifică din Jena. Nu trebuie lăsaţi să plece”.

Asta era şi părerea maestrului nostru. Puteai să-l auzi dezaprobând ideea voluntarilor şi întrebuinţând la adresa favoritei ducelui nişte expresii pe care nici nu vi le pot repeta. Faţă de militarii de profesie zicea că are toată stima, dar voluntariatul, războiul de hărţuire, pe cont propriu şi în afara rândurilor, asta era o îndrăzneală nepermisă. Primăvara fusese la Dresda, la familia Körner, al cărei fiu plecase cu corpul de vânători al lui Lützow – fără îngăduinţa, în orice caz fără aprobarea prinţului, care era aliatul fidel al împăratului. Zicea că este o atitudine rebelă şi că toată această acţiune arbitrară de soldaţi amatori e o cârpăceală care le poate pricinui autorităţilor numai neplăceri.

Aşa vorbea el, omul cel mare şi puternic. Şi chiar dacă distincţia făcută de Goethe între armata regulată şi cea a voluntarilor era puţin cam artificială şi rostită numai ca să-i acopere nepăsarea faţă de mişcarea patriotică, nepăsare pe care o manifesta mereu şi pretutindeni, un lucru totuşi trebuie spus. Trebuie să spunem şi trebuie să recunoaştem că în chestiunea voluntarilor – considerând lucrurile în chip obiectiv, nu ideal – el avea perfectă dreptate.

Instrucţia lor era superficială; ca să vorbim sincer, nu făceau nimic şi din punct de vedere practic s-au dovedit absolut de prisos. Aveau ofiţeri incapabili, mulţi dintre ei au dezertat, mai toată vremea steagul lor se afla în păstrare, şi după victoria din Franţa ducele i-a trimis pe tineri la vatră, cu o scrisoare de mulţumire, în care era vorba numai despre imaginea popular-poetică a avântului lor războinic. În anul următor, înainte de Waterloo, nici n-au mai fost trimişi pe front. Asta ca observaţie marginală. Poetul nostru, lipsit de entuziasm cum era, văzuse limpede lucrurile şi faptul că a fost de la început contra voluntariatului, spunând despre doamna

Heygendorf că e desfrânată şi ahtiată după soldaţi – fără să vreau am rostit una din expresiile lui dure –, se datora mai degrabă credinţei lui mai profunde, împotriva războiului de eliberare şi a frământărilor pe care le aduce – trebuie să spunem asta cu o durere mereu înnoită.

Apelul ducelui a fost însă lansat şi înscrierile au început. Au fost cincizeci şi şapte de călăreţi şi nouăzeci şi şapte de pedestraşi. Toţi cavalerii noştri, tot tineretul nostru s-a înscris: von Gross, gentilom la Curte, von Seebach, şeful protocolului, domnii von Helldorff şi von Häseler, consilier provincial von Egloffstein, domnul von Poseck, şambelan al Curţii, vicepreşedintele von Gersdorff – în sfârşit, toţi. Înrolarea devenise ceva de *bonton,* era *de rigueur,* dar tocmai faptul că datoria patriotică lua o formă mondenă era frumos

şi măreţ. August von Goethe n-a avut încotro şi a trebuit să se ralieze şi el la părerea generală – nu puteai să faci acum opinie separată şi era şic şi onorabil să te înrolezi, aşa că s-a înrolat şi el – cam târziu, al cincizecilea dintre voluntarii pedestraşi, fără să fi cerut aprobarea tatălui său, cu care, imediat după ce pasul a fost făcut, se pare că a avut o scenă foarte aprinsă. Goethe ar fi spus că pasul acesta e nătâng şi ingrat şi de supărare n-a mai vorbit câteva zile cu bietul August, care nici pe departe nu făcuse asta din entuziasm.

E adevărat că fără fiul său îi era foarte greu şi nu avea în el nimic care să-l ajute să treacă peste aceste greutăţi. De când profesorul Riemer se mutase din casă şi se însurase cu domnişoara Ulrich (desigur că şi din cauza lui August, care fusese arogant şi chiar aspru cu omul acesta sensibil), slujba de secretar pe lângă Goethe o deţinea un oarecare John, un om nu prea plăcut la vedere, aşa că maestrul avea nevoie de fiul său pentru lucrările lui şi pentru tot felul de treburi. Dar tot atât de sigur este că ideea de-a se lipsi de el îl irita disproporţionat de mult şi că această disproporţie se îmbina foarte bine cu animozitatea lui faţă de ideea voluntariatului şi cu alte animozităţi, şi mai puternice, dintre care aceasta era numai o expresie şi totodată un pretext. Nu voia cu niciun preţ ca August să se ducă pe front şi a făcut tot posibilul ca să nu-l lase să plece. S-a adresat pentru asta domnului ministru von Voigt şi chiar ducelui însuşi. Scrisorile în care se referă la

acest lucru şi al căror conţinut l-am aflat de la August nu se pot caracteriza decât numindu-le à *la Tasso* – pentru că aveau necumpătarea disperată şi excesivă a acelui al doilea eu al său. Scria acolo că pierderea fiului său, necesitatea de-a introduce pe un străin în intimitatea corespondenţei, a producţiei sale literare şi a tuturor treburilor lui l-ar pune într-o situaţie insuportabilă şi i-ar face existenţa imposibilă. Toate acestea erau disproporţionate, dar el îşi punea în cumpănă existenţa – o existenţă impunătoare; şi talerul balanţei în care era pusă trebuia să se lase foarte mult în jos, aşa că ministrul şi ducele s-au grăbit să-i facă pe plac. Desigur, numele lui August nu putea fi şters de pe lista voluntarilor – asta nu mergea, ar fi fost ruşinos şi dezonorant. Ceea ce însă Voigt a propus şi ducele a aprobat, nu fără a strâmba din nas la graba cu care August a primit aranjamentul, a fost ca deocamdată tânărul să plece cu Rühimann, consilierul de Curte, să ia parte la tratativele cu privire la fondurile necesare aprovizionării militare, tratative care aveau loc la Frankfurt pe Oder, cartierul general al aliaţilor, iar la întoarcere să îndeplinească pe lângă prinţul moştenitor Carl Friedrich, şeful nominal al voluntarilor, o funcţie tot atât de nominală, de aghiotant, şi deci să poată rămâne pe lângă tatăl său.

Aşa s-a întâmplat, şi păcat de Dumnezeu că s-a întâmplat aşa! De Anul Nou, August s-a dus la Frankfurt numai ca să nu fie la Weimar în ziua

când (era la 14 ianuarie) au depus jurământul în catedrală camarazii lui, voluntarii pedestraşi şi călări, şi la o săptămână după plecarea lor în Flandra s-a întors ca să-şi ia în primire funcţia de aghiotant al prinţului.

Şi-a pus, la fel ca acesta, uniforma de vânător, şi Goethe a spus că „s-a luat după cornul de vânătoare”. „Fiu-meu s-a luat după cornul de vânătoare”, zicea el, ca un fel de explicaţie, şi era foarte mulţumit, ca şi cum totul ar fi fost cum nu se poate mai bine! Dar, vai! nu era deloc aşa. Toţi dădeau din umeri când îl vedeau pe tânărul de douăzeci şi patru de ani care rămăsese acasă şi toţi îl dezaprobau pe acel tată care nu numai că nu împărtăşea noua viaţă patriotică a poporului german, dar îl silea şi pe fiul lui să stea deoparte. Evident că August era într-o situaţie privilegiată faţă de camarazii lui, înrolaţi la fel ca el, şi care acum înfruntau primejdiile frontului. Întorşi acasă, toţi aveau să fie tovarăşii lui de slujbă şi de viaţă. Se mai puteau închipui între el şi aceştia relaţii colegiale? Ar mai fi vrut ei să-i acorde stimă şi prietenie? Laşitate, cuvântul acesta de reproş plutea în aer… Şi aici trebuie să fac o observaţie, şi anume în ce priveşte felul nedrept în care viaţa lasă lucrurile să se desfăşoare; aceeaşi faptă săvârşită de doi oameni e judecată în chip deosebit: la unul e socotită drept ceva natural şi permis, la celălalt drept ceva ruşinos şi de ocară. Cauza este desigur deosebirea dintre oameni şi împrejurarea că, din motive întemeiate şi

personale, care determină judecata noastră morală şi estetică, unuia nu i se potriveşte deloc ce altuia i se potriveşte foarte bine, sau, mai bine zis, ceea ce la unul pare un lucru firesc şi de la sine înţeles, la un altul pare o schimonoseală penibilă. Eu am un frate, stimată doamnă, îl cheamă Arthur – e un tânăr savant, un filosof; n-a făcut filosofie de la început, fusese îndrumat să ajungă om de afaceri, aşa că a trebuit să-şi completeze studiile mai târziu: v-am mai spus că a urmat elena cu domnul Passow. Are o minte ascuţită, fără îndoială, deşi e cam amar în părerile lui despre lume şi oameni; sunt mulţi care îi prevăd un viitor strălucit, şi primul care spune asta e chiar el însuşi. Bun, fratele meu era şi el din generaţia celor care şi-au lăsat studiile ca să se arunce în lupta pentru patrie, dar nimeni nu se gândea că el va face asta, nimeni nici nu-şi închipuia măcar că el ar putea face acest lucru, şi asta din simplul motiv că acela care se gândea mai puţin la o asemenea acţiune, acela care nu se gândea deloc era Arthur Schopenhauer. A dat bani pentru înarmarea voluntarilor, dar ca să meargă cu ei nici nu i-a trecut prin gând; a lăsat acest lucru în chipul cel mai natural pe seama speciei de oameni pe care o numeşte de obicei „marfa de serie a naturii”. Şi totuşi, nimeni nu s-a mirat. Indiferenţa cu care lumea a primit atitudinea lui a fost deplină, nu s-a deosebit cu nimic de o aprobare şi cu ocazia asta am văzut mai clar decât oricând că numai armonia şi acordul unanim ne

satisfac din punct de vedere moral şi estetic şi ne smulg încuviinţarea.

Toţi strâmbau din nas faţă de purtarea lui August. O aud şi acum pe scumpa noastră doamnă von Stein: „Goethe n-a vrut să-l lase pe feciorul său să se ducă voluntar. Ce ziceţi de asta? E singurul tânăr din lumea bună care a rămas acasă”. O aud şi acum pe doamna von Schiller: „Cu niciun preţ, pentru nimic în lume nu l-aş fi împiedicat pe Karl al meu să plece! Toată existenţa lui, toată fiinţa lui ar fi fost sfărâmată – ar fi ajuns melancolic băiatul!” Melancolic, oare prietenul nostru n-a ajuns şi el melancolic? De altminteri, fusese întotdeauna. Dar din acel moment nenorocit, sărmanul său suflet s-a tulburat din ce în ce mai tare şi a luat forma în care înclinaţii distructive, ce existau în firea lui, au ieşit acuma cu violenţă la iveală: băutura fără măsură şi frecventarea caselor de toleranţă (iertaţi-mă dacă vă jignesc auzul cu aceste cuvinte); nevoia lui în această privinţă a fost întotdeauna foarte mare, şi un suflet curat nu poate să nu se întrebe cum înclinarea amintită a putut să se împace cu melancolia şi cu dragostea lui pentru Ottilie, dragoste pe care patima aceasta o stânjenea desigur şi o umbrea. Dacă m-aţi întreba – căci neîntrebată aş ezita să-mi exprim părerea –, v-aş răspunde că în aceste desfrânări era dorinţa de a-şi arăta în alt domeniu, desigur mai puţin onorabil, bărbăţia pe care societatea i-o punea la îndoială.

Sentimentele mele faţă de toate acestea erau foarte amestecate. În inima mea se luptau compătimirea cu dezgustul – asta în privinţa lui August. În privinţa tatălui său, lupta se dădea (şi nu numai în inima mea, ci şi în aceea a multor altora) între veneraţia faţă de el şi dezaprobarea pentru gestul său, străin de idealurile vremii, de-a nu îl lăsa pe August să urmeze marea pornire a generaţiei lui. În toate acestea se amesteca, în taină, speranţa că rolul ruşinos jucat de tânărul Goethe, desconsiderarea lui, destrăbălarea lui, de care toată lumea vorbea, o să-i înstrăineze sufletul scumpei mele prietene şi că voi putea şi eu să scap de durerea pe care mi-o pricinuia legătura lui Ottilie, nepotrivită şi primejdioasă, dacă ea va renunţa în sfârşit şi se va despărţi de un tânăr a cărui atitudine era atât de potrivnică convingerilor ei celor mai sfinte şi ale cărui relaţii de pe vremea aceea nu-i făceau deloc cinste. Speranţa mea, scumpă doamnă, nu s-a împlinit. Ottilie, patriota, admiratoarea lui Ferdinand Heinke, a stat alături de August, a rămas fidelă prieteniei sale cu el, l-a dezvinovăţit şi chiar i-a luat apărarea în societate ori de câte ori se ivea prilejul. Când cineva spunea ceva neplăcut despre el, prietena mea ori nu credea, ori explica totul cu mărinimie, punându-l pe seama unei tristeţi romantice, a unui demonism, de care biata fată credea că-l va putea mântui. „Crede-mă Adele, îmi spunea ea, că August nu e un om rău, în nicio privinţă, oricât ar vrea semenii lui să-l ponegrească! îi dispreţuiesc

pe toţi aceştia şi aş vrea ca el să poată împărtăşi mai bine acest dispreţ, fiindcă atunci n-ar mai da atâta prilej răutăţii lor să-l bârfească. În conflictul dintre oamenii reci şi ipocriţi şi un ins singur o vei afla întotdeauna pe Ottilie de partea celui singur. Se poate îndoi cineva de nobilul fond sufletesc al fiului unui asemenea tată? August mă iubeşte, Adele, iar eu, vezi tu, am rămas cu iubirea mea în urmă şi datoare faţă de el. Am încercat o mare fericire – marea noastră fericire cu Ferdinand şi, fiindcă gust fericirea aceasta, o gust încă în amintire, nu mă pot opri să nu o socotesc ca pe o creanţă faţă de August, ca pe o datorie de a cărei scadenţă privirea lui întunecată îmi aminteşte mereu. Da, sunt datoare faţă de dânsul! Şi dacă e adevărat ce se spune despre el, şi mă înfior când aud, oare asta nu-i din cauza disperării pricinuite de mine? Fiindcă, să ştii, Adele, atâta timp cât a crezut în mine, a fost altfel!”

Mi-a vorbit de multe ori aşa, şi în această privinţă iarăşi sentimentele mele erau împărţite şi contradictorii. Pe de o parte mă durea să văd că nu poate să scape de nefericitul acela şi că gândul de a i se da pe veşnicie, aşa cum dorea tatăl lui, îi stătea agăţat de suflet ca un cârlig de undiţă. Pe de altă parte însă, vorbele ei îmi insuflau o dulce mângâiere şi o linişte morală; căci dacă uneori faţă de prusianismul ei, faţă de sentimentele ei războinic-patriotice mă cuprindea teama că în gingaşul şi luminosu-i trup se ascunde un suflet aspru şi barbar, atitudinea arătată faţă de August,

conştiinţa că de dragul lui se desprinde din înclinaţia ce-o resimţea pentru frumoasa şi simpla figură de erou al lui Heinke al nostru, toate acestea mă făceau să regăsesc mărinimia rafinată şi delicata alcătuire a sufletului ei şi-o iubeam din pricina asta şi mai tare, îngrijorarea mea faţă de dânsa crescând şi ea odată cu acest spor de iubire.

În mai 1814, calamitatea cu August a ajuns la culme. Campania se sfârşise. Parisul fusese cucerit, şi la 25 ale lunii voluntarii din Weimar s-au întors acasă, fără să fi făcut mare lucru pentru patrie, dar glorioşi şi sărbătoriţi. Încă de mult mă temeam de acest moment şi, într-adevăr, primejdia pe care o înfăţişa era chiar aşa cum mi-o închipuisem. La întoarcere, domnii nu s-au sfiit să îl arate celor de acelaşi rang cu ei, care rămăseseră acasă, dispreţ şi batjocură, fără niciun înconjur şi în chipul cel mai crud. Am avut astfel încă o dată prilej să verific în această împrejurare ce puţină crezare dau eu sincerităţii sentimentelor pe care le afişează oamenii drept cauză a faptelor lor. Indivizii nu acţionează prin ei înşişi, ci după situaţia în care se află şi care le oferă un anumit clişeu de atitudine convenţională. Dacă situaţia le îngăduie să fie cruzi, atunci cu atât mai bine. Fără să ezite o clipă, ei se folosesc temeinic de această îngăduinţă, încât nu mai poate exista nicio îndoială că cei mai mulţi oameni aşteaptă ca împrejurările să le dea prilejul să fie aspri şi cruzi şi să le permită să fie brutali după plac. August a

avut naivitatea sau îndrăzneala sfidătoare de a-şi întâmpina camarazii în uniformă de voluntar, aşa cum se şi cuvenea, ca aghiotant al prinţului, comandantul de onoare al voluntarilor. Dar tocmai din cauza asta – cum e uşor de înţeles – a stârnit batjocura şi dispreţul celor întorşi de pe front. Nu degeaba scrisese Theodor Körner: „Ruşine ţie, ce-ai rămas acasă / Şi-ţi vezi în linişte de somn şi masă; / Eşti un nemernic şi un păcătos!” Versurile acestea se potriveau de minune şi toată lumea le cita cu glas tare. O făcea mai cu seamă un căpitan de cavalerie von Werthern-Wiehe, care se silea să tragă toate foloasele din această situaţie atât de favorabilă grosolăniei. El e acela care a făcut aluzie la împrejurările naşterii lui August şi la originea lui după mamă, origine care, zicea căpitanul, explică purtarea tânărului Goethe, laşă şi nepotrivită unui gentilom. Domnul von Goethe s-ar fi repezit la el cu sabia (pe care până atunci n-o întrebuinţase niciodată), dacă nu l-ar fi oprit cei care erau de faţă. Rezultatul acestei scene a fost o provocare la duel, cu condiţii foarte aspre.

Domnul consilier intim era atunci în localitatea balneară Berka, aici în apropiere, şi lucra la *Epimenide.* Iffland, directorul teatrului din Berlin, îi propusese să compună un spectacol festiv pentru întoarcerea din război a regelui Prusiei şi el găsise propunerea atât de onorabilă şi de ademenitoare, încât lăsase deoparte alte lucrări literare şi se apucase să scrie această alegorie despre cel care a dormit îndelung, atât de

plină de înţelesuri şi atât de deosebită de toate spectacolele festive din lume. „Îmi pare rău de ceasurile de zăbavă”, scria el, şi: „Să se întoarcă în abis!” Şi deodată se pomeneşte cu o scrisoare de la o doamnă de la Curte, o admiratoare a sa, doamna von Wedel, care îi povesteşte despre situaţia lui August, despre conflictul lui cu căpitanul şi despre ce avea să urmeze. Imediat, Goethe a luat măsurile necesare. După cum îl cunosc eu, cred că posibilitatea de a-şi pune în valoare relaţiile şi de-a se folosi de influenţa lui ca să-l scape pe fiul său de duel, aşa cum îl scăpase de front, îi dădea o anumită satisfacţie, care întrecea grija pe care o avea faţă de viaţa lui August, fiindcă lui întotdeauna i-au plăcut excepţia aristocratică şi nedreptatea distinsă. A rugat-o pe doamna von Wedel să intervină, i-a scris prim-ministrului. Un înalt funcţionar, consilierul intim von Müller, s-a dus la Berka, prinţul moştenitor, şi chiar ducele însuşi s-a ocupat de această chestiune; căpitanul a fost obligat să-şi ceară scuze şi conflictul a fost aplanat. August, având acoperire din sfere înalte, era inatacabil, vocile critice au lăsat-o mai domol, dar n-au amuţit; duelul, care n-a mai avut loc, mai degrabă a sporit dispreţul public faţă de curajul lui August; toţi dădeau din umeri, îl evitau; de-aici înainte n-a mai fost vorba nicicum de relaţii amicale între el şi camarazii lui, cu toate că domnul von Werthern primise de sus un bobârnac din cauza acelei aluzii răutăcioase şi fusese chiar pedepsit cu arest;

totuşi, faptul că August era copil nelegitim şi, ca să zicem aşa, numai pe jumătate pur sânge, lucru care fusese aproape uitat, a ieşit acum şi mai tare la iveală în conştiinţa oamenilor, amestecându-se cu reproşurile pe care i le aduceau toţi pentru atitudinea lui. „Desigur, nici nu putea să fie altfel”, zicea lumea. Sau: „Se cunoaşte din cine se trage”. Mai trebuie să adăugăm că nici mama lui, cu felul ei de viaţă, nu prea ţinuse socoteală de nimic şi, ahtiată după petreceri cum era, fusese mereu subiect de discuţii la Weimar – nu că s-ar fi purtat rău, ci mai mult ridicol şi fără demnitate…

Totuşi, merită a fi amintit, spre onoarea greoiului curtezan al lui Ottilie, că lucrurile acestea l-au atins adânc şi dureros. Însă el ne-a arătat asta într-un chip ciudat de indirect, şi anume prin veneraţia lui tot mai pasionată şi chiar mai încăpăţânată faţă de eroul învins, de omul de pe insula Elba. În fidelitatea exaltată faţă de împărat şi în dispreţul faţă de „renegaţii” care nu voiau să li se aducă aminte că numai cu puţin înainte cinstiseră ziua lui Napoleon ca pe cea mai mare sărbătoare a anului, încerca August să-şi afle curajul şi mândria – lucru lesne de înţeles, fiindcă într-adevăr nu suferea el oare împreună cu împăratul şi din cauza lui? Nu îndura el ocară şi ruşine pentru că nu plecase cu ceilalţi pe front împotriva lui Napoleon?

Faţă de tatăl său, care era mai presus de părerile şi de modele mulţimii, August putea să-şi exprime supărarea pricinuită de înjosirea pe care

o suferea sub forma unui entuziasm deosebit pentru Napoleon. Dar el făcea asta şi cu noi, fără scrupul şi cu încăpăţânare, deşi prin vorbele rostite jignea adânc sentimentele lui Ottilie. Faptul că ea răbda, cu lacrimi în ochii ei frumoşi, excesele egoiste ale tânărului Goethe (lui aceste excese îi făceau bine, nepăsător cum era faţă de durerea pricinuită altora şi poate chiar stimulat de ea) îmi dădea speranţa că tainicele mele dorinţe se vor împlini, fiind puţin probabil că sentimentul tandru şi precu-getat al prietenei mele faţă de August va putea să reziste multă vreme la greşitele lui procedee, şi cu atât mai puţin probabil cu cât îndărătul cultului său insistent pentru Napoleon se mai ascundea ceva, sau mai degrabă nu se ascundea, ci se travestea în acest cult, ca să poată ieşi mai bine în evidenţă. Acel ceva era gelozia lui, al cărui obiect devenise tânărul Heinke, aflat iar printre noi, şi August ne spunea mereu cu dispreţ despre el că este tipul teutonului aliat cu barbaria, tip care contracarează în chip stupid planul de redresare continentală a cezarului.

Ferdinand al nostru venise iar la Weimar – de fapt asta era a doua oară când se întorcea la noi. Prima dată fusese după bătălia de la Leipzig, când stătuse aici câteva săptămâni ca aghiotant al comandantului prusac, frecventase iar societatea noastră şi se bucurase de simpatia generală. Acum, după căderea Parisului, se întorsese din Franţa, decorat cu Crucea de Fier; şi vă puteţi

închipui că, la vederea acestei insigne sfinte pe pieptul lui, sentimentele noastre feciorelnice, şi acelea ale lui Ottilie îndeosebi, faţă de tânărul acela minunat au izbucnit din nou, cu cea mai mare însufleţire. Ce ne mai potolea puţin era atitudinea lui la fel de radioasă şi de amicală, mereu plină de recunoştinţă, dar în acelaşi timp cam rezervată, arătată faţă de noi la întrevederile tot atât de dese ca altă dată, atitudine care, aşa cum ne-o spuneam nouă înşine, nu se potrivea întru totul cu sentimentele noastre faţă de dânsul. Am aflat în curând cauza acestei atitudini, o cauză firească, dar ea – trebuie iar să mărturisesc – ne-a deziluzionat puţin. Ferdinand ne-a spus un lucru pe care nu ştiu din ce motiv nu ni-l spusese până atunci, dar acum s-a găsit dator să ni-l destăinuiască, şi anume că acasă în Silezia îl aşteaptă o logodnică iubită şi că la întoarcere are de gând să se căsătorească.

Uşoara tulburare a sentimentelor în care ne-a aruncat această veste pe noi, cele două prietene, e lesne de înţeles. Nu-i vorba de o durere, de-o decepţie – aşa ceva nu putea să fie, deoarece relaţiile noastre cu Ferdinand erau acelea ale unui entuziasm şi ale unei admiraţii spirituale, amestecată desigur şi cu conştiinţa unui drept asupra plăcutei sale persoane, pe care îl aveam ca salvatoarele lui. El era pentru noi mai mult o personificare decât o persoană – chiar dacă nu se poate face o distincţie destul de clară între cele două; totuşi, se poate afirma că în ultimă analiză

însuşirile persoanei înseşi o fac capabilă să devină o personificare. Oricum, sentimentele noastre faţă de tânărul erou sau, scoţându-mă pe mine din cauză, sentimentele lui Ottilie nu fuseseră niciodată legate de speranţe şi dorinţe concrete, deoarece, având în vedere originea lui Ferdinand, care era fiu de blănar, asemenea speranţe şi dorinţe nu puteau să se nască. În asemenea împrejurări şi cu acest punct de vedere, mai degrabă eu aş fi putut, aşa cum mă gândeam adesea, să nutresc astfel de gânduri; în ceasuri de slăbiciune, visam că farmecul prietenei mele, inaccesibilă pentru el, va înlocui lipsa mea de farmec şi-l va face pe tânăr să se apropie de mine, înnodând o legătură de ale cărei primejdii cumplite mă înfioram şi care mă făceau să mă dau înapoi… nu însă fără să le examinez cu un anume interes beletristic; şi îmi spuneam că visarea mea ar fi demnă s-o ia un Goethe ca subiect pentru o delicată expunere etico-senzuală.

Bineînţeles, eu şi Ottilie nici n-am putut, nici nu ne-am îngăduit să îi spunem ceva scumpului nostru prieten despre dezamăgirea pe care o simţisem. Am răspuns la mărturisirea lui cu cele mai calde urări, puţin jenate numai de faptul că el ne cruţase atâta vreme – o stare care, de altfel, noi am fi dorit să mai dureze. Vestea că Ferdinand e logodit ne cam tulburase puţin, stârnindu-ne şi o suferinţă pe care nu ne-o mărturiseam nici nouă însene decât pe jumătate. Ceva cam vag şi cu neputinţă de definit, ca un vis, ca o speranţă, ne

părăsea acum, ceva care dăduse o dulceaţă deosebită prieteniei noastre cu el. Noi însă, fără să ne fi înţeles mai dinainte, căutam să scăpăm de acest sentiment cam neplăcut, incluzând-o în stima noastră faţă de el şi pe logodnica lui şi păstrându-ne mereu entuziasmul, care de-aici încolo deveni un dublu cult, al eroului şi al iubitei lui – fata aceea germană, de-a cărei vrednicie nu ne îndoiam o clipă şi pe care ne-o imaginăm ca pe o Thusneldă şi încă şi mai mult: ca pe Dorothea lui Goethe – bineînţeles cu ochi albaştri, nu cu ochi negri.

Cum să explic că am ascuns faţă de August logodna lui Heinke, aşa cum acesta o ascunsese atâta timp faţă de noi? Ottilie a vrut aşa şi n-am întrebat-o de ce. Trebuie să spun însă că lucrul acesta mă mira, deoarece ea socotea înclinaţia pentru tânărul războinic drept o vină faţă de îndrăgostitul cel melancolic; totuşi, nu voia să îi arate lui August că acea înclinaţie, chiar lăsând la o parte condiţiile sociale, nu prezenta nicio primejdie pentru el şi că putea fi considerată fără scop şi fără perspectivă, deşi, aflând acest lucru, August ar fi fost mai liniştit şi poate că ar fi avut faţă de Ferdinand o atitudine măcar indiferentă, dacă nu amicală. Eu am urmat, docilă, instrucţiunile lui Ottilie. Invidia tânărului Goethe, felul urât în care vorbea despre Ferdinand meritau consolare, nu satisfacţie. Şi pe urmă: oare într-o bună zi irascibilitatea lui nu va ajunge atât de departe – necontenita jignire a sentimentelor lui

Ottilie nu va duce în sfârşit la o ruptură, pe care eu în ascuns o doream, pentru mântuirea sufletului ei?

Şi aşa s-a şi întâmplat, stimată doamnă. Deocamdată, la început cel puţin, totul a mers după dorinţa mea ascunsă. Întâlnirile noastre cu domnul von Goethe au căpătat pe vremea aceea un caracter tot mai precar şi mai certăreţ; mereu scene şi iar scene; August, posomorât şi supărat din cauza defăimărilor şi din cauza geloziei lui neconsolate, ne reproşa şi ne acuza necontenit că am stricat prietenia cu dânsul de dragul unui nătărău bine făcut, al unui neamţ bădăran. Ottilie, fără să spună un cuvânt despre situaţia lui Heinke acasă la el în Silezia, jignită în fidelitatea ei, se arunca plângând la pieptul meu, şi asta tot mereu, până când odată s-a ajuns la un *éclat,* în care, ca de obicei, chestiunile personale s-au amestecat cu cele politice; într-o după-amiază, în grădina contesei Henckel, August a început să îl proslăvească frenetic pe Napoleon, nu fără expresiile de care se servea ca să îi discrediteze pe adversarii împăratului francez, dar care aveau drept scop evident să lovească în Ferdinand. Ottilie i-a replicat arătându-şi scârba faţă de acel flagel al popoarelor, dând şi ea la rândul ei tineretului care se împotrivise în chip glorios lui Napoleon trăsăturile eroului nostru; eu am susţinut-o. August, galben de mânie, a declarat atunci cu glas sugrumat că între el şi noi s-a sfârşit totul, că nu ne mai cunoaşte, că de acum

înainte nu mai existăm pentru el şi a plecat furios din grădină.

Eu, deşi zguduită, îmi atinsesem ţelul dorinţelor mele, şi i-am şi mărturisit lui Ottilie deschis acest lucru. Folosindu-mă de toată elocvenţa mea, am încercat s-o consolez şi s-o fac să uite cearta cu domnul von Goethe, arătându-i că relaţiile cu el n-ar fi putut duce niciodată la un rezultat bun. Dar degeaba vorbeam. Prietena mea dragă ajunsese într-o stare groaznică şi îmi era cumplit de milă de ea. Gândiţi-vă şi dumneavoastră! Tânărul pe care îl iubea cu exaltare era al alteia, iar acela căruia, cu mărinimosul gând de a-l mântui, era gata să-i jertfească viaţa îi întorsese spatele, după ce îi respinsese prietenia prin cuvinte violente. Şi asta nu era tot! Când, în părăsirea ei, Ottilie s-a aruncat la pieptul mamei sale, a dat de-o inimă care chiar atunci fusese lovită şi ea de-o cumplită decepţie şi avea ea însăşi prea mare nevoie de consolare ca să mai fie în stare să aducă mângâiere altora. După nimicitoarea scenă cu August, Ottilie, sfătuită de mine, plecase, pentru câteva săptămâni, la nişte neamuri din Dessau. A trebuit să fie însă chemată în grabă, să se întoarcă repede acasă. Se întâmplaseră lucruri cumplite. Contele Edling, tandrul prieten al casei şi tutore al copiilor, „vicetăticul”, cel mai frumos bărbat din tot ducatul, pe a cărui cerere în căsătorie doamna von Pogwisch contase în chip atât de sigur şi avusese atâtea motive să conteze, deodată, fără să

spună o vorbă despre speranţele pe care le stârnise, se însurase cu o prinţesă Sturza, venită din Moldova!

Vai, ce toamnă şi ce iarnă a fost atunci, scumpă doamnă! Spun asta nu atât pentru că în februarie Napoleon a fugit de pe insula Elba şi a trebuit să fie din nou învins, cât o spun cu privire la cerinţele impuse de soartă mamei şi fiicei – la încercările la care au fost supuse demnitatea şi puterile lor sufleteşti, încercări care erau atât de asemănătoare la amândouă. Doamna von Pogwisch era silită să se întâlnească la Curte aproape zilnic cu contele şi foarte des şi cu tânăra lui soţie şi, cu moartea în inimă, nu numai să arate o zâmbitoare prietenie, ci să facă asta faţă de o lume care îi cunoştea foarte bine speranţele spulberate. Ottilie, chemată să o sprijine în această încercare, care aproape că întrecea puterea omenească, trebuia şi ea să suporte cu o atitudine cât mai demnă cearta cu domnul von Goethe, care era, de asemenea, cunoscută în lumea bună şi urmărită cu multă curiozitate, mai ales că el nici nu se mai uita la dânsa, o repezea ostentativ şi tăios. Iar rolul meu era să mă strecor mâhnită printre aceste neînţelegeri – cu inima zdrobită şi eu, fiindcă nu cu mult înainte de Crăciun, Ferdinand ne părăsise ca să se ducă în Silezia şi să se însoare cu Thusnelda sau Dorothea – în realitate o chema Fanny; şi oricât de puţin natura mă îndreptăţise să am vreo speranţă în privinţa lui şi oricât mă sortise să fiu numai

confidentă, mi-a hărăzit totuşi şi mie o durere adâncă din cauza pierderii lui, deşi în cazul meu se amestecase şi un sentiment de uşurare, chiar ceva ca un fel de blândă satisfacţie. Pentru o fată urâtă e mai uşor să practice împreună cu o fată frumoasă cultul amintirii faţă de un erou dispărut, aşa cum făceam noi acuma iarăşi, decât să împartă cu fata frumoasă ingrata fericire a prezenţei fizice a eroului.

Tot aşa cum plecarea tânărului nostru şi căsătoria lui fuseseră pentru mine o eliberare binevenită, deşi îi simţeam lipsa, tot aşa vedeam cu satisfacţie că acelaşi lucru i se întâmpla şi lui Ottilie după cearta cu August. Cu toată situaţia penibilă creată în societate, ea îmi mărturisi că această ceartă îi face bine, că o socoate ca pe o fericire şi o eliberare, că acuma între ei totul s-a sfârşit şi inima i se poate odihni în liniştea nepăsării după neînţelegerile extenuante din care fusese alcătuită această legătură. Acum va putea să slăvească nestingherită înalta amintire a lui Ferdinand şi totodată să se consacre mamei sale îndurerate, aducându-i mângâiere. Era foarte frumos spus. Dar eu nu puteam să-mi alung cu totul îngrijorarea pe care o simţeam din pricina ei. August era fiul lui Goethe – asta rămânea însuşirea principală a vieţii lui. În el aveai de-a face cu marele său părinte, care evident că nu aproba ruperea legăturilor de prietenie cu Ottilie, lucru făcut de August fără permisiunea tatălui său, iar acesta cu siguranţă că avea să-şi pună în

joc autoritatea ca să repare lucrurile. Ştiam că el doreşte să favorizeze o legătură îngrijorătoare pentru mine. Pasiunea tulbure a fiului pentru Ottilie era numai expresia, rezultatul acestei dorinţe şi al acestei voinţe. El iubea în prietena mea tipul de femeie care plăcea tatălui său; iubirea lui era imitaţie, moştenire, supunere, iar tăgăduirea acestei iubiri – un act de falsă independenţă, o răzvrătire, a cărei durată şi putere, din nefericire, eu trebuia să le socot foarte neînsemnate. Şi Ottilie? Se îndepărtase ea oare de fiul acestui tată? Puteam eu s-o consider salvată? Mă îndoiam – şi aveam dreptate să mă îndoiesc.

Zguduirea cu care primea anumite ştiri, din ce în ce mai numeroase pe vremea aceea, despre felul de viaţă al lui August mă făcea să constat că neîncrederea mea e îndreptăţită. Multe erau faptele care îi răpeau tânărului ţinuta morală şi îl făceau să caute uitarea şi să se arunce în viaţa spre care firea lui robustă, într-un anumit fel dubios, şi sinistru senzuală îl împinsese întotdeauna. Defăimarea lui în societate, atunci când cu voluntarii, cearta cu Ottilie, conflictul interior şi probabil şi exterior în care, din cauza acestei certe, intrase cu tatăl său şi deci cu sine însuşi – înşir toate acestea nu ca să scuz viaţa desfrânată pe care o ducea, aşa cum şuşoteau toţi, ci numai ca să dau o explicaţie. Auzeam despre toate astea din multe părţi, între altele de la fiica lui Schiller, Karoline, şi de la fratele ei, Ernst, în legătură cu plângeri împotriva lui August din

pricina firii lui din ce în ce mai nesuferite, pornite pe scandaluri şi pe grosolănii. Se spunea că bea fără măsură şi că într-o noapte, beat fiind, s-a luat la bătaie nu ştiu cu cine, s-a făcut de ruşine şi a fost dus la poliţie şi ţinut în stare de arest; numai datorită numelui lui treaba asta s-a muşamalizat. Că umbla cu femei, pe care nu le pot numi decât muieruşte, tot oraşul ştia. Pavilionul de la Ackerwand pe care domnul consilier intim i-l dăduse ca să-şi ţină acolo colecţia de minerale şi de fosile (August era şi el un colecţionar pasionat, la fel ca tatăl lui) îi servea adeseori, se pare, de adăpost pentru rătăcirile lui. Se ştia că are legături de dragoste cu soţia unui husar şi că acesta închide ochii, fiindcă nevastă-sa aduce cadouri acasă. Era o prăjină, lungă şi ciolănoasă, dar destul de frumuşică, şi lumea râdea de nişte cuvinte pe care i le-ar fi spus August, şi anume că e lumina vieţii lui, cuvinte pe care ea, din vanitate, le răspândea în toate părţile. Mai râdea lumea şi de alte întâmplări, scandaloase, dar şi amuzante. Cică odată bătrânul Goethe i-ar fi întâlnit pe cei doi seara în grădină şi le-ar fi spus doar atâta: „Nu vă deranjaţi, copii!” şi a luat-o prin altă parte. Nu garantez că e chiar aşa, dar s-ar putea să fie, fiindcă asta se potriveşte foarte bine cu bunăvoinţa morală – ca să nu zic mai mult – a renumitului nostru scriitor, atitudine pe care mulţi i-o reproşează, dar pe care eu mă feresc s-o judec.

Doar atâta daţi-mi voie, vă rog, să încerc să explic, un lucru la care m-am gândit de multe ori –

de altfel nu cu conştiinţa prea împăcată, ci mai degrabă cu îndoială şi întrebându-mă dacă se cade ca eu sau altcineva să nutrească asemenea gânduri. Vreau să spun: aveam impresia despre anumite însuşiri, care la fiu se înfăţişează sub un aspect nefericit şi distrugător, că există şi la tatăl lui, deşi cu greu observi că sunt aceleaşi şi deşi veneraţia şi admiraţia ar putea să te facă să nu accepţi asemenea păreri. În cazul tatălui, ele se menţin într-un echilibru plăcut, fructuos şi amabil, şi lumea le întâmpină cu bucurie, pe când la fiu se manifestă în chip grosolan, nespiritual şi dăunător, şi din punct de vedere moral îţi par respingătoare şi ruşinoase. Luaţi de exemplu o operă atât de minunată şi de fermecătoare, fermecătoare chiar din punct de vedere moral, cum este romanul *Afinităţile elective.* Această lucrare, care tratează adulterul cu genialitate şi cu o mare fineţe, a fost taxată ca imorală de către burghezime, dar bineînţeles că orice om cu mentalitate clasică respinge acest reproş grosolan şi bigot şi dă din umeri cu dispreţ. Şi totuşi, scumpă doamnă, chestiunea nu e chiar atât de simplă. Cine ar putea, cu mâna pe inimă, să tăgăduiască că în această operă măreaţă există totuşi un element problematic în ce priveşte morala şi chiar – iertaţi-mi cuvântul! – ipocrit, un îngrijorător joc de-a v-aţi ascunselea cu căsătoria, o concesie dezmăţată şi fatalistă făcută misticii naturii… Chiar moartea, vedeţi – ea, care trebuie considerată ca mijlocul prin care natura morală caută să-şi salveze

libertatea –, chiar moartea însăşi nu este oare de fapt simţită şi înfăţişată acolo ca un sprijin şi ca ultimul dulce refugiu al poftei senzuale? Ah, ştiu cât de absurd şi cât de infam poate să pară faptul de-a vedea în desfrânarea şi în libertinajul lui August un rezultat, într-o altă formă, neplăcută şi supărătoare, al însuşirilor care au dat naştere unui dar făcut omenirii întregi, aşa cum este romanul acela. Am mai vorbit de anumite obiecţii ale conştiinţei, de care e legată uneori cercetarea critică a adevărului şi care ridică întrebarea dacă adevărul este ceva ce merită osteneală, dacă este menită cunoaşterea noastră să-l obţină şi dacă nu există cumva adevăruri interzise.

Ottilie era prea tare mişcată şi prea tulburată de ştirile privitoare la felul de viaţă al domnului von Goethe ca să mă facă să cred că într-adevăr nu-i pasă de persoana dumisale. Ura ei împotriva soţiei husarului era făţişă – o ură căreia i s-ar fi putut da un nume mai potrivit. Sentimentele unei femei cinstite faţă de asemenea creaturi, cărora bărbatul iubit le acordă o atenţie senzuală şi care în raport cu femeia cinstită se bucură de un avantaj josnic, dar practic, sunt, desigur, un abis. Dispreţul şi dezgustul o fac, fireşte, să-şi desconsidere rivala infamă şi s-o situeze sub nivelul propriei demnităţi; dar acea cumplit de ciudată formă a invidiei numită gelozie se iveşte şi, înălţând-o fără voia ei pe rivală la acelaşi nivel cu dânsa, o transformă într-o egală vrednică de ură – datorită faptului că amândouă sunt femei. E,

de asemenea, de presupus că imoralitatea bărbatului, cu tot dezgustul pe care-l inspiră, exercită totuşi o adâncă şi teribilă putere de atracţie asupra unui astfel de suflet, atracţie care poate trezi din nou o dragoste aproape stinsă, şi, cum la o fire nobilă orice simţire capătă nobleţe, dragostea aceasta capătă caracterul unei jertfiri, al dorinţei ca, datorită devotamentului ei, să-l readucă pe bărbat la ce are mai bun în conştiinţa lui.

Cu un cuvânt, nu eram deloc sigură că prietena mea nu va întâmpina favorabil o încercare de apropiere din partea lui August şi că acesta nu va trebui să facă mai curând sau mai târziu un asemenea pas, silit de înalta voinţă care stătea în spatele voinţei lui şi faţă de care el, prin ruperea prieteniei cu Ottilie, se revoltase în chip zadarnic. Aşteptările mele, temerile mele s-au înfăptuit. Anul trecut în iunie – mi-aduc aminte de seara aceea, parcă ar fi fost ieri – eram la Curte în galeria oglinzilor, eu şi Ottilie, prietena noastră domnişoara Karoline von Harstall şi un domn von Gross, când, deodată, August, care de ceva timp ne dădea târcoale, s-a apropiat de grupul nostru şi s-a amestecat şi el în vorbă. La început nu s-a adresat nici uneia dintre noi în particular, pe urmă – a fost atunci un moment de încordare în care toţi a trebuit să dăm dovadă de multă stăpânire de sine –, pe urmă, brusc, a întrebat-o ceva pe Ottilie şi a continuat să discute cu dânsa. Conversaţia s-a desfăşurat pe un ton monden, despre război şi

despre pace, despre listele morţilor, despre confesiunile tatălui său, despre balul dat de prusaci, unde fusese un cotilion minunat. August îşi ridica tot timpul ochii la cer, atitudine care nu se potrivea cu indiferenţa formală a vorbelor rostite atât de el, cât şi de noi, iar la despărţire, când i-am făcut reverenţa de plecare (noi de mult am fi vrut să plecăm), a ridicat iar ochii la cer şi chiar cu insistenţă.

„Ai văzut cum îşi tot ridica ochii în sus?” am întrebat-o pe Ottilie când am ajuns pe scară. „Da, am văzut, mi-a răspuns ea, şi asta m-a cam îngrijorat. Crede-mă, Adele, că nu vreau deloc să-l văd întorcându-se la dragostea de altă dată; prefer vechiului chin o indiferenţă cu care mă împac foarte bine”. Aşa a spus. Dar gheaţa se rupsese, discordia publică se sfârşise. Domnul von Goethe a căutat să se apropie şi mai mult, la teatru şi în societate; şi cu toate că Ottilie se ferea să rămână singură cu dânsul, aşa cum voia August, ea mi-a mărturisit că privirile lui, care îi aduceau aminte de vremurile de odinioară, o mişcau în chip deosebit şi că, văzând expresia de nemărginită nefericire cu care se uita la ea, vechiul sentiment de vinovăţie faţă de el se trezea din nou în inima sa. Dar când i-am vorbit despre teama mea, despre nenorocirea pe care prevedeam că o va aduce reluarea relaţiilor cu acest om violent şi distructiv, cu care nu se poate lega o prietenie, pentru că va cere întotdeauna mai mult decât ar vrea ea să dea, dacă ar fi să mă iau numai după

spusele ei, Ottilie, mi-a răspuns: „Fii pe pace, draga mea, sunt liberă şi voi rămâne aşa pe veci. Uite, mi-a dat o carte – *Minunata călătorie în jurul lumii în trei săptămâni,* de Pinto – şi încă n-am deschis-o. Dacă mi-ar fi dat-o Ferdinand, fii sigură că aş fi ştiut-o pe de rost”. Era drept ce spunea. Că nu-l iubea, asta credeam. Şi totuşi, era oare asta o consolare, o certitudine? Vedeam că e fascinată de August şi de gândul de-a fi a lui, ca pasărea de şarpe. Mă apuca nebunia când mă gândeam că ar putea deveni soţia lui, dar la ce altceva puteau să ducă toate acestea? Erau lucruri care îmi sfâşiau inima, lucruri de neînţeles. Convingerea mea că nenorocitul acesta are să-i distrugă viaţa mai că era să fie confirmată cu anticipaţie, fiindcă astă-toamnă prietena mea s-a îmbolnăvit grav, probabil în urma frământărilor sufleteşti. A zăcut de gălbinare trei săptămâni, cu o căldare de catran sub pat – se pare că, dacă te uiţi la catran, îţi trece mai repede. Dar când, după ce s-a vindecat, s-a întâlnit iar cu el în lume, August parcă nici n-ar fi observat că ea a lipsit atâta vreme. N-a pomenit un cuvânt despre asta.

Ottilie s-a supărat foarte tare, i s-a întors boala şi iar a trebuit să stea o săptămână şi să se uite la catran. „Aş fi renunţat şi la cer pentru el, spunea ea plângând la pieptul meu, şi el m-a înşelat!” Şi ce credeţi că s-a întâmplat? Peste două săptămâni, a venit sărmana la mine, palidă ca o moartă, şi mi-a povestit, uitându-se ţintă în gol, că August i-a vorbit despre viitoarea ei căsătorie cu

dânsul, foarte calm, ca despre un lucru bine stabilit! Ce părere aveţi? Se poate închipui ceva mai groaznic? Nu-i făcuse niciodată nicio declaraţie, nu-i spusese că o iubeşte şi nu se poate afirma că *vorbise* cu ea vreodată despre căsătorie; cel mult făcuse vagi aluzii, în treacăt, înfiorător de in treacăt. „Şi tu ce-ai zis? am strigat eu. Te conjur, Tillemuse, dragostea mea, spune, ce-ai răspuns?” Mi-a mărturisit că n-a putut scoate niciun cuvânt.

Vă închipuiţi cum m-am revoltat împotriva sinistrei neobrăzări a fatalităţii! mai exista însă un bastion în calea acestei fatalităţi: femeia a cărei existenţă ar fi însemnat o piedică serioasă în clipa în care domnul von Goethe, aşa cum se cuvenea, i-ar fi cerut-o pe Ottilie mamei sau bunicii ei – persoana aceasta era doamna consilier intim, Christiane, fosta domnişoară Vulpius. Şi iată că în iunie, anul acesta, a murit. A căzut, aşadar, bastionul şi obstacolul acesta, ba chiar mai mult decât atâta: cu moartea ei, situaţia a devenit, în chip ameninţător, şi mai acută, fiindcă August trebuia acum să aducă neapărat în casa părintească o nouă stăpână. Din cauza doliului şi din cauza sezonului mort, în timpul verii s-a întâlnit mai rar cu Ottilie. În vremea asta s-a mai ivit o întâmplare, despre care nu pot să vă dau informaţii mai precise, fiindcă e înconjurată de mister, un mister totodată vesel şi întristător, dar a cărui fatală importanţă nu poate fi pusă la îndoială. La începutul lui august, Ottilie s-a întâlnit

pe Ackerwand cu domnul consilier intim, marele poet al Germaniei. Repet: cu privire la felul cum a decurs această întâlnire trebuie să vă rămân datoare cu informaţiile, deoarece nu am absolut niciuna. Cu un ton glumeţ, care în fond nu e deloc vesel, Ottilie refuză să mi le dea. Îi face plăcere să învăluie această întâmplare într-un soi de taină de-o maliţioasă solemnitate. „Goethe, îmi răspunde ea zâmbind când stărui cu întrebările, nu dă amănunte despre convorbirea lui cu împăratul Napoleon şi ascunde de lume şi chiar de prieteni amintirea acestei convorbiri, ca pe o comoară păzită cu străşnicie. Iartă-mă Adele dacă îl iau ca model şi nu-ţi spun decât atâta – că a fost fermecător cu mine”.

A fost fermecător cu ea – atâta vă pot spune şi eu, scumpă doamnă. Şi cu aceasta îmi închei povestirea care, după cum vedeţi, e dintre acelea care fac plăcere şi se isprăvesc cu o logodnă sau cu speranţa unei apropiate logodne. Dacă nu se întâmplă vreo minune şi dacă nu se pune cerul împotrivă, atunci Curtea şi oraşul pot să se aştepte ca evenimentul să se producă pe la Crăciun, în orice caz – sigur de

Anul Nou.

Capitolul al Şaselea

Povestirea domnişoarei Schopenhauer a fost redată aici fără întrerupere. În realitate însă, şuvoiul de vorbe cu accent saxon al gurii sale mari şi dibace la vorbă a fost întrerupt de două ori, pe la mijloc şi către sfârşit, şi prima, şi a doua oară

de către Mager; chelnerul a apărut de două ori în *parlour-room,* ca să anunţe câte ceva, cerându-şi mii de scuze şi arătându-se foarte necăjit de datoria pe care trebuie s-o îndeplinească.

Prima oară a anunţat că a venit camerista doamnei consilier intim Ridel.

— Mesagera se află jos în vestibul, zise el, şi întreabă în chip stăruitor ce face doamna consilier aulic şi cât mai stă aici, deoarece toată lumea de pe Esplanadă, unde prânzul se răceşte, e foarte îngrijorată, neştiind ce s-a întâmplat cu domnia sa.

Zadarnic a încercat Mager s-o facă a înţelege că plecarea ilustrei musafire a Hotelului *L'Éléphant* spre sora dumisale întârzie din cauză că au sosit vizite importante, pe care el, Mager, nu se încumetă să le tulbure. Camerista, după ce a aşteptat puţin, l-a silit totuşi să facă acest pas şi a insistat ca prezenţa ei aici să fie numaidecât anunţată, deoarece are ordin strict s-o ia pe doamna consilier aulic şi s-o conducă acasă, unde nelinişte a şi foamea sunt de pe acum la fel de mari.

Charlotte se înroşise şi se ridicase cu o expresie a feţei şi cu un gest care păreau să spună în chip hotărât: „Da, e de neiertat. Cât o fi ceasul? Trebuie să plec! De data asta trebuie să încheiem discuţia!" În chip surprinzător, după acest elan, se aşează la loc şi rosti tocmai contrariul celor aşteptate:

— Bun, Mager, ştiu că nu vrei să mă deranjezi încă o dată. Spune-i cameristei să mai aibă

răbdare sau să plece – chiar aşa, mai bine să plece, şi să îi comunice doamnei consilier să nu mă aştepte cu masa, că am să vin de îndată ce treburile au să-mi permită, şi că nu-i niciun motiv să fie îngrijorată din pricina mea. Cum e şi firesc, familia e neliniştită, cine n-ar fi neliniştit, şi eu sunt, fiindcă nici nu mai ştiu cât e ceasul şi nu mi-am închipuit că are să se întâmple aşa. Dar, în sfârşit, asta e situaţia, acuma, când nu mai sunt o persoană particulară, am altceva mai deosebit de făcut decât să nu întârzii la masă. Fata să dea de veste acasă că mi s-a făcut portretul, că pe urmă am discutat lucruri importante cu domnul Riemer şi acuma mai am de ascultat povestirea domnişoarei şi nu pot să plec aşa, la mijlocul ei. Să comunice asta şi să nu uite mai ales să spună că e ceva foarte important şi că şi eu sunt neliniştită, dar a trebuit să mă adaptez împrejurărilor şi-i rog şi pe ei să facă la fel.

— Prea bine, vă mulţumesc, răspunse Mager, împăcat şi plin de înţelegere.

Apoi părăsise salonul, iar domnişoara Schopenhauer, cu gura odihnită, îşi reluase povestirea cam de-acolo de unde fetele îl găsesc pe Ferdinand în parc şi, purtate de aripile entuziasmului, se întorc repede în oraş.

A doua oară, chelnerul a bătut când povestirea ajunsese la soţia husarului şi la *Alinităţile elective.* Bătu mai tare decât întâia oară şi intră cu o figură care arăta că de data asta se crede îndreptăţit să le întrerupă şi niciun scrupul

şi nicio îndoială nu-l mai stânjenesc. Stăpân pe situaţie, anunţă:

— Domnul consilier cameral von Goethe.

La auzul acestui nume, fu rândul Adelei să sară de pe sofa, dar Charlotte continuă să şadă – nu fiindcă era indiferentă, ci mai degrabă fiindcă simţise că deodată o părăsesc puterile.

— *Lupus in fabula!* exclamă domnişoara Schopenhauer. Doamne, ce-i de făcut? Mager, nu vreau să mă întâlnesc cu domnul consilier! Aranjează cum ştii! Trebuie să mă faci să ies de aici cum te-i pricepe, fără să mă observe! Mă bizui pe dumneata!

— Nicio grijă, domnişoară, răspunsese Mager, nicio grijă! Întâmplător, m-am gândit că veţi dori acest lucru, deoarece cunosc cât de delicate sunt raporturile în buna societate şi ştiu că niciodată nu se poate şti. I-am comunicat domnului consilier cameral că doamna consilier aulic e pentru moment ocupată şi l-am rugat să intre puţin la bufet. Vrea să ia un păhărel de maderă, dar eu i-am lăsat toată sticla la dispoziţie. Sunt deci în situaţia de-a spune doamnelor că pot să-şi termine conversaţia, şi după aceea îi voi cere domnişoarei îngăduinţa de-a o conduce, neobservată de nimeni, prin vestibul, înainte de a-l anunţa pe domnul consilier cameral că doamna consilier aulic îl poate primi.

Doamnele îl lăudaseră pe Mager pentru acest aranjament, şi el plecase. Adele spusese apoi:

— Scumpă doamnă, îmi dau seama de

importanţa acestei clipe. Fiul a sosit – asta înseamnă un mesaj din partea tatălui. A aflat şi el de prezenţa dumneavoastră aici, prezenţă care îl priveşte în mod deosebit; şi cum ar fi putut să fie altfel, când vizita dumneavoastră a produs senzaţie şi când Fama Weimarului e o zeiţă foarte sprintenă? El trimite după dumneavoastră, se prezintă în persoana vlăstarului său – sunt adânc mişcată, sunt zguduită şi fără asta de lucrurile pe care mi-am îngăduit să vi le înfăţişez, abia pot să-mi stăpânesc lacrimile. Această vizită este incomparabil mai importantă şi mai urgentă decât a mea, aşa încât nici nu mai pot gândi – considerând poate că deocamdată consilierul cameral e ocupat cu madeira –, nici nu mă mai pot gândi să vă rog să ascultaţi până la sfârşit ce voiam să vă povestesc, înainte de-a lua cunoştinţă de vestea adusă de el. Nici prin gând nu-mi trece, stimată doamnă, şi vreau chiar să dovedesc prin dispariţia mea…

— Rămâi, copila mea, spusese atunci Charlotte cu hotărâre, şi te rog ia loc din nou! Un roşu-pastelat acoperise obrajii bătrânei doamne, în timp ce ochii albaştri şi blajini îi scânteiau febril, ea stând dreaptă pe sofa şi rămânând extraordinar de stăpânită şi de calmă. Domnul care s-a anunţat, continuă ea, poate să mai aştepte puţin. Mă ocup de el tocmai în timp ce te ascult pe dumneata şi sunt, de altminteri, obişnuită să fiu ordonată şi consecventă în treburile mele. Te rog, continuă! Vorbeai de un fiu

care moşteneşte calităţile tatălui său şi despre un echilibru plăcut…

— Exact! îşi amintise domnişoara Schopenhauer şi se aşezase repede. Luaţi de exemplu o operă atât de minunată cum este romanul…

Şi într-un tempo sporit, în cadenţă curgătoare şi cu o nemaipomenită elocvenţă, Adelmuse îşi dusese până la sfârşit povestirea, şi după ultimul cuvânt nu se opri decât o clipă ca să respire. Apoi continuă, aproape fără pauză, doar schimbând puţin tonul:

— Acestea sunt lucrurile pe care am vrut neapărat să vi le înfăţişez, scumpă doamnă, imediat ce-am aflat de sosirea dumneavoastră. Dorinţa de-a face asta a fost una cu dorinţa de-a vă vedea, de-a vă aduce omagiile mele, şi din pricina asta m-am făcut vinovată faţă de Line Egloffstein, ascunzându-i intenţiile mele şi excluzând-o de la această vizită. Scumpă, venerată doamnă! Minunea despre care vorbeam sper ca dumneavoastră să vă izbutească s-o faceţi. Dacă cerul, aşa cum am spus, va interveni în ultimul moment ca să împiedice o legătură a cărei absurditate şi primejdie îmi apasă sufletul – m-am gândit că el se va sluji de Domnia voastră în acest scop şi că de-aceea poate v-a şi adus aici. Peste câteva clipe îl veţi vedea pe fiu, peste câteva ceasuri, aşa cum presupun, îl veţi vedea pe marele lui tată. Puteţi exercita o influenţă, puteţi să preveniţi o primejdie, chiar trebuie să faceţi asta!

Aţi putea să fiţi mama lui August – nu sunteţi, deoarece celebra istorie a vieţii dumneavoastră a decurs altfel, deoarece dumneavoastră aţi vrut să fie altfel şi aţi îndrumat-o pe altă cale. Raţiunea pură, simţul dumneavoastră sacru şi ferm pentru tot ce-i just şi adecvat, cu care aţi înfăptuit aceasta – întrebuinţaţi-le şi acum, şi porniţi la luptă! Salvaţi-o pe Ottilie! Ar putea să fie fiica dumneavoastră, parcă ar fi chiar, şi tocmai de aceea este ameninţată acum de o primejdie în faţa căreia dumneavoastră înşivă, pe vremuri, v-aţi împotrivit cu atâta chibzuinţă. Fiţi mama unei fiinţe care e imaginea dumneavoastră din tinereţe – pentru că asta este ea şi de-aceea e iubită de un fiu şi printr-un fiu. Ocrotiţi-o pe Ottilie, întemeindu-vă pe ceea ce aţi fost cândva pentru acest tată, n-o lăsaţi să fie jertfa unei fascinaţii care pe mine mă înspăimântă atât de tare! Bărbatul urmat cu înţelepciune de dumneavoastră nu mai este, femeia care a fost mama lui August nu mai este nici ea. Sunteţi singură cu tatăl, cu acela care ar putea să fie fiul dumneavoastră şi cu fiinţa dulce care vă seamănă ca o fiică. Vorbele dumneavoastră sunt ca vorbele unei mame – rostiţi-le şi combateţi vorbele false şi fatale! Vă rog, vă conjur să faceţi asta…

— Draga mea! spuse Charlotte. Ce-mi ceri dumneata? Cum vrei să mă amestec eu în toată treaba asta? În timp ce ascultam cu sentimente şovăitoare, dar totodată cu cel mai mare interes povestirea dumitale, nu mă gândeam că de

această povestire e legată o asemenea încredere, ca să nu zic o asemenea intenţie. Sunt foarte încurcată – nu atâta din cauza rugăminţii pe care mi-o faci, cât din cauza felului cum o motivezi. Mă amesteci în nişte relaţii care… Vrei ca eu, femeie bătrână, să mă întorc la o imagine a mea însemi… Eşti, după cât înţeleg, de părere că odată cu moartea doamnei consilier relaţiile mele cu marele om pe care nu l-am văzut o viaţă întreagă s-au schimbat – în sensul că aş avea acum drepturi materne asupra fiului său… Mărturiseşte că ai această concepţie absurdă şi înspăimântătoare! Ar putea crede cineva că eu am venit aici ca să… Probabil că te-am înţeles greşit. Scuză-mă! Sunt obosită de impresiile şi de încordarea zilei de azi şi, după cum ştii, mă mai aşteaptă şi altele. Cu bine, copila mea, şi mulţumesc pentru deosebit de plăcuta dumitale comunicativitate. Faptul că-ţi spun acum să pleci nu înseamnă un refuz din partea mea, te rog să mă crezi. Atenţia cu care te-am ascultat poate fi o chezăşie că nu te-ai adresat unei fiinţe nepăsătoare. Poate că voi avea ocazia să dau un sfat, să ajut cu ceva… Înţelegi însă că, până nu cunosc mesajul pe care îl aştept, nu pot să ştiu dacă voi fi pusă în situaţia de a-ţi aduce un serviciu…

Fără să se ridice, zâmbind binevoitor, îi întinse mâna Adelei; aceasta sărise în picioare ca să-şi facă reverenţa, după moda Curţii. Capul bătrânei tremura deasupra creştetului fetei, care, tot atât de emoţionată ca ea, îi sărută cu veneraţie

mâna. Apoi domnişoara Schopenhauer ieşi din încăpere. Charlotte, cu capul plecat, rămase câteva minute singură în camera de primire, în acelaşi loc, pe sofa, până când Mager intră şi repetă:

— Domnul consilier cameral von Goethe.

August intră, îndreptându-şi către Charlotte ochii negri, apropiaţi de baza nasului, strălucitori de curiozitate, dar totodată afişând un zâmbet sfios. Şi ea îl privi cu o insistenţă pe care încerca s-o tempereze cu un zâmbet. Inima îi bătea să îi sară din piept – faptul acesta, împreună cu fierbinţeala obrajilor, datorată, poate, unei prea mari oboseli, era fără îndoială ridicol, dar totodată poate şi încântător pentru un observator mai afabil. Cu siguranţă că o şcolăriţă de şaizeci şi trei de ani, ca ea, nu mai exista. August avea douăzeci şi şapte – cu patru ani mai mult decât cel de odinioară – şi bătrâna doamnă avea impresia nelămurită că de la vara aceea de-atunci nu trecuseră decât cei patru ani cu care tânărul de-aici era mai mare decât Goethe de pe vremuri. Ridicol iarăşi – fiindcă trecuseră patruzeci şi patru. Un timp enorm, o viaţă întreagă, o viaţă lungă, uniformă, şi totuşi atât de agitată şi de bogată – bogată, adică bogată în copii, cu unsprezece sarcini obositoare, unsprezece leuzii şi unsprezece alăptări, dintre care două rămăseseră fără folos, fiindcă a trebuit ca pruncii, prea gingaşi, să fie daţi înapoi ţărânei. La asta se adăuga viaţa din ultimii şaisprezece ani, de când a

rămas văduvă şi matroană, veştejindu-se cu demnitate, singură, fără soţul ei şi tatăl atâtor copii, care i-o luase înainte şi plecase în moarte, lăsând gol locul de lângă ea – o viaţă, acum, a răgazului, care nu mai era solicitată de treburi şi de naşteri, de un prezent mai puternic decât trecutul, de o realitate care înăbuşea şi gândul la ceea ce ar fi putut să fie, astfel încât acum era mult mai mult loc şi mai multă forţă stimulantă a închipuirii decât pe vremea naşterilor, pentru amintiri, pentru toţi acei neîmpliniţi, „dacă totuşi” ai vieţii, pentru conştiinţa celeilalte demnităţi a ei, a celei extrabur-gheze, spirituale, a demnităţii care nu era nici cotidiană, nici maternă, ci era legendă şi căpătase în mintea oamenilor un rol tot mai mare cu cât trecuse timpul…

Ah, vremea – şi noi, copiii ei! Ne-am veştejit înăuntrul vremii şi am coborât, dar viaţa şi tinereţea au rămas mereu sus, deasupra, şi viaţa a fost mereu tânără, şi tinereţea a fost cu noi şi lângă noi cei ofiliţi; am mers împreună cu ea în aceeaşi vreme, care mai era încă vremea noastră şi deja vremea ei, am mai putut s-o privim, să-i sărutăm fruntea netedă, ei, care e imaginea tinereţii noastre, născută din noi… Cel care se afla în faţa bătrânei doamne nu era născut din ea, dar ar fi putut să fie, iată ceva la care se putea gândi în voie, acum, când dispăruseră orice piedici, acum, când nu era gol numai locul de lângă ea, ci şi locul de lângă tatăl lui August, tânărul de odinioară. Se uita la el cu atenţie, la el, creaţia

celeilalte, cercetându-l critic, dezaprobator, măsurându-l din ochi, şi se întreba dacă ea nu l-ar fi făcut mai bine. Oricum, domnişoara Vulpius lucrase şi ea binişor. Era falnic, puteai spune că era chiar frumos. O fi semănând cu Christiane? Charlotte n-o văzuse niciodată pe amantă. Poate că tendinţa de îngrăşare venea de la ea – era prea gras pentru vârsta lui, deşi înălţimea compensa destul de bine cusurul acesta. Tatăl său fusese mai zvelt pe vremea ei – vremea aceea dispărută astăzi, care îşi fasona şi îşi costuma altfel copiii, mai decent, cu părul răsucit în rulouri şi pudrat, împletit, într-o coadă scurtă la ceafă şi legat cu o panglică, şi totodată mai liber, cu gâtul gol ieşind nestingherit din gulerul brodat al cămăşii – pe când la tânărul din faţa ei părul în bucle brune şi zburlite, nepudrat, în stare naturală, conform modei de după revoluţie, îi acoperea fruntea până la jumătate, şi pe la tâmple se lăsa în jos, sub formă de favoriţi, pierzându-se în gulerul înalt al cămăşii, în care barba gingaşă şi tinerească se ascundea cu o solemnitate aproape ridicolă. Un aer cu adevărat mai solemn şi mai aşezat îi dădea tânărului cravata înaltă, care umplea deschizătura gulerului. Redingota cafenie, larg deschisă la gât, după cum era moda, cu mânecile umflate la umeri – una era înfăşurată cu crep de doliu – strângea corect trupul puţin cam prea plin. Elegant, cu coatele ridicate, August îşi ţinea în mână jobenul, cu calota în jos. Şi totuşi, ceva contrasta cu această ţinută impecabilă, departe de orice

imagine fantastică, şi te făcea parcă s-o uiţi, ceva nu tocmai potrivit, nu cu totul ireproşabil din punct de vedere burghez, deşi ceva foarte frumos; acel ceva erau ochii, galeşi şi melancolici şi aproape că ai fi putut spune învăluiţi într-o nepermis de umedă strălucire. Erau ochii zeului Amor, care îi înmânase nişte versuri de felicitare ducesei de ziua ei, împotriva oricăror convenienţe, erau ochii unui copil al iubirii…

Negrul de funingine, moştenit aidoma, al acestor ochi puţin cam necuviincioşi şi aşezarea lor aproape de baza nasului au fost – în cursul celor câteva secunde în care tânărul a intrat, s-a înclinat şi s-a apropiat de ea – ceea ce a făcut-o să observe asemănarea dintre August şi tatăl lui. Era o asemănare recunoscută de toţi şi frapantă, dar greu de constatat în detalii: doamna consilier nu recunoştea nici fruntea mai îngustă, nici nasul mai puţin avântat, nici gura mai mică şi mai feminină; era o asemănare purtată cu sfială, cam tristă, din cauză că se ştia inferioară şi parcă cerând scuze că există, dar care nu se dezminţea totuşi în ţinuta corpului, în umerii teşiţi, în pieptul ieşit în afară, fie că ăsta era rezultatul unei imitaţii, fie că era ceva înnăscut. Charlotte era profund mişcată. Încercarea, deviată şi fără rezultatele aşteptate, a vieţii, încercare pe care o vedea în faţa ei, de-a repeta şi de a se situa din nou în cursul superior al vremii, în prezent – această încercare evocatoare de amintiri, care captiva doar prin faptul că semăna cu cel de odinioară numai în ce priveşte

tinereţea existentă în prezent, o emoţi-onă pe bătrână atât de tare, încât, în timp ce fiul lui Christiane se apleca asupra mâinii sale – răspândind un miros de vin şi de colonie – răsuflarea ei se preschimbă o clipă într-un sughiţ de plâns, repede înăbuşit.

Totodată îşi aduse aminte că tinereţea, în înfăţişarea ei actuală, face parte din nobilime.

— Domnule von Goethe, zise ea, fiţi bine venit! Preţuiesc atenţia dumneavoastră şi mă bucur că atât de repede după sosirea mea la Weimar pot să fac cunoştinţă cu fiul unui drag prieten din tinereţe.

— Vă mulţumesc pentru buna primire, replică el, şi o clipă dinţii mici, albi şi sănătoşi se iviră într-un surâs convenţional. Vin din partea tatălui meu. A primit cu plăcere biletul dumneavoastră şi a preferat ca, în loc să vă răspundă epistolar, să vă spună prin mine, doamnă consilier aulic, bine aţi venit într-un oraş unde prezenţa dumneavoastră va produce fără îndoială o mare înviorare.

Cu toată emoţia şi starea de agitaţie, ea râse totuşi.

— O, asta înseamnă să aştepte prea mult de la o femeie bătrână şi obosită! Şi ce mai face veneratul nostru consilier intim? adăugă ea şi arătă cu mâna spre unul dintre jilţurile pe care şezuseră ea şi Riemer.

August se apropie şi se aşeză ceremonios în faţa ei.

— Mulţumesc de întrebare, spuse tânărul.

Destul de bine. Putem să fim mulţumiţi. În general e bine. Motive de îngrijorare sau, mai bine zis, motive de precauţie se ivesc mereu. Labilitatea şi predispoziţia la boală nu pot fi neglijate şi o viaţă fără excese e mereu recomandabilă. Îmi îngădui şi eu să întreb cum a călătorit doamna consilier aulic. Nu s-a întâmplat nimic pe drum? Şi aici sunteţi mulţumită de locuinţă? Tatăl meu va afla asta cu plăcere. Am auzit că aţi venit s-o vedeţi pe sora dumneavoastră, doamna consilier cameral intim Ridel. Vizita aceasta va aduce o satisfacţie adânc simţită într-o familie pe care superiorii o preţuiesc, iar subalternii în unanimitate o stimează. Mă mândresc cu faptul că întreţin cu domnul consilier Ridel – atât în ce priveşte slujba, cât şi personal – relaţii de înţelegere deplină.

Charlotte se gândea că expresiile lui erau bine cântărite şi nenaturale. Cuvintele „marea înviorare” fuseseră cam ciudate; „satisfacţie adânc simţită” şi „relaţiile de înţelegere deplină” erau şi ele cam ridicole. Acestea şi altele la fel le-ar fi putut rosti Riemer, în gura tânărului sunau însă mult mai straniu, chiar excentric, prin pedanteria lor. Charlotte simţi de îndată că acesta e un fel premeditat de-a se exprima – probabil fără ca vorbitorul să-şi dea seama că e afectat; în orice caz, August nu observase tresărirea involuntară a feţei ei, fiindcă n-o pricepea şi nu bănuia care este cauza. Totodată, doamna consilier nu se putea opri să nu compare solemnitatea şi rigiditatea vorbelor tânărului cu ceea ce ştia despre viaţa lui, cu cele

aflate din gura mare şi umedă pe care o ascultase vorbind adineauri. Se gândea la înclinarea lui spre băutură, la soţia husarului, se gândea că fusese odată dus la poliţie, că Riemer fugise din pricina grosolăniei lui; trebuia, de asemenea, să cugete la situaţia lui în societate, precară şi numai artificial asigurată, de când cu chestiunea voluntarilor, la reproşul de laşitate şi de necavalerism, reproş înăbuşit, dar ale cărui ponoase le purta mereu; şi înainte de toate se gândea la iubirea lui tulbure faţă de Ottilie, „mica persoană”, delicata blondină, o iubire care acum, prin felul lui deosebit de-a se exprima, nu i se mai părea întemeiată pe contraste, ci era – socotea ea – în legătură, îndepărtată, dar directă, tocmai cu acest fel de a se exprima, cu care se potrivea bine. În acelaşi timp însă, iubirea aceasta era în legătură şi cu ea, cu bătrâna Charlotte, cu întreaga ei individualitate, mai cuprinzătoare şi mai generală, şi aceasta într-un fel foarte emoţionant, care complica situaţia în asemenea chip, încât caracterul fiului şi caracterul îndrăgostitului se amestecau, fiul rămânând totuşi fiu într-o mare măsură, în sensul că se purta la fel ca tatăl lui. „O, Doamne!” îşi spuse Charlotte. În această exclamaţie rugătoare ea îşi exprima lăuntric emoţia şi tandreţea compătimitoare pe care i le stârnea prezenţa tânărului, emoţie şi tandreţe în care cuprindea şi ridicolul felului lui de-a vorbi.

Îşi aducea, de altfel, aminte şi de însărcinarea care-i fusese dată, de rugămintea care-i fusese

făcută de-a interveni pe cât posibil în anumite relaţii, de-a împiedica un anumit mers al lucrurilor – fie că ar convinge-o pe „mica persoană” să se îndepărteze de August, fie că l-ar convinge pe acesta să se îndepărteze de „mica persoană”. La drept vorbind, doamna consilier nici nu se simţea în stare să facă asta şi nici nu-i plăcea; găsea că nu are niciun rost s-o vorbească pe „mica persoană” de rău ca s-o „salveze”, de vreme ce menirea acesteia era tocmai s-o înlăture pe soţia husarului şi alte înclinaţii, aşa că ea, bătrâna Charlotte, se simţea, în vederea acestui scop, solidară cu Ottilie.

— Îmi pare bine, domnule consilier, zise ea, că doi oameni atât de vrednici ca dumneavoastră şi cumnatul meu se apreciază unul pe altul. De altminteri, n-aud asta acum întâia oară. Epistolar (ea repetă, fără să vrea şi aproape ca şi cum ar fi vrut să-l ia peste picior, una dintre curiozităţile felului lui de-a vorbi), epistolar aflasem de la soră-mea. Daţi-mi voie să vă felicit cu ocazia asta pentru avansarea dobândită de curând în calitate de curtean şi de om de afaceri.

— Mulţumesc foarte mult.

— Acestea sunt favoruri binemeritate, continuă ea. Se vorbeşte în chip elogios de seriozitatea, de punctualitatea dumneavoastră în serviciul domnitorului şi al ţării. La vârsta dumneavoastră tânără, dacă-mi pot permite s-o spun, sunteţi împovărat cu o mulţime de treburi. Ştiu, de asemenea, că, pe lângă alte ocupaţii,

lucraţi în chip foarte lăudabil şi pe lângă tatăl dumneavoastră.

— Trebuie să ne bucurăm, replică el, că există încă posibilitatea de-a lucra pe lângă el. De când cu boala lui din 1801 şi cea din 1805, nu mai e deloc de la sine înţeles să spunem că e printre noi. Eram încă foarte tânăr şi prima, şi a doua oară, dar îmi aduc aminte de spaima care ne-a cuprins pe toţi. Prima oară, erizipelul l-a dus la un pas de mormânt. Era complicat cu o tuse cumplită, care nu-l lăsa să şadă în pat, fiindcă atunci când stătea culcat se sufoca. Dacă stătea în picioare, suporta mai bine tusea. De la asta a rămas multă vreme cu o mare slăbiciune nervoasă. După aceea, acum unsprezece ani, a avut o pleurezie, care ne-a făcut vreo câteva săptămâni să pierdem speranţa că va scăpa cu viaţă. L-a tratat doctorul Stark din Jena. După ce criza a trecut, convalescenţa a fost înceată şi şovăitoare şi a ţinut câteva luni.

Doctorul Stark a propus o călătorie în Italia. Tata însă a spus că la vârsta lui nu se mai poate hotărî să întreprindă aşa ceva. Avea atunci cincizeci şi şase de ani.

— Asta înseamnă să renunţi prea devreme.

— Aşa zic şi eu. Am impresia că a renunţat şi la Italia lui renană1, unde s-a simţit totuşi atât de bine acum doi ani şi acum un an. Aţi auzit de accidentul pe care l-a avut?

— Nu, nu! Dar ce i s-a întâmplat?

— O, nimic rău! Astă-vară, după moartea mamei…

— Dragă domnule consilier, îl întrerupse ea, speriată din nou, până acum – nu-mi dau nici eu singură seama de ce – am întârziat să vă exprim condoleanţele mele cele mai sincere pentru această pierdere grea şi de neînlocuit. Ca veche prietenă, iau parte din toată inima…

Tânărul îi aruncă o privire iute şi sfioasă din ochii lui întunecaţi şi galeşi, lăsându-şi-i apoi în jos şi murmurând:

— Mulţumesc, mulţumesc.

Păstrară apoi, în semn de doliu, câteva clipe de tăcere.

— Dar cel puţin, zise ea apoi, această grea lovitură n-a atins prea grav nepreţuita sănătate a scumpului nostru consilier intim…

— În ultimele zile ale bolii mamei, a fost şi el bolnav, răspunse August. Când veştile despre boala ei au devenit alarmante, s-a întors repede de la Jena, unde se dusese să lucreze, dar în ziua când ea a murit febra l-a silit să stea în pat. Mama a murit de nişte convulsii, sau în convulsii, o moarte foarte grea. Nici pe mine nu m-au lăsat să intru, şi când şi-a dat sufletul nu era nicio prietenă lângă dânsa! Şi soţia lui Riemer, şi soţii Engel, şi soţii Vulpius plecaseră. Era ceva imposibil de suportat. Au adus două infirmiere şi în braţele lor a murit. A fost ceva, dacă pot să spun, ca o naştere îngrozitor de grea, ca un avort sau ca naşterea unui

1 Se referă la regiunea dintre Rin şi Main, străbătută de Munţii Taunus, unde se

află oraşele Frankfurt şi Wiesbaden. (n.tr.)

copil mort. Aşa am avut impresia. Poate că aceste convulsii m-au făcut să văd lucrurile într-o asemenea lumină; fireşte că a contribuit la impresia aceasta şi faptul că am fost în chip discret îndepărtat. Şi sigur că tata cu atât mai mult trebuia să fie ţinut deoparte, el care, cu nervii lui sensibili, e silit să evite orice privelişte tristă şi tulburătoare, şi asta chiar dacă n-ar fi fost bolnav în ziua aceea. Şi când era Schiller în agonie a stat în pat. Aşa e firea lui, evită moartea şi înmormântările – eu văd în asta un amestec de predestinare şi de premeditare. Ştiţi că înaintea lui i-au murit de mici patru fraţi şi surori? El trăieşte – putem spune că trăieşte în cel mai înalt grad; dar de când era tânăr a fost de multe ori pe pragul morţii, momentan şi temporar. Prin „temporar” înţeleg epoca lui Werther… Se opri, rămase o clipă pe gânduri, încurcat, apoi adăugă: Vreau să vorbesc în primul rând despre bolile fizice, hemoragia din tinereţe, bolile grave de la cincizeci de ani şi, pe lângă asta, atacurile de gută şi colicile renale, din cauza cărora a trebuit încă de multă vreme să se ducă la băi în Boemia, şi pe urmă perioadele în care fără vreun rău palpabil a fost într-o asemenea stare, încât toată lumea se aştepta din clipă în clipă să se prăpădească. Acum unsprezece ani, toţi erau îngrijoraţi din cauza lui – şi a murit Schiller. Mama era plină de viaţă înfloritoare pe lângă el, bolnăviciosul, şi totuşi ea a murit şi el trăieşte. Trăieşte şi rezistă oricărei

primejdii şi de multe ori mă gândesc că are să trăiască mai mult decât noi toţi. Nu vrea să ştie de moarte, o ignoră, o trece cu vederea şi nu vorbeşte despre ea. Sunt convins că dacă voi muri înaintea lui – şi asta se poate foarte uşor întâmpla; ce-i drept, eu sunt tânăr, şi el e bătrân, dar ce-i tinereţea mea pe lângă bătrâneţea lui, eu sunt numai un produs al firii sale, întâmplător şi înzestrat cu puţină forţă – dacă voi muri înaintea lui, nici de moartea mea n-are să vorbească, n-are s-o ia în seamă şi n-are să pomenească niciodată de ea. Aşa are să facă, îl cunosc eu. Tata întreţine, ca să zic aşa, o prietenie primejdioasă cu viaţa şi din cauza asta, desigur, evită cu atâta grijă imaginile macabre, agoniile şi înmormântările. Niciodată nu s-a putut duce la o înmormântare şi n-a vrut să-i vadă în sicriu nici pe Herder, nici pe Wieland, n-a vrut s-o vadă nici pe biata noastră ducesă Amalia, la care totuşi ţinea atât de mult. Acum trei ani, la funeraliile lui Wieland, la Osmanstedt, eu am avut cinstea să-l reprezint.

— Hm! făcu bătrâna doamnă, simţind o nemulţumire de natură spirituală, în care era o omenească împotrivire. În albumul meu, zise ea, după ce clipi de câteva ori, am transcris un pasaj, pe lângă multe altele care îmi sunt dragi. Pasajul sună aşa: „De când oare ţi se pare înspăimântătoare moartea, cu ale cărei schimbătoare imagini tu vieţuiai liniştit ca şi cu celelalte figuri ale lumii obişnuite?” – E din *Egmont.*

— Da, *Egmont,* spuse el. Apoi privi în jos, dar îşi ridică îndată ochii, ca să se uite lung şi cercetător la Charlotte, după care şi-i plecă din nou. Abia după aceea bătrâna doamnă se gândi că tânărul Goethe voise să-i stârnească sentimentele împotriva cărora ea se lupta şi că îi aruncase privirea aceea rapidă ca să se asigure că a izbutit. Pe urmă, vru parcă să-şi schimbe intenţia, să domolească şi să îndrepte efectul vorbelor lui, fiindcă spuse:

— Fireşte, tata a văzut-o pe mama moartă şi s-a despărţit de dânsa cu o emoţie adâncă. Există şi o poezie pe care a compus-o la moartea ei – a dictat-o la câteva ceasuri după aceea, din nefericire nu mie, ci valetului, eu fiind ocupat în altă parte; sunt numai patru versuri, dar foarte expresive: „Încerci, o! soare, zadarnic / Să ieşi dintre nourii grei. / Un singur bun am în viaţă: / Să plâng pierderea ei”.

— Hm! făcu din nou doamna consilier şi dădu din cap aprobator, cu o înduioşare oarecum şovăielnică.

În realitate însă îşi spuse că, pe de o parte, poezia era cam banală, iar pe de alta – exagerată. Şi pe lângă asta i se trezi din nou bănuiala – citind destul de bine în privirile lui – că tânărul Goethe chiar voise să provoace o asemenea judecată: evident, nu pentru ca ea s-o exprime, ci numai ca s-o gândească şi să şi-o citească unul altuia în ochi. De aceea, se uită în jos şi mormăi câteva cuvinte vag elogioase.

— Aşa este, nu? zise August, deşi nu-i înţelesese vorbele; şi continuă: E un lucru foarte important că această poezie există, mă bucur nespus de mult şi am răspândit în societate mai multe copii. Societatea are să vadă – desigur cu necaz, dar poate că totuşi, în sfârşit, va afla acum, spre ruşinea ei, cât de mult ţinea tata la mama, fără îndoială păstrându-şi libertatea şi izolarea, căci trebuia bineînţeles să şi le salveze – şi cu câtă emoţie îi cinsteşte amintirea, amintirea unei femei faţă de care această societate a arătat întotdeauna ură şi răutate, clevetind-o. Şi de ce? întrebă el cu aprindere. Pentru că, pe vremea când era sănătoasă, se distra şi ea puţin, îi plăcea dansul şi bea bucuros un păhărel, stând de vorbă cu prietenii şi veselindu-se. Grozav motiv! Pe tata îl amuza şi de multe ori făcea haz cu mine de voioşia cam prea viguroasă a mamei; a şi scris odată nişte versuri despre asta, cum împrejurul ei se aduna mereu o ceată veselă, dar era ceva spus cu voie bună şi chiar aprobator, că doar şi el avea viaţa lui şi era mereu plecat, la Jena şi pe la băi, mai mult plecat decât acasă. Se întâmpla uneori ca la Crăciun, când e şi ziua mea de naştere, să rămână să lucreze în castelul de la Jena şi ne trimitea numai cadouri. Cum se îngrijea mama de el, de sănătatea lui, fie că era aproape, fie că era departe, şi cum ducea ea toată gospodăria în spate şi îl ferea de tot ce-ar fi putut să-l tulbure de la treburile lui atât de dificile, fără să pretindă însă că-l pricepe – şi parcă alţii-l pricep? – , dar

faţă de care avea cel mai mare respect – toate acestea tata le ştia foarte bine şi îi era recunoscător şi societatea noastră ar fi trebuit să-i fie recunoscătoare, dacă ar fi avut şi ea într-adevăr respect faţă de opera lui, dar tocmai asta nu are, cu sufletul ei mărunt. De aceea, toată vremea a criticat-o cu răutate pe mama şi a scornit pe seama ei tot felul de clevetiri, fiindcă nu era eterată şi nu arăta ca o silfidă, ci era grasă, cu obrajii roşii şi nu ştia franţuzeşte. Tot ce se spunea era numai din invidie şi nimic altceva, invidie, pentru că avusese norocul – nici ea nu ştia cum – să ajungă geniul domestic şi soţia marelui scriitor şi a omului sus-pus. Invidia, numai invidia. Şi de aceea mă bucur atât de mult că avem poezia asta despre moartea mamei, pentru că lumea are să se supere şi mai tare, fiindcă poezia e frumoasă şi de-o mare însemnătate, izbucni el furios, cu pumnii încleştaţi, cu ochii tulburi, cu venele umflate la tâmple.

Charlotte îşi dădu seama că are în faţa ei un tânăr irascibil şi înclinat spre excese.

— Dragă domnule consilier, spuse ea aplecându-se către el, luându-i pumnul strâns care îi tremura pe genunchi şi desfăcându-i uşor degetele, dragă domnule consilier, am aceleaşi sentimente ca dumneavoastră, şi cu atât mai mult cu cât mă bucur în inima mea că ţineţi atât de mult la scumpa dumneavoastră mamă şi nu vă mulţumiţi să ţineţi, cu o explicabilă mândrie, numai la marele dumneavoastră părinte. Nu-i

lucru greu să fii un bun fiu faţă de un tată ca al dumneavoastră. Dar faptul că dumneavoastră, cavalereşte şi în pofida unei lumi întregi, veneraţi amintirea unei mame care era făcută mai mult după măsura noastră, a tuturor a, acest fapt îl preţuiesc foarte mult la Domnia voastră, fiindcă mamă sunt şi eu şi aş putea, ca vârstă, să vă fiu mamă. Cât despre invidie! O, Doamne, sunt exact de-aceeaşi părere cu dumneavoastră. Am dispreţuit-o întotdeauna şi m-am ferit de ea cât am putut – şi mărturisesc că nu mi-a fost greu. Să fii invidios pe soarta altuia – ce prostie! Parcă n-am avea de suferit toţi deopotrivă soarta omenească şi parcă n-ar fi o eroare şi o amăgire să invidiezi destinul altuia! Invidia e un sentiment penibil şi păcătos. Trebuie să fim făurarii cinstiţi ai propriului destin şi să nu ne secătuim uitându-ne chiorâş la ce fac alţii.

Zâmbind ruşinat, August îşi trase înapoi mâna cu degetele desfăcute şi se înclină uşor în semn de mulţumire pentru serviciul matern pe care i-l făcuse Charlotte.

— Aveţi dreptate, doamnă consilier, zise el. Mama a suferit destul. Odihnească-se în pace! Dar nu numai din pricina ei sunt mâhnit. Sunt mâhnit şi din pricina tatii. Acum toate au trecut, aşa cum trece viaţa, şi toate ajung să se liniştească. Scandalul a fost, în sfârşit, îngropat. Dar ce scandal era pe vremuri şi a continuat să rămână pentru toţi păzitorii convenienţelor, pentru toţi fariseii şi păstrătorii eticii şi ce l-au mai criticat pe

tata şi l-au hărţuit cu morala, pentru că a îndrăznit să iasă din făgaşul obişnuit, să înfrunte cadrul ei şi a luat la el o fată simplă, din popor, şi a trăit cu dânsa sub ochii lor! Cum m-au făcut şi pe mine să simt asta, ori de câte ori au avut ocazia, şi s-au uitat la mine chiorâş, batjocoritor, dând din umeri cu dojană şi compătimire, la mine, care îmi datoram existenţa acelei libertăţi pe care şi-o luase tata! Ca şi cum un om ca el n-ar avea dreptul să trăiască după legea lui şi după principiul clasic al autonomiei morale… Ei însă nu voiau să-i încuviinţeze asta, patrioţii creştini şi oamenii luminaţi, şi se lamentau că e un conflict între geniu şi moralitate, dar nu se gândeau că legea frumosului liber şi autonom e o chestiune de viaţă, nu de artă şi trăncăneau întruna că e o nepotrivire şi un exemplu rău. Fleacuri! Şi cu geniul, şi cu poetul, parcă s-au purtat altfel decât cu omul? Ferească Dumnezeu! ziceau că *Wilhelm Meister* e un cuib al păcatului, *Elegiile romane* – o mocirlă a moralei laxe, iar *Zeul şi baiadera* şi *Logodnica din Corint* – literatură priapică; nu-i de mirare că până şi *Suferinţele tânărului Werther* au fost taxate de imoralism corupător…

— Cum asta, domnule consilier, au îndrăznit să spună?…

— Au îndrăznit, doamnă consilier aulic, au îndrăznit. Şi pe urmă, cu *Afinităţile elective* oare n-au îndrăznit să facă tot aşa şi au spus că e o operă imorală? Nu cunoaşteţi bine oamenii dacă vă închipuiţi că nu îndrăznesc lucruri de felul

acesta. Şi măcar dacă ar fi nişte oameni neînsemnaţi şi nătărăi. Aş de unde! Toţi cei care erau împotriva clasicismului şi împotriva autonomiei estetice, răposatul Klopstock, răposatul Bürger, şi Stolberg, şi Nicolai, şi alţii care or mai fi fost, toţi s-au repezit asupra tatii, asupra vieţii şi a operei lui şi s-au uitat chiorâş la mama, din cauză că tata trăia cu dânsa după legea lui proprie. Şi nu numai Herder, vechiul lui prieten, preşedintele consistoriului, a făcut aşa, deşi el m-a confirmat, dar chiar şi Schiller, care a publicat totuşi *Xeniile* împreună cu tata, chiar el – ştiu asta foarte bine – a strâmbat din nas la adresa mamei şi l-a mustrat pe tata din cauza ei – chipurile pentru că nu luase şi el o fată de nobil ca Schiller, ci se coborâse sub rangul lui. Sub rangul lui! Ca şi cum un om ca tata ar avea un rang, el, care e unic! Spiritualiceşte, un om ca el trebuie în orice caz să se coboare sub rangul lui – de ce atunci să nu facă asta şi în ce priveşte relaţiile sociale? Şi doar Schiller a fost cel dintâi care a afirmat că nobleţea de merit e mai presus decât nobleţea din naştere şi chiar s-a arătat în chestiunea asta mai zelos decât tata. Atunci de ce a strâmbat din nas în privinţa mamei, care şi-a câştigat un titlu de nobleţe de merit prin felul în care s-a îngrijit de bunăstarea tatii.

— Dragă domnule consilier, spuse Charlotte, sunt omeneşte cu totul alături de dumneavoastră, deşi trebuie să mărturisesc că nu ştiu ce este autonomia estetică şi mă tem, printr-o pripită

aprobare a tuturor acestor lucruri pe care nu le înţeleg bine, să nu intru în conflict cu nişte oameni atât de vrednici ca Herder, Klopstock şi Bürger sau chiar cu morala şi cu patriotismul. Asta n-aş vrea. Mă gândesc însă că această prudenţă nu mă poate opri să fiu alături de dumneavoastră împotriva tuturor acelora care îl atacă pe scumpul nostru consilier intim şi vor să-i ştirbească gloria de mare poet al patriei noastre.

Tânărul Goethe nu fusese atent la vorbele ei. Ochii lui negri, lipsiţi acum de frumuseţea şi blândeţea lor din pricina valului de mânie care îi făcea să iasă din orbite, se roteau întruna.

— Şi doar totul a fost reglementat până la urmă, în chipul cel mai convenabil şi mai demn, spuse el cu glas sugrumat. Tata s-a cununat cu mama şi a făcut-o soţie legitimă, iar eu încă înainte de asta fusesem recunoscut, printr-un rescript al ducelui, ca fiu legitim al tatii, cu titlul lui de nobleţe de merit. Dar tocmai asta-i caracterizează pe nobilii din naştere: le e ciudă pe nobilii de merit şi de aceea un filfizon de cavalerist şi-a putut permite ca la prima ocazie să fie obraznic cu mine şi să facă aluzii la mama, numai fiindcă cu, din pură convingere şi în deplin acord cu tata, n-am vrut să mă duc pe front împotriva marelui monarh al Europei. Pentru o mojicie ca asta, pe care şi-a permis-o, pe temeiul originii, şi al naturii, şi al sângelui albastru, la adresa nobleţei geniului, arestul e o pedeapsă prea blândă. Ar trebui dat pe mâna călăului, a

temnicerului, să fie însemnat cu fierul roşu…

Era purpuriu la faţă şi de mânie bătea în genunchi cu pumnul strâns.

— Dragă domnule consilier, spuse Charlotte cu glas domol, la fel ca adineauri, şi se aplecă spre el, dar se dădu iar puţin înapoi, pentru că o izbi în faţă mirosul de vin şi de colonie, care era parcă mai puternic de când August se mâniase. Aşteptă până când tremurul pumnului se linişti şi-l atinse cu degetele care-i ieşeau din mitene. De ce vă mâniaţi aşa? Nici nu ştiu despre cine vorbiţi şi parcă am impresia că alunecăm în ciudăţenii şi în gânduri negre. Ne-am abătut de la subiectul discuţiei. De fapt dumneavoastră v-aţi abătut. Eu am rămas tot la accidentul pe care l-ar fi suferit, după cum aţi amintit, scumpul nostru consilier intim – sau din care a scăpat, parcă aşa am înţeles, că, dacă n-aş fi înţeles că a scăpat, insistam de la început să-mi spuneţi. Ce-a fost?

Oaspetele respiră de câteva ori adânc şi îi mulţumi cu un zâmbet pentru bunătatea pe care i-o arăta.

— Cu accidentul? întrebă el. O, nimic, puteţi fi liniştită. Un simplu accident de călătorie. Lucrurile s-au întâmplat aşa: Astă-vară, tata nu prea ştia unde să plece. De băile din Boemia s-a cam plictisit, ultima oară a fost în 1813, în anul acela nenorocit, la Töplitz, şi de-atunci nu s-a mai dus acolo – şi e păcat, deoarece cura de ape acasă n-o poate înlocui pe cea de la sursă şi apele de la Berka şi de la Tennstädt nu sunt la fel de bune.

Probabil că pentru reumatismul de la braţ Karlsbadul ar fi mai bun decât pucioasa de la Tennstädt, pe care a folosit-o acum, de curând. Dar şi-a pierdut încrederea în izvorul de la Karlsbad, fiindcă în 1812 l-au apucat acolo colicile renale, o criză cum nu mai avusese de mult, şi asta nu poate uita. A descoperit Wiesbadenul: în vara lui 1814 s-a dus prin părţile Rinului, Mainului şi Neckarului, călătoria i-a reuşit de minune şi l-a înviorat, peste toate aşteptările. Cu ocazia asta a fost şi în oraşul lui natal, unde nu mai fusese de multă vreme.

— Da, ştiu, dădu din cap Charlotte. Ce păcat că nu mai trăia scumpa şi neuitata sa mamă, buna noastră doamnă consilier! Ştiu, de asemenea, că *Frankfurter Oberpostamtszeitung* a publicat un articol frumos în cinstea celebrului fiu al oraşului.

— Da. Asta s-a întâmplat când s-a întors cu Zelter şi cu consilierul Cramer de la Wiesbaden, unde a petrecut foarte bine. Fusese la Capela Sfântului Rochus şi, când s-a întors acasă, a făcut o schiţă de tablou pentru altarul de acolo: Sfântul Rochus ca tânăr pelerin, plecând de la castelul părintesc şi împărţindu-şi copiilor averea şi aurul. E ceva foarte delicat şi plăcut la vedere. Tabloul l-au pictat profesorul Meyer şi prietena noastră Luise Seidler din Jena.

— O pictoriţă de profesie?

— Da. Apropiată de familia Frommann, Frommann librarul, şi foarte bună prietenă cu Minna Herzlieb.

— Un nume drăgălaş. Şi amintiţi fără a-mi da vreo lămurire. Cine e Minna Herzlieb?

— A, da, scuzaţi. E fiica adoptivă a soţilor Frommann, pe care tata îi vedea des în vremea când scria *Afinităţile elective.*

— Într-adevăr, zise Charlotte, acum mi-aduc aminte că am mai auzit numele acesta. *Afinităţile elective!* O lucrare plină de observaţii delicate. E păcat că nu s-a bucurat de succesul mondial pe care l-a avut *Suferinţele tânărului Werther.* Dar nu vreau să vă întrerup. Cum a mai fost călătoria aceea?

— Foarte plăcută şi foarte veselă, aşa cum am mai spus. Tatii i-a adus o adevărată întinerire, ceea ce parcă a presimţit când a pornit la drum. A stat câteva zile la Winkel pe Rin, la Franz Brentano…

— Da, ştiu, un fiu vitreg al lui Maximiliane. Unul dintre cei cinci băieţi ai lui Peter Brentano bătrânul, din prima lui căsătorie. Cunosc povestea. Se zice că Maximiliane avea nişte ochi negri nemaipomenit de frumoşi. Se simţea cam singură, săraca, în casa veche şi spaţioasă a soţului ei, care era negustor. Mă bucur că Franz, fiul ei, e în relaţii mai bune cu Goethe decât era soţul ei pe vremuri.

— Da, tot atât de bune ca acelea ale surorii lui, Bettina, care stă la Frankfurt şi care i-a adus mari servicii tatii pentru memoriile sale, culegând de la bunica mea tot felul de amănunte din tinereţea lui şi notându-le pentru dânsul. E o

consolare să vezi că totuşi mulţi oameni eminenţi din noua generaţie au moştenit dragostea şi respectul faţă de el, cu toate transformările ciudate care s-au petrecut în felul lor de-a simţi şi de-a gândi.

Bătrâna doamnă zâmbi auzind cât de distant îşi judecă propria generaţie; dar el nu observă şi continuă:

— Când s-a dus a doua oară la Frankfurt, a stat la familia Schlosser – la o soră a lui Georg, soţul sărmanei mele mătuşi Cornelia; această soră are doi fii, pe Fritz şi pe Christian, băieţi de treabă şi simpatici, dar care sunt nişte exemple bune pentru observaţia de adineauri: potriviţi cu absurda epocă de astăzi şi romantici incurabili – ar fi în stare să reînvie Evul Mediu, ca şi cum n-ar fi existat Renaşterea; Christian chiar a trecut la catolicism şi în curând are să treacă probabil şi Fritz cu nevastă-sa. Totuşi, slăbiciunile la modă astăzi n-au şterbit cu nimic dragostea şi admiraţia lor faţă de tata şi poate că tocmai aci e motivul pentru care şi el e binevoitor cu ei şi i-a plăcut şederea printre cucernicii aceştia.

— O minte ca a lui poate să înţeleagă orice fel de-a simţi şi de-a gândi, dacă este adânc omenesc.

— Perfect adevărat, replică August înclinându-se. Şi adăugă: Cred însă că i-a plăcut şi mai mult când a plecat de-acolo şi s-a stabilit la Gerbermühle, vila familiei Willemer, în apropiere de Frankfurt, pe malul Mainului, în sus.

— O, da! Acolo s-au dus fiii mei să-l vadă,

astfel că a făcut în sfârşit cunoştinţă cu dânşii, arătându-le multă bunăvoinţă.

— Cred. Prima oară a sosit acolo pe 14 septembrie şi s-a reîntors – peste o lună, venind de la Heidelberg. În acest scurt interval avusese loc căsătoria consilierului intim Willemer cu Marianne Jung, fiica lui adoptivă.

— Asta seamănă a roman.

— Cam aşa ceva a şi fost. Willemer, văduv şi tată a doua fetiţe, om excelent, pedagog, gânditor politic şi filantrop şi pe lângă asta poet, chiar şi amic al muzei teatrului, luase de suflet cu vreo zece ani în urmă pe Marianne, de loc din Linz, care de mică apăruse pe scenă în roluri de copil; o adoptase ca s-o scoată din viaţa primejdioasă a culiselor. A fost o acţiune filantropică. În casă la Willemer, împreună cu fetele lui, copila aceasta cu păr negru, care avea pe-atunci şaisprezece ani, şi-a desăvârşit educaţia, dezvoltându-se foarte frumos.

Cânta de minune, ştia să organizeze şi să conducă o serată cu graţie şi energie şi iată că – încetul cu încetul – filantropul şi pedagogul nostru s-a transformat pe nesimţite în îndrăgostit.

— Lucru foarte omenesc. Una nu o exclude pe cealaltă.

— Sigur că nu. Totuşi, situaţia din familie era cam dificilă şi cine ştie cât s-ar mai fi prelungit dacă nu intervenea tata cu influenţa lui, datorită căreia, desigur, atunci când el s-a întors, pe la începutul lui octombrie, de la Heidelberg, tatăl

adoptiv făcuse cam pe nepusă masă – numai cu câteva zile înainte – din fiica lui adoptivă soţia lui.

Charlotte se uită la tânărul Goethe cu ochi mari şi el la ea tot aşa. Pe faţa obosită şi înfierbântată a bătrânei doamne apăru o uşoară grimasă de dureroasă incertitudine când spuse:

— Parcă aţi lăsa să se înţeleagă că această schimbare a situaţiei a fost ca un fel de deziluzie pentru tatăl dumneavoastră.

— Nu, deloc! zise August surprins. Dimpotrivă, abia acum, pe temeiul unor relaţii limpezite, purificate şi normalizate, el s-a putut bucura în voie de acele frumoase locuri. Era acolo o verandă magnifică, o grădină plină de copaci umbroşi, o pădurice în apropiere, o vedere minunată către apă şi munţi şi, mai presus de toate, o primire prietenească şi caldă. Rar a fost tata atât de fericit. La câteva luni după aceea, povestea încă plin de entuziasm despre serile blânde şi pline de miresme, când Mainul îşi mâna valurile înroşite de amurg şi tânăra gazdă cânta cântecele lui: *Mignon, Liedul lunii, Zeul şi baiadera.* Vă puteţi, de asemenea, imagina, mulţumirea soţului proaspăt căsătorit privind prietenia de care se bucura tânăra lui soţie, descoperită şi dăruită de el societăţii; privea toate acestea, după câte îmi închipui, cu o mândrie care, fără normalizarea şi aşezarea pe temei sigur a relaţiilor dintre ei, n-ar fi fost posibilă. Tata vorbea cu bucurie mai ales despre seara zilei de 18 octombrie, când împreună cu familia Willemer

a privit din foişorul casei focurile aprinse pe creste, cu prilejul împlinirii unui an de la bătălia de la Leipzig.

— Bucuria aceasta, zise Charlotte, contrazice, dragă domnule consilier, tot ce-au găsit unii şi alţii de cuviinţă să-mi spună despre lipsa de patriotism a tatălui dumneavoastră. La aniversarea aceea nu bănuia nimeni că peste câteva luni Napoleon are să fugă de pe insula Elba şi are să arunce iar lumea în vâltoare.

— Tocmai acest fapt era cât pe-aci să răstoarne planurile tatii pentru vara anului următor, încuviinţă August. Toată iarna nu s-a gândit la altceva şi n-a vorbit despre altceva decât cum are să se mai ducă o dată prin locurile acelea, care îi plăcuseră atât de mult. Toţi, de altfel, erau de părere că Wiesbaden îi prieşte mai bine decât Karlsbad. De mult nu mai petrecuse o iarnă atât de bună la Weimar. Dacă lăsăm deoparte o lună de zile în care l-a cam necăjit un catar destul de puternic, tot timpul s-a simţit minunat şi întinerit, desigur şi din pricină că de mai multă vreme, din anul de jale 1813, i se deschisese un nou câmp de studiu şi de activitate literară, şi anume poezia orientală, cea persană îndeosebi, în care, după felul lui rodnic şi constructiv, a pătruns tot mai adânc, aşa încât în cartoanele lui s-au adunat de-atunci încoace o sumedenie de maxime şi de cântece de un gust remarcabil, aşa cum n-a mai creat până acuma, printre ele fiind numeroase care apar ca scrise de un poet oriental, Hatem, şi

închinate unei frumoase numite Suleika.

— O veste bună, domnule consilier! Prietenii literaturii o vor primi cu bucurie şi admiraţie faţă de această perseverenţă şi putere de înnoire a forţelor creatoare ce poate fi considerată un adevărat dar al cerului. O femeie, o mamă are toate motivele să vadă cu invidie – sau poate mai curând cu admiraţie – această dăinuire, această trăinicie a bărbăţiei, această putere de rezistenţă pe care o are rodnicia spiritului faţă de rodnicia trupească a femeii. Mă gândesc că sunt nu mai puţin de douăzeci şi cinci de ani de când am dat viaţă ultimului meu copil (lui Fritzehen, cel de-al optulea fecior pe care l-am avut)!

— Tata mi-a spus, zise August, că numele poetului vesel şi iubitor de vin sub a cărui mască a compus el aceste cântece – Hatem – înseamnă „cel care şi dăruieşte, şi ia din belşug”. Şi dumneavoastră, doamnă consilier, dacă pot să-mi permit să spun asta, aţi fost darnică din belşug.

— E multă, dureros de multă vreme de-atunci, spuse ea. Dar continuaţi. Zeul războiului a vrut cumva să îi încurce socotelile lui Hatem?

— A fost învins şi alungat, replică August. A fost învins de alt zeu, aşa încât, după o mică alarmă, totul a mers iarăşi foarte bine. Pe la sfârşitul lui mai anul trecut, tata a plecat la Wiesbaden, şi în timp ce şi-a făcut acolo cura, până în iulie, furtuna războiului s-a potolit – indiferent cum, dar s-a potolit. Şi el, după ce războiul politic s-a limpezit, a putut să-şi petreacă

în linişte restul şederii pe malul Rinului.

— Pe malul Mainului?

— Pe al Rinului şi al Mainului. A fost la castelul Nassau oaspetele ministrului von Stein, apoi a plecat cu acesta la Köln, să studieze domul, a cărui desăvârşire l-a preocupat în ultimul timp. Pe urmă s-a întors prin Bonn şi Koblenz, oraşul domnului Görres şi al publicaţiei sale *Rheinischer Merkur,* prin care propaga proiectele constituţionale ale lui Stein. O călătorie foarte plăcută; a şi descris-o, de altfel. Că s-o fi împăcat în chip deosebit cu proiectele lui Stein, asta m-ar mira mai mult decât interesul lui pentru terminarea domului, interes pe care s-au priceput unii să i-l insufle. Dispoziţia lui excelentă în tot acest interval o pun mai degrabă pe seama vremii frumoase şi a bucuriei pe care-o simţea în faţa unui peisaj agreabil. A mai fost o dată la Wiesbaden, a fost şi la Mainz, şi, în sfârşit, în august, a poposit din nou la Frankfurt, regăsind în vila lui Willemer o reşedinţă plăcută, în condiţii de multă vreme normalizate în chip fericit. A stat acolo cinci săptămâni şi – întocmai aşa cum prevăzuse – s-a bucurat de aceeaşi ospitalitate generoasă ca în anul precedent. August e luna în care s-a născut; poate că există o legătură între om şi anotimpul în care a venit pe lume, şi reîntoarcerea periodică a datei naşterii îl înviorează. Nu pot să nu mă gândesc însă şi la faptul că tot în august e şi ziua naşterii împăratului Napoleon, care până acum de curând

era sărbătorită cu atâta fast în Germania, şi nu pot să nu mă minunez, mai bine zis să mă bucur, văzând cât de avantajaţi sunt eroii spiritului faţă de eroii acţiunii. Sângeroasa tragedie de la Waterloo tatii îi netezise drumul către plăcuta Gerbermühle, iar cel care discutase cu dânsul la Erfurt şedea înlănţuit pe o stâncă în mijlocul mării, în timp ce lui o soartă fericită îi dădea prilej să guste clipe de încântare.

— E drept să fie aşa, zise Charlotte, scumpul nostru Goethe n-a adus oamenilor decât bine şi bucurie, pe când acel cuceritor al lumii i-a biciuit.

— Totuşi, replică August, dându-şi capul pe spate, nu mă va face nimeni să spun că tata nu-i şi el un cuceritor şi un stăpânitor.

— Nici nu vrea nimeni să spună asta, zise ea, şi nimeni nu-i contestă acest lucru. Numai că aici e la fel ca în istoria romană, unde ştim că au fost şi împăraţi buni, şi împăraţi răi. Tatăl dumneavoastră, dragă prietene, e un împărat bun şi blând, celălalt, dimpotrivă, e un împărat crud şi ridicat din iad. Asta se vede şi din destinele lor deosebite, aşa cum foarte bine aţi arătat. Aşadar, Goethe a stat cinci săptămâni în casa însurăţeilor?

— Da, până în septembrie, când s-a dus la Karlsruhe, cu însărcinare din partea ducelui de a vizita celebrul cabinet geologic de-acolo. Se aştepta s-o întâlnească la Karlsruhe pe doamna von Türkheim, adică Lili Schönemann din Frankfurt, care venea de multe ori din Alsacia să-şi vadă neamurile.

— Cum, s-a întâlnit după atâta vreme cu fosta lui logodnică?

— Nu, baroana n-a venit. Poate că o fi fost prea bolnavă şi de asta n-a venit. Între noi fie spus, are oftică.

— Biata Lili! zise Charlotte. Din legătura asta n-a prea ieşit mare lucru. Câteva lieduri, dar o operă care să mişte omenirea întreagă, nu.

— De boala asta, îşi completă domnul von Goethe observaţia de adineauri, a murit şi biata Brion, Friederike aceea de la Sesenheim, care zăcea de trei ani îngropată în Baden, nu departe de locul unde se afla atunci tata. A avut o viaţă tristă; acuma la urmă se aciuase pe lângă cumnatul ei, pastorul Marx. Mă întreb dacă tata s-a gândit că e înmormântată în apropiere şi dacă a fost ispitit să se ducă la mormântul ei; n-am putut să-l întreb, dar nu cred că i-a trecut prin minte, deoarece în memoriile lui spune că amintirea zilei despărţirii, înainte de ultimul adio, i s-a şters din minte, fiindcă era prea dureroasă.

— Îmi pare rău de femeia asta, spuse doamna consilier; i-a lipsit curajul de-a se mărgini la o fericire simplă şi de-a iubi într-un bărbat de la ţară, cinstit şi de treabă, pe tatăl copiilor ei. Să trăieşti cu amintirile, asta e o treabă bună pentru bătrâneţe, în amurgul vieţii, când ai isprăvit ce-ai avut de făcut. Dar să începi cu asta din tinereţe înseamnă să mori cu zile.

— Puteţi să fiţi sigură, replică August, că tot ce spuneţi despre curaj este exact ceea ce

gândeşte şi tata. El remarcă în privinţa asta că în tinereţe ne vindecăm repede de răni şi de boli, aşadar şi de sentimentul vinovăţiei şi de amintirea dureroasă, care e tot un fel de boală. El recomandă ca leacuri bune pentru asta exerciţiile corporale, călăria, scrima şi patinajul, socotind că toate aduc o înviorare. Dar cel mai fericit mijloc ca să scape cineva de necazuri şi să ajungă să-şi despovăreze sufletul este desigur talentul literar, spovedania poetică, în care amintirea se spiritualizează, se dezrobeşte şi se transpune în general-omenesc, devenind o operă durabilă şi admirată de toată lumea.

Tânărul îşi sprijinise unele de altele cele zece vârfuri ale degetelor şi, în timp ce vorbea, ţinându-şi coatele ridicate, plimba înainte şi înapoi palmele lipite în acest fel între ele. Zâmbetul silit al gurii contrasta cu ale sale cute dintre sprâncene, deasupra cărora fruntea se umpluse de pete roşii.

— Ciudat lucru şi amintirea! zise el. M-am gândit de multe ori, fiindcă faptul de-a sta în apropierea unui om ca tata îţi dă prilejul să te gândeşti la o mulţime de lucruri – şi potrivite, şi nepotrivite. Amintirea joacă negreşit un rol important în opera şi în viaţa poetului, care sunt atât de unite între ele, încât, literalmente, nu ai nevoie să menţionezi decât una – poţi să vorbeşti foarte bine despre operă ca viaţă şi despre viaţă ca operă. Amintirea nu determină şi nu caracterizează numai opera şi nu apare ca idee

fixă, în repetate rânduri, numai în *Faust,* în cele două Marii, cea din *Götz* şi cea din *Clavigo,* şi în figurile proaste pe care le fac iubiţii lor. Amintirea, dacă văd eu bine, este şi o idee fixă a vieţii, şi ea revine mereu; obiectivul ei, ca de exemplu resemnarea, renunţarea dureroasă sau ceea ce poetul în mărturisirile lui spune cu reproş că este ingratitudine şi chiar trădare, toate acestea formează ceva iniţial, decisiv şi determinant, devine chiar, dacă pot să spun astfel, un motiv general şi un model caracteristic de viaţă şi orice renunţare ulterioară şi resemnare sunt numai urmarea acestei stări de lucruri, o amintire care se repetă. O, am reflectat de multe ori la asta, şi sufletul meu se dilata de spaimă – sunt spaime de acestea care dilată sufletul – când mă gândeam că poetul mare e un stăpânitor, a cărui soartă, ale cărui hotărâri în ce priveşte opera şi viaţa trec dincolo de persoana lui şi determină cultura, caracterul, viitorul naţiunii. Întotdeauna m-a impresionat în chip penibil şi totodată măreţ tabloul pe care toţi îl ştim şi nu-l putem uita, deşi n-am fost de faţă, ci numai doi oameni l-au alcătuit, mânaţi de fatalitate. Tânărul călare, gata să plece, şi fata care îl iubeşte din tot sufletul şi de care demonul lui îi porunceşte să se despartă – de pe cal, el îi întinde fetei din popor mâna, şi ochii ei sunt plini de lacrimi. Înţelesul acestor lacrimi, doamnă, cu oricâtă lărgime de spirit ai privi lucrurile, mă înduioşează şi nu-mi iese din minte.

— În ce mă priveşte, replică Charlotte, eu îmi

spun cu oarecare necaz că fiinţa cea bună, fata din popor, ar fi fost vrednică de iubitul acesta numai dacă ar fi avut curajul să-şi croiască după plecarea lui o viaţă a ei, sănătoasă şi dreaptă, în loc să se lase pradă lucrului celui mai groaznic care există pe lume, şi anume veştejirii. Dragă prietene, veştejirea este tot ce poate fi mai îngrozitor. Să mulţumească lui Dumnezeu acela care ştie să se ferească de asta, şi dacă o judecată morală nu-i cumva o prezumţie, atunci trebuie numaidecât să îl mustrăm pe cel care se lasă pradă veştejirii. V-am auzit vorbind despre renunţare – fata aceea care acum e moartă n-a ştiut să renunţe într-adevăr; pentru ea renunţarea a însemnat veştejire şi nimic altceva.

— Amândouă, spuse tânărul Goethe îndepărtându-şi unele de altele vârfurile degetelor şi pe urmă lipindu-şi-le iar, amândouă noţiunile sunt foarte apropiate una de alta şi e foarte greu să le ţii separate, atât în viaţă, cât şi în opera cuiva. M-am gândit şi la asta de multe ori, mai cu seamă atunci când înţelesul acelor lacrimi îmi dilata până la spaimă sufletul – mă gândeam, nu ştiu dacă voi izbuti să exprim ce vreau să spun, mă gândeam la realitatea pe care o cunoaştem aşa cum a devenit mai târziu şi la posibilul pe care nu-l cunoaştem şi pe care putem numai să-l presupunem – şi asta cu o mâhnire pe care, uneori, dintr-un covârşitor respect faţă de realitate, o ascundem de ceilalţi şi o cufundăm în adâncul inimii. În fond, ce înseamnă posibilul faţă

de realitate şi cine va îndrăzni să susţină posibilul când, făcând asta, e în primejdie să ştirbească respectul faţă de realitate? Şi totuşi, adesea mi se pare că este aici un soi de nedreptate, explicabilă prin faptul – o, da, aici se poate foarte bine vorbi despre fapte! – că realul ocupă locul în întregime şi atrage toată admiraţia, în timp ce posibilul, neînfăptuindu-se, este numai o umbră şi o presupunere, un „dacă totuşi” şi atât! Cum să nu te temi că printr-un asemenea „dacă totuşi” ştirbeşti respectul faţă de realitate, respect care, ca atare, se întemeiază în bună parte pe părerea că orice operă şi orice viaţă este prin fire un produs al renunţării?!? Dar că posibilul există, fie chiar numai ca un fapt al presupunerii şi al dorinţei noastre, ca un „dacă totuşi” şi ca un conţinut a ceea ce ar fi putut să fie – acesta este semnul veştejirii.

— Sunt şi rămân, zise Charlotte dând din cap în semn că nu era de acord, partizană a curajului şi sunt de părere că trebuie să ne ţinem zdravăn de realitate şi să lăsăm posibilul deoparte.

— Cum am onoarea să stau aici împreună cu dumneavoastră, replică tânărul, îmi vine greu să cred că n-aţi avut şi dumneavoastră vreodată această dorinţă de-a afla posibilul. Mie mi se pare că dorinţa aceasta e foarte comprehensibilă, deoarece tocmai măreţia realităţii şi a înfăptuirii ne îndeamnă să ne gândim şi să facem speculaţii mintale cu privire la acel posibil închircit şi veştejit. Realitatea oferă lucruri mari; fireşte, în

cazul unor asemenea potenţe, nici n-ar putea să fie altfel, aşa că lucrurile au mers în orice caz. Au mers chiar minunat de bine, şi din renunţare şi infidelitate s-a putut înfăptui ceva. Totuşi, cineva se poate întreba – şi are dreptul să se întrebe, ţinând seama de importanţa unei opere şi a unei vieţi pentru viaţa şi viitorul tuturor –, aşadar, cineva se poate întreba ce s-ar fi întâmplat şi dacă nu cumva am fi fost cu toţii mai fericiţi în cazul când ideea renunţării n-ar fi fost hotărâtoare şi tabloul acela al despărţirii n-ar fi existat – el întinzând mâna de pe cal şi ea cu neuitatele lacrimi de adio în ochi. Şi de asta şi numai în legătură cu asta m-am întrebat dacă tata, la Karlsruhe, s-a gândit la mormântul, încă proaspăt, din apropierea locului unde se afla.

— Trebuie, răspunse Charlotte, să preţuim nobleţea de caracter care preferă realului posibilul, oricâte avantaje ar avea realul faţă de posibil – ba tocmai din cauza asta. În acest caz însă, trebuie să lăsăm deoparte o întrebare: „Care din două are întâietatea morală: curajul sau nobleţea de caracter?” Am putea foarte uşor să comitem o nedreptate, deoarece nobleţea de caracter are ceva atât de atrăgător, în timp ce curajul reprezintă o treaptă morală mai înaltă. Dar ce m-am apucat să vorbesc? Mi-a venit aşa, deodată. De fapt, noi femeile atâta avem de făcut: să ne minunăm de câte pot să treacă prin capul unui bărbat. Ca vârstă, dumneavoastră aţi putea să fiţi fiul meu, şi o mamă bravă nu-şi lasă

niciodată copilul să se zbată cu o treabă anevoioasă. De aici elocvenţa mea, care nu se potriveşte cu rezerva şi moderaţia pe care se cuvine să le aibă o femeie. Ce-ar fi acum să lăsăm posibilul să doarmă în pace în mormântul lui şi să ne întoarcem la realitate, adică la călătoria plăcută a tatălui dumneavoastră pe malurile Rinului şi ale Mainului? Mai povestiţi ceva despre Gebermühle; acolo a făcut cunoştinţă Goethe cu doi dintre copiii mei.

— Din nefericire, nu ştiu nimic despre această întâlnire, replică August. Ştiu însă că şederea acolo – lucru foarte rar în viaţă – a fost o repetare desăvârşită, chiar o sporire a satisfacţiei pe care tata o avusese prima oară – datorită îndeosebi manierelor excelente ale amfitrioanei şi ospitalităţii desăvârşite a stăpânului casei, totul pe fondul unor relaţii perfect normalizate. Râul scânteia din nou în amurgul plin de miresme şi drăgălaşa Marianne cânta la pianoforte liedurile tatii. De data asta însă, în asemenea seri, el nu era numai cel care culegea, ci şi acela care dăruia din belşug. Nu se lăsa rugat, ba chiar se oferea să citească din tezaurul mereu sporit al cântecelor către Suleika, pe care Hatem le închina acelei roze a Orientului, şi cei doi soţi preţuiau cum se cuvine aceasta. Tânăra gazdă, nefăcând parte dintre femeile care numai se minunează de câte trec prin capul unui bărbat ca acesta, nu s-a mulţumit nici ea numai să culeagă, ci a mers cu receptivitatea până acolo încât a început să dea

replica în numele Suleikăi la acele pătimaşe cuvinte şi să fie la înălţimea lor, iar soţul ei asculta cu cea mai ospitalieră bunăvoinţă dialogul poetic.

— E cu siguranţă un om foarte cumsecade, spuse Charlotte, şi plin de înţelegere faţă de avantajele şi de drepturile realului. Toate acestea însă, mie mi se par o bună ilustrare pentru ceea ce aţi spus despre amintire, despre tendinţa ei de-a se repeta. Ei, şi după aceea? Cele cinci săptămâni au luat, bineînţeles, sfârşit şi celebrul musafir a plecat?

— Da, după o seară de rămas-bun la lumina lunii, o seară plină de cântec şi prelungită atât de mult, încât la urmă chiar tânăra gazdă a încheiat-o cu un adio cam intempestiv. Dar dorinţa repetării a izbutit şi aici să se împlinească, deoarece la Heidelberg, unde tata s-a dus după aceea, s-au mai întâlnit o dată. În chip surprinzător, soţii Willemer se aflau şi ei acolo, şi a mai fost o astfel de seară de adio, ultima cu adevărat, pe lună plină, o seară în care Marianne, spre plăcuta surprindere a soţului şi a prietenului, a dat la iveală o poezie de răspuns atât de frumoasă, încât ar fi putut să fie scrisă de tata. Trebuie să ne gândim bine dacă e necesar într-adevăr să îi atribuim realului avantaje sigure şi drepturi superioare poeziei. Liedurile pe care tot atunci, la Heidelberg, şi după aceea tata le-a compus pentru Divanul Persan nu sunt oare culmea cea mai înaltă a realului şi chiar tot ce poate fi mai real? Am privilegiul de-a le cunoaşte şi de-a fi în posesia

câtorva dintre ele mai înainte de orice om pe lume. Scumpă doamnă, sunt minunate, nemaipomenite, nespus de interesante. Asemenea lucruri n-au mai fost scrise niciodată. Îl recunoşti în întregime pe tata, dar sub o latură cu totul nouă, pe care nimeni n-ar fi ghicit-o. E o latură ascunsă, misterioasă, dar imediat trebuie să adaug că e totodată copilăreşte de clară. Este – ca să zic aşa – partea esoterică a naturii. Reprezintă tot ce e mai personal, dar având însuşirile bolţii înstelate, aşa încât cosmosul capătă chip omenesc şi eul priveşte cu ochi la stele. Cine ar putea exprima aceasta? Mereu îmi vin în minte două versuri ale uneia dintre aceste poezii – ascultaţi. Şi recită cu voce şovăitoare şi parcă înăbuşită de teamă:

Gravul munţilor perete Ruşinat de zorii tăi…

Ce spuneţi de asta? întrebă el, cu glasul încă plin de teamă. Să nu spuneţi nimic până nu adaug ceva: cu „perete” rimează numele lui – ce-i drept, în poezie stă scris Hatem, dar de după masca rimei false răsună tainic şi poznaş rima plină de personalitate: „Înc-o dată simte Hatem”. Ce părere aveţi? Este emoţionantă această măreţie solemn conştientă de sine însăşi, pe care tinereţea o sărută şi o face să pălească. Şi repetă versurile. Ce dulceaţă, o, Dumnezeule! Şi ce maiestate! exclamă el.

Şi, aplecându-se, tânărul Goethe îşi cuprinse fruntea cu mâna, răscolindu-şi părul cu degetele.

— Nu e nicio îndoială, spuse Charlotte cu

reţinere, deoarece acest gest pasionat era şi mai respingător decât mânia lui de adineauri, nu e nicio îndoială că toată lumea va împărtăşi admiraţia Domniei voastre atunci când această culegere va fi publicată. Desigur însă că nişte poezii ca acestea, fie ele cât de pline de haz, n-au să poată avea niciodată efectul pe care l-a avut în lumea întreagă romanul înaripat al tinereţii lui. Regretabil sau nu, asta este. Şi cu repetările cum a mai fost? Uite că v-aţi stricat frizura. Vă dau pieptenele meu, dacă vreţi. Dar, cum văd, tot cu degetele cu care aţi deranjat-o puteţi s-o aranjaţi din nou. Şi spuneţi, s-a isprăvit atunci cu repetările?

— Ar fi trebuit să se isprăvească, răspunse August. Astă-vară, după moartea mamei, tata nu ştia unde să se ducă pentru cură. La Wiesbaden? La Karlsbad? Toţi vedeau că îl trage inima către apus, către Rin, şi parcă ar fi aşteptat un semn de la divinitatea binevoitoare care data trecută paralizase demonul războiului, ca să-şi urmeze pornirea. Şi prilejul a venit. Prietenul lui, Zelter cel atât de plăcut la vorbă, a plecat la Wiesbaden şi la sfătuit şi pe el să vină acolo. Tata n-a vrut să urmeze sfatul, adică să-l urmeze în întregime. „Fie şi la Rin, a spus el, dar nu la Wiesbaden, ci la Baden-Baden, unde ajungi trecând prin Würzburg, nu prin Frankfurt”. Bineînţeles că nu trebuia să treacă de îndată prin Frankfurt, dar putea să ajungă mai târziu la Frankfurt. Aşadar, tata a plecat la 20 iulie. L-a luat cu el ca tovarăş de

călătorie pe Meyer, profesorul de Istoria artei, care strălucea de bucurie şi se împăuna grozav că-l însoţeşte pe tata. Şi deodată, ce întâmplare! Oare divinitatea aceea atât de binevoitoare s-a supărat brusc şi s-a purtat ca o piază-rea? Două ceasuri după plecarea din Weimar, trăsura se răstoarnă…

— O, Doamne!

— …Şi cei doi călători se rostogolesc unul peste altul pe şoseaua aleasă cu atâta stăpânire de sine, şi Meyer se răneşte la nas, şi sângele începe să curgă. Totuşi, nu la el mă gândesc, asta a fost pedeapsa pentru îngâmfarea lui. Dar e umilitor să-ţi închipui, deşi situaţia e în acelaşi timp şi de un comic penibil, cum măreţia aceasta solemn conştientă de sine însăşi, care e obişnuită de multă vreme să se mişte numai cu chibzuită măsură, se opinteşte să iasă dintr-un şanţ, cu gulerul desfăcut şi cu hainele murdare de noroi.

Charlotte repetă:

— Ah, Doamne!

— N-a fost nimic, spuse August. Necazul acesta sau mai degrabă festa asta s-a isprăvit cu bine. Tata, care a scăpat fără nicio zgârietură, i-a împrumutat lui Meyer batista, apoi l-a adus înapoi la Weimar şi a renunţat la călătorie – nu numai pentru vara asta, fiindcă se pare că, după acest semn al fatalităţii, a renunţat la Rin pentru totdeauna: cel puţin aşa mi-a spus.

— Şi culegerea de lieduri?

— Nu mai are nevoie de niciun îndemn de la

Rin! Ea creşte şi progresează, devenind ceva nemaipomenit de frumos chiar şi fără acest îndemn, ba poate chiar mai bine decât cu el – lucru pe care divinitatea favorabilă şi totodată demonică îl ştia. Poate că ea a vrut să demonstreze că anumite lucruri sunt permise şi justificate numai ca mijloace în vederea atingerii unui scop.

— Ca mijloace în vederea atingerii unui scop! repetă după el Charlotte. Nu pot să aud asta fără să mă întristez! Într-o vorbă ca asta cinstirea este amestecată cu înjosirea în aşa fel încât nimeni nu le mai poate deosebi şi nimeni nu mai ştie ce atitudine să la faţă de un asemenea lucru.

— Şi totuşi, replică August, în anturajul unui stăpânitor, fie că e un împărat bun, fie că e un împărat rău, sunt multe lucruri pe care eşti nevoit să le aşezi în această categorie ambiguă.

— Bine, zise ea. Numai că le poţi privi într-un fel sau altul; depinde de punctul de vedere. Şi un mijloc hotărât şi curajos va şti să-şi facă un scop din el însuşi. Dar cât sunteţi de invidiat, dragă domnule consilier, adăugă ea, că puteţi cunoaşte acest tezaur de lieduri minunate înainte de-a fi publicat! Iată într-adevăr un privilegiu ameţitor. Tatăl dumneavoastră vă încredinţează, după cum văd, multe secrete.

— Cam aşa s-ar părea, răspunse el râzând uşor şi arătându-şi cu acest prilej dinţii mărunţi şi albi. Alde Riemer şi Meyer îşi închipuie că sunt grozavi şi se laudă că ştiu o mulţime de lucruri în

calitatea lor de secretari şi amici, dar un fiu e cu totul altceva decât asemenea auxiliari ocazionali – un fiu este prin fire şi prin situaţia sa chemat să fie ajutor şi reprezentant. Un fiu, când s-a făcut mare, are o mulţime de atribuţii, tot felul de negocieri şi griji de-ale gospodăriei, de care trebuie ferită demnitatea geniului şi-a vârstei. Sunt tot felul de treburi, socoteli curente ale întreţinerii casei, contractul cu furnizorii, locţiitor la vizitele care trebuie făcute sau primite şi alte obligaţii şi îndatoriri – de exemplu înmormântările. Şi pe urmă, oficiul de custode al colecţiilor meticulos aranjate şi mereu sporite, în primul rând cabinetul nostru mineralogic şi numismatic, apoi gemele şi gravurile şi câteodată un salt la repezeală la vreo carieră de piatră unde s-a descoperit un cuarţ rar sau vreo fosilă. Sunt momente în care nu-ţi mai vezi capul de treburi. Aţi aflat poate ceva despre cum merg lucrurile la direcţia teatrului nostru? Acum trebuie să-l reprezint şi acolo.

— Să-l reprezentaţi? repetă ea aproape speriată.

— Da. Lucrurile stau astfel: tata are rang de ministru cu vechimea cea mai mare, dar de multă vreme, chiar de atunci de când s-a întors din Italia, nu mai conduce niciun departament. Se mai ocupă cu oarecare regularitate numai de chestiunile privitoare la Universitatea din Jena, dar chiar şi titlul şi îndatoririle de alor îl obosesc. De fapt, până acum de curând numai de două

lucruri se interesa mai îndeaproape şi în chip constant: direcţia teatrului Curţii şi supravegherea instituţiilor de artă şi ştiinţă, adică bibliotecile, şcolile de desen, grădina botanică, observatorul astronomic şi cabinetele de ştiinţe naturale. Acestea sunt instituţii care au fost fondate şi susţinute de duce, şi tata insistă mereu asupra deosebirii şi a separaţiei lor de proprietatea statului. Teoretic, el refuză să dea socoteală despre activitatea lor altcuiva decât suveranului şi numai faţă de acesta se consideră dependent, aşa că, după cum vedeţi, funcţia lui de inspector general este într-o oarecare măsură o rămăşiţă a trecutului; în felul acesta, el ia atitudine împotriva noului stat constituţional1 de care nu vrea să ştie nimic – şi întrebuinţez cu circumspecţie această expresie. Pur şi simplu, îl ignoră. Nu ştiu dacă înţelegeţi ce vreau să spun.

— Înţeleg foarte bine. A rămas credincios vechii stări de lucruri. E în firea şi în obiceiul lui să considere serviciul faţă de duce ca pe un serviciu de la persoană la persoană.

— Foarte adevărat. Şi găsesc că asta îl prinde admirabil. Ce mă nelinişteşte puţin – o să vă miraţi desigur că vă fac o asemenea mărturisire – este lumina care, în ce priveşte aceste treburi, cade asupra mea, ajutorul său prin naştere. Trebuie să fac multe drumuri şi să îndeplinesc multe misiuni în numele lui, să mă duc călare la Jena când se construieşte pe-acolo ceva, să ascult cererile profesorilor şi altele la fel. Nu sunt prea tânăr

pentru asta, am douăzeci şi şapte de ani, o vârstă matură. Sunt însă prea tânăr pentru spiritul în care se săvârşesc toate acestea. Vă rog să mă înţelegeţi bine – mi-e teamă uneori să nu cadă asupră-mi o lumină proastă din cauza contribuţiei mele la o supraveghere de modă veche, care nu se moşteneşte cu plăcere, deoarece această moştenire îl face pe moştenitor să pară în chip neplăcut în opoziţie cu spiritul cel nou în care este condus statul…

— Sunteţi prea scrupulos, dragă domnule consilier. Aş vrea să văd cine ar putea nutri gânduri insidioase în faţa unor servicii atât de fireşti. Şi acum, aşadar, îl veţi reprezenta şi în conducerea teatrului?

— Da. Mijlocirea mea aici este chiar foarte necesară. Nici nu vă puteţi închipui câte necazuri a avut tata întotdeauna cu această funcţie în aparenţă atât de plăcută. Ai de-a face cu prostia şi aroganţa actorilor, a autorilor şi aş putea să adaug şi a publicului. Apoi trebuie să ţii seama de toanele şi de

1 În anul 1816, ducatul de Saxa-Weimar-Eisenach a dobândit o constituţie. (n.tr.)

pretenţiile persoanelor de la Curte şi câteodată, ceea ce e şi mai rău, ale acelora care aparţin şi teatrului, şi Curţii – mă gândesc, să-mi fie cu iertare, la frumoasa Jagemann, doamna von Heygendorf, a cărei influenţă pe lângă duce a întrecut de multe ori influenţa tatii. Într-un cuvânt, sunt situaţii complicate. Şi pe urmă tata,

trebuie spus, n-a fost niciodată un om prea statornic – în nicio privinţă, aşadar nici în ceea ce priveşte teatrul. În fiecare an, în timpul stagiunii, pleca pentru mai multe săptămâni, în călătorii, pe la băi, şi nu se interesa deloc de instituţia respectivă. A avut şi are mereu faţă de această instituţie o atitudine schimbătoare, când interes, când indiferenţă, când pasiune, când dispreţ. Nu e om de teatru, vă rog să mă credeţi – cine îl cunoaşte ştie şi înţelege că nu se potriveşte defel cu lumea actorilor; ca să vieţuieşti şi să te înţelegi cu ei, trebuie – chiar dacă eşti cu mult mai presus decât dânşii – să ai ceva din firea şi din sângele lor, ceea ce tata, tocmai că nu are absolut deloc. Dar destul cu asta! Nu-mi place să vorbesc despre acest lucru şi nici chiar să mă gândesc. Cu mama era altceva, ea le cunoştea tonul, avea prieteni şi prietene printre dânşii; i-am cunoscut şi eu, încă de când eram mic. Eu şi mama eram parapetul dintre el şi trupă, făceam legătura şi mijloceam. Dar foarte curând şi-a mai luat ca ajutor şi locţiitor pe un funcţionar din administraţia Curţii, pe consilierul Kirms, şi după aceea amândoi au mai luat şi alte persoane pe lângă dânşii, ca să fie şi mai acoperiţi, şi au instituit un colegiu administrativ, care acuma a devenit o direcţie administrativă a teatrului Curţii. În afară de tata, fac parte Kirms, consilierul Kruse şi contele Edling.

— Contele Edling nu e însurat cu o prinţesă din Moldova?

— O, după cum văd, sunteţi foarte bine informată. Dar vă rog să mă credeţi că tata de multe ori le stă în drum celorlalţi trei. E cam ridicol s-o spun – dar aceştia se află sub apăsarea unei autorităţi, cu care până la urmă s-au obişnuit, mai ales după ce şi-au dat seama că această autoritate e în fond prea bună ca să se exercite. El singur dă a înţelege că e prea bătrân pentru îndeletnicirea aceasta. Ar vrea chiar să scape – nevoia de libertate şi gustul lui pentru viaţa privată au fost întotdeauna mai puternice –, şi totuşi nu se poate despărţi de ocupaţia asta. De-aceea s-a ivit ideea de-a mă introduce şi pe mine în conducerea teatrului. Iniţiativa a pornit de la duce. „Adă-l şi pe August, bătrâne, i-a spus serenisimul, prin el ai să fii şi tu acolo şi ai să ai mai multă linişte”.

— Ducele îi spune „bătrâne”?

— Da, aşa îi spune.

— Şi Goethe cum îi spune?

— Îi spune „Înălţimea Voastră” şi „al Alteţei voastre prea-supus slujitor”. N-ar avea nevoie să vorbească aşa, şi ducele chiar râde de el uneori din cauza asta. Îmi vine în minte, printr-o asociaţie de idei cam nepotrivită, ştiu asta, ceva care poate că vă interesează: mama îi zicea tatii „dumneavoastră”, el însă îi spunea „tu”.

O clipă, Charlotte nu scoase niciun cuvânt. Apoi rosti: – N-aş vrea ca din cauza acestui amănunt curios – fiindcă e curios, deşi înduioşător şi în fond foarte explicabil –, n-aş vrea, cum zic, să

uit să vă felicit pentru numirea ca locţiitor.

— Situaţia mea, remarcă el, va fi cam delicată. Deosebirea de vârstă dintre mine şi ceilalţi domni din direcţie e considerabilă. Şi eu trebuie să reprezint faţă de dumnealor acea autoritate care ştie foarte bine să se manifeste.

— Sunt convinsă că tactul şi obişnuinţa pe care o aveţi cu lumea vă vor ajuta să fiţi stăpân pe situaţie.

— Sunteţi foarte amabilă. Dar nu vă plictisesc cumva cu înşirarea îndatoririlor mele?

— N-ascult nimic altceva cu mai multă plăcere.

— Trebuie să întreţin şi multă corespondenţă, aceea care e mai prejos de demnitatea lui: de exemplu, lupta contra retipăririlor neautorizate care fac concurenţă ediţiei noastre complete în douăzeci de volume; şi, pe urmă, tocmai acum tata ar vrea să fie scutit, în semn de preţuire, de taxele pe care le-ar avea de plătit dacă, renunţând la cetăţenia Frankfurteză, şi-ar aduce la Weimar un capital moştenit de la bunica în nişte proprietăţi funciare, pentru care trebuie să plătească impozit la Frankfurt. Ce naiba, sunt aproape trei mii de guldeni, şi de aceea el solicită acum de la municipalitate să-l scutească de taxe, mai ales că în memoriile lui a vorbit de Frankfurt atât de frumos. E drept că vrea să renunţe la cetăţenia Frankfurteză, dar întotdeauna, şi chiar acum de curând, şi-a proslăvit şi şi-a cinstit oraşul natal. Bineînţeles că personal nu poate să facă vreo

aluzie şi să insiste asupra acestui lucru şi de-aceea mă lasă pe mine să tratez – eu port toată corespondenţa, şi o port cu răbdare şi dârzenie şi am destule necazuri cu problema aceasta. Ce credeţi că mi se răspunde, mie, deci lui, pentru că eu pe el îl reprezint? Municipalitatea ne răspunde că scutirea de taxe ar fi egală cu o jefuire a celorlalţi cetăţeni ai Frankfurtului! Ce ziceţi de asta? Nu-i oare o caricatură a echităţii? Îmi pare bine că nu trebuie să întreprind aceste negocieri verbal; nu mi-aş putea păstra calmul şi politeţea faţă de asemenea răspunsuri. Chestiunea însă este dusă mai departe, aşa că vom trăi şi vom vedea cine are dreptate. Cu dârzenie şi cu răbdare, eu am să-mi repet cererea şi până la urmă vom căpăta şi exclusivitatea de-a tipări, şi scutirea de taxe, nu mă las până nu izbutesc. Venitul tatii nu-i corespunzător cu geniul său. Nu se poate spune că e mic, fireşte că nu. Cotta plăteşte şaisprezece mii de taleri pentru ediţia de opere complete, bun, asta e convenabil. Totuşi, o situaţie, o glorie ca a tatii ar trebui să se realizeze cu totul altfel, iar o omenire atât de mărinimos copleşită de daruri ar trebui să se arate tributară faţă de acela care i-a făcut darurile, şi omul cel mai mare ar trebui să fie şi cel mai bogat. În Anglia…

— Ca femeie practică şi gospodină cu experienţă îndelungată, nu pot decât să vă laud zelul, dragă domnule consilier. Să ne gândim însă că, dacă ar fi să stabilim într-adevăr un raport între darurile geniului şi răsplata materială – ceea

ce nu este cazul –, atunci frumoasa expresie despre omenirea copleşită de daruri n-ar mai fi la locul ei.

— Recunosc că e o nepotrivire între cele două domenii. Lumii nu-i place să vadă că oamenii mari sunt la fel cu toţi muritorii şi cere de la geniu să aibă faţă de avantajele materiale o atitudine nobilă şi indiferentă. Dar omenirea mi se pare neghioabă în veneraţia ei egoistă. Eu, ca să zic aşa, de mic copil am trăit printre personalităţi proeminente şi am văzut că o asemenea atitudine nu aparţine deloc geniului – dimpotrivă, un spirit înaripat are şi un simţ înaripat al afacerilor, şi mintea lui Schiller era plină mereu de speculaţii pecuniare, ceea ce nu se întâmplă cu tata, poate pentru că spiritul lui nu este atât de înaripat şi totodată pentru că nu are atâta nevoie de asta. Totuşi, când *Hermann şi Dorothea* a cunoscut un atât de mare succes popular, i-a spus lui Schiller că ar trebui scrisă o piesă de teatru în felul acesta plăcut, o piesă care ar triumfa pe toate scenele şi ar aduce o mulţime de parale, şi asta fără ca autorul s-o ia prea mult în serios.

— Să n-o ia prea mult în serios?

— Nu. Schiller a şi început să schiţeze o asemenea piesă, şi tata l-a secondat cu mult zel. Dar n-a ieşit nimic.

— Poate tocmai din cauză că n-au luat lucrul în serios.

— Poate. În orice caz, eu am trecut de curând pe curat o scrisoare către Cotta, în care îi spune

să se folosească de conjunctura actuală cu prilejul redresării patriei şi să propage cu atât mai mult prin librării un poem ca *Hermann şi Dorothea,* care se armonizează atât de bine cu împrejurările de astăzi.

— O scrisoare a lui Goethe? Charlottte tăcu o clipă. Apoi rosti cu înţeles: Vedem din asta cât de falsă e părerea că el e străin de spiritul epocii.

— Ah, spiritul epocii! replică August cu dispreţ. Tata nu e nici străin de el, dar nici nu e partizanul şi sclavul lui. E deasupra lui şi se uită de sus la el şi de-aceea poate uneori să-l considere chiar dintr-un punct de vedere mercantil. De multă vreme s-a înălţat din temporal, din individual şi din naţional în eternul omenesc şi în ceea ce e general valabil – lucru pe care oameni ca Herder, Klopstock şi Bürger n-au putut să-l facă. Să nu poţi s-o faci nu-i atât de rău cum este să-ţi închipui că eşti mai înaintat decât toţi şi că eşti dincolo de ceea ce este valabil mai presus de timp. Aşa sunt acuma romanticii noştri, neocreştinii şi exaltaţii neopa-trioţi, care cred că au ajuns mai departe decât tata şi că reprezintă tot ce e mai nou în domeniul spiritului, pe care tata, chipurile, nu l-ar mai pricepe! Şi sunt destui măgari în rândurile publicului care cred asta. Dar se poate oare ceva mai penibil decât spiritul epocii care îşi închipuie că a întrecut eternul şi clasicul? Totuşi, tata, în ascuns, le arată el lor, puteţi fi sigură, deşi se preface că habar n-are de insultele lor. Desigur, e prea înţelept şi prea distins ca să se

vâre în polemici literare. Dar în taină şi pentru viitor el îşi ia revanşa – nu numai faţă de adversari şi de spiritul epocii, dar chiar şi faţă de propria distincţie. Vedeţi dumneavoastră, tata n-a putut niciodată să jignească lumea şi să îi zăpăcească „pe oamenii cei mulţi şi de treabă”, cum singur spune cu bunăvoinţă. Într-ascuns însă, a fost întotdeauna altfel, n-a fost marele om plin de cuviinţă pe care-l cunoaşte lumea – nici cuminte, nici gata de a face concesii, ci nemaipomenit de liber şi de îndrăzneţ. Trebuie să vă spun un lucru: lumea vede în el ministrul, curteanul, dar în realitate el este îndrăzneala personificată – şi cum ar putea fi altfel? Ar fi dat oare la iveală pe *Werther,* pe *Tasso,* pe *Meister* şi atâtea lucruri noi şi nebănuite dacă nu i-ar fi plăcut riscul şi n-ar fi avut dragostea şi forţa îndrăznelii, în care l-am auzit adeseori spunând că stă ceea ce se numeşte talent? Întotdeauna a avut o arhivă secretă de producţii ciudate: mai demult a avut acolo începuturile lui *Faust,* şi *Nunta măscăriciului,* şi *Jidovul rătăcitor,* dar nici acuma nu lipsesc urme valpurgice, îndrăzneţe şi indecente în multe privinţe – aşa, de exemplu, un poem intitulat *Jurnalul,* scris după model italian, tare nostim cu amestecul lui de morală erotică şi – iertaţi-mi expresia – de obscenitate. Toate acestea le păstrez cu grijă, posteritatea poate să aibă încredere că nu le las să se piardă – de altfel, numai pe mine trebuie să se bizuie, pentru că pe tata nu te poţi bizui deloc în privinţa asta. Felul uşuratic în care

se poartă cu manuscrisele lui e condamnabil, parcă n-ar avea nimic împotrivă ca ele să se piardă; le lasă la voia întâmplării şi, dacă n-aş interveni eu, ar trimite singurul exemplar pe care-l are la Stuttgart1. Aşa că trebuie să am grijă să păstrez tot ce nu e publicat, ce nu e publicabil, creaţiile libere şi ascunse, adevărurile despre dragii lui germani, polemicile, diatribele contra duşmanilor în domeniul spiritului şi contra neghiobiei în politică, în religie, în artă…

— Un fiu bun şi fidel, spuse Charlotte. Mă bucur că v-am cunoscut, dragă August – am chiar mai multe motive decât îmi dădeam seama. Ca mamă, ca femeie bătrână, sunt emoţionată în chipul cel mai plăcut când văd devotamentul acesta adânc al unui tânăr faţă de părintele său, acest sprijin neclintit pe care i-l dă împotriva lipsei de respect care e în firea tineretului. Pentru asta nu puteţi avea decât laude şi mulţumiri…

— Nu le merit, replică August. Ce alt ajutor pot să îi dau tatii? Eu sunt un om obişnuit, înclinat către lucruri practice şi nici pe departe atât de învăţat şi de plin de spirit ca să pot sta de vorbă cu el. De fapt, nici nu prea stăm împreună. Să-i fiu devotat şi să-i apăr interesele e foarte puţinul pe care pot să-l fac şi mă simt stingherit când sunt lăudat pentru asta. Şi doamna von Schiller e întotdeauna bună şi amabilă cu

1 Acolo se tipărea ediţia operelor complete. (n.tr.)

mine, fiindcă în literatură am aceleaşi păreri

ca ea – ca şi cum ăsta ar fi un merit, ca şi cum n-ar fi o chestiune de mândrie personală fidelitatea mea faţă de Schiller şi de Goethe, în timp ce alţi tineri sunt admiratorii noilor mode.

— Am auzit şi eu, dar foarte puţin, despre modele acestea, zise Charlotte, şi cred că vârsta mă împiedică să pricep ceva din ele. Se pare că sunt acuma pictori bigoţi şi scriitori ciudaţi – în sfârşit, eu nu-i cunosc şi nu-mi pare rău, deoarece sunt sigură că lucrările lor nu sunt atât de bune cum erau acelea din tinereţea mea şi care au cucerit lumea. Se zice că aceste lucrări n-ar avea nevoie să le ajungă pe cele vechi pentru ca, într-un anume sens, să le întreacă – vreau să fiu bine înţeleasă, nu sunt eu femeia care să facă paradoxuri, vreau numai să spun că întrecerea asta înseamnă că toate lucrurile noi au de partea lor epoca şi prezentul, ale căror expresii chiar sunt, aşa încât le merg la inimă tinerilor de astăzi şi îi fericesc. Şi, la urma urmei, importantă este fericirea.

— E important, de asemenea, unde găseşti fericirea. Unii o caută şi o găsesc numai în mândrie, în onoare şi în datorie.

— Bun, excelent. Şi totuşi, experienţa m-a învăţat că o viaţă închinată datoriei şi pusă în slujba altora provoacă oarecare amărăciune şi te face să fii mai puţin afabil. De doamna von Schiller te leagă, după cum văd, multă prietenie şi încredere.

— N-aş vrea să mă fălesc cu atitudinea sa

binevoitoare, pe care n-o datorez calităţilor, ci părerilor mele.

— O, acestea merg foarte bine împreună. Aproape că sunt cuprinsă de gelozie că există deja altcineva care vă ţine loc de mamă, lucru la care râvneam şi eu puţin. Iertaţi-mă dacă totuşi nu-mi pot înăbuşi cu totul solicitudinea maternă şi vă întreb dacă aveţi printre persoanele de care, ca vârstă, sunteţi mai apropiat decât de văduva lui Schiller, prieteni şi confidenţi.

Spunând acestea, se aplecă înspre el. August se uită la ea cu o privire în care se amestecau recunoştinţa şi sfiala. Era o privire galeşă, tulbure, tristă.

— În privinţa asta, lucrurile n-au mers niciodată atât de uşor cum s-ar cuveni, răspunse tânărul. Am mai spus că printre cei de o generaţie cu mine apar tot felul de păreri şi tendinţe care se opun unei bune înţelegeri şi ar provoca necontenit certuri între mine şi ei, dacă nu mi-aş impune să stau departe de dânşii. Vremurile actuale cred că merită să aibă ca moto maxima latină referitoare la învingători, care plac zeilor, şi învinşi, care plac lui Caton1. Nu tăgăduiesc că nutresc de mult cea mai adâncă simpatie pentru versul acesta – din cauza seninătăţii cu care în el natura îşi salvează demnitatea faţă de hotărârile destinului orb. Acesta e lucrul cel mai rar pe lume; lucrul obişnuit e o neruşinată infidelitate faţă de *cauza victa* şi o capitulare în faţa succesului, capitulare care mă amărăşte mai mult decât orice pe lume. Ah,

oamenii! Cât dispreţ ne-a insuflat epoca noastră faţă de slugărnicia sufletelor lor! Acum trei ani, în 1813, vara, după ce îl convinsesem pe tata să se ducă la Töplitz, eram la Dresda, ocupată pe-atunci de francezi. Locuitorii oraşului sărbătoreau ziua lui Napoleon, cu iluminaţii şi focuri de artificii. Nu trecuse mult de când, în aprilie, îi aclamaseră pe regele Prusiei şi pe împăratul Rusiei, tot cu iluminaţii şi cu fete îmbrăcate în alb. Dar acuma vântul se schimbase iar şi bătea din altă parte... E penibil. Cum poate un tânăr să-şi mai păstreze credinţa în omenire, după ce a văzut trădarea suveranilor germani şi trădarea iluştrilor mareşali francezi care în împrejurări grele şi-au părăsit împăratul...

1 E vorba de un vers al lui Lucanus (39 – 65) din *Pharsia: Victrix causa diisplacuit, sed victa Catoni* **(învingătorul a plăcut zeilor, dar învinsul – lui Caton), care se referă la Caton, rămas fidel lui Pompei, învins de Cezar. (n.tr.)**

— Dar trebuie oare să vă supăraţi, dragul meu, de ceva care nu poate să fie altfel decât este şi să nu mai credeţi în omenire când vedeţi că oamenii se poartă ca nişte oameni – mai ales faţă de un neom şi de un monstru? Fidelitatea e bună, desigur, şi să te dai după succes nu-i frumos. Însă un om ca Bonaparte se ridică şi cade odată cu succesul. Dumneavoastră sunteţi foarte tânăr, totuşi eu v-aş dori, ca o mamă, să luaţi exemplu de la atitudinea marelui dumneavoastră părinte, care atunci, la Rin sau la Main, s-a bucurat atât de mult

văzând focurile în amintirea bătăliei de la Leipzig şi a socotit că e foarte natural ca tot ce iese cutezător din abis să se întoarcă în abis.

— Da, dar n-a vrut ca eu să plec pe front împotriva omului din abis. Şi daţi-mi voie să adaug că, prin aceasta, el mi-a făcut o mare onoare părintească; fiindcă tineretul care se grăbea să se ducă la război şi era potrivit pentru asemenea treabă, eu îl cunosc şi îl dispreţuiesc adânc – toţi aceşti găgăuţi din liga prusacă a virtuţii, aceşti măgari exaltaţi, aceşti nătărăi cu sclivisita lor vitejie de duzină, al căror jargon trivial de corporaţie studenţească nu pot să-l aud fără să mă cutremur de mânie…

— Dragul meu, nu mă amestec în chestiunile politice ale vremii noastre. Totuşi, daţi-mi voie să vă spun că vorbele dumneavoastră mă întristează într-o privinţă. Poate că ar trebui să mă bucur, cum face scumpa doamnă Schiller, că sunteţi alături de noi bătrânii, totuşi mă mâhniţi şi mă speriaţi chiar, văzând cum urâcioasa de politică vă izolează şi vă desparte de cei de-o vârstă cu dumneavoastră, de generaţia dumneavoastră.

— Totuşi, replică August, politica nu e deloc ceva izolat, ci are sute de legături cu viaţa, formând astfel un tot inseparabil, în care sunt cuprinse ideile, credinţele şi tendinţele. Politica e în orice: în morală, în estetică, în ceea ce aparent este doar spiritualitate şi filosofie; şi fericite sunt vremurile în care ea, neconştientă de sine, e în stare de neprihănire înlănţuită, vremurile în care

nimic şi nimeni în afară de adepţii ei înverşunaţi nu-i vorbeşte limba. În asemenea perioade aşa-zis nepolitice – le-aş spune mai bine perioade de latenţă politică – există posibilitatea de-a uita şi de-a admira frumosul în chip liber şi neatârnat de politică, deşi frumosul îşi află şi atunci în mod tacit corespondentul în politică. Din nefericire, nu ne este dat să trăim într-o astfel de vreme blândă şi tolerantă. Vremea noastră are o lumină tăioasă, de-o nemiloasă limpezime, şi din cauza asta, în orice lucru, în orice acţiune umană, în orice frumuseţe apare şi devine manifestă politica care-i este inerentă. Sunt cel din urmă care va tăgădui că de aici se iscă multe dureri, multe pierderi şi multe despărţiri amare.

— Ceea ce înseamnă că aţi cunoscut şi dumneavoastră asemenea amărăciuni?

— Da, sigur, răspunse tânărul Goethe după o clipă de tăcere, uitându-se la vârful botinelor.

— N-aţi vrea să-mi spuneţi şi mie, ca un fiu mamei lui?

— Bunăvoinţa dumneavoastră, zise el, m-a făcut să vorbesc despre lucruri generale; de ce să nu adaug şi lucruri mai deosebite? Am cunoscut un tânăr, cu câţiva ani mai mare decât mine, pe care aş fi vrut să mi-l fac prieten. Îl cheamă Arnim, Achim von Arnim, din nobilimea prusacă, foarte frumos la înfăţişare; chipul lui cavaleresc şi plăcut, strălucind de entuziasm, mi-a pătruns de la început în suflet şi mi-a rămas acolo, deşi mă întâlneam cu el numai din când în când şi la mari

intervale. Eram încă un băieţandru când l-am văzut întâia oară. Asta a fost la Göttingen, unde mă dusesem cu tata şi unde Arnim, care era student pe-atunci, în seara zilei când am sosit, ne-a întâmpi-nat pe stradă cu un *vivat* în cinstea tatii. Apariţia lui ne-a făcut o impresie puternică şi extrem de agreabilă, şi eu, care aveam pe-atunci doisprezece ani, nu le-am uitat şi îl aveam mereu înaintea ochilor şi când visam, şi când eram treaz.

Peste alţi patru ani, a venit la Weimar. Se făcuse cunoscut în domeniul poeziei. Se dedicase vechii mişcări romantice de origine germană, cu un entuziasm plin de duh sau, mai bine zis, cu mult sentiment, dar şi cu mult spirit. Alcătuise la Heidelberg, împreună cu Clemens Brentano, colecţia aceea de poezii populare numită *Cornul fermecat al băiatului* şi o publicase, lucrare pe care vremea noastră a primit-o cu emoţie şi recunoştinţă – din moment ce era o compilaţie născută chiar din tendinţele acestei vremi. Autorul a venit în vizită la noi, şi tata l-a felicitat cu multă căldură pentru această contribuţie fermecătoare a lui şi a tovarăşului său, şi Arnim şi cu mine ne-am împrietenit. Au fost câteva săptămâni minunate. Niciodată nu m-am simţit mai fericit că sunt fiul tatii ca atunci, de dragul lui Arnim, pentru că asta compensa dezavantajul meu faţă de el în ce priveşte vârsta, cultura şi meritul şi îl făcea să-mi acorde atenţie, consideraţie şi prietenie. Era iarnă. Iscusit în toate exerciţiile fizice, superior şi în asta tinerilor de azi, într-unul singur, spre

marea mea bucurie, puteam să-i dau eu lecţii: nu ştia să patineze, aşa că l-am învăţat. Acele clipe de mişcare vioaie, când mă puteam evidenţia în faţa omului pe care îl admiram şi puteam să-l corectez când greşea au fost cele mai fericite din viaţa mea – şi, ca să fiu cinstit, nu aştept de la viaţă altele mai fericite de-acum înainte.

Au mai trecut trei ani până să mă întâlnesc iar cu Arnim – la Heidelberg, unde în 1808 m-am dus să studiez dreptul, cu recomandări pentru mai multe familii cu vază şi cu renume intelectual, în primul rând aceea a vestitului Johann Heinrich Voss, homeridul, cu care tata era prieten încă de la Jena şi al cărui fiu, Heinrich, îi ţinuse o vreme locul domnului Riemer la noi, ca preceptor. Trebuie să spun că Voss cel tânăr nu-mi era prea drag; devotamentul şi divinizarea pe care le arăta tatii mi-l făceau mai mult antipatic decât simpatic. Era o fire totodată plicticoasă şi entuziastă (amestecul acesta se întâlneşte uneori), şi o boală a buzelor, care încă de pe vremea când l-am cunoscut la Heidelberg îl împiedica să-şi ţină cursurile la Universitate, nu-l făcea tocmai atrăgător. În tatăl lui, director al şcolii din Eutin şi autor al idilicei *Luise,* apărea altă îmbinare în ce priveşte caracterul: îmbinarea dintre idilic şi polemic. Fire blajină şi cazanieră, prosperând sub îngrijirea unei soţii şi gospodine excelente în viaţa publică, în ştiinţă şi în literatură, se transforma într-un luptător dârz, căruia îi plăceau nemaipomenit polemica, disputa, articolele

violente şi mereu se războia, plin de-o voioasă şi tinerească mânie, cu ideile şi tendinţele potrivnice unui protestantism luminat şi unei omenii pătrunse de claritate antică, aşa cum o concepea el. Aşadar, familia Voss, prietenă cu familia mea, mi-a fost în Heidelberg o a doua familie, iar eu ei – un al doilea fiu.

Aşa se face că n-am fost cuprins numai de-o spaimă plină de bucurie, ci m-am simţit totodată stingherit şi încurcat atunci când, nu mult după sosirea mea, m-am izbit pe stradă, mai să ne luăm în braţe, de omul pe care-l admirasem în adolescenţă, de tovarăşul cu care petrecusem o iarnă atât de plăcută. Ar fi trebuit să fiu pregătit pentru această întâlnire şi să mă fi gândit la ea, deoarece ştiam că Arnim se află la Heidelberg şi că scoate aici *Zeitung für Einsiedler,* o publicaţie retrogradă şi ingenios visătoare, vocea noii generaţii romantice. Cercetându-mă bine, a trebuit să-mi mărturisesc că acesta chiar fusese şi gândul meu ascuns atunci când se luase hotărârea să-mi încep studenţia la Heidelberg. Văzându-mi acum prietenul în faţa mea, eram şi fericit, şi foarte încurcat şi cred că schimbam feţe-feţe – când palid, când roşu. Îmi veniră deodată în minte toată vrajba şi toată gâlceava sectară dintre generaţiile acelei epoci.

Ştiam ce gândesc Voss şi ai lui despre cultul cucernic, cu tendinţă de înfrumuseţare a trecutului german şi creştin, cult al cărui reprezentant tot mai activ era Arnim. Îmi dădeam

seama totodată că apusese vremea copilăriei fără griji, când puteam să mă strecor cu nevinovăţie printre taberele duşmane, aşa că sinceritatea cu care omul acela, mai chipeş şi cu înfăţişare mai cavalerească decât oricând, reînnoda cunoştinţa cu mine mă bucura, dar tot atât de tare mă şi stingherea. M-a luat de braţ şi m-a dus cu el la Zimmer librarul, unde prânzea. Dar, deşi la început am avut ce să vorbesc cu el, dându-i veşti despre Bettina Brentano, pe care o văzusem de curând la Frankfurt la bunica mea, după ce am isprăvit cu asta, conversaţia a început să se poticnească, şi eu sufeream grozav, căci îi dădeam probabil impresia că sunt de o stupiditate nepotrivită unui tânăr, impresie care, spre disperarea mea, chiar şi începu să se arate în privirile lui, făcându-l să clatine din cap fără să vrea.

În strângerea de mână cu care m-am despărţit de dânsul am încercat să strecor ceva din această disperare şi din această dorinţă de a-i arăta toată tandreţea pe care o simţise faţă de el inima mea de adolescent. Acasă la Voss însă, şi chiar în aceeaşi seară, n-am avut încotro şi a trebuit să vorbesc despre întâlnirea mea, dar am găsit situaţia mea mai rea decât mi-o închipuisem. Voss bătrânul tocmai era pe punctul de-a trage sabia împotriva acestui „băieţoi”, cum zicea el, a acestui „corupător al tineretului, un obscurantist, care înfrumuseţează în chip fals Evul Mediu” şi voia să-l atace într-un pamflet care – aşa spera el –

avea să-i zădărnicească lui Arnim şederea şi influenţa la Heidelberg. Ura lui faţă de activitatea perfid-jucăuşă şi ispititor-antagonistă a literaţilor romantici izbucni în cuvinte violente. Spunea că sunt nişte şarlatani fără un adevărat simţ istoric, fără o conştiinţă filosofică şi de-o pietate mincinoasă, deoarece textele vechi pe care le scot la iveală sunt falsificate de ei în chip neruşinat, sub pretextul că le înnoiesc. Zadarnic susţinusem eu că tata a primit totuşi foarte favorabil *Cornul fermecat.* Voss mi-a răspuns că tata e binevoitor de obicei, dar în afară de asta el preţuieşte folclorul şi producţiile naţionale în cu totul alt spirit decât acei poetaştri germanizanţi. De altfel, vechiul său prieten şi protector, a mai spus Voss, are exact aceleaşi păreri ca el despre aceşti patrioţi cucernici şi neocatolici, a căror proslăvire a trecutului nu-i altceva decât o ponegrire vicleană a prezentului, iar veneraţia lor faţă de Goethe e cu totul impură, deoarece are drept ţintă numai să-l exploateze şi să-l înhame la scopurile lor. În sfârşit, a mai adăugat că, dacă ţin la prietenia lui părintească, la dragostea şi la grija lui faţă de mine, atunci să nu mă mai întâlnesc cu Arnim şi să nu mai vorbesc cu el niciodată.

Ce să vă spun? Aveam de ales între acest om, vechi prieten al familiei noastre, care îmi oferise un adăpost printre străini, şi mulţumirea incertă a unei prietenii oprite. M-am resemnat. I-am scris lui Arnim că poziţia pe care originea şi convingerile mele îmi impun s-o iau în luptele şi

dezbinările prezentului mă obligă să nu mă mai întâlnesc cu dânsul. Lacrima care a udat hârtia acestei scrisori era o lacrimă de adolescent şi ea mi-a dovedit că prietenia la care renunţam acum aparţinea unei epoci pentru care eu eram prea bătrân. Am căutat după aceea şi am găsit o compensaţie în legătura frăţească cu Heinrich Voss cel tânăr, căruia i-am trecut cu vederea felul plicticos de a fi şi meteahna pe care o avea la buze, gândindu-mă că admiraţia lui faţă de tata e curată şi lipsită de orice prefăcătorie.

Charlotte crezu de cuviinţă că e bine să mulţumească povestitorului pentru această spovedanie şi să-l asigure că ia parte şi ea la încercarea pe care el o înfruntase, ca să zicem aşa, ca un bărbat.

— Ca un bărbat, repetă ea. Întâmplarea pe care mi-aţi povestit-o e cu adevărat bărbătească, o întâmplare dintr-o lume virilă, adică dintr-o lume a principiilor şi a neînduplecării, faţă de care întotdeauna noi femeile suntem pline de respect şi tandreţe şi clătinăm din cap zâmbind. Noi suntem fiice ale naturii şi ale toleranţei în comparaţie cu voi, care sunteţi aprigi şi dârji, şi din cauza asta ne socotiţi uneori drept nişte făpturi oarecum elfice. Dar oare nu cumva o bună parte din atracţia pe care noi, bietele femei, o exercităm asupra voastră se explică prin faptul că datorită nouă puteţi da o clipă uitării rigoarea care vă este impusă de principii? Când vă suntem pe plac, severitatea voastră principială mai închide puţin ochii şi se

domoleşte un pic şi istoria sensibilităţii ne arată că vechi certuri dintre familii, discordii ivite în chestiuni de onoare şi antagonisme din pricina unor deosebiri de opinii şi altele de acelaşi fel nu împiedică deloc ca între copiii unor familii învrăjbite de multă vreme să ia naştere legături sentimentale pasionate, şi uneori piedicile întăresc şi mai mult apropierea inimilor şi îi îndeamnă pe îndrăgostiţi să dea cu tifla obstacolelor şi să-şi vadă de drumul lor.

— Prin asta tocmai se deosebeşte iubirea de prietenie, zise August.

— Desigur. Şi acum să vă întreb ceva… E o întrebare ca din partea unei mame. Mi-aţi vorbit despre o prietenie pe care aţi rupt-o. Dar de iubit, n-aţi iubit niciodată?

August se uită în jos, apoi îşi ridică privirile spre ea.

— Iubesc şi acum, spuse el cu glas scăzut. Charlotte tăcu o clipă, şi faţa ei exprima emoţie.

— Încrederea pe care mi-o arătaţi, zise bătrâna doamnă, mă mişcă tot atât de mult ca şi ceea ce îmi spuneţi. Mi-aţi vorbit deschis, vă vorbesc şi eu deschis. Am să vă mărturisesc de ce m-am hotărât să vă întreb asta. August, mi-aţi povestit lucruri din viaţa dumneavoastră, din viaţa dumneavoastră de fiu al unui om mare, viaţă atât de vrednică de laudă, atât de privilegiată şi atât de plină de devotament – mi-aţi spus cum îl ajutaţi cu credinţă pe marele şi iubitul dumneavoastră părinte, cum faceţi drumuri pentru el, îi păziţi

scrierile şi cum serviţi drept parapet între dânsul şi lumea cu treburile ei. Nu trebuie să credeţi că nu ştiu şi eu ce înseamnă sacrificiu şi renunţare şi că nu pot să preţuiesc aşa cum se cuvine, din punct de vedere moral, o viaţă ca asta, de abnegaţie şi de servicii făcute cu dragoste. Şi totuşi, trebuie să recunosc că sentimentele cu care am ascultat ce-aţi spus au fost cam tulbure. S-au strecurat în ele o îngrijorare, o nelinişte şi o nemulţumire, o împotrivire care se iveşte atunci când dai de ceva nu întru totul firesc şi după rânduielile divine. Eu cred că Dumnezeu nu ne-a creat, nu ne-a dat viaţa ca să ne îndepărtăm de ea şi să ne topim în altă viaţă, fie ea cât de scumpă şi de superioară. Noi trebuie să ne ducem fiecare propria viaţă – fără egoism şi fără să-i socotim pe ceilalţi numai ca nişte mijloace, dar totodată fără să ne tăgăduim cu totul pe noi înşine, să ducem o viaţă de sine stătătoare şi potrivită firii noastre, cu un echilibru raţional între îndatoririle faţă de alţii şi îndatoririle faţă de noi. N-am oare dreptate? Sufletul nostru nu poate suporta, nici chiar mărinimia şi indulgenţa noastră nu pot suporta să trăim numai pentru alţii. Ca să spun drept, aş fi fost mai mulţumită dacă aş fi putut desprinde din cele ce mi-aţi povestit oarecare semne de emancipare şi de neatârnare faţă de casa părintească, aşa cum s-ar cuveni să fie la vârsta dumneavoastră. Ar trebui să vă întemeiaţi o familie, o gospodărie proprie, August.

— Da, chiar vreau să mă căsătoresc, zise

tânărul von Goethe înclinându-se.

— Minunat! exclamă Charlotte. Aşadar, am în faţa mea un logodnic?

— Asta e poate prea mult spus. În orice caz, nu-i nimic oficial încă.

— Oricum eu mă bucur foarte mult – şi cred că n-o să vă supăraţi dacă profit de ocazie şi vă felicit de pe acum. Aş putea să ştiu cine este aleasa?

— O domnişoară von Pogwisch.

— Cum e numele de botez?

— Ottilie.

— Fermecător! Ca în roman. Şi eu sunt mătuşa Charlotte.

— O, nu mătuşă; ar putea să fie fiica dumneavoastră, replică August în timp ce privirea lui, cu care se holba la ea, devenise sticloasă.

Charlotte tresări şi se înroşi.

— Fiica mea… Ce idee! bolborosi ea, cuprinsă de un sentiment de teamă, ca la o poveste cu stafii, auzind din nou acest cuvânt şi văzând iar privirea care îl însoţea şi care dădea impresia că acel cuvânt răsărise din adâncuri, fără voie şi în neştire.

— Da, desigur, spuse el cu tărie şi cu o expresie mai veselă. Nu glumesc sau în orice caz glumesc foarte puţin şi, de altminteri, nu vorbesc de asemănare, care desigur că ar fi misterioasă; ci de înrudire, şi asta se întâmplă în lume de milioane de ori. Dumneavoastră, doamnă consilier, faceţi parte dintre acele persoane asupra cărora

anii nu au prea multă putere, care de-a lungul vremii se schimbă foarte puţin sau, mai bine zis, în a căror maturitate se distinge foarte limpede chipul lor din tinereţe. N-am îndrăzneala să vă spun că păreţi o fată tânără, dar nu-i nevoie să fie cineva vizionar ca să observe foarte uşor îndărătul gravităţii vârstei pe fata tânără, pe şcolăriţa care aţi fost odinioară, şi tot ce vreau să spun eu este că această fată ar putea să fie sora lui Ottilie, fapt de unde se poate deduce cu siguranţă matematică sau, mai bine zis, fapt care coincide cu ce-am afirmat adineauri, şi anume că ea ar putea să fie fiica dumneavoastră. Ce înseamnă asemănarea? Eu nu afirm că este o potrivire de detalii, afirm că este o înrudire de soră în întreaga înfăţişare, o identitate a tipului, acest ceva care e tot ce poate fi mai departe de caracterul unei Junone, ceva uşor, plăcut, tandru şi gingaş – asta numesc eu o înrudire de soră şi de fiică.

Să fi fost oare o imitaţie, o molipsire? Căci Charlotte se uită la tânărul Goethe cu o privire fixă şi cam sticloasă, asemănătoare aceleia pe care i-o hărăzise el adineauri.

— Von Pogwisch… von Pogwisch, repetă ea maşinal. Şi deodată îi veni în minte că ar fi bine să pară că s-a gândit la caracterul şi la originea acestui nume. Din nobilimea prusacă, nobilime de spadă, familie de militari, nu? întrebă ea. Legătura aceasta va fi, prin urmare, ca între liră şi spadă. Stimez foarte mult spiritul militar prusac. Când zic spirit înţeleg sentimente, educaţie, simţ al

onoarei, iubire de patrie. Datorăm acestor însuşiri scăparea noastră din jugul străinilor. Aşadar, în acest spirit, în această tradiţie a fost crescută logodnica dumneavoastră – dacă îmi îngădui să-i dau acest nume. Mă gândesc că, astfel stând lucrurile, ea nu este tocmai o admiratoare a Confederaţiei Renane şi o partizană a lui Bonaparte.

— Aceste chestiuni, replică August evaziv, au fost depăşite şi rezolvate de mersul istoriei.

— Slavă Domnului! zise ea. Şi logodna aceasta se bucură de ocrotirea, de încuviinţarea paternă a lui Goethe?

— Pe deplin. El e de părere că deschide cele mai frumoase perspective.

— Dar cu asta are să vă piardă – sau are să piardă mult din dumneavoastră. Amintiţi-vă că eu singură v-am sfătuit să vă întemeiaţi o familie! Dar dacă mă gândesc la vechiul meu prieten din tinereţe, la scumpul nostru consilier intim, îmi dau seama că va pierde pe ajutorul lui fidel, pe excelentul lui om de afaceri, atunci când veţi pleca de lângă dânsul.

— Nici vorbă de aşa ceva, replică August, şi puteţi fi liniştită că nimic nu se va schimba în dezavantajul tatii. El nu numai că nu-şi va pierde fiul, dar va căpăta o fiică. De pe-acum s-a stabilit că noi vom locui în camerele de oaspeţi de la etajul al doilea – nişte încăperi foarte drăguţe, care dau la stradă. Domeniul lui Ottilie se înţelege însă că nu se va mărgini la ele; ea se va ocupa şi

de odăile de primire de jos, ca stăpână a casei. Şi faptul că în casă va fi iarăşi o mână de femeie şi că gospodăria va avea din nou o stăpână nu e, desigur, ultimul motiv pentru care căsătoria mea este primită cu bucurie.

— Înţeleg şi mă mir singură cum mi se tot schimbă sentimentele. Adineauri mă îngrijora tatăl, şi acuma mă îngrijorează iar fiul. Dorinţa mea în ce-l priveşte pe acesta se realizează într-un fel care mărturisesc că seamănă cu o deziluzie, cu o neîmplinire – şi tocmai din pricină că de realizarea ei se leagă ceva în favoarea tatălui. Nu sunt sigură dacă am înţeles bine: aleasa dumneavoastră şi-a dat şi ea cuvântul?

— Cazul nostru este unul dintre acelea în care nu mai e nevoie de cuvinte.

— Nu mai e nevoie? Cuvinte… cuvinte… Devalorizaţi, dragul meu, un lucru solemn, rostindu-l astfel, la plural. Cuvântul, dragă prietene, e altceva decât cuvintele, el trebuie rostit după o matură chibzuinţă, după o grijulie zăbavă. Cine se leagă pe viaţă trebuie să se gândească bine. Dumneavoastră iubiţi, mi-aţi mărturisit asta mie, femeie bătrână, care aş putea să vă fiu mamă, şi am fost adânc mişcată de ce mi-aţi spus. Că sunteţi iubit şi dumneavoastră – de asta nu mă îndoiesc. Meritele înnăscute pe care le aveţi sunt, cred eu, cea mai sigură garanţie pentru aceasta. Ce mă întreb însă cu un fel de gelozie de mamă este dacă ea vă iubeşte cu adevărat şi numai pentru calităţile dumneavoastră proprii, cu

totul şi cu totul numai pentru dumneavoastră înşivă. Când eram tânără, m-am transpus de multe ori cu spaimă în sufletul fetelor bogate, care sunt din cauza asta foarte căutate şi cerute de mulţi în căsătorie şi care sunt în situaţia fericită de-a putea, dintre atâţia pretendenţi, să aleagă pe cine le place, dar totodată nu pot fi niciodată sigure dacă omagiile care li se aduc sunt adresate persoanei lor sau averii lor. Presupuneţi un defect oarecare, strabism, un picior mai scurt, o mică diformitate, şi vă veţi da seama de tragediile care se desfăşoară în sufletul unei făpturi atât de năpăstuite – tragedii ale şovăielii între dorinţa de-a crede şi îndoiala care le roade. Mă înfioram când mă gândeam că asemenea fiinţe ajung cu siguranţă să considere averea lor ca pe o calitate personală şi să-şi spună cu vanitate: „Chiar dacă el iubeşte numai banii mei, aceştia oricum sunt ai mei şi nedespărţiţi de mine şi intervin în favoarea piciorului meu strâmb, aşa că mă iubeşte, cu toate că şchiopătez... ” Ah, scuzaţi-mă, dar această dilemă închipuită şi de neconceput este o veche idee fixă, ceva la care mă gândeam mereu cu groază şi cu milă pe vremea când eram fată, şi uite, chiar azi, când îmi amintesc, pierd şirul şi vorbesc numai despre asta – dar acuma mi-am adus aminte, dragă August, pentru că dumneavoastră, am impresia, sunteţi ca tânărul bogat care are norocul să poată alege dintre fetele ţării pe aceea care-i place, dar are în acelaşi timp toate temeiurile să se întrebe din ce motive este el

ales: de dragul lui sau de dragul unor calităţi adăugate din afară şi care nu sunt propriu-zis ale lui? Această „mică persoană”… iertaţi-mi epitetul acesta nonşalant, mi-a fost inspirat de descrierea amănunţită şi expresivă a fetei, aşa cum mi-aţi făcut-o chiar dumneavoastră, şi asta mă îndeamnă să-i zic „mică persoană”, iar faptul că aţi stabilit între figura ei şi-a mea o legătură de fiică sau de soră îmi dă dreptul să vorbesc mai liber, ca şi cum aş vorbi despre mine… Scuzaţi-mă, văd că nu mai ştiu bine ce spun. Ziua de azi mi-a adus atâtea emoţii adânci – nici nu-mi amintesc să mai fi avut o zi la fel. Dar vreau să-mi duc până la capăt ideea. Această „mică persoană” – Ottilie – vă iubeşte ea aşa cum sunteţi, independent de situaţia dumneavoastră, ori iubeşte situaţia de fiu al unui om celebru, aşadar îl iubeşte de fapt pe tată, nu pe fiu? Lucrul acesta trebuie cercetat cu grijă înainte de-a vă lega! Eu, care aş putea să vă fiu mamă, am dreptul – e de datoria mea să vă arăt cât de delicată e situaţia. După descrierea pe care aţi făcut-o, aş putea să fiu şi mama lui Ottilie, şi dacă în ochii lui Goethe această logodnă deschide cele mai frumoase perspective, aşa cum a spus chiar el, asta poate se datorează faptului că eu, mica persoană de altă dată, i-am plăcut, şi tocmai de-aceea aş putea să vă fiu mamă, şi ce trebuie acuma văzut cu atenţie este dacă Ottilie vă iubeşte într-adevăr pe dumneavoastră sau dacă nu cumva sunteţi şi aici tot reprezentantul şi omul de legătură al tatălui dumneavoastră. Faptul că v-a

fost drag cavalerul Arnim şi aţi fi vrut să-i fiţi prieten, dacă ar fi fost după cum vă cerea inima, era ceva care vă privea personal şi privea generaţia dumneavoastră, dar chestiunea de acum poate că ne priveşte numai pe noi bătrânii. De aici îngrijorarea mea. Să nu credeţi că nu înţeleg ce plăcută ar fi o legătură prin care tinerii, ca să zic aşa, ar înfăptui ceea ce bătrânii n-au izbutit şi au pierdut prilejul să înfăptuiască. Şi pe urmă trebuie să vă mai amintesc din nou în chip hotărât că partea cea mai gravă a problemei stă în faptul că e vorba aici de o legătură ca între frate şi soră… Deodată, bătrâna doamnă îşi duse la ochi mâna cu mitene croşetate. Nu, zise ea, iertaţi-mă, dragul meu, dar – cum am mai spus – acum nu mai sunt cu totul sigură pe vorbele, ba chiar nici pe gândurile mele. Trebuie să mă scuzaţi, sunt femeie bătrână şi, cum am mai amintit, o zi ca asta, plină de atâtea întâlniri, n-am avut în viaţa mea. Simt o adevărată ameţeală…

La aceste vorbe, August, care în ultima parte a convorbirii stătuse foarte drept, chiar ţeapăn pe jilţ, se ridică repede.

— O, Doamne! exclamă tânărul, eu sunt de vină – v-am obosit, e de neiertat ce-am făcut! Am vorbit despre tata – e singura mea scuză, fiindcă subiectul acesta, deşi nu poţi niciodată să-l epuizezi, nu-l părăseşti uşor… Acum mă retrag şi – continuă el repede, lovindu-se cu dosul palmei peste frunte – aproape că era să plec fără să mă achit de o însărcinare care e singura mea

justificare de-a vă fi deranjat. Se reculese şi spuse domol, aplecându-se uşor: Am onoarea de-a transmite doamnei consilier aulic un salut de bun venit din partea tatălui meu şi totodată regretul lui că nu poate să se întâlnească imediat cu dumneavoastră. Se simte puţin stingherit în mişcările sale, din cauza unui reumatism la braţul stâng. Va fi însă foarte onorat şi foarte bucuros dacă doamna consilier aulic va binevoi să vină vinerea aceasta, adică peste trei zile, la un prânz intim la dânsul, pe la două şi jumătate, împreună cu cei apropiaţi, consilierul Ridel, doamna şi domnişoarele.

În vremea asta, Charlotte se ridicase şi ea, clătinându-se uşor.

— Foarte bucuros, răspunse doamna consilier, bineînţeles dacă rudele mele vor putea să vină în ziua aceea.

— Îmi daţi voie să mă retrag, zise August, înclinându-se şi aşteptând ca ea să-i dea mâna.

Charlotte se îndreptă, şovăind puţin, către oaspete, îi cuprinse în mâini capul împodobit cu favoriţi şi cu părul zburlit şi îl sărută uşor pe frunte, ceea ce, cum stătea el puţin aplecat, nu era greu s-o facă.

— Cu bine, Goethe, zise ea. Dacă am vorbit vrute şi nevrute, uitaţi ce-am spus, căci sunt cam ostenită. Mai înainte au fost pe la mine Rose Cuzzle, şi domnul doctor Riemer, şi domnişoara Schopenhauer şi pe lângă asta mai sunt şi Mager chelnerul şi publicul din Weimar. Şi totul a fost

foarte, foarte interesant. Duceţi-vă, dragul meu, peste trei zile vin la masă – cum să nu vin? Doar şi el a fost de-atâtea ori la noi acasă, la Wetzlar, şi a mâncat lapte covăsit. Şi voi tinerii, dacă vă iubiţi, luaţi-vă, faceţi asta de dragul lui şi fiţi fericiţi în odăile voastre de la etaj! N-am niciun drept să vă spun să n-o faceţi. Dumnezeu cu tine, Goethe, Dumnezeu cu tine, copilul meu!

Capitolul al Şaptelea

O! A dispărut! Luminoasa figură din adâncuri piere deodată, repede, ca la semnul unui demon poznaş şi alunecos, se topeşte în neant, iar eu mă ridic deasupra! Plăcut a fost! Şi-acum, ce se întâmplă? De unde ai ajuns iar la tine? Jena? Berka? Tennstedt? Nu, e cuvertura de mătase tighelită, de la Weimar, tapetele odăii de-acasă, mânerul clopoţelului… A, ce-i asta, gata de luptă? În toată măreţia? Bravo, bătrâne! Deci, vajnice moşneag, să nu te tulburi… Şi de ce să mă minunez? Ce picioare splendide! Şi cum îşi apăsa zeiţa sânii zvelţi de umărul vânătorului chipeş – bărbia i se lipea de gâtul lui şi de obrazul încălzit de somn, mânuţa-i ambrozică strângea uşor de încheietura mâinii braţul lui voinic, cu care mai târziu avea s-o cuprindă, iar cu năsucul şi cu gura îi căuta răsuflarea buzelor visător întredeschise. Mai într-o parte, Amor, copilul pe jumătate mâniat, pe jumătate triumfător, îşi vântura arcul strigând: „Oho!” şi „Stai!”, iar în dreapta, câinii de vânătoare se uitau cu agerime şi săreau. Ce bucurie simţi în faţa unei compoziţii atât de

minunate! Dar unde ai văzut-o? Unde? A, da! Orbetto, Turchi în Galeria din Dresda, Venus şi Adonis. Mi se pare că au de gând să restaureze tablourile din Dresda. Atenţie, băieţi! Să nu se întâmple o nenorocire dacă vă pripiţi şi chemaţi nişte cârpaci! De cârpaci nu ducem lipsă – dracu' să-i ia! Habar n-au de ceea ce-i bun şi greu şi tratează orice lucru cu uşurinţă! Să nu vă zgârciţi, că nu iese nimic. Ar trebui să vă spun despre Academia de Restauraţii din Veneţia, un director şi doisprezece profesori, care se închideau într-o mănăstire şi lucrau acolo, o treabă migăloasă, tot ce poate fi mai precar. Venus şi Adonis… Ar fi de făcut şi un *Amor şi Psyche,* chiar de mult trebuia făcut, îmi aduc aminte de asta ba unii, ba alţii, dar de unde timp şi pentru aşa ceva? Eu zic să cercetezi din nou cu atenţie gravura lui Dorigny, cu Psyche, din Sala Galbenă, să-ţi împrospătezi amintirea şi pe urmă să mai amâni puţin. Să aştepţi şi să amâni e bine, e din ce în ce mai bine; nimeni nu poate să-ţi fure ce ai tu mai ascuns şi mai propriu, nimeni nu te întrece, chiar dacă face şi el acelaşi lucru.

Ce-i la urma urmei subiectul? Subiectul e la îndemâna oricui. Luaţi-l, băieţi, n-am nevoie să vi-l dăruiesc eu aşa cum i l-am dăruit pe Tell lui Schiller, să facă din el teatrul lui generos şi răzvrătit, păstrându-mi pentru teatrul meu realitatea indulgentă, ironia şi epicul, demosul herculean, indiferent faţă de problemele guvernării, precum şi pe tiranul agreabil care

glumeşte cu femeile din popor. Aşteptaţi şi veţi vedea că tot am să scriu asta, şi hexametrul are să fie aici mai matur şi mai potrivit cu limba decât în *Reineke* şi în *Hermann.* Creştere, creştere. Câtă vreme creşti şi îţi întinzi coroana, eşti tânăr, şi acuma, pe treapta noastră actuală, cu această întindere admirabilă a fiinţei noastre, trebuie să ne apucăm de Amor şi Psyche: înalta capacitate a vârstei, plină de experienţă, înviorate amândouă de sărutarea tinereţii, pot să dea tot ce-i mai gingaş şi mai minunat. Nimeni nu bănuieşte ce lucru frumos poate să iasă până când nu va apărea. În stanţe, poate? Dar nu poţi să le faci pe toate, cu atâtea treburi pe cap, şi multe trebuie să piară. Aş pune rămăşag că şi Cantata Reformei are să rămână de căruţă. Tunete pe Sinai… Mireasma dimineţii în singurătatea imensă, asta îmi reuşeşte, fără îndoială. La corul păstorilor şi la acela al războinicilor ar putea să ajute *Pandora.* Sulamita, iubita, în depărtare… „Unică mi-i mulţumirea ce mi-o dă iubirea lui”. Asta mi-ar plăcea. Dar principalul rămâne. El şi învăţătura înaltă, spiritualul, mereu neînţeles de popor, părăsirea, suferinţa sufletească, cel mai mare chin – şi totodată ceva care să consoleze şi să reconforteze.

Să se vadă că bătrânul păgân se pricepe în creştinism mai bine decât toţi. Da, dar cine face muzica? Cine mă îndeamnă la lucru, cine pricepe lucrul şi îl laudă înainte de-a fi gata? Luaţi aminte că – neconsolat cum sunt – n-am să mai am niciun

chef şi atunci să vedem cum o să mai sărbătoriţi cu demnitate Ziua Reformei! O, dacă-ar fi el aici, acela care de-atâta timp – sunt zece ani de-atunci – a plecat de lângă noi![3] Dac-ar mai fi aici să îndemne, să stăruie, să mă aţâţe – spiritualiceşte! Pe *Demetrius*[4] n-a trebuit oare să-l las deoparte, din pricina dificultăţilor pe care mi le-aţi făcut când am vrut să-l termin şi să-l trimit pentru a fi reprezentat pe toate scenele la comemorarea morţii lui? Voi sunteţi vinovaţi, cu încăpăţânarea voastră stupidă, că m-am supărat şi am renunţat, şi El mi-a murit a doua oară, şi de data asta chiar pentru totdeauna, fiindcă n-am mai putut să-i continuu existenţa pe temeiul unei exacte cunoaşteri. Ce nefericit am fost! mai nefericit decât poate să fie cineva din vina altora. Te-a înşelat oare entuziasmul? Era ceva în adâncul inimii tale care îţi respingea propria dorinţă şi propriul proiect? N-ai luat cumva piedicile exterioare drept pretext şi ai făcut pe mâniosul în cort[5]? Dacă aş fi murit înaintea lui, el ar fi fost în stare să termine *Faust.* Dar pentru Dumnezeu! Ar fi fost nevoie de dispoziţii testamentare! Oricum, a fost şi rămâne o mare amărăciune, o renunţare păcătoasă şi o înfrângere care te îngreţoşează. Şi după astea toate, prietenul răbdător, ruşinat s-a dus să se odihnească.

Cât e ceasul? M-am trezit noaptea? Nu, din

---

3 **In paginile care urmează se referă la Friedrich Schiller, care murise în 1805. (n.tr.)**

4 **Plănuită timp de cincisprezece ani, drama *Demetrius* de Schiller a rămas neterminată. (n.tr.)**

5 **Se referă la Aiax, unul dintre eroii războiului troian, care a avut un acces de mînie în faţa zidurilor cetăţii, atunci cînd armele lui Ahile, căzut pe cîmpul de luptă, au fost date lui Ulise şi nu lui. (n.tr.)**

grădină s-aude zgomot prin obloane. Trebuie să fie şapte, sau pe-aproape, după cum cere regula şi planul, şi nu un demon a făcut să piară tabloul cel frumos, ci numai voinţa mea de-a mă trezi la şapte, chemându-mă la lucru – voinţa mea rămasă trează şi de veghe acolo jos, în valea cea roditoare, asemenea câinelui de vânătoare care se uită cu ochii mari, plini de o distantă înţelegere, la Venus îndrăgostită. Atenţie, să ştii că e în carne şi oase câinele lui Gotthardus, care fura pâine de la masa stăpânului şi i-o ducea Sfântului Rochus. Astăzi trebuie să introduc zicalele ţărăneşti în descrierea sărbătorii Sfântului Rochus. Unde e carnetul? În sertarul din stânga biroului. „Aprilie fără ploaie, / Ţăranului nu-i place, / Când pitulicea cântă, / Pân nu-nverzeşte via” – o poezie. Şi ficatul de ştiucă. Asta-i cercetarea măruntaielor de către haruspici. Ah, poporul! Element al naturii, vale nutritivă a inconştientului şi a întineririi! Ce bine e cu el, la sărbători, la tir sau, ca atunci în Bingen, la masa aceea lungă, cu umbrar, la un urcior de vin, în mirosul de grăsime prăjită, de pâine proaspătă şi de cârnaţi fripţi pe jăratic! Cum au fugărit şi au ucis bursucul fără milă, la o sărbătoare creştină! Omul nu poate rămâne multă vreme înăuntrul conştientului, trebuie din când în când să se refugieze în inconştient, pentru că acolo trăieşte rădăcina lui. Maximă. Despre asta răposatul nu ştia nimic şi nici nu voia să ştie – el, bolnavul mândru, aristocratul spiritului şi al conştientului, marele şi emoţionantul nebun al

libertăţii, el, pe care – destul de absurd – lumea îl considera drept un om al poporului (iar pe mine – drept un servitor distins), el, care nu pricepea nimic în ce priveşte poporul şi nici în ce-i priveşte pe germani – şi chiar de-aceea mi-a fost drag, pentru că, desigur, cu germanii nu-i de trăit – nici în izbândă, nici în înfrângere – nu! El, cu o puritate maladivă, stătea departe de ei, incapabil să se coboare, capabil mai degrabă să ridice pe cei mărunţi lângă el şi să şi-i apropie, să-i înalţe în spirit cu braţe de ţintuitor. Da, avea foarte mult din Acela pe care îl cunosc bine şi vreau să-l arăt în Cantată – şi totuşi, avea aerul să fie om de acţiune, inventiv-copilăroasă superioritate! Copilăroasă? Nu, nu era copilăros defel, era bărbat, chiar exagerat până la nefiresc, pentru că tot ce e numai bărbăţie, numai spirit, numai libertate, numai voinţă, e nefiresc; la femei, de exemplu, nu se pricepea defel; femeile lui sunt ridicole şi, pe lângă asta, voluptatea considerată ca o cruzime excitantă! Groaznic, groaznic şi insuportabil! Şi în toate acestea – un talent, o îndrăzneală înaripată, o ştiinţă a binelui, mult superioară gloatei şi slugoilor de tot felul. Singurul care mi-a fost deopotrivă, singurul înrudit cu mine, un om că el nu mai găsesc niciodată.

Gust în lipsă de gust, siguranţă în frumos, prezenţă dârză a tuturor capacităţilor, facilitate şi îndemânare în vorbire, nemaipomenit de independent în orice împrejurare, de dragul

libertăţii – pricepând totul numai dintr-o aluzie şi răspunzând cu inteligenţă, chemându-te spre tine însuţi, ajutându-te să te cunoşti, mereu comparându-se, afirmându-se critic, destul de incomod: spiritul speculativ şi intuitiv, dacă sunt congeniale, ştiu, ştiu dinainte tot ce le trebuie şi se preîntâmpină unul pe altul… Fapt este că un om, chiar nefiresc, un om care nu-i decât bărbat, poate să fie un geniu, şi el chiar este, şi locul lui e lângă mine… Desigur că asta şi voia, să ajungă sus, la aceeaşi înălţime, şi voia în primul rând să scape de sărăcie şi să poată scrie o dramă pe an. Un arivist dezagreabil şi diplomat. Mi-a plăcut oare vreodată?

Niciodată. Nu-mi plăcea nici umbletul de cocostârc, nici părul roşcat, nici pistruii, nici obrajii maladivi, nici spinarea încovoiată, nici nasul coroiat şi mereu guturănit. Ochii însă n-am să-i uit cât am să trăiesc, adânc-albaştri, blânzi şi dârji, ochii Mântuitorului… Hristos şi totodată speculant. N-aveam încredere în el. Am observat îndată că vrea să mă exploateze. Mi-a scris o scrisoare foarte dibace ca să i-l dau pe *Meister* la revista lui, la *Die Horen,* pe care o şi fondase cu gândul ăsta, pe când eu, mirosind ce se pregăteşte, mă înţelesesem în taină cu Unger[6] în această privinţă. Pe urmă a insistat să-i dau pe *Faust* tot pentru *Die Horen* şi pentru Cotta; foarte rău – pentru că numai el singur dintre toţi înţelegea ce înseamnă stilul obiectiv de după

6 **Johann Friedrich Unger (1753-1804), editor din Berlin (n.tr.)**

călătoria în Italia, că eram altul acuma şi că lutul se uscase. Incomod, incomod. Toată vremea pe capul meu şi mă tot grăbea, fiindcă n-avea timp. Şi totuşi, numai timpul făureşte ce trebuie.

Trebuie neapărat să ai timp. Timpul este harul care te ajută, fără eroism şi binevoitor, numai să-l respecţi şi să-l umpli cu hărnicie; el lucrează pe nesimţite şi stârneşte intervenţia demonică... Aştept, şi timpul mă-nconjoară. Dar dacă el ar mai fi, ar lucra şi timpul mai repede. Da, da... fiindcă oare cu cine mai pot eu vorbi despre *Faust* de când omul acesta s-a dus? Cunoştea toate greutăţile, imposibilul, dar şi toate mijloacele şi toate căile – nemaipomenit de plin de duh, de-o mare toleranţă şi libertate a spiritului, plin de înţelegere faţă de hazul enorm şi de emanciparea din gravitatea nepoetică, fiindcă după apariţia Elenei m-a încurajat spunându-mi că din distilarea fantomaticului şi a grotescului la un loc cu frumosul grecesc şi cu tragedia, din amestecul de puritate şi de bizarerie aventuroasă ar putea să iasă un tragelaf[7] poetic care n-ar fi chiar de lepădat. Pe Elena a mai apucat s-o vadă, i-a auzit primele trimetre şi şi-a rostit impresia adâncă şi măreaţă pe care i-a făcut-o; asta îmi dă curaj. A cunoscut-o la fel ca Chiron cel fără de astâmpăr, pe care vreau să-l întreb despre dânsa. A zâmbit când a văzut ce bine am izbutit eu să insuflu spiritul antic fiecărui cuvânt... „Multeam

7 **Animal fabulos, de origine orientală, pomenit în legendele vechii Grecii, al cărui nume Goethe şi Schiller în scrisorile dintre ei îl foloseau ca să desemneze opere literare lipsite de unitate şi de armonie, monstruozităţi literare. (n.tr.)**

trăit eu, deşi la tâmple / Părul îmi flutură tinereşte! / Din vălmăşagul şi straşnicul vuiet / Pe care oştenii îl fac năvălind, / Eu auzeam cum zeii dau strigăt / Cumplit şi cum glasul de-aramă / Al vrajbei răsună din zori până-n zori / La ziduri!" El a zâmbit atunci şi a dat din cap, zicând: „Excelent!" S-a hotărât, nu mai am nicio grijă, aşa va rămâne cum este, o dată ce el a spus că e excelent – şi a zâmbit, aşa că a trebuit şi eu să zâmbesc, şi lectura s-a prefăcut în zâmbet. Nu, nici aici n-a fost german, când a zâmbit la ceva excelent. Niciun german nu face asta. Germanii se uită mânioşi la ceva de soiul acesta, neştiind că de fapt cultura e parodie – iubire şi parodie… A dat din cap şi a zâmbit şi atunci când corul i-a spus lui Phoebus „cunoscătorul". „Totuşi, apare mereu; căci ce e urât el nu vede, / Aşa cum ochiul lui sfânt nu vede ce-i umbra". I-a plăcut asta, s-a recunoscut aici pe el însuşi, şi-a dat seama că la el am făcut aluzie! Dar după aceea a adus obiecţii şi a criticat, spunând că nu e adevărat, că sfiala şi pudoarea nu merg niciodată mână în mână pe acelaşi drum: frumuseţea e pudică şi se ruşinează. Eu am spus: „De ce să se ruşineze?" El mi-a răspuns: „Fiindcă ştie că faţă de spiritualul pe care ea îl reprezintă stârneşte dorinţa!" „Bine, am obiectat eu, atunci n-are decât să fie pudică şi să se ruşineze; dar n-o face probabil din cauză că ea reprezintă nevoia de spiritual". Schiller a râs cu mine împreună. Acuma nimeni nu mai râde împreună cu mine. M-a lăsat aici, convins că ştiu

drumul prin hăţiş şi că voi găsi mijlocul să leg laolaltă materialul pe care îl cere o lucrare ca asta. El a văzut tot. A văzut că Faust trebuie în pins în viaţa activă – mai uşor de spus decât de făcut – dar să nu credeţi, dragii mei, că pentru mine asta e ceva nou… Am ştiut-o de când, încă tulbure şi copilăreşte-vag, l-am pus să tălmăcească din Biblia lui Luther şi în loc de „cuvânt”, „gând” şi „putere” să zică „faptă”.

Dunque! Dunque! Azi ce facem? La muncă veselă porneşte! Să te înalţi din nou spre fapte. După umbra dulce-a tihnei. În vâltoarea vieţii iarăşi, / Să fii dârz la datorie. / O, deplină bucurie! Cling-clang! asta e din „micul Faust” – flautul magic – acolo unde homunculus şi fiul sunt unul şi acelaşi în cutiuţa luminoasă… Ce se-ntâmplă oare, ce am de făcut astăzi? O! Avizul în scandalul cu *Isis*[8], afurisită calamitate, trebuie să-l dau, mi-l cere Alteţa sa. Cum uiţi de toate-acolo-n adâncime! Începe iar tevatura cotidiană, toate fleacurile – al da, şi bruionul pentru poezia de ziua naşterii Excelenţei sale von Voigt – o, Doamne! trebuie s-o compun şi s-o scriu pe curat, în douăzeci şi şapte e aniversarea, şi încă n-am făcut mare lucru, numai câteva versuri, din care unul e bun: „Că poate să destăinuie natura!” Asta e bun, se ascultă cu plăcere, e de mine, poate să ducă-n spate toată umplutura, fiindcă, bineînţeles, are să fie o umplutură iscusită, ca atâtea altele, totul e ca

8 **Lorenz Oken (1779—1851), naturalist şi filozof, a editat revista *Isis* (1817-1848). A fost profesor la Universitatea din Jena, dar din pricina articolelor politice publicate în *Isis,* a trebuit să-şi dea demisia. (n.tr.)**

„talentul poetic” să se exprime în chip sociabil, asta se aşteaptă de la el. Ah, talentul poetic, dracu’ să-l ia! Lumea crede că asta înseamnă talent poetic. Ca şi cum cineva, după ce-a scris *Werther* la douăzeci şi patru de ani, a trăit încă patruzeci şi patru fără să se înalţe şi să treacă dincolo de poezie! Ca şi cum am mai fi pe vremea când calibrul meu se mulţumea numai cu poezia! Cizmarule, rămâi la meşteşugul tău. Da, dacă ai fi cizmar… Zic unii şi alţii că în felul acesta ajungi infidel faţă de poezie şi te risipeşti în diletantism. Dar ce ştiţi voi, poate că poezia este diletantism şi ocupaţia serioasă se află în altă parte, de exemplu în universal! Vorbe goale! Vorbe goale! Nu ştiu nătărăii că un mare poet e mai întâi *mare* şi după aceea poet şi că e absolut egal dacă el face poezii ori dacă dă bătăliile pe care le-a dat acela care la Erfurt m-a privit cu gura zâmbitoare şi cu ochi întunecaţi şi a spus în urma mea, tare, înadins ca eu să-l aud: „Iată un om”, şi nu „Iată un poet”. Proştii însă cred că poţi să fii mare când faci *Divanul,* iar când e vorba de *Teoria culorilor* nu mai eşti mare…

Drace, ce-i asta? Un fapt petrecut ieri iese iar la suprafaţă. Opusculul belferului contra teoriei culorilor, Pfaff îl cheamă pe prostul acela şi are neruşinarea să-mi trimită contestaţiile lui la mine acasă. Indiscreţie şi lipsă de tact nemţească; eu aş spune că asemenea oameni trebuie alungaţi din societate. Şi adică de ce să nu-mi terfelească cercetările ştiinţifice, dacă mi-au terfelit poezia cu

murdăria lor? Au tot comparat *Ifigenia* mea cu a lui Euripide, până au făcut din ea o vechitură, pe Tasso mi l-au pocit şi pe Eugenia au urâţit-o cu flecărelile lor despre „netezimea şi răceala ei de marmură”, şi Schiller a spus aşa, şi Herder, şi guraliva aceea de Staël – ca să nu mai vorbesc de ticăloşia pe şleau. Dyck se numeşte ticăloşia mâzgălitoare de hârtie. E umilitor că-i ştiu numele şi mă gândesc la el. Peste cincisprezece ani nimeni n-are să-şi mai amintească de el, eu însă trebuie să-l ştiu, pentru că trăim amândoi în aceeaşi vreme… Aşa e dacă fiecare are voie să judece! Ar trebui dată o interdicţie. După părerea mea, e o chestie de poliţie, la fel ca *Isis* a lui Oken. Judecă în felul acesta şi mai vor apoi de la mine să fiu pentru dietă, pentru dreptul la vot, pentru libertatea presei, pentru „Nemesis” a lui Lucien şi foile volante ale studenţilor patrioţi şi pentru „Prietenul poporului” a lui Wieland *filius.* Oroare, oroare! Mulţimea trebuie să aprobe, numai atunci e respectată, să judece nu e rostul ei. Rostul ei este să scrie după dictare şi să facă muncă de secretariat. Mai ales să facă muncă de secretariat. Cine m-a pus să le scot la iveală şi să le dau pe mâna publicului? Nu poate să-ţi placă decât ceea ce păstrezi asupra ta şi pentru tine; ce e discutat şi terfelit de toată lumea nu mai e bun de nimic. Aş fi dat o urmare minunată Eugeniei[9], dar n-am mai vrut să vă fac un bine, oricât mi-ar fi plăcut

9 **Goethe intenționa să scrie o trilogie despre Revoluția Franceză, dar n-a realizat decît drama** *Fiica naturală.* **(n.tr.)**

asta. Pe oamenii aceştia nici să-i amuzi nu poţi, fiindcă nu sunt în stare să facă haz de nimic. Un neam morocănos, care nu ştie de glumă şi nu ştie să trăiască. Nu ştie că nu se poate hălădui fără un pic de bonomie şi de indulgenţă, fără să închizi un ochi şi să laşi lucrurile în voia lor. Ce-i toată activitatea omenească, fapta şi poezia, fără iubirea care o ajută şi fără entuziasmul părtinitor care o îndeamnă să producă? Un excrement. Dar ei, mă rog, se răţoiesc de parcă ar fi gata să atingă absolutul şi ar avea în buzunar un document care le consfinţeşte acest drept. Afurisiţi care îţi strică cheful. Omul cu cât e mai prost, cu atâta e mai acru. Şi totuşi, nu te poţi opri şi iar vii şi le dai lucrări de-ale tale, gândind că „poate n-au să displacă”.

Îmi stric buna dispoziţie de dimineaţă cu gânduri de-aces-lea corozive şi cicălitoare. Ia să vedem cum stăm. Ce-i cu braţul? Mă doare tare când îl ridic. Când mă culc, mă gândesc întotdeauna că peste noapte are să-mi mai treacă, dar degeaba, somnul nu mai are putere să vindece, ca altă dată, nu-i nimic de făcut. Şi eczema de la şold? Şi ea se anunţă cu un respectuos bună dimineaţa. Nici pielea, nici încheieturile nu mai merg cum trebuie. Ah, aş vrea să fiu iar la Tennstedt în baia de pucioasă. Altă dată tânjeam după Italia, acuma – după apă fierbinte, care să-mi mlădieze mădularele înţepenite; aşa ne modifică vârsta dorinţele şi ne distruge. Omul trebuie să ajungă iarăşi la ruină. Şi

totuşi, cu ruina asta şi cu vârsta se întâmplă un lucru mare, un lucru minunat, o născocire plăcută a bunătăţii eterne, şi anume că omul se împacă bine cu stările lui şi că aceste stări îl transformă în aşa fel încât e de acord cu ele, potrivindu-se bine împreună. Îmbătrâneşti, şi bătrâneţea te face să priveşti cu îngăduinţă, dar şi cu dispreţ tineretul palavragiu. Ai vrea să fii iar tânăr şi palavragiu? Palavragiul a scris *Werther,* cu o ridicolă sprinteneală, şi desigur că pentru vârsta lui a fost ceva. Dar important este să trăieşti şi să îmbătrâneşti, iar când ai ajuns aici, cântăreţul de odinioară a murit. Orice eroism stă în rezistenţă, în voinţa de-a trăi şi de-a muri, asta e tot, şi a fi mare e o problemă de vârsta. Un tânăr poate să fie un geniu, dar nu mare. Mărimea stă în puterea, în ponderea durabilă şi în spiritul bătrâneţii. Putere şi spirit, aceasta e bătrâneţea şi aceasta e mărimea – şi iubirea în primul rând! Ce-i dragostea tinereţii pe lângă puternica dragoste spirituală a bătrâneţii? Iubirea tinereţii e o petrecere gălăgioasă în comparaţie cu măgulirea îmbătătoare pe care o simte tinereţea când grandioasa bătrâneţe o alege cu dragoste şi o înalţă, ornându-i gingăşia cu o sensibilitate pătrunsă de spirit; ce-i dragostea tinerească pe lângă fericirea de care, sigură pe durată, străluceşte măreaţă bătrâneţea când tinereţea o iubeşte?

Mulţumesc ţie, bunătate eternă! Totul devine mereu mai frumos, mai important, mai puternic şi

mai sărbătoresc. Şi aşa, de aci înainte!

Asta zic şi eu că e refacere! Dacă nu izbuteşte s-o facă somnul, izbuteşte gândul. Aşadar, să-l sunăm pe Carl să vină cu cafeaua. Până când nu te încălzeşti şi nu te înviorezi, nu poţi să evaluezi ziua care începe şi nu poţi să spui ce ai să faci. Adineauri aproape aş fi zis că-mi vine să trag chiulul, să stau în pat şi să las toate baltă. Asta-i din cauza lui Pfaff şi din cauză că nu vor ca numele meu să figureze în istoria fizicii. Dar am trecut repede peste asta, şi cafeaua are să mă învioreze de-a binelea... În fiecare dimineaţă când sun mă gândesc că mânerul poleit al clopoţelului nu se potriveşte aici deloc. E un obiect de podoabă care ar fi mai nimerit la uşa din faţă, pe unde intră musafirii, nu aici, în chilioara spiritului, în locul rezervat somnului şi în bârlogul grijii. Bine-am făcut că am aranjat aici odăiţele astea, domeniu liniştit, sobru şi grav. Şi pentru dânsa a fost bine: a văzut că partea din dos a casei nu e un *retiro* numai pentru ea şi ai ei, ci şi pentru mine. Când a fost asta?... Ia să vedem... În vara lui 94, doi ani după ce ne-am mutat iar în casa care-mi fusese dăruită şi refăcută. Pe vremea contribuţiilor la optică – *o, mille excuses,* domnilor din breaslă – adică, de fapt, numai la cromatică, dar cum să se încumete cineva care nu se pricepe la măsurători să se ocupe de optică şi să îndrăznească să-l contrazică pe Newton, falsificatorul, insidiosul, maestrul minciunilor, apărătorul doctrinelor greşite, calomniatorul lumii cereşti, care

pretindea că puritatea se formează numai din neguri şi lumina – din elemente toate mai întunecate decât ea! Un neghiob, un profesor de erori şi un ins care întunecă lumea! Trebuie fără încetare urmărit şi criticat! Când am înţeles ce rol are mediul opac şi că transparenţa însăşi e un mediu opac de gradul întâi şi am descoperit că şi culoarea e o lumină temperată, atunci, gata, am ştiut teoria culorilor pe degete, piatra de temelie a fost pusă şi nici spectrul nu-mi mai dădea bătaie de cap. Ca şi cum prisma n-ar fi un mediu opac! mai ţii minte cum ai descoperit asta în odaia proaspăt văruită când peretele, contrar teoriei, a rămas alb ca întotdeauna şi cum afară cerul cenuşiu-deschis nu avea nici urmă de culoare şi numai acolo unde opacul era în contact cu lumina se năştea culoarea, aşa încât crucea ferestrei era foarte colorată? Atunci l-am prins pe şarlatan şi mi-am spus pentru prima oară: „Teoria e falsă!” Şi mi-a săltat inima de bucurie, ca atunci când, în chip clar şi incontestabil, ca şi cum aş fi ştiut totul mai dinainte, în înţelegere cu natura, am arătat că în maxilarul uman există osul intermaxilar de care sunt prinşi dinţii incisivi. N-au vrut să admită asta şi tot aşa nu vor să admită acum problema cu culorile. Fericite, penibile şi amare vremuri! Desigur că prin atâtea cereri şi reclamaţii te făceai cam nesuferit. Bine, dar cu intermaxilarul şi cu metamorfoza plantelor nu dovediseşi oare că natura îţi îngăduia să arunci o privire în atelierul ei? Da, dar ei nu voiau să creadă că te pricepi în

probleme de felul acesta, strâmbau din nas, dădeau din umeri, se supărau.

Le încurcai socotelile. Şi-ai să le încurci mereu. Toţi îţi trimit salutări şi te urăsc de moarte. Numai prinţii s-au purtat altfel. N-am să uit niciodată cum au respectat şi au favorizat ei noua mea pasiune. Alteţa sa ducele, bun ca întotdeauna, imediat mi-a pus la dispoziţie spaţiu şi mi-a dat răgaz să-mi dezvolt părerile. Cei doi de la Gotha, Ernst şi August – unul mi-a dat voie să experimentez în laboratorul lui de fizică, celălalt mi-a comandat în Anglia prismele frumoase, acromatice. Numai prinţii. Belferii m-au respins ca pe un cârpaci şi cârciogar, dar prinţul primat de la Erfurt a urmărit toate experienţele mele cu cea mai binevoitoare curiozitate şi mi-a onorat studiul pe care i l-am trimis cu observaţii marginale scrise cu mâna lui. Asta e din cauză că prinţii au înţelegere pentru diletantism. Diletantismul e nobil, şi cine e distins e diletant. Şi, dimpotrivă, vulgar e tot ce-i breaslă, specializare şi profesionism. Diletantism! Burghezi cu minte strâmtă! Aţi bănuit voi vreodată că diletantismul e îndeaproape înrudit cu demonicul şi cu geniul, pentru că e neatârnat şi făcut să vadă un lucru cu ochi limpezi, să vadă obiectul în toată puritatea lui, aşa cum este şi nu aşa cum vrea tradiţia să fie văzut şi cum îl vede mulţimea, care despre lucruri – şi fizice, şi morale – are întotdeauna numai o imagine de a doua mână? Pentru că eu am trecut de la poezie la artă şi de la artă la ştiinţă şi m-am

ocupat de arhitectură, sculptură şi pictură, precum şi de mineralogie, botanică şi geologie, trebuie numaidecât să fiu diletant. Puţin îmi pasă de părerea voastră. Când eram tânăr, cercetând catedrala din Strassburg mi-am dat seama că turnul era croit să aibă o fleşă în cinci colţuri, şi planul catedralei a confirmat presupunerea mea. Şi nu pot oare să observ şi în natură lucruri care se confirmă mai târziu? Pentru că, de fapt, există un singur mare Tot, şi unitatea n-o percepe decât acela care ştie unde s-o găsească, şi natura se destăinuie numai aceluia care este el însuşi o natură…

Prinţii şi Schiller. Şi el era nobil, din cap până-n picioare, deşi ţinea cu libertatea şi avea naturaleţea geniului; cu toate că avea faţă de natură o condamnabilă trufie. Da, el mi-a luat partea şi a crezut în mine, încurajându-mă ca întotdeauna cu reflecţiile lui, şi când i-am trimis prima schiţă pentru istoria teoriei culorilor, el a văzut în această teorie, cu o adâncă înţelegere, simbolul unei istorii a ştiinţelor, romanul gândirii umane, care avea să se înfăptuiască peste optsprezece ani. Da, da, el a văzut şi a priceput bine. Fiindcă avea rang, ochi, avânt. Dac-ar mai fi aici şi acuma, m-ar determina să scriu Cosmosul, istoria generală a naturii, pe care ar trebui s-o scriu, fiindcă de mult mă gândesc la ea, de când mă ocup cu geologia. Cine ar putea s-o facă în afară de mine? Asta spun despre orice, dar nu pot să realizez totul – în condiţiile acestea, care îmi

alcătuiesc existenţa şi totodată mi-o răpesc. Timp, timp, dă-mi timp, mamă natură, şi fac totul. Când eram tânăr, cineva mi-a spus: „Te porţi aşa, ca şi cum ar trebui să trăim o sută douăzeci de ani”. Dă-mi, mărinimoasă natură, dă-mi numai puţinul acesta din timpul pe care îl ai la îndemână, puternico! Şi voi lua asupră-mi lucrul tuturor celorlalţi, lucrul pe care vrei să-l vezi făcut şi pe care eu îl înfăptuiesc cel mai bine…

De douăzeci şi doi de ani stau în odăile acestea şi nimic nu s-a schimbat în ele, doar canapeaua am scos-o din camera de lucru, fiindcă aveam nevoie de scrinuri pentru manuscrisele tot mai numeroase şi s-a mai adăugat şi fotoliul acesta de lângă pat, dăruit de doamna von Egloffstein. Asta-i toată schimbarea. Dar în vremea asta ce nu s-a întâmplat aici, câtă muncă, naştere şi trudă! Dumnezeu i-a dat omului în dar osteneala. Te-ai străduit în chip cinstit: ce-o fi ştie Dumnezeu. Vremea însă, vremea a trecut! Mi se-nfierbântă inima când mă gândesc cum a trecut! Douăzeci şi doi de ani – tot am făcut ceva de-atunci încoace, dar când te gândeşti, e-aproape o viaţă de om. Ţine-n loc timpul! Supraveghează-l, fiecare ceas, fiecare minut! Dacă nu bagi de seamă, a şi fugit, alunecând ca o şopârlă, amăgitor şi infidel, un spiriduş. Sfinţeşte fiecare clipă! Dă-i sfinţenie, însemnătate prin conştiinţă, prin împlinire sinceră şi demnă! Ţine contabilitatea zilei şi dă socoteală de cum ai întrebuinţat-o, de fiecare întrebuinţare a ei. *Le temps est le seul*

dont l'avarice soit louable. În privinţa aceasta, ajută muzica. Dar e şi primejdioasă pentru limpezimea spiritului. Şi totodată un mijloc fermecat cu care să ţii în loc timpul, să-l întinzi, să-i dai o deosebită însemnătate. Cum cânta fata aceea *Zeul şi baiadera,* nici n-ar trebui să cânte, e chiar povestea ei. Când a cântat *Cunoşti tu ţara?* mi-au dat lacrimile, i-au dat şi ei, drăguţei mult iubite, pe care am găsit-o cu turban şi şal – şedeam amândoi printre prieteni, cu ochii strălucind de lacrimi. Comoara aceea plină de înţelepciune mi-a spus cu glasul cu care cântase: „Ce încet trece timpul cu muzica; cum aşază ea într-un interval scurt o sumedenie de întâmplări şi de lucruri trăite, aşa că, ascultând, ni se pare că s-a scurs multă vreme. Ce e distracţia, ce e plictiseala?" Am lăudat-o pentru observaţia ei şi i-am dat dreptate. Ea a adăugat: „Iubirea şi muzica sunt distracţie şi veşnicie", inepţii de-acestea. Eu am citit *Cel care doarme mult, Dansul morţilor,* pe urmă *Numai inima durează;* pe urmă *Nu vreau să te pierd în veci;* şi după aceea *Spune şoapta ce-i stăpână?* şi în sfârşit: *Cu aripi de aurore, am zburat spre gura ta...*[10] Se făcuse târziu, era lună plină.

Albert[11] a adormit, a adormit şi Willemer[12] cu mâinile împreunate pe pântece, am râs de el – om de treabă. Era unu după miezul nopţii când ne-am

10 **Toate poeziile citate fac parte din ciclul** *Divanul apusean-răsări-tean.* **(n.tr.)**

11 **Se referă la Albert, logodnicul lui Lotte din** *Suferinţele tînărului Wenher.* **(n.tr.)**

12 **Se referă la Johann Jakob Willemer, soţul lui Marianne, pe care Goethe a cîntat-o în** *Divanul apusean-răsăritean.* **(n.tr.)**

despărţit. Mă simţeam atât de vesel, încât am ţinut numaidecât să-i arăt lui Boisserée pe balconul meu, cu lumânarea, experienţa cu umbrele colorate. Am observat că ea ne asculta de la fereastră. „Ai făgăduit că vii / Când se-nalţă luna plină… ” Putea şi el să mai întârzie câteva clipe. *Avanti!*

— Bună dimineaţa, Excelenţă!

— Da, hm! Bună dimineaţa. Pune aici. O dimineaţă bună şi ţie, Carl!

— Vă mulţumesc, Excelenţă. La mine nu-i atât de important. Dumneavoastră, Excelenţă, aţi dormit bine?

— Binişor, binişor. Ce curios, când ai intrat m-am gândit iar, dintr-o veche obişnuinţă, că tu eşti Stadelmann, celălalt Carl, care a fost multă vreme la mine şi de la care ai moştenit numele. Trebuie să ţi se pară ciudat s-auzi că ţi se spune Carl, când pe tine – mi-aduc aminte – te cheamă, de fapt, Ferdinand.

— Mie nu mi se mai pare, Excelenţă. Noi ăştia suntem obişnuiţi. Odată m-a chemat Fritz. Şi o bucată de vreme – chiar Battista.

— *Accidente!* Asta zic şi eu viaţă agitată! Battista copist? Dar numele de Carl să-l păstrezi. Îi faci cinste, ai un scris curat şi frumos.

— Mulţumesc din tot sufletul, Excelenţă. La dispoziţia dumneavoastră, ca de obicei. Poate că Excelenţa voastră doreşte să dicteze ceva stând încă în pat?

— Nu prea ştiu. Stai să beau cafeaua. Mai

întâi deschide obloanele, să vedem cum arată ziua de astăzi. O nouă zi. N-am dormit prea mult?

— Deloc, Excelenţă. Abia câteva minute după şapte.

— A, va să zică tot au trecut câteva? Asta-i din cauză că am mai zăbovit în pat şi m-am tot gândit… Carl!

— Da, Excelenţă!

— Mai avem din biscuiţii de la Offenbach o provizie suficientă?

— Da, Excelenţă, dar ce înţelege Excelenţa voastră prin „suficientă”? Suficientă pentru câtă vreme? Pentru vreo câteva zile mai avem.

— Ai dreptate, nu m-am exprimat eu cum trebuie. Accentul însă era pe „provizie”. „Câteva zile” – asta nu-i provizie.

— Chiar nici nu este, Excelenţă. Sau este o provizie aproape epuizată.

— Aşa, vezi? Cu alte cuvinte, ca să fie o provizie nu e destul.

— Exact, Excelenţă. Excelenţa voastră ştie mai bine decât oricine.

— Da, sau, în sfârşit, cam aşa este de cele mai multe ori. Dar să ştii că o provizie care e pe sfârşite şi căreia ai început să-i dai de fund e ceva înspăimântător, nu trebuie să ajungi niciodată la asta. Trebuie să ai grijă să nu se isprăvească şi să fie întotdeauna din belşug. Grija asta e necesară pretutindeni.

— Excelenţa voastră a rostit un mare adevăr.

— Mă bucur că suntem de-aceeaşi părere.

Aşadar, trebuie să îi scriem doamnei Schlosser la Frankfurt să ne trimită biscuiţi, o ladă mare, căci eu nu plătesc taxe. Să nu uiţi să-mi aduci aminte de scrisoarea asta foarte importantă. Îmi plac foarte mult biscuiţii aceştia de la Offenbach. E chiar singurul lucru care-mi place la ora actuală. Să ştii că biscuiţii proaspeţi plac bătrânilor, pentru că sunt bine copţi şi, deşi uscaţi, sunt fărâmicioşi şi se mestecă lesne şi aşa ai iluzia că poţi mesteca uşor lucruri tari, ca în tinereţe.

— Dumneavoastră, Excelenţă, n-aveţi nevoie de asemenea iluzii. Dacă e cineva care are de unde culege din belşug, apoi daţi-mi voie să vă spun că dumneavoastră sunteţi acela.

— Da, spui tu aşa… A, bine-ai făcut, să intre aer curat, aerul dimineţii, blând şi feciorelnic, care te învăluie atât de plăcut şi de prietenos. Dumnezeiesc lucru e de fiecare dată întinerirea asta a lumii, la sfârşitul nopţii, şi pentru bătrâni, şi pentru tineri. Se spune mereu că tinereţea trage la tinereţe, dar natura tânără trage tot atât de bine şi la bătrâneţe şi îi spune bătrâneţii: „Bucură-te, sunt a ta – şi a ta mai mult decât a tinereţii. Pentru că tinereţea nu are înţelegere deplină fată de natură, numai bătrâneţea înţelege bine natura”. Ar fi groaznic, de altfel, dacă numai bătrâneţea ar trage la bătrâneţe. Bătrâneţea să stea unde este, să stea deoparte… Cum e vremea afară? Cam acoperită?

— Da, cam acoperită, Excelenţă. Soarele nu se vede şi numai ici şi colo se zăreşte câte un petic

albastru.

— Ia stai puţin. Du-te şi te uită la barometrul şi la termometrul de-afară, de la fereastră. Dar uită-te bine.

— Imediat, Excelenţă. Barometrul e la şapte sute douăzeci şi doi de milimetri, Excelenţă, şi temperatura afară e de treisprezece grade Réaumur.

— Ia uite! Atunci pot foarte bine să-mi închipui cum e troposfera. Şi vânticelul care vine pe fereastră e şi el cam răcoros, aduce umezeală mi se pare, cred că e din vest-sud-vest, şi braţul îşi spune şi el cuvântul în privinţa asta. Densitatea norilor – cinci sau şase, în zori ceaţa s-ar fi putut confunda uşor cu o precipitaţie, dar acum vântul s-a înteţit, cum se vede şi după nori, care vin destul de repede de la nord-vest, la fel ca aseară, şi îndată au să se destrame, vântul îi alungă sigur. Sunt cumuluşi lunguleţi în regiunile inferioare, nu?

Iar mai sus sunt ciruşi subţiri, parcă ar fi întinşi cu mătura, şi printre ei se mai zăreşte un petic senin – cam aşa este, nu?

— Chiar aşa, Excelenţă. Sus sunt nişte şuviţe întocmai ca nişte urme de mătură.

— Presupun că sus vântul bate de la est şi, chiar dacă mai jos bate de la vest, cumuluşii se risipesc treptat pe măsură ce înaintează, şi în locul lor apar ciruşi frumoşi, rânduri-rân-duri. S-ar putea ca la amiază să se însenineze, dar după-masă are să se înnoureze iar. E o vreme

schimbătoare, nesigură, cu tendinţe contradictorii… Trebuie să învăţ temeinic cum să judec forma norilor după starea barometrului. Mai demult, nimeni nu se interesa de mişcările norilor în regiunile superioare ale atmosferei; acum însă, un om învăţat a scris o carte întreagă despre asta şi a stabilit o întreagă nomenclatură – am contribuit şi eu puţin la ea: de exemplu *paries,* peretele de nori, eu l-am inventat, aşa putem să dăm un nume nestatorniciei şi să-i spunem din ce clasă şi specie face parte. Acesta e privilegiul omului pe pământ: să spună lucrurilor pe nume şi să le strângă într-un sistem. Atunci, ca să zic aşa, lucrurile îşi pleacă ochii în faţa lui când le strigă. Numele înseamnă putere.

— Să nu scriu asta, Excelenţă? Sau poate că i-aţi spus domnului doctor Riemer să-şi noteze.

— Nu trebuie notat chiar tot.

— Dar nici nu trebuie să lăsăm ceva deoparte, Excelenţă, oricât de multe ar fi. Cartea despre nori o văd aici. E nemaipomenit de câte lucruri vă puteţi ocupa, Excelenţă! Domeniul care vă interesează poate fi numit universal.

— Ia ascultă, de unde iei tu expresiile astea?

— Dacă aşa este, Excelenţă! Vreţi să văd ce face omida? Omida aceea în culori frumoase? Să văd dacă mănâncă?

— Nu mai mănâncă, a mâncat destul când era afară şi după aceea sub observaţie, aici la mine. A şi început să-şi construiască gogoaşa, uită-te dacă vrei şi ai să vezi cum iese dintr-o ghindură sucul

din care îşi face învelişul; în curând are să se înfăşoare complet şi are să devină crisalidă, şi sunt curios să constat dacă metamorfoza va avea loc şi va ieşi din ea fluturele ca să-şi trăiască scurta şi fragila lui existenţă pentru care s-a pregătit mâncând atât de mult când a fost vierme.

— Da, Excelenţă, acestea sunt minunile naturii. Şi acuma ce facem cu dictatul?

— A, da, avem ceva. Trebuie să fac Alteţei sale regale marelui duce raportul despre blestemata aceea de revistă. Fii bun şi ia asta de aici şi dă-mi carnetul cu însemnări şi creionul! Le-am pregătit de ieri.

— Poftim, Excelenţă. Ca să vă spun adevărul, domnul secretar John e şi el aici şi întreabă dacă nu aveţi să-i daţi ceva de lucru. Eu însă tare m-aş bucura dacă mi-aţi îngădui să rămân şi să-mi dictaţi mie raportul. Pentru domnul secretar al bibliotecii o să mai aveţi dumneavoastră de lucru după ce vă sculaţi…

— Bine, rămâi şi pregăteşte-te de scris. Mi se pare că John vine întotdeauna prea devreme – deşi de multe ori vine prea târziu. Are să intre după aceea…

— Vă mulţumesc din tot sufletul, Excelenţă.

Un om tare plăcut, cu o figură suportabilă şi îndemânatic în serviciile pe care le aduce persoanei mele. Iar linguşirea nu vine din calcul – sau vine numai în parte –, ci dintr-un devotament sincer, amestecat cu oarecare vanitate, şi dintr-o nevoie firească de dragoste. Un suflet tandru, bun

şi simţitor, care are ce are cu femeile. Mi se pare că de când s-a întors de la Tennstedt s-a umplut de vreo boală şi se doftoriceşte singur. Dacă-i aşa cum bănuiesc, atunci nu mai pot să-l ţin. Trebuie să vorbesc cu el sau să-l pun pe August să vorbească – nu, nu pe August, pe Rehbein, medicul Curţii. Tânărul o întâlneşte la bordel pe fata pe care a iubit-o şi care l-a subjugat, chinuindu-l în toate felurile, şi el îşi ia acum revanşa. Un subiect nostim. S-ar putea scoate din asta un lucru puternic şi emoţionant, într-o formă excelentă. Ah, ce lucruri viguroase şi admirabile s-ar putea face dacă am trăi într-o societate liberă şi inteligentă! Ce încătuşată este arta şi ce îngrădită de oprelişti stupide e îndrăzneala ei firească! Dar iarăşi poate că asta e şi spre binele ei, pentru că e mai misterioasă şi mai puternică, mai temută şi mai iubită atunci când nu umblă goală, ci drapată cu iscusinţă şi numai din când în când îşi arată o clipă temeritatea ei înnăscută, speriindu-i pe oameni şi fermecându-i. Cruzimea este un ingredient principal al iubirii şi împărţit în mod egal între sexe: cruzimea voluptăţii, cruzimea ingratitudinii, a nesimţirii, a subjugării şi a maltratărilor. De altminteri, la fel şi bucuria de-a suferi şi de-a îndura cruzimea. Şi mai sunt vreo cinci-şase ciudăţenii de acestea – dacă sunt într-adevăr ciudăţenii –, dar asta poate să fie o prejudecată morală, care într-o combinaţie chimică, fără să mai fie nevoie de altceva, constituie iubirea. Iubirea ar fi alcătuită din

asemenea ingrediente, lumina cea mai curată ar fi formată numai din obscurităţi ce nu pot fi mărturisite. *Nil luce obscurius?* Să aibă oare dreptate Newton? În sfârşit, cum o fi, cum n-o fi, romanul gândirii europene de-aici a luat naştere.

Totuşi, nu se poate spune că lumina a cauzat atâta rătăcire, atâta dezordine, atâtea încurcături şi atâta compromitere a respectabilului cum cauzează mereu şi pretutindeni iubirea. Dubla familie a lui Carl August, copiii… Acest Oken l-a atacat pe duce în ce priveşte treburile statului, dar va ezita oare, dacă va fi aţâţat, să-l atace şi cu privire la viaţa lui de familie? Trebuie să i se spună asta prinţului fără înconjur, ca să se convingă că singurul lucru rezonabil şi singurul remediu este suprimarea revistei, aşadar extirparea chirurgicală, nu avertismentul, ameninţarea, chiar asmuţi rea procurorului general împotriva catilinarului obraznic sau darea în judecată, aşa cum ar vrea stimatul preşedinte al organului executiv. Bieţii de ei, vor să se ia la ceartă cu spiritul! mai bine s-ar lăsa păgubaşi. Habar n-au. Acela şi în vorbă e tot atât de dibaci şi de neruşinat ca în scris, şi dacă se prezintă la judecată are să le dea nişte replici pe care n-au să fie în stare să le pareze, şi atunci ce au să facă? Din două una: ori au să-l vâre la răcoare, ori au să-l lase să plece triumfător. Şi pe urmă, e un lucru necuviincios şi insuportabil să admonestezi un scriitor aşa cum îl iei la refec pe un băiat de şcoală. Statului nu-i foloseşte asta, iar culturii îi

aduce chiar pagube. Omul e deştept şi merituos; dacă se apucă să submineze statul, atunci, poftim, să i se ia din mână unealta stricătoare, şi gata, dar fără ameninţări, şi astfel să aibă răgazul să se reculeagă, şi pe viitor să fie mai modest. Ameninţaţi-l pe harap că, dacă nu se face alb, îl pedepsiţi! Şi de unde să existe stăpânire de sine şi modestie acolo unde totul încurajează îndărătnicia şi obrăznicia?!? Chiar dacă nu va fi atât de violent ca până acum, cu siguranţă că va începe cu ironia, şi atunci n-o să-i mai puteţi răspunde absolut nimic. Voi nu cunoaşteţi expedientele inteligenţei. Cu jumătăţi de măsură îl siliţi numai să devină şi mai rafinat, ceea ce e bine pentru el, dar în niciun caz nu pentru voi. Ce autoritate de stat e în stare să-i descopere tertipurile şi să-i dezlege şaradele şi logogrifele şi să facă pe Oedipul faţă de un asemenea Sfinx? Nici să nu încerce, că se face de ruşine.

Şi acuzarea publică! Pentru care motiv vor să-l aducă în faţa sanhedrinului? Înaltă trădare, zic ei. Dar unde vedeţi aici vreo înaltă trădare? Se poate numi înaltă trădare o acţiune publică a unui om? Puneţi puţintică ordine în mintea voastră înainte de-a porni în numele ordinii împotriva unui destructor deştept! El vă tipăreşte imediat acuzarea, o adnotează şi declară că va dovedi adevărul celor scrise şi deplina lor exactitate până-n cele mai mici amănunte, iar pentru declararea adevărului nimeni nu poate fi pedepsit. Şi unde-i oare tribunalul înaintea căruia, în aceste

vremuri de vrajbă, veţi putea intenta un asemenea proces? Oare în facultăţi şi în dicasterii nu sunt oameni cu idei revoluţionare la fel ca inculpatul? Vreţi cumva să ajungeţi să-l vedeţi achitat şi plecând de la judecată încărcat de elogii? Frumos ar mai fi ca un prinţ suveran să-şi etaleze problemele personale în faţa unei curţi judiciare zguduite de pasiunile vremii şi s-o lase să hotărască aşa cum vrea! Asta nu este o chestiune judiciară şi nici nu trebuie să devină. E necesar să se lucreze poliţieneşte, pe ascuns şi fără aţâţarea opiniei publice. Redactorul trebuie ignorat, numai tipograful trebuie chemat şi avertizat că, dacă mai tipăreşte foaia, va fi arestat. Răul să fie extirpat pe tăcute – şi fără nicio răzbunare. Ei vorbesc despre răzbunare personală şi nu văd ce groaznic lucru e să faci o asemenea mărturisire! Vreţi ca sub falsul motiv al menţinerii ordinii să sporiţi oroarea acestor vremuri şi să invitaţi grosolănia să-şi facă de cap? Cine vă garantează că stupiditatea asmuţită nu se va repezi cu bâta şi nu va maltrata în chip detestabil pe un om care merită să joace în ştiinţă un rol strălucit? Bine că Dumnezeu are grijă şi noroc de raportul meu cu argumente tari!

— Eşti gata, Carl?

— Gata, Excelenţă.

— „Am socotit întotdeauna că este datoria mea de căpetenie aducerea la îndeplinire, după puterile mele, a ordinelor Alteţei voastre regale…”

— Poate ceva mai încet, Excelenţă, dacă-mi daţi voie!

— Abreviază şi tu cum poţi, că, dacă nu, îl chem pe John!

— Şi aşa mai departe. „Al Alteţei voastre regale preaplecat şi supus slujitor”. E gata deocamdată. Am tăiat tot ce-mi notasem. Copiază totul, provizoriu, pe curat. Nu-i încă pe de-a-ntregul finisat, e încă prea expresiv şi nu-i nici compus chiar aşa cum trebuie. Când am totul scris în faţa mea, atunci mai ordonez materialul şi mai modific pe ici, pe colo. Scrie citeţ; dacă poţi, chiar înainte de masă. Acum am să mă scol. Scrisori deocamdată nu mai dictez, nu. Asta mi-a luat prea mult timp şi mai am încă o mulţime de lucruri de făcut în dimineaţa asta. *Une mer à boire* – din care totuşi într-o zi nu poţi să iei mai mult de câteva înghiţituri. La amiază îmi trebuie trăsura, auzi tu, să spui la grajd. Nimbuşi n-au să se formeze, astăzi nu plouă. Mă duc în parc, să văd construcţiile cele noi, cu domnul ordonator al construcţiilor Condray; poate că vine şi la masă, poate că vine şi domnul von Ziegesar. Ce-avem?

— Friptură de gâscă şi budincă, Excelenţă.

— Să umpleţi bine cu castane gâsca. Asta satură.

— Am să comunic, Excelenţă.

S-ar putea să vină cu noi şi vreun profesor sau doi de la şcoala de desen. O parte a şcolii se mută de pe Esplanadă în pavilionul de vânătoare. Trebuie să inspectez acolo. Pune-mi halatul aici, pe fotoliu. Te sun eu când să vii să-mi faci părul. Du-te. Şi, Carl! Pune să mi se pregătească

gustarea înainte de zece, sau în orice caz nu mai târziu de zece! Vreau potârniche rece şi un pahar de maderă. Nu te simţi om întreg până nu iei ceva care să te învioreze. Cafeaua de dimineaţă e mai mult pentru cap, dar pentru inimă e în primul rând madera.

— Sigur, Excelenţă, şi pentru poezie e nevoie de amândouă.

— Şterge-o!

Sfântă apă, rece şi curată, nu mai puţin sfântă cu prozaica ta limpezime decât focul solar şi adânc delectabil al vinului! Slavă apei! Slavă focului! Slavă inimii viguroase şi sincere, slavă deci ingenuităţii care cu fiecare zi întâmpină din nou ca pe o minunată aventură tot ce e proaspăt, curat, primordial, fondul originar al unei rafinări pe-ndelete şi puţin câte puţin folosite! Slavă rafinării în care ingenuitatea se integrează! Numai ea e cultura, numai ea este mare. Peştii mişună-n apă, păsări se-nalţă spre cer – frumos spus! Am dat cuvântului „se-nalţă spre cer” un înţeles solemn şi cuprinzător. Se tot vorbeşte în poezia de astăzi despre ochi care se-nalţă spre cer. Din această expresie de exaltare tâmpă, cu duioşii cucernice, eu am făcut dintr-odată un cuvânt plin de vigoare, de măreţie şi de voioşie, care evocă un spectacol vast şi viu. Asta ar putea servi la definiţia gândirii poetice… „Apa să curgă-n voie! Trainic fie pământul! Suflă vânt luminos. Foc să ţâşnească-n sus!… ” Proslăvirea elementelor apare chiar şi în *Pandora,* de-aceea i-am spus joc festiv.

Am să reiau asta, cu spor şi înălţare, în a doua noapte a Walpurgiei… Viaţa este spor şi înălţare, lucrul trăit e fără putere, trebuie să-l mai trăieşti o dată, sporit, în gând. „Proslăvite fiţi voi, patru Elemente ale Firii!” Acesta trebuie să fie finalul corului, în baletul mitologic-biologic, în drama satirică a naturii. Voie bună, voie bună… cel mai adânc şi mai însemnat efect al artei este sentimentul graţiosului, în niciun caz sublimul încruntat care, oricât ar fi de strălucit şi de scânteietor, e numai un produs, tragic epuizat, al moralei. Gândirea profundă trebuie să fie zâmbitoare… Ea trebuie să circule neobservată şi să se reveleze numai iniţiaţilor – aşa cere esoterismul artei. Poporului imagini colorate, şi îndărătul acestora – taine cunoscătorilor. Tu, dragul meu, erai un democrat şi credeai că trebuie să oferi mulţimii lucruri înalte – mărinimos şi plat. Dar mulţimea şi cultura nu merg deloc împreună. Cultura înseamnă societate aleasă, oameni care se înţeleg discret, cu un surâs, când e vorba de lucruri înalte. Şi surâsul augurilor se potriveşte cu ştrengăria parodistă a artei, care dă cele mai impertinente lucruri într-o formă gravă, iar lucrurile grave pe un ton glumeţ…

Buretele ăsta îl am de mult – comod exemplar de animalitate fixată în adâncuri, în umiditatea originară. Până la om mai e mult. În ce fund de mare te-ai format şi ai crescut, ciudat eşafodaj de viaţă, din care sufletul firav a zburat? Poate în Marea Egee? Ai avut şi tu un locşor în tronul de

scoici irizate al Afroditei? Cu ochi orbeşte năpădiţi de apa pe care-o storc din porii tăi, văd alaiul lui Neptun, vălmăşagul de hipocampi şi balauri, de graţii ale mării, nereide şi tritoni sunând din corn şi însoţind carul Galateei prin împărăţia valurilor… Bun obicei storsul buretelui, pe ceafă: îţi înviorează tot trupul, cât timp poţi suporta şuvoiul rece, înfiorător şi plăcut, fără să-ţi pierzi răsuflarea; dacă braţul la care ai dureri nevralgice ţi-ar permite, te-ai îmbăia în râu fără nicio ezitare, ca atunci când, zvăpăiat şi nebunatic, ai ieşit din apă noaptea cu părul ud şi desfăcut, speriindu-i în chip fantastic pe trecătorii întârziaţi. Zeii cei veşnici dau tot acelora care li-s dragi… Mult a trecut de la noaptea cu lună când, ieşind din apă, cu trupul înviorat de-o limpede beţie, ai aruncat în văzduhul de-argint vorbe entuziaste! Uite şi-acum: apa rece pe spinare ţi-a adus aminte de Galateea. Inspiraţie, idee subită, gând dăruit de o stimulare fizică, de-o aţâţare sănătoasă, efect al sângelui care curge zglobiu prin vene, anteică atingere cu elementul şi cu natura. Spiritul – un produs al vieţii – care abia în el trăieşte cu adevărat. Fiecare se sprijină pe celălalt. Trăiesc unul din altul. Nu e nimic dacă gândul, plin de bucuria vieţii, se crede el însuşi mai mult decât este – ce-i important aici este că bucuria şi mulţumirea de tine însuţi fac din gând poezie. Desigur, pe lângă bucurie trebuie să existe şi grija, grija de ceea ce este bun şi drept. Că doar gândirea întruchipează şi necazul vieţii. Aşadar, ce-i drept şi bun e odrasla necazului şi-a

bucuriei. Am de la mamă voioşia… Tot ce-i grav provine din moarte, înseamnă respect faţă de moarte. Dar groaza de moarte este descurajarea ideii – pentru că viaţa se dă bătută. Toţi ne prăbuşim în deznădejde. Slavă deci şi deznădejdii! Ea va fi ultimul tău gând. Chiar ultimul, pe veşnicie? Ar însemna evlavie să crezi că în neagra renunţare a spiritului părăsit de viaţă va străluci cândva raza de bucurie a unei vieţi mai înalte.

Nu se preface spiritul în pulbere… Credinţa şi evlavia mi-ar plăcea dacă n-ar fi credincioşii. Bine-ar fi să fie aşa, şi ar fi bine şi pentru respectul plin de speranţă şi de încredere faţă de mister, dacă nu s-ar găsi atâţia proşti înfumuraţi care să facă din evlavie şi din credinţă o tendinţă şi un curent arogant al epocii actuale, un obraznic atu al tinereţii – o nouă cucernicie, o nouă credinţă, un nou creştinism – şi dacă n-ar fi amestecat acestea toate cu făţărnicie, cu vorbărie patriotardă şi mormăială duşmănos bigotă, făcând o concepţie de viaţă pentru băieţoi siniştri… Desigur, pe vremuri, la Strassburg, eram şi noi, cu Herder, aroganţi faţă de concepţiile învechite, atunci când îl cântam pe Erwin şi catedrala lui[13] şi nu voiam să ne lăsăm înduioşaţi de doctrina bleaga a dulcegăriei. Şi ne păstram neatins simţul primordialului şi al caracteristicului. Asta le-ar fi celor de astăzi foarte pe plac, le-ar conveni grozav cuvioşilor gotici, dar tocmai din cauza asta n-ai

13 **Erwin din Steinbach (m. 1318), meşter arhitect, a început să construiască în 1284 catedrala din Strassburg. (n.tr.)**

mai pus lucrurile de-atunci în ediţia completă şi de-abia acum, de curând, Sulpiz Boisserée, amic bun, şi credincios, şi priceput, te-a făcut să-ţi revizuieşti părerile şi să nu te mai tăgăduieşti pe tine însuţi. Astfel, datorită lui ai reluat legătura cu vechiul nou, cu propria tinereţe. Mulţumeşte bunăvoinţei de sus, înnăscutei ocrotiri, că ceea ce ţi se părea penibil şi ameninţător te-a întâmpinat într-o ipostază delicată şi sinceră, cu o figură cuviincioasă şi respectuoasă, în persoana acestui tânăr entuziast şi adânc cunoscător al caracterului popular, religios şi vrednic, al arhitecturii, al picturii vechi germane; el ţi-a deschis ochii ca să poţi vedea multe lucruri pe care nu voiai să le vezi, să-i cunoşti pe van Eyck şi pe cei dintre el şi Dürer şi arta bizantino-renană. Cu vârsta, tu te îndepărtaseşi de tineretul care voia să-i înlăture pe bătrâni, făcuseşi asta ca să te poţi menţine şi să te aperi de impresii noi şi stingheritoare, şi iată că deodată, atunci, la Heidelberg, acasă la Boisserée, ţi s-a deschis o lume nouă de culori şi de figuri care te-au scos din vechiul făgaş al concepţiilor şi al sentimentelor tale – tinereţea în bătrâneţe, bătrâneţea în tinereţe – şi vezi acum ce lucru bun se arată a fi capitularea atunci când e cucerire şi supunerea atunci când îţi dăruieşte libertatea, pentru că ea se iscă din libertate. I-am spus asta lui Sulpiz. I-am mulţumit că a venit, cu adâncă şi modestă amiciţie, să mă câştige – să mă înhame, bineînţeles, asta vor toţi – la proiectul lui cu terminarea domului din Köln. Şi-a dat toată

osteneala ca să mă facă să văd invenţia originală şi patriotică a vechii arhitecturi germane şi să-mi arate că goticul a fost mai mult decât rezultatul decăderii arhitecturii greceşti şi romane.

Aici, figuri groteşti, iscate. De triste minţi întunecate, Trec drept înalte frumuseţi.

Totuşi, tânărul acesta îşi susţine cauza cu atâta îndemânare şi cu atâta pricepere, în chip atât de hotărât şi atât de plăcut totodată, cu diplomaţie, dar şi cu francheţe, încât mi-a fost de la-nceput simpatic şi simpatică mi-a devenit şi cauza lui. Minunat lucru când omul are o cauză pe care o apără! Asta îl face şi pe el frumos şi îi face frumoasă şi cauza. Chiar când e grotescă. Îmi vine să râd şi acum când mi-aduc aminte cum, la prima vizită, în 1811, stăteam aici şi cercetam amândoi, aplecaţi peste masă, gravurile lui de artă renană, planurile catedralelor din Strassburg şi din Köln şi ilustraţiile lui Cornelius la *Faust* şi cum ne-a surprins Meyer în această dubioasă ocupaţie. A intrat, s-a uitat pe masă, şi eu am spus: „Uite, Meyer, vremea de altă dată e iarăşi vie în faţa noastră!” El nu-şi putea crede ochilor că mă interesez de asemenea lucruri. A început să mormăie şi să murmure că tânărul Cornelius a luat cu evlavie din sulul vechi german numai defectele, şi s-a uitat la mine uimit văzând că nu iau în seamă vorbele lui, că îmi place scena din pivniţa lui Auerbach şi sunt de părere că gestul cu care Faust îi oferă fetei braţul e un lucru izbutit. Meyer a fost uluit cu totul, aproape i s-a tăiat

respiraţia de mirare când a văzut că eu nu zvârl jos de pe masă această barbarie arhitectonică creştină, ci, dimpotrivă, sunt de părere că schiţele turnurilor sunt uimitoare şi admir măreţia coloanelor. A încercat s-o întoarcă, a mârâit, a dat din cap, s-a uitat la schiţe, apoi la mine, a cedat un pic, făcând pe Polonius – *It is back d like a camel* – un discipol părăsit şi trădat. Se poate oare ceva mai comic decât trădarea faţă de discipoli? Poate fi o mulţumire mai hoţească decât aceea de-a scăpa de ei, de-a nu te lăsa ţinut în loc de dânşii, de a-ţi bate joc de ei – poate fi ceva mai de haz decât gurile lor căscate atunci când te învingi pe tine însuţi şi îţi câştigi libertatea? Libertatea asta e drept că poate să fie rău înţeleasă, să pară că te împinge pe un drum greşit, şi cuvioşii cred că te-ai dat de partea lor, pe când, de fapt, tu vrei numai să te lămureşti şi râzi de absurdităţile pe care le descoperi. Nebuniile sunt interesante şi trebuie să le cunoşti. L-am întrebat pe Sulpiz cum stau lucrurile cu protestanţii care au trecut acum de curând la catolicism şi i-am spus că aş vrea să ştiu ce i-a determinat să apuce pe drumul acesta. El e de părere că la asta a contribuit mult Herder şi lucrarea lui despre filosofia istoriei umanităţii, dar totodată a contribuit şi epoca actuală, curentul istoric universal.

Vreau să cunosc şi eu aceste lucruri, în privinţa asta avem ceva în comun; şi la nebuni găseşti întotdeauna ceva comun, atâta numai că ia o înfăţişare deosebită şi dă rezultate deosebite.

Curentul istoric universal – tronuri cad, imperii tremură, la asta mă pricep şi eu, asta s-a întâmplat, dacă nu mă înşel, şi în viaţa mea – cu singura deosebire că unul cu ocazia asta capătă un spirit milenar şi tinde spre colosal şi imens, iar altul se face catolic. Spiritul milenar e înfrăţit, bineînţeles, şi cu tradiţia, dacă ştii să înţelegi tradiţia aşa cum trebuie. „Nebunii însă vor să sprijine tradiţia cu erudiţia şi cu istoria – ca şi cum asta n-ar fi împotriva oricărei tradiţii! Tradiţia o accepţi şi pe urmă îi atribui un anumit caracter, sau n-o accepţi deloc, şi atunci eşti un burtă verde critic şi atât. Totuşi, protestanţii (i-am spus eu lui Sulpiz) umplu vidul şi vor să facă din asta un misticism – pentru că aşa este: când ceva trebuie să se ivească neapărat şi nu poate fi săvârşit, asta înseamnă misticism. Ce oameni absurzi! Nu pricep cum s-a născut slujba bisericească şi se poartă aşa, ca şi cum asta s-ar face bătând din palme. Cine râde de acest lucru e mai credincios şi mai cucernic decât ei. Acum însă au să creadă cu toţii că eşti credincios şi cuvios în felul lor. Au să ia în braţe cărticica ta de călătorii pe Rin şi Main în care vorbeşti despre dezvoltarea artei în vremurile negre, şi recolta ta au s-o treiere repede, ca să se împăuneze pe urmă, plini de entuziasm patriotic, cu paiele rămase. Treaba lor, habar n-au ce înseamnă libertatea. Să-ţi dai existenţa ca să existi e un truc la care trebuie să te pricepi. Pentru asta trebuie mai mult decât „caracter”: trebuie spirit şi darul înnoirii vieţii prin spirit. Animalul are o

existenţă scurtă; omul poate să-şi repete stările, tinereţea în bătrâneţe, bătrâneţea în tinereţe; lui îi este dat să mai trăiască ce-a mai trăit o dată, sporit în spirit, el are darul întineririi superioare, atunci când îşi învinge teama de tinereţe, neputinţa şi lipsa de iubire, cercul magic, inaccesibil morţii... Toate mi le-a adus Sulpiz, cu amabilitate şi din preaplinul inimii, gândindu-se desigur să mă înhame – nu ştia însă ce-mi aducea şi nici n-ar fi putut să mi le aducă dacă lampa n-ar fi fost în aşteptarea flăcării care a aprins-o, dacă n-aş fi fost pregătit pentru o intervenţie cu care au început atâtea lucruri şi care a pus mai multe la cale decât cărticica veche germană. A venit la mine în 1811, şi de-atunci încoace, an de an, a apărut traducerea lui Hammer[14] cu prefaţa despre cel din Şiraz, a venit darul entuziasmului, recunoaşterea ca într-o oglindă, visul voios-mistic al metempsihozei, învăluit în spiritul milenar pe care îl insufla acel Timur[15] al Mediteranei, puternicul şi cruntul meu prieten; a venit atunci adâncirea în tinereţea umanităţii – vastă credinţa, îngust gândul –, călătoria rodnică înapoi până la patriarhi şi pe urmă cealaltă călătorie, la locul de naştere, făcută cu presimţirea unei iubiri ce-avea să vină – şi a venit Marianne. El însă n-are nevoie să ştie cum s-au înlănţuit toate, nu-i spune cum a început povestea odată cu sosirea lui acum cinci

14 **Joseph von Hammer-Purgstall (1774—1856), orientalist austriac: a tradus în 1812** *Divanul* **poetului persan Hafiz care a trăit la Şiraz (aprox. 1320—1389). Goethe s-a inspirat din această lucrare pentru** *Divanul apu-sean-răsăritean.* **(n.tr.)**

15 **Se referă la Napoleon I, comparîndu-l cu Timur (1336—1405), hanul mongolilor care a cotropit numeroase ţări. (n.tr.)**

ani, nici n-ar fi adevărat, şi-ar închipui lucruri care nu sunt, el a fost numai un instrument, înhămat el însuşi, el, care voia cu tot respectul să mă înhame pe mine. Odată mi-a spus că vrea să înveţe de la mine să scrie, ca să-şi poată propaga mai bine ideile, şi şi-a pus în cap să stea o iarnă la Weimar ca să deprindă scrisul de la mine, şi eu să-i dau sfaturi cum s-o facă. „Nu, dragul meu, i-am spus, am acum destulă bătaie de cap cu păgânii mei, eu, care sunt tot un păgân. N-ai trage prea multe foloase, fiindcă nu m-ai avea decât pe mine, şi asta ar fi prea puţin, eu neputând să mă ocup tot timpul de dumneata”. A fost o vorbă rostită cu dragoste. I-am mai spus multe de-acestea. I-am lăudat descrierile şi i-am spus: „Sunt bune şi aşa cum trebuie, pentru că au tonul cuvenit şi întotdeauna tonul e principalul. N-aş putea să le fac nici pe jumătate atât de bune, fiindcă eu n-am credinţă”. Şi i-am citit din *Călătoria în Italia* pasajul unde îl ridic în slăvi pe

Palladio şi îi afurisesc pe nemţi cu clima şi cu arhitectura lor. Săracul, i-au dat lacrimile, şi i-am promis imediat că am să scot pasajul cu injurii, ca să vadă ce om de treabă sunt.

Tot ca să-i fac pe plac, am scos din *Divan* diatriba împotriva crucii; crucea de chihlimbar, nebunia nord-vestică. I se păruse prea amară şi prea aspră şi m-a rugat s-o las deoparte. Am spus: „Bine, o las, dar numai de hatârul dumitale… ” Am să i-o dau lui fecioru-meu, ca atâtea altele pe care i le-am dat şi care jigneau lumea. El le păstrează

cu pietate, aşa că i le dau, îi fac plăcere, şi asta e un bun expedient, între distrugere şi jignire… Dar şi ţinea la mine – era foarte fericit când vedea că mă interesez de hârţoagele lui cuvioase şi mă iubea nu numai pentru că mă interesau ideile lui, nu, ci de dragul meu. Un auditor *comme il faut* – ce mult i-a plăcut bucata cu noaptea cea mai scurtă sau aceea cu Aurora îndrăgostită de Hesperus, pe care i le-am citit, în timpul călătoriei la Neckarelz, într-o odaie în care era frig. Un suflet excelent! Mi-a spus lucruri frumoase, instructive, despre înrudirea dintre *Divan* şi *Faust,* şi mi-a fost un tovarăş bun de drum, căruia i-am povestit o mulţime de întâmplări, în trăsură şi pe la popasuri. Mai ţii minte drumul de la Frankfurt la Heidelberg? La ceasul când răsăreau stelele i-ai vorbit despre Ottilie, cât ţi-a fost de dragă şi cum ai suferit din pricina ei, vorbeai în şoaptă, tainic, înfiorat de frig, de emoţie şi de somnolenţă… Cred că s-a temut… Frumos drum de la Neckarelz în sus, printre stânci calcaroase, pe unde am găsit fosile şi amoniţi! Oberschaflenz-Buchen… La amiază am nimerit la Hardtheim în grădina hotelului. Acolo era o chelneriţă tânără, care mi-a plăcut cu ochii ei galeşi şi în privinţa căreia am demonstrat că tinereţea şi Eros fac frumuseţea, pentru că fata nu era drăguţă, dar arhiatractivă şi a devenit şi mai atractivă prin mândria puţin ironică şi puţin ruşinată care a cuprins-o când a observat că vorbesc despre ea, aşa cum şi trebuia să observe, şi a remarcat şi Sulpiz, fiindcă cu

vorbeam tocmai pentru ca ea să-şi dea seama că vorbesc despre dânsa – dar a păstrat tot timpul o atitudine exemplară în asemenea împrejurări: nici stingherită, dar nici necuviincioasă – asta e politeţea catolică – şi a fost foarte veselă şi binevoitoare când i-am dat o sărutare – o sărutare pe buze.

Zmeură la soare. Miros cald de fructe, nu-ncape îndoială. Fac dulceaţă în casă? Nu-i acum timpul, îl aveam în nări. Plăcut, minunat, mirosul de zmeură, mustind sub uscăciunea catifelată, cald de focul vieţii, ca nişte buze de femeie. Dacă tot ce-i mai bun în viaţă e iubirea, tot ce-i mai bun în iubire e sărutul – poezia iubirii, pecetea dragostei, senzual-platonică, mijlocul tainei între începutul spiritual şi sfârşitul carnal, dulce înfăptuire, desăvârşită în sfere mai înalte decât este acesta şi cu organele mai pure ale răsuflării şi ale vorbirii – spiritual, pentru că e încă individual şi foarte distinctiv –, îi ţii în mâini capul dat pe spate, privirea ei zâmbitoare printre gene se topeşte în privirea ta şi sărutul tău spune: „Te iubesc şi numai la tine mi-e gândul, la tine, unică şi minunată în lumea întreagă!” Procreaţia, anonim-făptuitoare, în fond fără alegere, e acoperită de întunecime. Sărutul e fericire, procreaţia e voluptate. Dumnezeu i-a dat-o şi viermelui. Ai viermuit şi tu zdravăn pe vremuri, dar principalul pentru tine este mai degrabă fericirea şi sărutul – fugarnică atingere a avântului conştient cu frumuseţea repede trecătoare. Aici este şi

deosebirea dintre artă şi viaţă, fiindcă plenitudinea vieţii, a umanităţii, procrearea nu e treaba poeziei, sărutarea spirituală pe buzele de zmeură ale lumii... Jocul buzelor lui Lotte cu canarul, pasărea care îşi lipea drăgălaş pliscul de buzele suave şi pe urmă zbura de la gura ei la gura mea, un joc groaznic şi totodată de-o înduioşătoare nevinovăţie. Dar totul e bine lucrat... Plin de talent – tinerelul acela cunoştea bine arta cum cunoştea şi dragostea, şi când iubea făcea tot artă – sturluba tic, dar gata de pe-atunci să sacrifice artei iubirea, viaţa şi umanitatea! Dragii mei, vă mâniaţi voi, dar n-am încotro, s-a făcut, o să iasă cu ocazia târgului de la Leipzig[16], iertaţi-mă, dacă puteţi. Trebuie, iubiţilor, să vă rămân dator şi vouă, şi copiilor voştri pentru clipele grele pe care, din cauza purtării mele... Sau cum vreţi să-i spuneţi. Dar ia staţi puţin!... Ce-am scris atunci a fost pe vremea tinereţii zvăpăiate, demult. Şi mi-am amintit scrisoarea când am luat iar în mână astă-primăvară prima ediţie şi după atâta amar de vreme am recitit toată povestea asta aiurită. N-a fost o întâmplare, trebuia să fie aşa, lectura aceasta e o ultimă verigă a şirului de întâmplări care a început cu vizita lui Boisserée, face parte din faza ce revine periodic, faza de înnoire a vieţii, sporită în spirit, în altă solemnitate a reluării...

De altfel, totul strălucit lucrat, bravo ţie, tinere, excelentă ţesătură sufletească belşugul de

16 **Se referă la romanul epistolar** *Suferinţele tînărului Werther.* **(n.tr.)**

motivări psihologice! Reuşită scena cu nebunul care caută flori toamna! Nostim cum Lotte se gândeşte rând pe rând la prietenele ei ca să aleagă una pentru Werther, dar la fiecare descoperă câte ceva care nu-i place şi nu găseşte niciuna căreia să i-l lase. Asta ar putea să figureze şi în *Afinităţile elective.* Sunt de mirare atâta îndemânare şi atâta iscusinţă alături de-atâta sentimentalism şi de răsturnarea aceasta a îngrădirilor individuale, a zidurilor de temniţă ale existenţei umane. E explicabil de ce a prins atât de bine, şi cel care a scris asta nu era un cârpaci. Numai acela ştie ce înseamnă uşurinţă în expunere, care se osteneşte s-o capete şi izbuteşte. Lucrarea e uşoară şi limpede datorită formei epistolare, datorită momentanului, a permanentei reluări şi reaşezări a subiectului – un sistem general de raporturi între unităţi lirice. Talent înseamnă să dai acestor socoteli greutate – şi, de asemenea, să te pricepi să le exprimi uşor. Cu *Divanul* este exact acelaşi lucru – curios cum mereu e acelaşi lucru. *Divanul* şi *Faust,* e adevărat, dar *Divanul* şi *Werther* sunt şi mai mult fraţi, mai bine spus: e acelaşi lucru pe trepte deosebite, înălţare, limpezită reluare a vieţii. De-ar putea să meargă aşa la nesfârşit, înălţându-se în veşnicie, mereu ispăşind şi mereu câştigând!… De sărutări se vorbeşte din belşug şi în cântecul de demult, şi în cântecul cel nou. Lotte la clavir, cu buzele ei, care niciodată nu fuseseră mai fermecătoare decât atunci când parcă se

deschideau dornice să soarbă sunetele dulci – nu era oare încă de pe atunci Marianne sau, mai bine zis, Marianne nu era tot Lotte atunci când cânta liedul lui Mignon, şi Albert era şi el acolo, somnoros şi îngăduitor? De data asta a fost ca un ceremonial, o repetare a unui străvechi obicei, o îndeplinire solemnă şi o comemorare atemporală – mai puţină viaţă decât prima oară şi totodată mai multă viaţă spiritualizată… acuma cred că vremea a trecut, şi această întrupare n-am s-o mai văd niciodată. Aş vrea totuşi, pentru că dacă aş spune că nu mai e nevoie ar însemna să renunţ, aşteptând răbdător o nouă înnoire. Să rămânem aşa! Iubita revine mereu ca s-o săruţi, mereu tânără (desigur, e cam neplăcut să te gândeşti că ea, cu figura supusă timpului, bătrână, mai trăieşte pe undeva – dar nu trăieşte atât de frumos şi de bine cum trăieşte *Werther* alături de *Divan*).

Divanul însă e mai izbutit, mai maturizat chiar şi înălţat, ieşit din patologic; amândoi au devenit acum modele, ridicate în sfere înalte. Te cuprinde mirarea când te gândeşti ce motive a găsit tinerelul de-atunci. Răzvrătirea împotriva societăţii, ura împotriva nobililor, indignarea burgheză – cine te-a pus, nătângule, să vâri toate acestea, un fitil politic care face să scadă valoarea lucrării? împăratul avea dreptate când spunea mustrător: „De ce-ai făcut asta?” Noroc numai că nu s-a observat, a mers împreună cu toate exaltările pasionale ale cărţii, considerându-se că acest aspect nu avea drept scop un efect imediat.

Prostii tinereşti şi, pe lângă asta, subiectiv neadevărate. Atitudinea mea faţă de păturile de sus era foarte favorabilă – trebuie să dictez neapărat pentru partea a patra a Vieţii mele[17] că datorită lui *Götz,* indiferent de faptul că erau încălcate acolo unele obişnuinţe ale literaturii de până atunci, eu am avut faţă de pătura superioară o atitudine chiar excelentă… Unde mi-e halatul? îl sun pe Carl, să-mi frizeze părul. *The readiness is all* – poate că vine vreo vizită. Plăcută e flanela asta moale, o simt când îmi împreunez mâinile la spate. Când mă aflam pe malul Rinului la Brentano, la Winkel, sau pe terasă la Willemer, la Gerbermühle, mă plimbam în halat. Nimeni nu îndrăznea să-mi vorbească, de teamă să nu-mi tulbure gândurile, deşi de multe ori nu mă gândeam la nimic. E foarte plăcut să fii bătrân şi mare: respectul e necesar. Halatul moale m-a însoţit pretutindeni – casnică obişnuinţă pe care o iei cu tine în călătorie ca să-ţi aperi propriul eu şi să înfrunţi străinătatea! La fel ca paharul de argint pe care îl iau cu mine oriunde mă duc, şi-mi iau şi vinul cu care-s obişnuit, ca să nu-mi lipsească nicăieri şi să nu fie mai puternică decât mine şi decât obişnuinţa mea străinătatea, care în alte privinţe e instructivă şi plăcută. Ţii la obiceiurile tale, stărui în tine însuţi – şi dacă vreunul te critică şi spune că asta e anchilozare, critica e fără rost, fiindcă nu-i nicio contradicţie între persistenţă, tendinţa către unitatea vieţii,

17 *Poezie şi adevăr* **(n.tr.)**

conservarea eului şi înnoire, întinerire: *all incontro,* aceasta nu există decât în unitate, în cercul care se încheie, semnul care alungă moartea…

— Fă-mă frumos, Figaro, Battista, sau cum te mai cheamă! Fă-mi părul! De bărbierit m-am bărbierit singur – tu când ajungi la buze îl prinzi pe om de nas, obicei ţărănesc, nu pot să sufăr – ştii povestea cu studentul poznaş care s-a lăudat faţă de colegi că are să-l apuce de nas pe un domn bătrân şi nobil; s-a angajat ca bărbier la el, şi în felul acesta a putut să-l tragă de nas de faţă cu mai multă lume; de supărare, pe domnul cel bătrân l-a lovit damblaua, şi farsorul a fost provocat la duel de fiul celui mort, alegându-se cu un beteşug pe toată viaţa.

— Nu cunosc povestea, Excelenţă. Depinde de spiritul şi sentimentul cu care îl apuci pe cineva de nas, şi Excelenţa voastră puteţi fi sigur că…

— Bun, bun, dar prefer să fac asta cu mâna mea. De altfel, mie nici nu prea îmi creşte cine ştie ce barba de la o zi la alta. Ia vezi de păr, vreau să mi-l pudrezi şi poţi să-l faci puţin şi cu drotul pe ici, pe colo; te simţi alt om când ţi-ai pieptănat părul de pe frunte şi de pe tâmple şi l-ai fixat bine; atunci fregata e gata de luptă şi capul ţi-e limpede, fiindcă între păr şi creier există o legătură – un creier nepieptănat nu face mare lucru. Cel mai bine era pe vremea coafurii *catogan,* cu părul strâns în pungă, la ceafă, tu nu

ştii de asta, eşti din epoca frizurii à *la* Titus, eu însă vin de departe, am străbătut mai multe epoci, am fost şi pe vremea pletelor şi a cârlionţilor – când mă gândesc, parc-aş fi jidovul rătăcitor care merge prin vremuri mereu acelaşi, în timp ce, fără să observe, obiceiurile şi îmbrăcămintea lui se schimbă.

— Excelenţei voastre cred că-i stătea bine în hainele brodate de pe timpuri, cu coadă şi cu păru-n rulouri la tâmple.

— Să ştii un lucru: era o vreme plăcută şi bine închegată, şi nebuniile de pe-atunci, făcute în taină, erau mai interesante decât sunt cele de astăzi. Libertatea nu e nimic dacă nu-i totodată şi eliberare. Şi să nu credeţi voi că atunci nu exista niciun drept al omului. Stăpâni şi slugi existau, desigur, dar acestea erau stări sociale, lăsate de Dumnezeu, având fiecare demnitatea ei, şi stăpânul avea stimă faţă de ceea ce se deosebea de el, faţă de starea slujitorilor. Mai cu seamă că pe vremea aceea era şi mai răspândită concepţia că fiecare om – fie nobil, fie mărunt – trebuie să plătească partea lui de necazuri omeneşti.

— De, Excelenţă, eu nu prea ştiu, dar cred că tot noi cei mărunţi aveam mai mult de plătit şi cred, de asemenea, că nu era chiar aşa în ce priveşte stima celor de sus faţă de cei de jos.

— Poate că ai dreptate. Cum vrei să discut cu tine? Eu, stăpânul tău, sunt acuma în mâna ta, cu pieptenele şi cu drotul fierbinte poţi să mă ciupeşti şi să mă arzi, dacă mă împotrivesc, de

aceea tac cuminte din gură.

— Ce păr fin aveţi, Excelenţă!

— Adică rar vrei să spui.

— Aş, nu! Abia deasupra frunţii începe puţin să se răărească. Vreau să spun că firul e fin, e moale ca mătasea, cum n-au de obicei bărbaţii.

— Bine că e şi aşa. Sunt şi eu cum m-a lăsat Dumnezeu. Destul de indiferent spus?

Destul de nepărtinitor faţă de propriile însuşiri? Frizerii sunt linguşitori, şi omul capătă apucăturile profesiunii pe care o exercită. Vrea să-mi măgulească vanitatea. Nu se gândeşte, desigur, că şi vanitatea are felurite forme şi felurite impulsuri, că poate fi ocupaţie gravă, autocontemplare meditativă, îndârjire autobiografică, curiozitate insistentă faţă de conformaţia fiinţei tale fizice şi etice, faţă de căile întortocheate şi faţă de ascunsele strădanii ale naturii care au avut drept rezultat fiinţa care eşti şi pe care lumea o priveşte uimită –, prin urmare, nu se gândeşte că vorbe măgulitoare ca ale lui, cu privire la conformaţia mea, nu au un efect superficial de stimulare a eului, aşa cum crede el, ci sunt un îndemn tulburător către revelarea unor grave şi prielnice mistere. Sunt aşa cum m-a făcut natura. Punct. Sunt aşa cum sunt şi, potrivit cu vorba care spune că pe neştiute ajungi cât mai departe, trăiesc şi eu la întâmplare. Aşa e bine. Dar toată această stăruitoare activitate autobiografică? Nu se prea potriveşte cu principiul rostit adineauri. Şi chiar dacă fac asta în aparenţă

numai în scop didactic, ca să cercetez cum se formează geniul (ceea ce este, de asemenea, vanitate, vanitate ştiinţifică), totuşi, în fond mă mână curiozitatea de-a vedea materialul din care se formează fiinţa însăşi, aşa cum se dezvoltă ca produs al vieţii. Dacă gânditorii meditează asupra gândirii, de ce n-ar medita lucrătorul asupra lui însuşi ca lucrător, când de aci iese o lucrare şi când orice lucrare este numai o adâncire superior de vanitoasă în acest fenomen întruchipat de lucrător – aşadar – o lucrare egocentrică?... Păr foarte fin. Uite, mâna pe care o ţin acum pe genunchi, înfăşurat cum sunt în halatul de baie... Nu se potriveşte deloc cu părul fin, nu-i o lăbuţă nobilă, mică şi delicat spiritualizată, e o mâna lată şi zdravănă, mâna de meşteşugar, lăsată moştenire de câteva generaţii de potcovari şi de măcelari. Câtă gingăşie şi vrednicie, câtă fragilitate şi cât caracter, câtă infirmitate şi dârzenie, nebunie şi raţiune şi câte imposibilităţi devenite faptă n-au trebuit să se îmbine întâmplător şi în chip prielnic şi să se amestece timp de mai multe secole, pentru ca la sfârşit să apară fenomenul talentului? La sfârşit. Abia un şir de întâmplări rele sau bune produc în cele din urmă spaima sau bucuria lumii. Semizeul şi monstrul – nu i-am gândit eu oare împreună atunci când am scris *Ifigenia,* n-am luat pe unul drept celălalt şi n-am ştiut eu oare că nu se poate bucurie în care să nu intre puţină spaimă şi nu se poate semizeu care să nu fie şi puţin monstruos?

Rău şi bine – ce ştie natura de asta, ea, care nici de boală şi de sănătate nu prea are habar, şi din boală face bucurie şi viaţă?!? Natură! Tu mai întâi mi-ai fost dată prin mine însumi – te cunosc în străfundurile tale prin mine însumi. Tu m-ai învăţat că, după o existenţă îndelungată, un neam, înainte de-a se stinge, dă la iveală un individ care întruneşte în el însuşirile tuturor strămoşilor lui şi îmbină toate aptitudinile care fuseseră până acum împrăştiate şi izolate şi le exprimă în chip desăvârşit. Totul acum e formulat mai limpede, observat cu mai multă grijă didactică, pentru ca oamenii să poată lua mai bine cunoştinţă – ştiinţa naturii, scoasă cu chibzuială din fiinţa ta nesigură.

Egocentric!... Nu poate fi egocentric un om care ştie că el este un ţel al naturii, un rezumat, o desăvârşire, o apoteoză, un rezultat ultim şi suprem, pentru a cărui înfăptuire natura a lucrat cu cea mai mare migală! Dar oare toată această crescătorie în clocitoare burgheză, această încrucişare şi împreunare de neamuri de-a lungul secolelor, când vreo calfă din provincia vecină se însura, după obicei, cu fata patronului sau când fata unui lacheu de la Curte se împreună cu vreun topograf sau cu vreun administrator cu carte – a fost oare tot acest talmeş-balmeş de neamuri diferite atât de prielnic şi atât de binecuvântat de soartă? Lumea va considera că a fost într-adevăr aşa, fiindcă eu sunt rezultatul, în aptitudini primejdioase, dar dominate, folosite, transfigurate, îmblânzite de forţe de caracter luate

din altă parte şi care îndrumează şi împing aceste aptitudini spre îndeletniciri superioare. Eu – un exemplar artistic rezultat din echilibrarea unei nevoi precis măsurate, un accident fericit al naturii, cumpănit cu stricteţe, un dans printre ascuţişuri de săbii cu salturi de la dificultate şi iubire, la facilitate, un rezultat la limita posibilităţilor, egal cu geniul – fiindcă geniul e întotdeauna un fenomen la limita extremă a posibilităţilor. Toţi stimează opera, când e mare – dar viaţa n-o stimează nimeni. Vă spun doar atât: să facă şi altul la fel, dar să bage de seamă să nu-şi rupă gâtul.

Ce-a fost aversiunea ta faţă de căsătorie, sentimentul prohibitiv că e o absurditate legătura burgheză după modelul străbunilor, experimentare fără rost şi fără ţel? Fiu-meu, rod al unui act subsidiar şi liber, dezaprobă concubinajul libertin – fiu-meu e un surplus, un epilog, parcă nu ştiu? Natura se dezinteresează – şi eu mă apuc de treabă ca şi cum aş mai putea prin el să iau încă o dată totul de la capăt; acuma am să-l împerechez cu „mica persoană”, fiindcă e de soiul acelora de care am fugit eu, altoiesc neamul nostru cu sânge prusian, pentru ca epilogul să aibă deznodământ, în urma căruia natura, căscând şi dând din umeri, se duce acasă. Ştiu asta foarte bine. Dar a şti bine ceva e una, şi sentimentul pe care îl ai e alta. Şi sentimentul vrea să-şi afirme drepturile *quand même* – chiar şi faţă de ştiinţa rece. În primul rând, casa are să capete un aspect impunător şi

prietenos, are s-o conducă o Lili cu care bătrânul va glumi galant şi, cu voia lui Dumnezeu, au să vină şi nepoţi, nepoţi cu bucle, nepoţi fantomatici, cu germenul nimicului în inimă – şi am să-i iubesc, fără să cred şi fără să sper în ei, numai de dragul sentimentului.

Cornelia, sora mea, eul meu secund, feminin, era fără credinţă, fără iubire şi fără speranţă şi nu era făcută să fie femeie. Aversiunea ei faţă de soţ nu era oare, în sens fizic, asemenea fugii tale de căsătorie? Fiinţă care nu poate fi definită, amar de străină pe pământ, neînţeleasă de nimeni şi nici de ea însăşi, aspră stareţă, a murit din facere, prima şi ultima ei lăuzie, nefirească şi de care îi era scârbă. A fost singura, împreună cu tine, care a trăit, spre nenorocul ei, dintre şase copii câţi aţi fost. Unde sunt ceilalţi, fetiţa aceea frumoasă, băieţaşul acela ciudat şi dârz care a fost fratele tău? De mult plecaţi, dispăruţi repede şi fără să plângă nimeni după ei, din câte îmi aduc aminte. Fraţi văzuţi parcă în vis, aproape că nici nu mai ştiu cum arătau la faţă, pe trei sferturi uitaţi. Aleşi, voi să plecaţi, eu să rămân, mi-aţi luat-o înainte – şi n-aţi pierdut prea mult. Trăiesc în locul vostru, pe seama voastră, duc greul pentru şase deodată. Sunt eu oare atât de egoist, atât de flămând de viaţă, încât v-am luat tâlhăreşte ce v-ar fi putut face să trăiţi? Există de multe ori o vină mai mare şi mai ascunsă decât aceea cu care în chip conştient şi empiric ne încărcăm. Ori poate că rămânerea în viaţă numai a unui individ

însemnat şi moartea celorlalţi are la bază faptul că tata era de două ori mai în vârstă decât mama? Pereche binecuvântată, cu harul de-a dă rui lumii un geniu. Nefericită pereche! Mama, fire veselă, şi-a prăpădit cei mai frumoşi ani ca soră de caritate a unui tiran decrepit. Cornelia îl ura – poate numai pentru că o adusese pe lume; dar şi fără asta, omul acela posac, cam tembel, incapabil să exercite vreo profesie, pedant plicticos şi singuratic, căruia cel mai mic curent îi stingherea orânduiala cu trudă căpătată, ipohondrul acela certăreţ nu era oare odios? Ai multe de la el, statura şi multe apucături, pasiunea de colecţionar, formalismul şi *polipragmosyna* – pedanteria lui transfigurată. Cu cât îmbătrâneşti, cu atâta iese la iveală în tine fantomalul bătrân, şi tu îl recunoşti şi te vezi pe tine în el, eşti în chip conştiincios şi cu îndărătnică fidelitate din nou el, modelul patern pe care îl stimăm. Simţire, simţire, cred în asta şi asta şi vreau. Viaţa n-ar fi posibilă dacă n-am înfrumuseţa-o puţin şi n-am încălzi-o cu iluzia simţirii – dar imediat dedesubt e o răceală de gheaţă. Devii mare şi odios când proclami adevărul de gheaţă şi te împaci cu tine şi cu lumea datorită minciunilor mărini-moase şi pline de vioiciune ale simţirii. Tata era un om de onoare tenebros – ultimul copil al unor părinţi în vârstă – şi avea un frate care era nebun de-a binelea şi care a murit într-o stare de abrutizare, ca tata, de altfel! Bunicului îi plăceau femeile – o, da, din cauza simţirii lui pline de vioiciune; îl chema

Textor[18]. Tatăl mamei, ca să fim drepţi, era un desfrânat, muieratic, prins şi făcut de ruşine de soţi mâni-oşi, dar şi un vizionar totodată – avea darul profeţiei. Straşnic amestec! Probabil că a trebuit să-mi ucid fratele şi surorile pentru ca acest amestec să ia la mine forme mai plăcute, mai convenabile, atrăgătoare – dar şi în mine există destulă nebunie îndărătul strălucirii, şi dacă n-aş fi moştenit nevoia de ordine şi arta de-a păstra cu grijă – un întreg sistem de măsuri ocrotitoare – unde aş fi ajuns? Nu pot să spun cât de mult urăsc nebunia, genialitatea şi semigenialitatea smintită şi chiar şi patosul, purtarea excentrică, cât de mult dispreţuiesc şi evit agitaţia zgomotoasă. Îndrăzneală – asta trebuie, dar cu calm, cu cuviinţă, cu ironie în limitele convenienţelor, asta vreau şi asta sunt. Era unul, cum îl chema, von Sonnenberg, căruia i se zicea cimbrul[19], descins din Klopstock, înverşunat şi exaltat, deşi în fond om de treabă. Preocuparea lui era un poem despre Judecata de Apoi, treabă de nebun, o nebunie fără politeţe, monstru apocaliptic, într-un stil dezmăţat şi violent. Îmi făcea rău cum mi-a făcut rău *Sărmanul Heinrich*[20]. În cele din urmă, geniul s-a aruncat pe fereastră. Drum bun! Departe de mine aşa ceva!

Bun, m-a pregătit aşa cum se cuvine, elegant,

---

18 **Johann Wolfgang Textor (1696—1771), bunicul lui Goethe dinspre**

19 **Johann Wolfgang Textor (1696—1771), bunicul lui Goethe dinspre**

20 **mamă, a fost primar al oraşului liber Frankfurt pe Main. (n.tr.)**

cu demnitate, oarecum cam ca pe vremuri. Dacă vine careva în vizită, voi discuta despre lucruri indiferente, cu voce măsurată, pentru liniştea mea şi a lui, şi voi semăna a tot ce vrei, numai a geniu nu, fapt de care mediocritatea amabilă, pe jumătate speriată, pe jumătate înveselită s-ar bucura, desigur, foarte tare. Au şi fără asta destul de vorbit despre mutra mea, despre frunte, despre ochii atât de bârfiţi, pe care, după cum arată tablourile, îi am, despre forma capului şi despre gura şi tenul mediteranean, de la bunică-mea după mamă, născută Lindheymer şi căsătorită Textor. Ce importanţă are învelişul nostru fizionomic? Toate acestea existau şi acum o sută de ani şi nu exprimau atunci nimic altceva decât o fire femeiască solid şi iscusit alcătuită şi brună ca înfăţişare. Pe urmă, în mama n-au mai apărut, ea era din cu totul altă plasmă, şi acum şi-au găsit expresie în înfăţişarea mea – şi au căpătat o reprezentanţă spirituală, pe care mai de mult n-o avuseseră şi de care nici n-ar fi avut nevoie. Este oare vreo legătură necesară între fizicul şi moralul

1 De la cimbrii, popor germanic, care a trăit pe malurile Elbei. (n.tr.)

2 Legendă în versuri de poetul german Hartmann von Aue (aproximativ 1165 – 1210) (n.tr.)

meu? N-aş putea să am ochii pe care îi am fără ca ei să fie numaidecât ochii lui Goethe? La Lindheymeri însă ţin; ei sunt probabil tot ce-i mai solid şi mai bun în mine. Mă bucur când mă

gândesc că locul lor de baştină, de la care şi-au luat şi numele, e foarte aproape de valul roman, în Wettersenke, unde sângele antic şi sângele barbar s-au amestecat de multă vreme. De-aici vine şi de-aici ai tu culoarea feţei, ochii şi distanţarea de germani, dispreţul faţă de vulgaritatea lor, antipatia, nutrită de mii de rădăcini, faţă de acest popor afurisit din care ai luat fiinţă şi în pofida căruia trăieşti şi pentru cultivarea căruia eşti sortit să duci viaţa aceasta nemaipomenit de precară şi de penibilă, izolată nu numai prin rangul tău, dar şi prin instinctul lor, care-i sileşte să te recunoască, împotriva voinţei, pentru ca apoi să denatureze sensul vieţii tale – parcă nu ştiu eu că în fond nu mă puteţi suferi?… Cum să-i împaci? De multe ori aş vrea din toată inima să-i împac! E o treabă care ar putea să meargă – şi a mers uneori, că doar ai şi tu destule trăsături din firea lor, fire saxonă, firea lui Luther, cu care te făleşti, dar pe care, potrivit cu forma şi pecetea spiritului tău, o prefaci în limpezime, graţie şi ironie. De aceea ei n-au încredere în germanismul tău, consideră că nu-l foloseşti cum trebuie, şi gloria ta ei o privesc cu ură şi ciudă. Neplăcută existenţă să fii în luptă şi în contradicţie cu un neam din care totuşi faci parte şi înăuntrul căruia te mişti! Aşa este, şi, la urma urmei, n-am ce să fac. Dar că ei urăsc claritatea nu-i lucru cuminte. Că nu ştiu ce farmec are adevărul e păcat; că le place atât de mult aburul mistic, bâta şi orice exces violent e odios; că se devotează şi jură credinţă oricărui

nemernic exaltat care le trezeşte pornirile cele mai josnice, le încurajează defectele şi îi învaţă să conceapă că naţionalitatea înseamnă izolare şi grosolănie; că se consideră grozavi şi strălucitori atunci când şi-au pierdut orice demnitate şi se uită urât la aceia în care străinătatea vede şi stimează adevărata Germanie e un lucru infam. Nu vreau deloc să-i împac.

Nu pot să mă sufere, foarte bine, nici eu nu pot să-i sufăr, aşa că suntem chit. Eu am germanismul meu, iar pe ei, cu filistinismul lor – că aşa i se spune – să-i ia dracu'. Îşi închipuie că ei sunt Germania. Nu-i adevărat, Germania sunt eu, şi dacă Germania ar pieri, ar continua să existe în mine. Puteţi să vă zbateţi cât vreţi ca să mă înlăturaţi – chezăşia voastră tot eu sunt. Adevărul este însă că eu sunt făcut pentru împăcare mult mai mult decât pentru tragedie. Oare toată purtarea mea nu e împăcare şi cumpănire şi tot ce fac eu nu este oare afirmare, aprobare, fructificare a cutărei sau a cutărei teme, echilibru, acord? Numai toate forţele unite fac lumea, şi fiecare e importantă, fiecare e vrednică să se dezvolte şi fiecare aptitudine se desăvârşeşte numai prin ea însăşi. Individualitate şi societate, conştiinţă şi naivitate, romantism şi destoinicie – toate acestea împreună să le accepţi, să le cultivi, să le aduni într-un întreg, să le desăvârşeşti şi să-i umileşti pe partizanii fiecărui principiu în parte, deoarece înfăptuieşti deopotrivă toate principiile… Umanitatea ca universală ubicuitate – suprem şi

ademenitor exemplu de parodiere a propriului eu, dominaţia mondială ca ironie şi senină trădare a unui lucru faţă de altul – cu asta iată că tragedia e în tine, ea se petrece unde e încă măiestrie, unde încă nu există germanismul meu, care constă tocmai în această dominaţie şi în această măiestrie – constă în chip reprezentativ, fiindcă germanism înseamnă libertate, cultură, multilateralitate şi dragoste, şi faptul că ei habar n-au de asta e lipsit de importanţă. Tragedie între mine şi acest popor? Aş, ne sfădim noi, dar sus de tot; într-un loc limpede şi adânc, voi oficia o împăcare exemplară, voi împreună simţirea magic rimată a nordului neguros cu eternul spirit al azurului trimetric, spre zămislirea geniului. De ce deodată vorbele îmi cântă? Aşa e când inima se-avântă…

— Aţi spus ceva, Excelenţă?

— Cum? Nu. Am spus ceva? Atunci n-am vorbit cu tine. Am vorbit cu mine. Asta e bătrâneţea: omul, când îmbătrâneşte, începe să stea de vorbă cu el însuşi.

— Nu-i bătrâneţea, Excelenţă, e vioiciunea gândirii. Desigur că şi în tinereţe aţi vorbit cu dumneavoastră înşivă.

— Da, ai dreptate. Ba chiar asta mi se întâmpla mai des decât mi se întâmplă acuma. E cam extravagant să vorbeşti cu tine însuţi, şi tinereţea este extravagantă, aşa că se potriveşte, dar mai târziu nu mai merge. Mă gândeam la tot felul de lucruri, mi se zbătea ceva în suflet şi

atunci m-am pomenit vorbind singur – şi a ieşit o poezie.

— Da, Excelenţă, a fost ceea ce se numeşte inspiraţia genială.

— Fie şi aşa. Aşa o numesc cei care n-o au. Şi, cum spuneam, odată cu vârsta, în locul extravaganţei vine premeditarea şi caracterul, şi ce creează acestea e mai preţios şi mai inteligibil… Ei, mă laşi acuma? Trebuie să isprăvim odată. E frumos din partea ta că dai o importanţă capitală lucrului pe care-l faci, dar preparativele vieţii trebuie să fie într-un raport just cu viaţa.

— Ştiu, Excelenţă. Dar trebuie ca totul să iasă cât mai frumos. Trebuie să ne dăm seama pe cine servim. Poftiţi oglinda!

— Frumos, frumos. Dă-mi apă de colonie să-mi pun pe batistă! A, ce bine! Plăcută şi înviorătoare invenţie, era şi pe vremea părului împletit, toată viaţa mea mi-a plăcut să miros a colonie. Şi împăratul Napoleon mirosea a colonie din cap până-n picioare – să sperăm că nici pe Sfânta Elena nu duce lipsă. Să ştii că micile auxiliare şi binefaceri ale vieţii devin lucrul principal atunci când s-a isprăvit cu viaţa însăşi şi cu faptele de eroism. Ce om, ce om! Acum au închis firea lui neînfrântă departe, peste inaccesibile întinderi de mare, ca să fie pace în lume şi să nu se mai teamă de el, şi noi aici să ne putem cultiva un pic în linişte… E drept şi asta, pentru că vremea războaielor şi a epopeilor a

trecut, regii fug, burghezimea triumfă, vine acum un ev utilitar, aveţi să vedeţi, în care va fi vorba numai despre bani şi despre circulaţie, spirit, comerţ şi bunăstare, în care s-ar putea crede că însăşi natura a ajuns la vârsta raţiunii şi a renunţat pentru totdeauna la toate zguduirile smintite şi febrile, ca să fie asigurate pe vecie pacea şi prosperitatea. O idee foarte îmbucurătoare, n-am nimic împotrivă. Dar când te gândeşti ce trebuie să simtă un asemenea element al naturii ale cărui forţe sunt înăbuşite în singurătate, în mijlocul unui pustiu de apă, un asemenea uriaş înlănţuit şi pus în imposibilitatea de-a mai făptui ceva, această Etnă astupată în care e numai clocot şi frământare, dar fără ca focul dinăuntru să mai poată găsi vreun drum pe unde să izbucnească – şi aici trebuie să-ţi spun că lava nimiceşte, dar slujeşte şi de îngrăşământ –, când te gândeşti la toate acestea, te cuprinde mâhnirea şi te simţi înclinat către compătimire, deşi compătimirea nu-i deloc admisibilă într-un asemenea caz. Totuşi, ar fi de dorit să aibă şi acolo colonie, aşa cum a fost deprins. Mă duc dincolo, Carl, spune-i domnului John că poate să vină.

Elena, Sfânta Elena… Locul unde-i el acum poartă numele ei… numele celei pe care o caut, care e singura mea dorinţă, pe cât de frumoasă, pe atât de ademenitoare, pe cât de dorită, pe atât de frumoasă… Numele ei e al stâncii de care e înlănţuit Prometeu… Ea e a mea, numai a mea, nu a vieţii şi a vremii, deopotrivă fiică şi iubită, şi

râvna mea poetică numai datorită ei se aplică stăruitoare la această operă de-o viaţă întreagă, operă pe care n-o pot birui... Acelaşi nume... ciudat lucru e şi ţesătura vieţii şi a destinelor! Iată locul meu de lucru, aerisit, unde mă aşez cu mintea matinal limpezită. Aici sunt subsidiarele, izvoarele ajutătoare, stimulentele, mijloacele cu care cucereşti lumi de învăţătură pentru scopuri productive. Ce interesantă e ştiinţa atunci când poate sprijini şi îmbogăţi o operă, hrănind totodată un joc! Spiritul respinge tot ce nu e necesar. Desigur însă că, pe măsură ce îmbătrâneşti şi pe măsură ce te întinzi mai mult, pe-atâta se înmulţeşte şi ceea ce este necesar şi în curând, mergând tot aşa, orice va deveni necesar. Lucrarea despre diformităţile vegetalelor şi despre bolile plantelor trebuie să continui s-o citesc, azi după-amiază, dacă izbutesc, sau deseară; formaţiile anormale şi monstruozităţile sunt foarte importante pentru un prieten al vieţii, patologicul te ajută poate cel mai mult să înţelegi ceea ce-i firesc şi uneori ai impresia că boala dă cele mai dârze şi mai adânci impulsuri pentru dezvoltarea vieţii... A, uite, te-aşteaptă multe lucruri dătătoare de bucurii de natură critică, *Corsarul* şi *Lara* de Byron, frumos şi viguros talent, trebuie să-l citesc, la fel şi cu Calderón în traducerea lui Gries, şi cu Rückstühl. *Despre limba germană* e un lucru interesant, şi hotărât lucru e că trebuie să studiez mai departe *Technologia rhetorica* a lui Ernesti. Asemenea

lucrări duc la clarificarea conştiinţei şi aţâţă pofta. Biblioteca ducală aşteaptă cam de multă vreme toate cărţile acestea despre Orient. Termenele de restituire au trecut de mult. Dar nu le dau, niciuna n-o dau, nu pot să mă lipsesc de materialul acesta atâta timp cât mă preocupă *Divanul;* şi fac şi însemnări cu creionul, n-are să mârâie nimeni. *Carmenpanegyricum în laudem Muhammedis...* Drace, poezia pentru aniversare! începutul: „Învăluit în aer pur de munte, / Pe culmea-mpăduritelor prăpăstii…” Asta e o apropiere cam arbitrară: pe culmea prăpăstiilor, dar trebuie s-o las, e o imagine îndrăzneaţă, n-au decât s-o înghită, că, dacă nu, îi înghite prăpastia. „Gravul munţilor perete” era tot cam la fel. Aşa – apoi urmează grădina poeziei, cam nesigură, din cauză că Eros mai aruncă prin ea câte-o săgeată, apoi în al treilea rând societatea cultivată pe care zeul Marte o sfărâmă şi, în sfârşit, odată cu întoarcerea consolatoare a păcii, gândul nostru se întoarce, de două ori se întoarce (să facem din necesitate o intenţie) către aşezările bătrâne, cu care rimează *rămâne,* şi repede după aceea şi mulţimea pe care unii vor s-o poarte *de-azipe mâne* – foarte bine, după ce dictezi, te-apuci de lucru şi în douăzeci de minute ai făcut toate strofele.

Materialul acesta brut n-a fost gândit ca material brut, ci ca un lucru finit şi de sine stătător, ca scop în sine, şi nu ca să vină unul şi să stoarcă din el o sticluţă de esenţă de trandafir şi după aceea să-l arunce la gunoi! De unde îşi ia

cineva impertinenţa de-a se socoti un zeu şi de-a crede că tot ce-i împrejurul lui e numai un material inform, din care el face absolut tot ce vrea – un univers radiant în universul naturii, care şi pe prietenii lui îi consideră numai ca pe o hârtie bună de scris? Ce-i asta, impertinenţă şi hibriditate? Nu, e o formă de existenţă, dată de natură – aşa că trebuie s-o acceptaţi şi să vă bucuraţi de ea, pentru că vă aduce numai bucurie... *Călătoria la Şiraz* a lui Waring, foarte folositoare; *Amintiri din Orient,* de Auguşti, m-a ajutat mult; *Magazinul asiatic* al lui Klaproth; *Izvoarele pentru cunoaşterea Orientului,* prelucrate de o societate de amatori – izvoare bogate într-adevăr pentru nişte amatori destoinici. Trebuie să mai văd o dată şirurile duble ale şeicului Gelaledin Rumi, de asemenea şi pleiadele strălucitoare de pe cerul Arabiei[21], iar pentru note *Repertoriul literaturii biblice şi orientale* are să-mi aducă servicii serioase. Iată şi gramatica arabă. Trebuie să mai fac nişte exerciţii de scris; asta intensifică luarea de contact. Luare de contact, profund cuvânt, foarte expresiv pentru felul nostru de-a lucra, pentru această sfredelitoare adâncire în sferă şi în obiect, fără de care nu s-ar putea face nimic, această autoîngropare într-un domeniu pe care îl cercetezi cu persistenţă şi simpatie, ajungând astfel un iniţiat într-o lume pe care o cuprinzi cu dragoste şi izbutind să-i vorbeşti cu

21 **Se referă la cei şapte mari poeţi ai Orientului arabo-persan: Firdusi, Rumi, Enveri, Hafiz, Geami, Nizami şi Saadi. (n.tr.)**

uşurinţă limba, aşa încât nimeni să nu mai poată deosebi amănuntul dobândit prin studiu de elementul caracteristic găsit prin intuiţie. Minunat lucru! Au să se mire toţi că cineva, pentru o cărticică de poezii şi de maxime, a trebuit să se nutrească şi să se ajute cu atâtea descrieri de călătorii şi de moravuri. N-au să mai spună că e un lucru genial. În tinereţe, pe când *Werther* tocmai făcea furori, a fost unul – îl chema Bretschneider, un bădăran – care se îngrijea grozav de mine, să nu devin prea îngâmfat. Mi-a spus tot adevărul despre mine – sau ce credea el că-i adevărul. „Să nu-ţi închipui, zicea, că dacă istorioara face atâta vâlvă e mare lucru de capul tău! Crezi că nu ştiu ce-i cu tine? Te cunosc eu! Judeci mai întotdeauna greşit şi ştii singur că-ţi trebuie mult până să înţelegi un lucru, eşti, de altfel, destul de deştept ca să te grăbeşti să le dai dreptate celor pe care-i vezi că se pricep mai bine şi nu discuţi cu ei, ca să nu-ţi arăţi slăbiciunea.

Aşa eşti tu. Şi eşti nestatornic, nu te opreşti la niciun sistem, ci sari de la o extremă la cealaltă şi ai fi gata să devii tot atât de uşor şi pietist, şi liber-cugetător, fiindcă eşti grozav de influenţabil. Totodată însă ai şi o doză de orgoliu nepermisă: pe toţi cei dimprejurul tău îi iei drept nişte fiinţe slabe, deşi tu eşti cel mai slab dintre toţi, fiindcă nici chiar pe cei puţini pe care îi crezi pricepuţi nu-i poţi judeca singur, ci trebuie şi aici să te iei după părerea generală. Ascultă ce-ţi spun eu! Oarecare capacitate ai, ce-i drept, un talent poetic

care produce ceva numai atunci când ai purtat multă vreme în tine un material şi l-ai prelucrat şi ai adunat tot ce poate servi subiectului pe care vrei să-l tratezi – şi abia atunci începe să meargă, abia atunci poate să iasă ceva. Dacă îţi vine în minte vreun subiect, îl tot întorci şi îl învârţi, şi tot ce găseşti cauţi să pui în legătură cu bucata de lut pe care o modelezi, gândindu-te numai şi numai la acest obiect. Asta e tot ce poţi să faci şi altceva nimic. Bagă de seamă să nu te ameţească popularitatea!” Parcă-l aud şi acuma, un maniac al adevărului, un caraghios al cunoaşterii, deloc răutăcios, suferea singur din cauza ascuţimii lui critice, măgarul – măgar priceput, măgar melancolic şi pătrunzător, nu cumva avea dreptate? N-avea de trei ori dreptate sau, mai degrabă, de două ori şi jumătate, când îmi dădea peste nas vorbind despre nestatornicie, despre nehotărâre şi despre geniul care ştie numai să culeagă, să recepteze şi să poarte multă vreme materialul nelucrat, să aleagă şi să folosească izvoare ajutătoare?!? Ai fi putut tu să-ţi făureşti instrumentele de studiu dacă epoca noastră n-ar fi avut o slăbiciune pentru Orient şi n-ar fi avut interes pentru orientalism, înainte de-a fi venit tu? L-ai descoperit tu pe Hafiz? Hammer ţi l-a descoperit şi ţi l-a tradus; când l-ai citit – în anul campaniei din Rusia –, ai fost emoţionat şi fermecat de o carte la modă şi, cum nu poţi citi nimic fără să fii determinat, fecundat şi transformat şi fără să guşti plăcerea de-a face şi

tu la fel şi de-a crea pe temeiul celor trăite, ai început să scrii poezie persană şi cu silinţă lacomă să asimilezi tot ce-ţi trebuia pentru noua ta ocupaţie plăcută şi pentru noua ta mascaradă. Independenţă, aş vrea să ştiu ce înseamnă asta! „Original era, la fel / Cu-atâţia alţi nebuni ca el… ” Când aveam douăzeci de ani mi-am părăsit aderenţii şi am râs de grimasele de originalitate ale şcolii geniului[22]. Ştiam eu pentru ce. Pentru că originalitatea e ceva groaznic, o nebunie, artă fără opere, înfumurare nereceptivă, îngâmfare de fată bătrână şi de burlac bătrân, aiureală sterilă. Dispreţuiesc adânc toate aceste lucruri, pentru că eu vreau ceva productiv, ceva care ţine şi de bărbat, şi de femeie, o procreaţie, o înaltă determinare personală! Nu degeaba semăn cu o bună gospodină! Sunt bunică-mea Lindheymer cea brună, sub chip de bărbat, sunt ţarină şi germen, arta androgină, determinabilă prin orice, aşa încât materialul cules de mine şi prin mine determinat îmbogăţeşte lumea. Aşa ar trebui să judece germanii, prin asta sunt eu imaginea lor şi modelul lor. Primind de la lume şi dăruind lumii, cu inimile larg deschise oricărei admiraţii fructuoase, mari prin inteligenţă şi iubire, prin capacitatea de a mijloci, prin spirit – căci capacitatea de a mijloci este spirit –, aşa ar trebui ei să fie, şi aceasta este menirea lor, nu să se îndărătnicească a se considera o naţiune originală,

---

22 **Se referă la curentul din literatura germană denumit** *Sturm und Drang* **sau epoca geniilor (1767—1787). (n.tr.)**

să se prostească în insipida autocontemplare şi autoproslăvire şi prin prostie să domine lumea. Nefericit popor, n-are să-i meargă bine, fiindcă nu se va înţelege pe el însuşi, şi orice greşită înţelegere a propriei firi nu stârneşte numai râsul, stârneşte ura lumii şi te aruncă într-o mare primejdie. Vor fi loviţi de soartă din pricină că au fost trădători faţă de ei înşişi şi n-au vrut să fie ce sunt; soarta are să-i împrăştie peste tot pământul, ca pe evrei – foarte drept, fiindcă cei mai buni dintre ei au trăit întotdeauna în exil; împrăştiaţi fiind, vor dezvolta tot binele care sălăşluieşte în ei, spre mântuirea naţiunilor, şi vor fi sarea pământului… Tuşeşte uşor şi bate. E astmaticul. Da, da, haide! Intră, intră!

— Sluga dumneavoastră, domnule consilier intim.

— A! Dumneata eşti, John? Bine-ai venit! Ne-am sculat de dimineaţă astăzi.

— Da, Excelenţa voastră întotdeauna începe lucrul devreme.

— Nu, nu, despre dumneata vorbesc. Astăzi te-ai sculat de dimineaţă.

— O, scuzaţi, nici nu mă gândeam că ar putea fi vorba despre mine.

— De ce? O modestie prea mare te face să înţelegi greşit. Tovarăşul de studii al fiului meu, destoinicul latinist şi jurist, caligraful fluent, să nu merite atenţie?

— Vă mulţumesc din suflet. Dar, dacă-i aşa, nu mă aşteptam ca primul cuvânt al unei atât de

venerate guri să fie un reproş. Căci nu pot să numesc altfel preţioasa observaţie că *astăzi* am venit devreme la lucru. Dacă starea pieptului meu şi tusea, care nu mă lasă nicicum să adorm, mă fac să zăbovesc mai mult în pat, mă gândeam totuşi că pot fi sigur în ce priveşte înalta umanitate a domnului consilier intim… Şi, pe urmă, trebuie să constatăm că, deşi am anunţat că sunt aici, au fost preferate serviciile lui Carl în ce priveşte dictarea de dimineaţă.

— Ei lasă, omule, nu te mai frământa şi nu te mai tulbura degeaba de la ora asta. Insinuezi că vorbele mele sunt necruţătoare şi totodată te superi că sunt cruţător în faptă. I-am dictat din pat lui Carl fiindcă îl aveam atunci în preajma mea. A fost numai ceva oficial, pentru dumneata am ceva mult mai bun. Şi vorbele pe care le-am spus nu le-am spus cu gând rău şi n-am vrut să te dojenesc. Cum să nu-mi dau seama de debilitatea dumitale şi să nu ţin seama de ea? Doar suntem creştini. Ai crescut prea mult, eşti atât de lung, că trebuie să-mi ridic ochii ca să mă uit la dumneata; faptul că stai multă vreme aplecat la masa de scris şi mai respiri şi cărţi prăfuite dăunează unor plămâni tineri, şi de aceea tuşeşti şi respiri greu. Asta e o boală a tinerilor, cu vârsta o învingi. Şi eu am scuipat sânge când aveam douăzeci de ani, dar uite că şi acuma la bătrâneţe mă ţin încă bine pe picioare şi ca să stau drept îmi duc mâinile la spate şi îmi trag umerii îndărăt, uite-aşa; dumneata însă stai cu umerii strânşi şi cu pieptul

ghemuit, nu trebuie să te laşi aşa, îţi spun asta cu cea mai creştinească omenie. Trebuie să cauţi o contrapondere pentru praf, John, să mai ieşi din praf, afară la câmp şi la pădure, sub cerul liber, să umbli pe jos şi călare, aşa am procedat şi eu şi am scăpat. Omul e făcut să trăiască în aer liber, să simtă sub picioare pământul, pentru ca seva şi forţele lui să se poată urca în el şi deasupra capului să-i zboare păsările cerului. Cultura şi îndeletnicirile spirituale sunt lucruri bune, lucruri mari, asta e indiscutabil. Totuşi, fără compensaţia anteică, pentru a-i spune aşa, ele îl ruinează pe om şi îi aduc boli cu care se mândreşte şi la care ţine ca la ceva demn de cinste şi chiar ca la ceva avantajos; căci boala are şi ea avantajele ei, este o scutire şi o eliberare, din milă creştină trebuie să-i ierţi multe, şi un om de felul acesta e pretenţios, mofturos la mâncare, pofticios, îi place băutura, râde de el însuşi mai mult decât de patronul lui. Lucrează rareori la timpul potrivit şi e sigur că cineva se gândeşte bine până să-şi calce pe inimă şi să-l dojenească, de exemplu pentru că, fiind slab de piept, îşi mai strică plămânii şi cu tabacul, aşa încât fumul din odaia lui se întinde în toată casa şi îi supără pe cei care nu pot să-l sufere. Vorbesc despre fumul de tutun, nu despre dumneata, fiindcă ştiu că ţii la mine, că îţi sunt drag şi că eşti necăjit când mă ciorovăiesc cu dumneata.

— Foarte necăjit, domnule consilier intim! Sunt amărât, vă rog să mă credeţi. Aflu cu o adevărată spaimă că fumul pipei mele studioase,

cu toate precauţiile pe care le iau, pătrunde prin crăpături. Doar ştiu aversiunea domnului consilier intim…

— Aversiune. Şi o aversiune este o meteahnă. Aduci vorba despre metehnele mele. Dar noi vorbim acum de-ale dumitale.

— Numai de-ale mele, dragă domnule consilier intim. Nu tăgăduiesc niciuna dintre ele şi nu am îndrăzneala să încerc a mi le scuza. Numai atâta vă rog să mă credeţi: dacă n-am putut încă să mi le stăpânesc n-a fost din cauză că boala mi-a servit ca pretext pentru asta. N-am niciun motiv să fac aluzie la pieptul meu, dar am motive să dau cu pumnii în el… E un lucru pentru mine foarte grav, deşi Excelenţa voastră binevoieşte să facă haz de asta. Metehnele mele, pot chiar să spun viciile mele, sunt de neiertat; dar nu mă las pradă lor din cauza suferinţelor mele fizice, ci din cauza tulburărilor sufleteşti. Aş îndrăzni să aduc aminte imensei cunoaşteri de oameni a binefăcătorului meu că purtarea şi punctualitatea în serviciu a unui tânăr pot să sufere atunci când trece printr-o criză sufletească, printr-o transformare a sentimentelor şi a convingerilor lui, transformare care se săvârşeşte în el sub influenţa, aproape că aş putea să spun sub apăsarea unui mediu nou şi copleşitor de important, din care cauză el se întreabă uneori dacă e pe punctul de-a se pierde ori de-a se găsi pe el însuşi.

— Dragul meu, până acuma nu mi-ai spus şi nu mi-ai dat a înţelege nimic despre prefacerile

grave care se petrec înăuntrul dumitale. Bănuiesc în ce constau şi ce vrei să spui cu aluziile pe care le faci. Prietene John, am să-ţi vorbesc deschis. Eu n-am ştiut nimic despre zborul politic „icarian" şi despre pasiunile dumitale perfecţioniste pe care le nutreai de mai multă vreme. Nu ajunsese la cunoştinţa mea că dumneata ai scris pamfletul acela îndrăzneţ şi antimonarhic în care se cerea să fie desfiinţată claca şi să se promulge o constituţie foarte radicală – dacă ştiam, cu toate că ai un scris frumos şi cunoştinţe serioase, desigur că nu te-aş fi luat în serviciul meu, fapt de care mulţi oameni vrednici şi făcând parte din autorităţi superioare s-au mirat şi chiar mi l-au reproşat. Dacă am înţeles bine – şi în privinţa asta mi-a spus ceva şi fiu-meu –, dumneata eşti acum pe cale de-a te smulge din acele fumuri, gata să scapi de rătăcirile dumitale revoluţionare şi să începi să ai, în ce priveşte raţiunea de stat şi guvernământul, păreri sănătoase şi temeinice. Eu cred numai că acest proces de clarificare şi de maturizare, de care trebuie să fii mândru şi pe care trebuie să ţi-l atribui numai persoanei dumitale, inteligenţei dumitale solide şi inimii dumitale, nu vreunei intenţionate constrângeri din afară, cred că acest proces nu poate decât să slujească la limpezirea tulburării fizice şi a unei conduite dezordonate, deoarece el este evident un fenomen al vindecării şi poate avea pentru suflet şi pentru trup numai efecte salutare. Sufletul şi trupul sunt atât de strâns legate unul de altul şi au între ele atâtea

relaţii, încât niciun efect nu se produce asupra unuia fără să se producă şi asupra celuilalt – fie în bine, fie în rău. Crezi dumneata că toanele şi excesele dumitale revoluţionare n-au avut nimic a face cu ceea ce am numit eu lipsă de compensaţie anteică pentru cultură şi spirit, lipsa unei vieţi sănătoase şi aerisite în sânul naturii, şi crezi oare că maladivitatea şi astmul dumitale nu sunt fiziceşte exact la fel cu fumurile acelea din domeniul sufletului? Este unul şi acelaşi lucru. Mişcă-ţi şi aeriseşte-ţi trupul, mai lasă rachiul şi tutunul şi atunci ai să nutreşti în creierul dumitale gândurile care trebuie, prielnice ordinii şi autorităţii; renunţă complet la funestul spirit de contradicţie, la nefireasca râvnă de-a îmbunătăţi lumea, cultivă grădina însuşirilor dumitale, caută să te arăţi destoinic în condiţiile de viaţă existente, care sunt foarte bune, şi ai să vezi cum şi trupul dumitale are să se înzdrăvenească şi are să devină un solid receptacul de viaţă plăcută. Eu aşa te sfătuiesc, dacă vrei să mă asculţi.

— O, Excelenţă, cum să nu vreau?! Cum să nu ascult, cu atenţia cea mai plină de recunoştinţă, un sfat pornit dintr-o adâncă experienţă, o îndrumare atât de înţeleaptă?! Şi sunt convins că odată cu trecerea timpului consolatoarele asigurări pe care mi-a fost îngăduit să le primesc se vor împlini cu prisosinţă. Trebuie să mărturisesc însă că tocmai acum, când în luminata atmosferă a acestei case transformarea gândurilor şi părerilor mele se săvârşeşte critic şi trudnic – în

epoca aceasta de tranziţie de la o concepţie la alta, starea mea este, bineînţeles, încă destul de tulbure, încă n-am scăpat de chinurile despărţirii, aşa încât aş putea să pretind oarecare indulgenţă. Ce spun eu să pretind? Ce pot eu să pretind? Totuşi, îndrăznesc respectuos să-mi exprim speranţa în această indulgenţă. De acea transformare şi convertire este legată renunţarea la o sumedenie de speranţe şi credinţe mult mai mari, deşi nedezvoltate şi copilăreşti, şi care au adus cu ele dureri şi mânie, m-au pus în conflict cu viaţa reală, dar totodată mi-au mângâiat sufletul, l-au sprijinit şi l-au pus de acord cu realităţi mai înalte. Să renunţi la credinţa exaltată într-o purificare revoluţionară a naţiunilor, într-o omenire îndrumată către libertate şi dreptate, credinţa deci într-o domnie a fericirii şi a păcii pe pământ, sub sceptrul raţiunii, să te trezeşti deodată faţă-n faţă cu adevărul brutal, oricât te-ar oţeli el, şi anume că întotdeauna vor exista forţe care se vor agita orbeşte fără să ţină seama de dreptate, instaurând fără cruţare supremaţia uneia asupra celeilalte – nu e deloc uşor să te obişnuieşti cu toate acestea, şi ele te aruncă în contradicţii interioare amare şi cumplite. De aceea, când în asemenea împrejurări, într-o asemenea criză de creştere, tânărul caută înseninarea în sticla de rachiu sau îşi învăluie gândurile ostenite în fum de tabac ca să şi le ogoiască – nu-i este oare îngăduit să se aştepte la oarecare indulgenţă din partea unor oameni

superiori, a căror puternică autoritate contribuie la asemenea transformări?

— Bun, bun, asta e retorică! în dumneata s-a pierdut un avocat patetic şi astuţios – sau poate că nu s-a pierdut încă. Ştii să-ţi exprimi în chip interesant durerile, şi de aceea nu eşti numai orator, ci şi poet – deşi cu acest titlu nu se potriveşte pasiunea politicii. Să-ţi foloseşti însă talentul înnăscut de orator, talent care te-a făcut să fii literat şi om al poporului, ca să mă pui pe mine într-o lumină urâtă şi să prezinţi lucrurile ca şi cum influenţa mea ţi-ar fi răpit credinţa în omenire şi te-ar fi aruncat, în ce priveşte viitorul ei, într-o cinică disperare – asta să ştii că nu e drept. Nu-ţi vreau eu oare binele, şi te superi pe mine când cu sfaturile mele am mai mult în vedere prosperitatea dumitale individuală decât pe aceea a omenirii? Sunt eu în chestiunea asta un Timon? Nu mă înţelege greşit! Cred că e posibil şi probabil ca secolul nostru al XIX-lea să nu fie numai continuarea secolului trecut; el pare sortit să fie începutul unei ere noi, în care ne vom putea bucura de spectacolul unei omeniri în progres şi în limpezire. Se mai poate vedea, desigur, că începe să se instaureze o cultură mijlocie, ca să nu zicem mediocră, printre ale cărei caracteristici este şi aceea că mulţi oameni se ocupă de conducere fără să se priceapă. Jos avem nebunia tinerilor care vor să ia parte la treburile înalte ale statului, iar sus – tendinţa, provenită din slăbiciune şi liberalitate exagerată, de-a face pretutindeni concesii mai

mari decât trebuie. E necesar să ne dăm seama însă de dificultăţile şi primejdiile unui prea mare liberalism, care trezeşte cerinţele individului în asemenea măsură încât la un moment dat sunt atâtea dorinţe, că nu mai ştii pe care s-o împlineşti, întotdeauna se va vedea că prin bunătate şi indulgenţă prea mare şi prin delicateţe morală nu poţi să conduci multă vreme de sus lucrurile, pentru că eşti nevoit să ţii în frâu şi în ordine o lume amestecată şi uneori rătăcită! E neapărat necesar să te menţii cu stricteţe în limitele legii. S-a început în vremea din urmă să se procedeze domol şi indulgent cu răufăcătorii în chestiuni de responsabilitate, acordându-se certificate şi expertize medicale care îl scuză pe criminal şi îl scapă de pedeapsa meritată. Trebuie caracter pentru ca într-o astfel de stare generală de moleşire să fii dârz; de aceea mi-a plăcut un tânăr medic care mi-a fost recomandat de curând – Striegelmann îl cheamă – şi care în astfel de cazuri dovedeşte întotdeauna caracter, şi chiar deunăzi, când tribunalul era în dubiu dacă o femeie pruncucigaşă nu e cumva iresponsabilă, a dat un certificat cum că e perfect responsabilă de faptele ei.

— Cât de mult îl invidiez pe doctorul Striegelmann pentru elogiul pe care i-l face Excelenţa voastră! Mă voi gândi la el, mă voi înălţa la tăria lui de caracter şi mă voi delecta oarecum. Da, mă voi delecta! Ah, n-am spus totul protectorului meu atunci când am vorbit despre

dificultăţile prefacerii mele interioare. Simt nevoia să vă mărturisesc totul, ca unui părinte şi ca unui duhovnic. De transformarea părerilor mele, de noua mea poziţie faţă de ordine, conservare şi lege nu e legată numai durerea despărţirii de inconsistentele visuri, cărora trebuie să le spun adio, ci e legat şi altceva, e penibil s-o spun, o ambiţie necunoscută până acum, ameţitoare şi anxioasă, sub al cărei impuls recurg, de asemenea, la sticlă şi la pipă, pe de o parte ca să mi-o ameţesc, pe de altă parte însă ca să mă scufund cu ajutorul ei mai adânc şi mai pasionat în visurile noi în care se manifestă.

— Hm! Ambiţie? Şi ce fel de ambiţie?

— Ambiţia aceasta îşi are originea în gândul la avantajele pe care supunerea interioară faţă de putere şi de lege le are faţă de spiritul de contradicţie. Asta e mucenicie, însă faptul că aprobi puterea înseamnă că sufleteşte o şi slujeşti şi participi cu mintea la bucuria ei. Acestea sunt visurile noi care îmi înviorează inima şi care datorită procesului meu de maturizare au luat locul celor vechi. Şi tot prin faptul că afirmând autoritatea o şi slujeşti spiritualiceşte, Excelenţa voastră va înţelege că tinereţea mea simte irezistibila nevoie de-a pune teoria în practică, şi cu asta ajung la rugămintea pe care neaşteptata convorbire particulară îmi oferă prilejul de mult râvnit ca s-o exprim.

— Ce rugăminte?

— Desigur, nici nu mai trebuie să vă spun cât

de scumpe îmi sunt situaţia şi ocupaţia mea actuală, pe care le datoresc cunoştinţei din timpul studiilor cu fiul Domniei voastre, şi cât de mult preţuiesc încurajarea pe care am căpătat-o în cei doi ani cât am stat în această casă scumpă mie şi lumii întregi. Pe de altă parte însă, ar fi absurd să-mi închipui că sunt de neînlocuit, deoarece mă număr printre cei câţiva care stau Excelenţei voastre la dispoziţie pentru lucrări ajutătoare, cum ar fi domnul consilier cameral însuşi, domnul doctor Riemer, domnul secretar al bibliotecii Kräuter, precum şi servitorul dumneavoastră. Pe lângă asta, recunosc că în ultima vreme v-am dat prilej Excelenţei voastre să nu fiţi mulţumit de mine din cauza astmului şi a încurcăturilor mele şi în general nu am impresia că Excelenţa voastră pune mare preţ pe prezenţa mea aici, lucru la care faptul că sunt exagerat de lung, că port ochelari şi că sunt ciupit de vărsat contribuie într-o bună măsură.

— Ei nu, în privinţa asta…

— Ideea mea şi dorinţa mea arzătoare sunt să trec din serviciul Excelenţei voastre în serviciul statului, şi anume într-un post care oferă noilor mele convingeri purificate un prilej de activitate deosebit de favorabil. La Dresda stă un prieten şi protector al părinţilor mei, săraci, dar vrednici, domnul căpitan Verlohren, care are relaţii personale cu unii şefi ai cenzurii prusiene. Dacă v-aş ruga respectuos pe Excelenţa voastră să îi scrieţi domnului căpitan Verlohren câteva rânduri

de recomandaţie pentru mine, vorbind favorabil de metamorfoza mea politico-etică, pentru ca astfel domnul căpitan Verlohren să mă ia câtva timp pe lângă dumnealui şi la rândul dumisale să mă recomande la locul cuvenit, în felul acesta s-ar împlini dorinţa arzătoare şi urgentă de a-mi croi un drum pe treptele cenzurii. Consider că aş avea atunci faţă de domnul consilier o recunoştinţă pe care am avut-o, de altminteri, întotdeauna, dar de data asta ar fi într-adevăr eternă.

— Bine, John, asta se poate face. Scrisoarea la Dresda nu e lucru greu şi m-aş bucura dacă aş putea să-i îndemn pe aceia care sunt puşi să lucreze împotriva ilegalităţii să fie binevoitori cu dumneata, în ciuda greşelilor pe care le-ai săvârşit odinioară. Ce-mi spui despre ambiţia dumitale, care e legată de schimbarea convingerilor, nu-mi prea place. Dar sunt obişnuit să nu-mi placă multe lucruri la dumneata, şi asta trebuie să te bucure, pentru că e un motiv ca să-ţi fiu de ajutor. Am să scriu – ia să vedem cum e mai bine –, am să scriu că m-aş bucura foarte mult dacă s-ar da posibilitatea unui om capabil să-şi constate greşelile să le evite şi să înceapă o activitate sănătoasă, şi aş dori ca această umană încercare să izbutească şi să dea şi altora îndemn şi curaj să facă la fel. E bine aşa?

— Splendid, Excelenţă! într-adevăr, sunt…

— Şi, ce zici, n-ar fi acuma timpul să trecem de la treburile dumitale la ale mele?

— O, Excelenţă, e de neiertat…

— Uite, am aici poeziile din *Divan,* la care în ultimul timp am mai adăugat câteva bucăţi, foarte potrivite, am înlocuit câteva şi le-am împărţit în mai multe cărţi – uite, *Cartea meditaţiilor, Cartea lui Suleika, Cartea tavernei.* Acum trebuie să dau ceva pentru *Calendarul femeii…* în fond, nu-mi place. Nu-mi place să scot pietrele din coroană şi să le învârt între degete ca să le arăt. Şi, pe urmă, nu ştiu dacă bucăţile izolate au să aibă vreo culoare. Preţioase aici nu sunt bucăţile luate fiecare în parte, ci toate la un loc; e o cupolă care se roteşte de jur-împrejur şi un planetariu; şi, pe lângă asta, ezit să dau unui public neinformat fragmente din această lucrare fără note, fără comentariul didactic pe care îl pregătesc ca să îl iniţiez istoriceşte pe cititor în concepţiile, în moravurile şi în limbajul Orientului şi să-l fac capabil să guste cu profunzime şi nestingherit tot ce-i ofer. Pe de altă parte, nu trebuie să facem pe năzuroşii, şi dorinţa de-a ieşi la iveală cu micile noutăţi şi glume bine ticluite se asociază curiozităţii ce vine din afară. Ce crezi că ar trebui să dau pentru calendar?

— Poate asta, Excelenţă: *Nimeni să nu ştie, numai înţeleptului să-i spui…* E atât de misterios!

— Nu, nu asta. Mi-ar părea tare rău. E un lucru plin de nuanţe şi ar însemna să strici orzul pe gâşte. În carte poate să stea, dar în calendar, nu. Sunt de părerea lui Hafiz, care şi el era convins că oamenilor numai atunci le place, când le cânţi ce pot ei să asculte cu uşurinţă, comod şi

lesne; în modul acesta poţi să le dai pe nesimţite şi lucruri mai dificile, şi mai puţin binevenite. Fără diplomaţie nu izbuteşti nici în artă. Doar e vorba despre un calendar al femeii. *Poartă-te îngăduitor cu femeile…* Asta s-ar potrivi, dar nu merge, din cauza coastei strâmbe. „Vrei s-o îndrepţi, se rupe. O laşi aşa, se strâmbă şi mai tare”. Asta e şi nediplomatic, şi numai în carte poţi s-o strecori. „Din condeiul meu acum / Curgă dulci cuvinte”. Şi asta ar fi la fel. Şi ar mai fi lucruri vesele, cuminţi şi adânci, ca ăsta de aici: *Adam era un bulgăr de ţă-rână,* şi acesta, poate, cu picătura sfioasă căreia soarta îi dăruieşte puteri şi durată şi care ajunge perlă în coroana împăratului – şi acesta de anul trecut*, în paradis cu lună plină,* despre cele două mai plăcute gânduri ale lui Dumnezeu. Ce zici?

— Foarte bun şi frumos, Excelenţă! Poate că şi admirabilul *Nu vreau să te pierd niciodată,* sunt atât de frumoase versurile acestea: „Tinereţea mi-o împodobeşti / Cu o dragoste nemăsurată”.

— Hm! Nu. Asta e vocea femeii. Presupun că femeile preferă să audă vocea bărbatului şi a poetului. Mai bine cea care e înaintea acesteia: „De găseşte-n fund cenuşă. Spune: jertfă-i pentru mine”.

— Foarte bine! Mărturisesc că mi-ar fi plăcut ca propunerea mea să fie primită. Dar aşa, trebuie să mă mulţumesc să-mi dau adeziunea cu bucurie. Aş vrea să mai spun că poezia *Soarele, Helios al grecilor* mi se pare că ar trebui revizuită. Sunt câteva rime cam slabe, care presupun o

pronunţare regională.

— Ei, ce să-i faci, fiecare vorbeşte cum a învăţat în copilărie. Deocamdată lăsăm aşa. O să mai vedem. Şi acuma, dacă vrei, stai jos, am să-ţi dictez ceva din viaţa mea.

— La dispoziţia dumneavoastră, Excelenţă.

— Dragul meu, ridică-te iar de pe scaun. Te-ai aşezat pe pulpanele hainei. Dacă şezi aşa un ceas, haina va arăta groaznic, se boţeşte şi se strică şi ai să spui după aceea că ai păţit asta fiind în serviciul meu. Te rog, lasă pulpanele să atârne slobode de o parte şi de alta a scaunului.

— Vă mulţumesc din suflet pentru grija pe care mi-o arătaţi, Excelenţă.

— Aşadar, putem să începem sau, mai bine zis, să continuăm, pentru că începutul e mai greu. Pe vremea aceea, atitudinea mea faţă de păturile de sus ale societăţii era foarte favorabilă. Chiar dacă în *Werther* neplăcerile la limită între două situaţii bine definite…

Îmi pare bine că sosirea gustării ne-a întrerupt şi că a plecat. Nu pot să-l sufăr pe omul acesta, Dumnezeu să mă ierte, dar nu există mod de gândire al lui care să nu mă facă să-mi pierd răbdarea, şi acesta nou e şi mai dezastruos decât cel vechi. Mi-ar fi fost greu să-l suport astăzi dacă n-ar fi fost scrisoarea lui Hutten către Pirkheimer, pe care o aveam printre hârtii, şi concepţiile sănătoase ale nobilimii noastre de-atunci şi viaţa din Frankfurt de pe vremea aceea. Ia să luăm cu bucata de pasăre o sorbitură zdravănă din acest

dar solar, să ne treacă gustul rău pe care ni l-a lăsat în suflet John! Cine m-a pus să-i promit scrisoarea pentru Dresda? îmi pare rău că i-am făgăduit. Probabil că m-a în cântat gândul s-o redactez – plăcerea de-a găsi expresii frumoase şi întorsături potrivite e o primejdie, ne face foarte uşor să uităm conţinutul real al cuvintelor, şi te trezeşti formulând dramatic păreri pentru câte unul care abia de le merită. Am aprobat ce spune ca să-i sprijin ambiţia antipatică? N-are importanţă, are să ajungă un zelos al ordinii, un Torquemada al legalităţii. Are să-i hărţuiască pe tinerii care visează şi ei libertatea. A trebuit să-mi ţin firea şi să-l laud pentru convertirea lui, dar ce penibil lucru! De ce sunt eu împotriva libertăţii presei? Pentru că ea produce numai mediocritate. Legea care îngrădeşte e binefăcătoare, pentru că o opoziţie care nu are limite devine plată, îngrădirea însă o sileşte să fie inteligentă, şi ăsta e un mare avantaj. Cine are dreptate întru totul e de multe ori grosolan şi din topor. Un partid însă nu are pe de-a-ntregul dreptate – de aceea e partid. El are la îndemână modul indirect, în care francezii sunt maeştri şi modele, fiindcă germanii cred că nu-s destul de curajoşi dacă nu-şi spun pe faţă părerile. În felul acesta, nu izbuteşti să te exprimi indirect. Cultură, cultură! Constrângerea stimulează spiritul, atâta vreau să spun, şi acest John e un dobitoc astmatic. Guvernamental sau opoziţionist, tot un drac – şi el îşi închipuie că e un eveniment grozav de emoţionant transformarea

din sufletul lui tâmp…

Îmi dau tot mai mult seama că discuţia cu el a fost sâcâitoare şi odioasă. Mi-a stricat mâncarea cu găinaţ de harpii. Ce gândeşte el despre mine? Ce gândeşte el că gândesc eu? îşi imaginează că acum el gândeşte ca mine? Măgar, măgar – dar de ce să mă supăr din cauza lui? S-ar putea totuşi ca supărarea mea pe el să semene mai mult cu un necaz sau mai exact cu grija şi cu autoîntrebările care nu se referă deloc la ipochimenul acesta – se referă la lucrarea începută şi cuprinde toate nuanţele îngrijorării şi ale îndoielii – să fie din pricină că opera este conştiinţa obiectivată?… Plăcerea acţiunii, asta este. Acţiune frumoasă şi mare, asta este. (Ce-o fi gândind el despre mine?) Faust trebuie pus într-o existenţă activă, să ia parte la viaţa statului, la o viaţă folositoare oamenilor, năzuinţa lui, prin mijlocirea căreia el va fi mântuit, trebuie să ia o mare formă politică în partea a doua din *Faust.* Alt astmatic[23], dar om mare acela, a văzut asta şi mi-a spus, dar nu era nimic nou în ceea ce îmi spunea; numai că el, aşa cum era, putea să vorbească, fiindcă pe el cuvântul „politică” nu-l făcea să se oţărască şi, rostindu-l, nu se strâmba, parcă ar fi mâncat aguridă – nu, niciodată… Dar, la urma urmei, de ce îl am pe Mefistofel? El poate să compenseze faptul că-l pun pe Faust să tindă mai mult către gloria faptei decât către rezultatele ei. „Nu ţi-e ruşine glorie să ceri?” în sertar am însemnările, ia să

23 **Se referă la Friedrich Schiller. (n.tr.)**

vedem. „Mai este încă pe pământ / Loc pentru fapte mari şi demne / Spre ele-acuma să mă-ndemne / Sârguitorul meu avânt!” E bun „Sârguitorul meu avânt!” E excelent – păcat că se referă la ceva neplăcut! Totuşi, se poate şi trebuie chiar ca acest răzvrătit şi acest deziluzionat să treacă de la speculaţii metafizice la o activitate idealo-practică şi să urmeze temeinic şi gratis la şcoala umanităţii, avându-l pe diavol ca profesor. Ce era el şi ce eram eu atunci când stătea vârât în vizuina lui şi lua filosoficeşte cu asalt cerul şi pe urmă atunci când cu amorurile lui mărunte şi penibile? Din abureala adolescenţei, din exaltarea superficială, poemul şi eroul se vor ridica în realitatea obiectivă, în universalism, în bărbăţie spirituală. Din bârlogul savantului, din hruba meditaţiei sterile la Curtea împăratului… Urând îngrădirile, râvnind imposibilul de natură superioară, neobositul căutător trebuie să se afirme şi aici. Şi acum mă întreb: „Cum se împacă universalismul şi mintea sănătoasă a omului matur cu vechea neînfrânare?” Idealism politic, planuri de fericire a lumii… Să fi rămas el oare un vajnic însetat de inaccesibil? Bine spus! Vajnic însetaţi, să notez asta, am s-o aşez la locul potrivit. E în asta o întreagă lume de realism aristocratic şi nimic nu poate fi mai german decât faptul de-a corecta germanicul cu germanic… Aşadar, alianţa cu puterea pentru a putea în chip activ să instaureze pe pământ o stare de lucruri mai bună, mai nobilă.

Că nu izbuteşte, că domnitorul şi Curtea cască de nu mai pot la cuvântările lui şi dracul trebuie să intervină şi să salveze situaţia cu palavre impertinente, asta e sigur. Entuziasmul politic este imediat redus la rangul de *maâre de plaisir, physicien de la cour* şi artificier magic. Mă bucur de carnaval. Se poate scoate de-aici o mascaradă bogată, cu fi guri mitologice şi cu giumbuşlucuri spirituale, care în realitate, la ziua de naştere a Alteţei sale sau în prezenţa împăratului, ar fi cam scump plătite. Glumele acestea au un fond satiric amar. Mai înainte de asta însă, trebuie să lucrez cu seriozitate, pentru fericirea oamenilor, deci trebuie să găsesc vorbe adânci, pline de credinţă, scoase tot de-aici din inimă. Unde sunt? „Ureche fină are omenirea: / O vorbă clară fapte mari stârneşte. / Şi omu-şi cumpăneşte vrednic firea / Când îi vorbeşti adânc, prieteneşte”. Îmi place. Dumnezeu însuşi, pozitivul, bunătatea creatoare, ar putea să-i răspundă aşa diavolului, în prolog. Şi eu ţin cu el, cu pozitivul ţin – n-am nenorocul să fiu în opoziţie. Şi nu-i numaidecât nevoie ca Mefisto să vorbească la Curtea împăratului. Faust nu vrea ca el să intre în sala de audienţă. Nu permite ca în prezenţa Maiestăţii sale să se săvârşească înşelătorii şi vicleşuguri în vorbe şi în fapte. Magia şi tertipurile diavoleşti trebuie să se dea la o parte din calea lui – şi aici, precum şi în ce-o priveşte pe Elena. Nici ei nu-i dă voie Persefona să vină iar pe pământ decât cu condiţia ca totul să se întâmple numai cu

mijloace omeneşti, pe faţă, şi iubitul să-i câştige dragostea numai cu puterea şi pasiunea lui. Remarcabilă corespondenţă! Ştiu pe unul care ar avea grijă să fie îndeplinită clauza, dacă ar mai putea să aibă grijă de ceva… Şi totuşi, mai este o clauză, de care atârnă totul, numai de ea depinde posibilitatea ca să pună iar în mişcare materialul totodată tânăr şi bătrân, şi anume uşurinţa concepţiei şi gluma absolută. Numai în joc şi în opera feerică e salvarea; şi dacă mă gândesc, giumbuşlucurile pot să le isprăvesc de pe-acum. Şi ce-ai putea avea chiar dumneata, dragul meu, împotriva jocului şi a uşurinţei superioare, dumneata, care vorbeai de-atâtea ori despre „gravitatea nepoetică”, şi în scrisorile educative[24], autorizat de gânditorul dumitale, aproape că ai proslăvit jocul estetic, deşi în chip prea didactic? E drept că e uşor, dar uşorul e greu de făcut. Şi acolo unde consideri uşurinţa cu gravitate e locul, de asemenea, să consideri gravitatea cu uşurinţă!

Dacă locul acela nu-i în poemul meu, atunci nu-i nicăieri. Noaptea Walpurgiei clasice… (mă îndepărtez cu gândul de scena politică şi îmi dau seama că mă las bucuros dus în altă parte. Văd că, în fond, ar fi mai bine dacă aş elimina-o – mă gândeam la asta şi când vorbeam cu măgarul astmatic şi îmi era necaz din cauza asta – de altfel numai pentru că e păcat de versurile pe care le-am pomenit adineauri) … Şi ca să ne gândim acum

---

24 **Se referă din nou la Schiller şi la lucrarea sa** *Scrisori despre educaţia estetică a omului* **(1795), scrisă sub influenţa filozofiei kantiene. (n.tr.)**

la ceva plăcut şi plin de speranţă, noaptea Walpurgiei clasice – ah, din asta vreau să fac o petrecere grandioasă, care să întreacă într-adevăr cu mult mascarada de la Curte – un joc plin de idei, de taine ale vieţii, de o explicare inteligent-visătoare, ovidiană, a dezvoltării umane, fără nicio solemnitate, stilistic limpede, uşor şi vesel, satiră menipee. Avem oare un Lucian în casă? Da, alături, ştiu unde-i, subsidiu, am să-l recitesc. Ce fior în inimă la gândul că în chip cu totul neaşteptat, printr-o născocire de vis, ho-munculus îmi mai slujeşte încă la ceva – cine ar fi crezut că homunculus are să intre în legătură cu ea, frumuseţea supremă, o legătură zburdalnică şi vital mistică, şi că va servi la motivarea hazliu-ştiinţifică, neptunic-plutonică a apariţiei supremei frumuseţi omeneşti?!? „Ultimul produs al naturii în continuă ascensiune este omul frumos”. Winckel-mann ştia ce înseamnă frumuseţe şi umanism perceptibil prin simţuri. I-ar fi plăcut acest curaj de-a percepe preistoria biologică a frumosului în înfăţişarea lui; i-ar fi plăcut ideea că forţa dragostei ajută monada să devină entelehie şi că ea, începând în ocean ca un cocoloş de mâzgă organică, trecând de-a lungul multor şi anonime ere ale vieţii, ajunge prin metamorfoză la cea mai înaltă întruchipare a frumuseţii. În dramă, lucrul cel mai inteligent este motivarea.

Dumitale, dragul meu, nu-ţi plăcea, ziceai că nu e un lucru important şi socoteai că e o îndrăzneală s-o dispreţuieşti. Totuşi, după cum

vezi, este un curaj al motivării care o apără de reproşul îngustimii. A fost vreodată apariţia vreunui personaj dramatic pregătită cu atâta grijă? E şi de înţeles; fiind vorba despre frumuseţea însăşi, sunt necesare condiţii neobişnuite, şi acestea se găsesc, desigur. E, de asemenea, limpede că totul trebuie să fie numai indicat, să se dea a înţelege, nu să fie spus pe faţă. Trebuie ca totul să fie întemeiat pe umor mitologic, pe travesti; insinuări de adâncă filosofie a naturii să contrazică aici forma uşor accesibilă, tot aşa cum grava splendoare a expunerii, împrumutată de la tragedie, din actul Elenei, contrazice satiric înşelătoria intrigantă. Parodie… la ea mă gândesc îndeosebi. Trebuie multă chibzuială, multă meditaţie la mânuirea delicatelor fire ale vieţii, şi din toate meditaţiile care însoţesc arta, aceasta e cea mai plăcută şi mai gingaşă. Pioasă distrugere, zâmbitor adio… Consecinţe care conservă şi care sunt de pe acum glume şi invective. Tot ce e scump, sfânt, vechi, modelul suprem să-l aşezi pe o treaptă şi să-l reproduci în împrejurări care să-i dea pecetea parodiei, şi produsul rezultat să-l asimilezi cu fenomene târzii, de descompunere, aşa cum este comedia posteuripidiană… Curioasă existenţă şi asta: singur, neînţeles, fără tovarăşi şi rece, să cuprinzi personal şi pe socoteala ta, într-un popor încă necioplit, cultura lumii de la înflorirea care crede până la decadenţa care ştie.

Winckelmann… „Privind strict lucrurile, se

poate spune că există numai o clipă în care omul frumos e frumos”. Remarcabilă vorbă! Surprindem în metafizic clipa frumosului atunci când, mult admirat şi mult hulit, apare în melancolica-i perfecţiune – veşnicia clipei, pe care prietenul mort o diviniza dureros cu fiecare cuvânt. Scump, dureros de inteligent, entuziast şi îndrăgostit, spiritualiceşte adâncit în concret! Cunosc eu oare taina ta? Demonul care inspiră toată ştiinţa ta, entuziasmul tău, astăzi nemărturisibil, care te lega de Helada? Felul tău de-a gândi se potriveşte de fapt bine numai cu virilul previril, cu momentul de frumuseţe al tânărului, moment pe care numai marmura îl poate fixa. N-are importanţă, tu ai avut noroc că „omul” este masculin şi ai putut astfel să masculinizezi frumuseţea după voia inimii. Mie, frumuseţea mi-a apărut în chip de tinereţe, în chip de femeie… Dar nu chiar cu totul aşa, cunosc şi eu cărările tale ascunse şi mă gândesc cu plăcere la băiatul acela blond şi vioi care astă-vară ne-a servit în cârciuma de la Geisberg, unde Boisserée era iar de faţă, cu o catolică discreţie. Cântă celorlalţi cât vrei, şi de cârciumi nu vorbi!…

Dacă este ceva în lumea morală şi în lumea naturală în care gândul să mi se fi adâncit cu plăcere şi teamă de-a lungul întregii mele vieţi, este ispita – ispita care te cuprinde şi te îndeamnă la faptă – dulce şi cumplită atingere, venită de sus, trimisă de zei; e păcatul, de care fără vină ne facem vinovaţi, vinovaţi ca mijloace ale lui şi ca victime ale lui totodată, fiindcă a rezista ispitei nu

înseamnă a înceta a mai fi ispitit – e o încercare pe care n-o învinge nimeni, fiindcă e dulce şi rămâne, ca încercare, de netrecut. Aşa vor zeii: să ne ducă în dulce ispită, să ne facă s-o îndurăm şi apoi s-o îndepărteze de noi, drept paradigmă a oricărei ispite şi a oricărei vini, căci ispita este în sine o vină. N-am auzit niciodată de vreo crimă pe care n-aş fi putut s-o săvârşesc… Când nu săvârşeşti o faptă înseamnă că te sustragi judecătorului de pe pământ, dar nu Celui de Sus, pentru că în inima ta ai săvârşit-o… Ispita în care te duce sexul din care faci parte ar putea fi socotită ca un fenomen de răzbunare şi de pedeapsă pentru o ispită pe care tu însuţi ţi-o stârneşti – nebunia lui Narcis e o ispită eternă pricinuită de propria imagine reflectată. Răzbunarea însoţeşte întotdeauna ispita, încercarea prin care nu treci din cauză că te stăpâneşti – aşa a vrut Brahma. De aici voluptatea, spaima, la care mă gândesc în legătură cu ispita. De aici groaza productivă pe care mi-o insuflă poemul de mult visat[25], mereu amânat şi încă amânabil, cu soţia lui Brahma, zeiţa-paria, în care vreau să proslăvesc ispita şi s-o înfăţişez cu înfiorare – faptul că îl păstrez şi îl amân mereu şi îl las zeci de ani să se dezvolte ascuns în mine dovedeşte cât e de important. Nu pot să-l las, îl nutresc până la hipermaturizare, îl port în mine prin toate vârstele vieţii – şi poate tânăra concepţie va ieşi odată la iveală, ca un

25 **Se referă la poemul** *Paria,* **al cărui subiect a fost luat după o legendă populară indiană despre capetele schimbate. (n.tr.)**

produs târziu şi încărcat de mister, dar limpezit, condensat de trecerea vremii, extrem de lapidar; ca pe o lamă de Damasc bătută din sârmă de oţel, aşa îl văd.

Ştiu foarte bine izvorul acestei idei care mi-a venit acum nu mai ţin minte câţi ani, e ca la *Zeul şi baiadera: Călătoria în Indiile de Est şi China*[26], tradusă în germană, productiva hârţoagă trebuie să mai strălucească de mucegai pe undeva, printre vechi ciuveie literare. Nu mai ştiu cum erau înfăţişate acolo toate acestea, dar ştiu cum s-a dezvoltat în mine cu un scop adânc spiritual – imaginea femeii cu suflet curat şi nobil, care se duce în fiecare zi la râu să ia apă proaspătă şi nu are nevoie pentru aceasta nici de urcior, nici de găleată, fiindcă în mâinile ei cucernice apa se preface, în chip minunat, într-un glob de cristal. Îmi place acest glob minunat, pe care femeia cu sufletul neprihănit îl aduce în fiecare zi acasă, palpabil şi curat simbol al purităţii şi al clarităţii, al nevinovăţiei de netăgăduit şi al faptelor pe care ea le poate săvârşi. În mâinile poetului, apa se bolteşte… Da, voi lucra ca pe un glob de cristal poemul ispitei, căci poetul, mult ispititul, ispititor de mult ispititul, mai poate face asta, mai are încă darul care este semnul purităţii. Femeia, nu. Când apa îi arată ca-n oglindă chipul tânărului ceresc şi când ea se pierde în contemplare, apariţia dumnezeiască şi unică îi tulbură-n adâncuri viaţa!

---

26 **Se referă la traducerea germană a cărţii** *Călătorie în Indiile de Est şi China* **a naturalistului şi exploratorului francez Pierre Sonnerat (1745-1814). (n.tr.)**

Apa nu mai vrea să prindă formă în mâinile ei, şi ea se întoarce acasă poticnindu-se, soţul ei, brahmanul, observă totul, răzbunarea, răzbunarea îl cuprinde, o ia pe aleasa zeului, pe vinovata fără vină, şi o târăşte la locul jertfei, îi taie capul cu care ea a văzut frumuseţea eternă, dar fiul îl ameninţă pe răzbunător că, aşa cum văduva îl urmează pe soţ pe rug, el o va urma sub tăişul paloşului pe maică-sa. Nu, nu, ea n-a fost vinovată. Pe tăişul paloşului sângele nu se încheagă, ci curge ca dintr-o rană proaspătă. Repede! Fugi şi lipeşte iar capul de trunchi, rosteşte rugăciunea care trebuie, binecuvântează cu paloşul, şi capul se va prinde iar de trup. Ajunge la locul cel groaznic. Aici, două corpuri puse în cruce – nobilul trup al mamei şi trupul unei ucigaşe din neamul paria. Fiul, de grăbit ce-i, nu bagă bine de seamă. Capul mamei, el îl pune pe trupul nelegiuitei, îl tămăduieşte cu paloşul judecăţii şi se ridică în picioare o uriaşă, o zeiţă – zeiţa impurităţii. Scrie asta! Rotunjeşte asta într-o lucrare cu vorbe trainice şi mlădioase, cu forţa concentrată a unui resort. Tot ce poate fi mai important! Ea a devenit zeiţă, dar printre zei voinţa ei va fi înţeleaptă şi purtarea ei violentă, în faţa ochilor curatei, chipul ispitei, frumosul chip al tânărului zeu, pluteşte cu gingăşie cerească; dar dacă ispita se coboară în inima impurei, stârneşte acolo pofta fără frâu, turbată şi destrăbălată. Veşnic durează ispita. Veşnic va reveni dumnezeiască apariţie tulburătoare care a atins-o în treacăt, mereu

înălţându-se, mereu coborându-se, întunecându-se şi luminându-se iar – aşa a vrut Brahma, în faţa lui Brahma stă groaznica făptură, îl sfătuieşte prieteneşte sau îl dojeneşte cu mânie izvorâtă din inima ei tulburată şi încărcată de mister, şi oricărei fiinţe care suferă, ea îi este de folos, aducându-i milostivirea Celui de Sus.

Mă gândesc că Brahma se teme de femeie, pentru că şi eu mă tem – mă tem de prezenţa ei prietenoasă-mânioasă, de înţeleapta ei voinţă şi de puterea ei violentă, cum mă tem de conştiinţă, şi de aceea mă tem şi de poemul acesta, îl tot amân de-a lungul a zeci şi zeci de ani, ştiind bine că odată şi odată va trebui să-l fac. Acuma trebuie să mântuiesc poezia pentru aniversare, să pun la punct *Călătoria în Italia.* Totuşi, am să profit de răgazul pe care îl am acum, singur la masa de scris, şi de căldura binefăcătoare a maderei şi am să lucrez puţin – un lucru ciudat şi tainic. Poetul cu mâini curate…

— Cine-i?

— Bună ziua, tată.

— A, tu eşti, August? Bine-ai venit!

— Te deranjez? Sper că nu. Ai strâns repede ce-aveai în faţă.

— Ce-nseamnă deranj, dragul meu? A deranja e tot ce se-ntâmplă. Întrebarea este numai dacă-i plăcut sau neplăcut.

— Tocmai asta e întrebarea şi acum. Şi nu ştiu ce să spun, fiindcă nu trebuie s-o pun cu privire la mine, ci la ce aduc. Dacă nu era asta, n-

aş fi intrat la o vreme atât de nepotrivită.

— Îmi pare bine că te văd, orice-ai aduce. Dar ce aduci?

— Acuma, că tot am venit, mai întâi vreau să ştiu dacă dacă dormit bine.

— Mulţumesc, mă simt odihnit.

— Gustarea ţi-a plăcut?

— Foarte mult. Întrebi ca Rehbein.

— Întreb în numele lumii întregi. Şi iartă-mă că te mai întreb: La ce lucrezi acuma? La memorii?

— Nu chiar. Deşi tot memorii sunt. Dar tu ce aduci? Trebuie să-ţi smulg cu cleştele răspunsul?

— A venit o vizită, tată. Vizită de departe şi din vremea de altă dată. A tras la *L'Éléphant.* Am auzit de ea chiar până a nu primi scrisorica. E agitaţie mare în oraş. O veche cunoştinţă.

— Cunoştinţă? Veche? Spune de-a dreptul.

— Uite scrisoarea.

— „Weimar, 22... să revăd un chip... ajuns atât de însemnat... născută..." Hm! Hm! Hm! Curios! Iată într-adevăr o întâmplare curioasă. Tu ce spui? Dar acuma să lăsăm asta, am şi eu ceva pentru tine, ceva de care ai să te minunezi şi pentru care ai să mă feliciţi. Fii atent!... Uite, îţi place?

— A!

— Te miri, nu? Şi chiar ai de ce să te miri. E ceva într-adevăr uimitor, un lucru luminos, vrednic de admirat. L-am căpătat în dar de la Frankfurt, pentru colecţia mea. Mi-au mai sosit şi nişte

minerale din Westerwald şi de la Rin. Acesta însă e cel mai frumos. Ce zici tu că este?

— Un cristal...

— Da, bineînţeles! E un hialit, un opal transparent, un exemplar magnific – şi ca mărime, şi ca limpezime. Ai mai văzut unul asemănător? Nu mă mai satur privindu-l şi mă tot gândesc. Asta e lumină, asta e poezie, claritate. E o operă de artă sau, mai bine zis, o operă şi o creaţie revelatoare a naturii, a cosmosului, a spaţiului spiritual, care îşi proiectează aici geometria eternă şi îi dă contur şi consistenţă. Uite cât de precise sunt muchiile şi suprafeţele lucioase – peste tot numai muchii precise şi suprafeţe lucioase, eu numesc asta o structură continuă ideală. Obiectul acesta are doar o singură formă şi o înfăţişare, care străbate din adâncuri, care se manifestă dinăuntru în afară şi se repetă mereu, îi stabileşte axele, scheletul cristalului, şi asta tocmai determină transparenţa, afinitatea unei asemenea întrupări cu lumina şi cu privirea! Dacă vrei să-mi afli părerea, eu aşa zic, că acea colosală şi tainică geometrie de muchii şi de suprafeţe a piramidelor egiptene avea şi ea acest sens ascuns: raportul cu lumina, cu soarele; piramidele sunt semne solare, cristale uriaşe, imensă imitaţie a creaţiei spiritului cosmic, făcută de mâna omenească.

— Asta-i foarte interesant, tată.

— Şi mai este ceva. Cristalul acesta e în legătură şi cu durata, cu timpul, cu moartea şi cu

eternitatea, deoarece ne dăm seama că durata în sine este o falsă victorie asupra timpului şi a morţii, ea fiind existenţă moartă; şi chiar de la început nu mai e devenire, pentru că la ea moartea vine odată cu naşterea. Piramidele cristaline durează în timp, lasă în urmă mileniile, dar nu au nici viaţă, nici simţire, sunt veşnicia noastră, n-au biografie. Şi important este biografia, şi biografia celor desăvârşiţi de timpuriu e săracă. Vezi tu, un asemenea *sal,* o sare, cum numeau alchimiştii toate cristalele, inclusiv fulgii de zăpadă (în cazul nostru nu-i vorba de nicio sare, e acid silicic), un *sal* ca acesta are numai o clipă de devenire şi de dezvoltare, clipa în care lamelele de cristal se desprind din plasma maternă şi constituie punctul de amplasare pentru depozitarea altor lamele, din care corpul geometric creşte mai repede sau mai încet şi capătă dimensiuni mai mari sau mai mici, dar asta nu e important, pentru că cea mai mică dintre aceste figuri este tot atât de perfectă ca cea mai mare, şi istoria vieţii ei s-a încheiat odată cu naşterea lamelei, iar acum durează în timp ca piramidele, poate chiar milioane de ani, dar timpul nu este în ea, e în afara ei, adică ea nu îmbătrâneşte, ceea ce n-ar fi rău, dar e o existenţă moartă, şi lipsa de viaţă vine din faptul că în acest cristal nu se distruge nimic, dar nici nu se mai formează nimic. Cu alte cuvinte, nu e organic. Germenii infimi de cristal nu sunt geometrici, n-au muchii şi suprafeţe, ci sunt rotunzi şi seamănă cu

germenii organici. Dar nu este decât o asemănare exterioară, deoarece cristalul este pe de-a-ntregul numai structură chiar de la început, şi structura e limpede, transparentă şi plăcută la vedere; are totuşi un dezavantaj, pentru că ea este moartă sau duce la moarte – fapt care la un cristal se întâmplă odată cu naşterea. N-ar fi nicicând moarte, ci numai tinereţe eternă, dacă întotdeauna cumpăna ar sta între structură şi descompunere, între construire şi distrugere. Dar cumpăna nu stă aşa, fiindcă de la început în organic precumpăneşte şi structurarea, şi de aceea ne cristalizăm şi durăm în timp asemenea piramidelor. Şi e o durată pustie, o supravieţuire în timpul istoriei, fără timp interior, fără biografie. Animalele, şi ele durează aşa, atunci când sunt definitiv structurate şi crescute pe deplin – atunci nutriţia şi propagarea se repetă în chip mecanic, mereu la fel, ca depunerea cristalelor – şi tot timpul cât trăiesc ele sunt ajunse la ţel. Şi animalele mor tinere – probabil de plictiseală. Structura definitivă şi faptul ajungerii la ţel nu rezistă, sunt prea plicticoase. Pustie şi plicticoasă e orice existenţă care stă în timp, în loc de-a purta în ea timpul şi în loc de a-şi crea singură timpul, un timp care nu merge către un ţel, ci se întoarce în cerc, în el însuşi, mereu la ţel şi mereu la început – o existenţă care ar lucra şi s-ar dezvolta în sine şi pentru sine, aşa încât devenire şi fire, trecut şi prezent ar fi unul şi acelaşi lucru, şi atunci ar rezulta o durată care ar fi totodată creştere,

înălţare şi perfecţiune. Şi aşa mai departe. Ia asta drept observaţie marginală la această limpede figură şi scuză-mi expunerea didactică. Cum stăm cu cositul ierbii în parc?

— E gata, tată. Dar nu m-am putut înţelege cu ţăranul. Nu vrea să plătească, fiindcă spune că el cu cositul şi cu transportul s-a achitat, ba chiar că ar trebui să-i mai plătim noi lui. Dar nu-l las aşa, fii pe pace, are să-ţi plătească iarba, că, dacă nu, îl dau în judecată!

— Bun. Ai dreptate. Nu trebuie să-l laşi. À *corsaire, corsaire et demi.* Ai scris la Frankfurt în privinţa taxelor?

— *De facto,* încă nu, tată. Mi-e capul plin de proiecte, dar ezit încă să le aştern pe hârtie. Trebuie să fac o scrisoare bine chibzuită, prin care să respingem argumentul prostesc că ar fi în dauna celorlalţi cetăţeni. Trebuie procedat cu demnitate şi cu ironie ca să-i silim să-şi dea seama şi să accepte. Nu trebuie lucrat în grabă…

— Ai dreptate, şi eu am amânat. Trebuie să aşteptăm momentul favorabil. Nu mi-e teamă că n-o să capăt scutirea. Ar trebui să scriu personal şi direct, dar asta n-o pot face, nu vreau să fiu amestecat în chestiunea aceasta.

— Nu, în niciun caz, tată! în treburi de astea ai nevoie de acoperire, de un paravan. E o înaltă necesitate, pentru a cărei îndeplinire am cinstea să fi fost născut. Dar ce scrie doamna consilier aulic?

— Şi la Curte ce mai este?

— A, e multă bătaie de cap cu balul şi cu cadrilul, pe care şi azi după-amiază trebuie iar să-l repetăm. Nu s-a luat încă o hotărâre clară în ce priveşte costumele în care trebuie să apărem şi să producem efect abia când se va dansa poloneza. Tocmai despre asta nu s-a hotărât ce are să fie: o mascaradă *ad libitum,* sau organizată pe o idee anumită? Deocamdată, desigur că şi din cauza posibilităţii de-a dispune de materialul necesar, dorinţele sunt foarte individuale. Ducele insistă să se costumeze în sălbatic, Staff vrea să apară ca turc, Marschall – ca ţăran francez, Stein – ca savoiard, doamna Schumann ţine numaidecât să se îmbrace în costum grecesc şi doamna Rentschin vrea să se travestească în tânără grădinăriţă.

— Asta-i culmea ridicolului! Rentschin tânără grădinăriţă! S-ar cuveni să se gândească ce vârstă are. Nu trebuie lăsată. Matroană romană, asta e tot ce i se poate permite. Că ducele vrea să se travestească în sălbatic, ştim noi ce urmăreşte cu asta. S-ar apuca să facă glume cu grădinăriţa pocită şi cine ştie ce scandal ar mai ieşi de aici. Serios, August, să ştii că-mi vine să mă ocup eu de toată treaba asta, sau măcar de polonează, care, după părerea mea, n-ar trebui să fie amestecată şi arbitrară, ci să fie adusă la acelaşi numitor, sau măcar să dovedească oarecare ordine, slobodă şi chibzuită. Ca în poezia persană, aşa e pretutindeni, numai predominarea unei conduceri de sus, pe scurt: ceea ce noi germanii numim

„spirit” dă rezultate satisfăcătoare. Eu m-aş gândi la o mascaradă al cărei ordonator aş putea să fiu şi la care aş fi şi crainic, pentru că totul ar trebui să fie însoţit de scurte cuvântări cu tâlc şi de muzică de mandoline, chitare şi teorbe. Grădinăriţe – bun, ar putea să fie câteva grădinăriţe florentine drăguţe şi să ofere în boschete verzi flori artificiale viu colorate. Pe lângă ele ar trebui să fie şi grădinari oacheşi, care să aducă poame în coşuri, şi lumea să se bucure din belşug de toate roadele anului, boboci, frunze, flori şi fructe. Nu numai atât, ar mai trebui să se amestece printre fetele frumoase şi câţiva pescari şi păsărari cu năvoade, undiţe şi capcane şi s-ar isca un joc de-a prinsul între ei şi fete, de toată nostimada, joc care ar putea să fie întrerupt de un cortegiu de tăietori de lemne neciopliţi, al căror rol ar fi să reprezinte cu fineţe indispensabila grosolănie. Pe urmă crainicul ar evoca mitologia greacă şi ar urma mai întâi graţiile vestind gingăşie şi imediat după ele – parcele gânditoare, Atropos, Klotho şi Lachesis, cu furca, foarfecele şi depănătoarea, şi n-ar lipsi nici furiile, care însă, ţine minte, nu trebuie să se înfăţişeze fioroase şi respingătoare, ci trebuie să fie nişte femei tinere, un pic şerpoaice şi răutăcioase. Şi după aceea ar mai veni, târându-se greoi, un colos viu, acoperit cu mult covoare şi cu un turn în spate, un elefant veritabil, pe-al cărui gât să şadă o femeie graţioasă cu o vargă în mână, iar sus, la meterezele turnului – o zeiţă…

— Da, tată, dar de unde să luăm elefantul şi cum am putea în palat…

— Lasă, nu încurca lucrurile! Se poate găsi ceva, se poate face dintr-un material oarecare, cu trompă şi colţi, chiar foarte fantastic şi aşezat pe roţi. Zeiţa înaripată care ar şedea sus ar fi Victoria, stăpâna tuturor activităţilor. Pe de lături ar păşi în lanţuri două femei cu nobil chip, iar crainicul *exofficio* ar vorbi despre însemnătatea lor, fiindcă una e Frica şi cealaltă – Speranţa, şi în lanţuri le-a pus înţelepciunea, care ar trebui să le denunţe publicului ca pe nişte duşmance aprige ale omenirii.

— Cum, şi Speranţa?

— Neapărat. Ar trebui denunţată cel puţin tot atât cât Frica. Gândeşte-te în ce chip dulceag şi moleşitor le dă ea oamenilor iluzia şi le şopteşte că ar putea să trăiască fără griji, după plac şi că sigur trebuie să se afle undeva o stare de lucruri mai bună. Pe zeiţa Victoriei începe s-o împroaşte Thersites cu vorbele lui înveninate şi scârboase, ca să-i micşoreze meritele – dar crainicul nu poate răbda asta şi-i trage câteva nemernicului cu bastonul; pipernicitul ticălos se ghemuieşte la pământ şi se preface într-un bulgăre, şi din bulgăre iese deodată un ou, care se umflă şi se sparge, dând drumul unei perechi odioase – o viperă şi un liliac; vipera se târăşte în pulbere, iar liliacul negru zboară în tavan…

— Bine, tată, dar cum să facem asta, cu oul care se sparge, cu vipera şi cu liliacul?

— Ei, cu puţină tragere de inimă şi cu interes pentru spectacolele ingenioase, s-ar putea face. Şi minunăţiile n-ar trebui să se oprească aici. Ar trebui să urmeze o caleaşcă cu patru cai, mânată de un băiat frumos, şi în caleaşcă să şadă un rege cu faţa de lună plină şi cu turban pe cap, şi tot crainicul i-ar prezenta pe amândoi, solemn ca la Curte: luna plină ar fi regele Pluto, bogăţia. Dar în vizitiul cel tânăr şi frumos, cu giuvaiere strălucitoare în părul lui negru, vor recunoaşte toţi Poezia, cu principala ei calitate: aceea a risipei mărinimoase, care înfrumuseţează petrecerile şi ospeţele lui Pluto; băiatul doar pocneşte din degete şi dintr-odată începe să curgă din mâinile lui şi să se împrăştie în toate părţile broşe de aur, coliere de perle, piepteni, coroniţe şi inele cu pietre scumpe, la care mulţimea se şi repede, ca să le prindă şi să le culeagă.

— Ar fi cam greu, tată, să-mprăştii atâtea giuvaiericale şi coliere de perle!

— Ar putea să fie şi tinichele poleite şi lucruri fără valoare. Pe mine mă interesează numai să stabilesc o relaţie alegorică între Poezia darnică şi risipitoare şi Bogăţie; n-avem decât să ne aducem aminte de Veneţia, unde arta înflorea ca o lalea, nutrită din terenul bogat al profitului comercial. Pluto cu turban ar trebui să spună către băiatul cel frumos: „Dragul meu, îmi placi şi îmi eşti drag!”

— Asta în niciun caz n-ar trebui să spună, tată. Ar fi…

— Ar mai fi de dorit să se aranjeze în aşa fel încât să apară câte o flăcăruie pe capul unuia sau altuia, care ar fi socotită ca trimisă de băiatul cel frumos drept cel mai ales dar al lui; flăcărui ale spiritului, care pe unele capete să se oprească, pe lângă altele să treacă fără a zăbovi, luminând o clipă şi dispărând apoi, rareori zăbovind mai mult, cel mai adesea însă stingându-se cu tristeţe, repede. În felul acesta i-am avea şi pe Tată, şi pe Fiu, şi pe Sfântul Duh.

— Nu, asta chiar n-ar putea să meargă absolut deloc, tată, fără să mai vorbim şi de imposibilitatea tehnică. Curtea s-ar tulbura. Ar fi ceva împotriva credinţei şi o blasfemie evidentă.

— De ce? Cum poţi să spui că asemenea omagii şi ingenioase aluzii sunt blasfemii? Religia şi tezaurul ei de reprezentări sunt un ingredient al culturii, de care trebuie să te foloseşti cu voie bună şi adâncime pentru ca o spiritualitate generală s-o faci vizibilă şi palpabilă într-o imagine plăcută şi familiară.

— Dar nu-i nicidecum un ingredient obişnuit, tată. Asta poate să fie religia după concepţia ta, dar nu după concepţia celor care au să ia parte la serbare şi nici după concepţia Curţii, sau cel puţin nu după concepţia de azi a Curţii. Oraşul se ia după Curte, e drept, dar şi Curtea după oraş, şi tocmai acuma, când în rândurile tineretului şi în societate religia este iarăşi la mare cinste…

— Bine, atunci gata, îmi strâng şi îmi împachetez iar la loc micul meu teatru, cu

flăcăruile de spirt cu tot, şi vă spun ca fariseii lui Iuda: „Voi veţi vedea”. Ar mai fi trebuit să urmeze şi alte lucruri plăcute, cortegiul lui Pan, ceata zburdalnică a faunilor cu urechi ascuţite şi a satirilor cu picioare subţiri, şi gnomii prietenoşi, şi nimfele, şi vrăjitorii din Harz[27], dar le pun acuma la păstrare, să văd dacă nu le pot întrebuinţa în altă parte, unde să nu mai am de-a face cu obiecţiile voastre la modă acuma, pentru că, dacă nu ştiţi de glumă, nu sunt deloc omul vostru… Dar de unde am pornit?

— Am pornit de la scrisorica pe care am adus-o şi despre care ar trebui să vorbim şi să hotărâm ceva. Ce scrie doamna consilier aulic Kestner?

— Da, da, scrisorica. Mi-ai adus *un billet doux.* Ce scrie? Am scris şi eu ceva, citeşte mai întâi asta, un *momentino,* uite-aici, e pentru *Divan.*

— „Sunt proaste gâştele? Nicicum! / Din leneşa lor turmă / Văd una că se-opreşte-n drum / Şi-mi face semn din urmă”. Da, da, foarte nostim, tată, foarte plăcut – sau neplăcut, cum vrei s-o iei, dar ca răspuns la scrisoare nu merge.

— Nu? Eu credeam că da. Atunci, trebuie să găsim alt răspuns, unul care să fie prozaic, zic eu – cel obişnuit pentru distinşii pelerini la Weimar: o invitaţie la dejun.

— Da, neapărat. Scrisorica e foarte bine scrisă.

— Da, foarte. Trebuie să-şi fi bătut mult

27 **De muntele Harz din centrul Germaniei sînt legate legendele despre noaptea Walpurgiei. (n.tr.)**

capul.

— Când cineva îţi scrie, îşi chibzuieşte bine cuvintele.

— Un sentiment incomod.

— Asta e constrângerea culturii, constrângere pe care tu le-o impui oamenilor.

— Şi când am să mor, au să spună toţi uf! şi au să înceapă să se exprime ca nişte porci.

— Din păcate, cred că aşa are să fie.

— De ce din păcate? Lasă-i să fie aşa cum li-i firea! Eu nu-i asupresc deloc cu plăcere.

— Dar cine vorbeşte de asuprire? Şi cine vorbeşte de moarte? Ai să ne fii încă multă vreme stăpânitor, spre binele şi frumuseţea vieţii.

— Crezi? Uite, azi nu mă simt deloc foarte bine. Mă doare braţul şi m-a plictisit iar astmaticul, aşa că am dictat supărat, ceea ce va avea sigur o repercusiune asupra sistemului nervos.

— Asta înseamnă că nu vrei să te duci s-o vizitezi pe semnatara scrisorii; şi ai vrea să amâni şi hotărârea pe care trebuie s-o iei cu privire la scrisoare.

— Asta înseamnă, asta înseamnă! Ai un fel de-a trage concluzii nu prea delicat. Tu concluziile le smulgi, pur şi simplu.

— Iartă-mă, bâjbâi prin întuneric ca să-ţi dibuiesc sentimentele şi dorinţele.

— Şi eu fac la fel. Şi în întuneric dai uneori de fantome. Când trecutul şi prezentul se confundă, lucru pe care viaţa mea a fost întotdeauna dispusă

să-l facă, prezentul capătă lesne un caracter fantomatic. Asta e foarte frumos în poezie, dar în viaţă pricinuieşte aprehensiuni… Zici că s-a stârnit rumoare în oraş?

— Chiar multă, tată. Cum vrei să nu se stârnească? S-a strâns lumea în faţa hotelului. Vor s-o vadă pe eroina *Suferinţelor tânărului Werther.* Poliţia de-abia poate să menţină ordinea.

— Nişte nebuni! Totuşi, cultura e la un nivel nemaipomenit de înalt în Germania, dacă un fapt ca acesta face atâta vâlvă şi stârneşte atâta curiozitate. *Pénible,* fiule! Un lucru într-adevăr *pénible,* groaznic. Trecutul se aliază cu nebunia împotriva mea, ca să provoace tulburări şi dezordine. Oare de ce nu s-o fi putut stăpâni, bătrâna, şi să mă scutească de toate acestea?

— Mă întrebi prea multe, tată. După cum am văzut, vizita doamnei consilier aulic e pe deplin justificată. A vrut să-şi vadă neamurile, familia Ridel…

— Da, da, fireşte, să-i vadă – mânată de-o anumită lăcomie. Ar vrea să guste şi ea din glorie, dar nu ştie cât de penibil se amestecă gloria cu faima proastă. Poftim, acuma lumea dă năvală să vadă ce-i. Ce-au să mai vorbească şi ce-au să mai râdă în societate, ce-au să mai întindă gâtul, ce-au să mai şuşotească şi au să facă şi cu ochiul… în sfârşit, trebuie din toate puterile să evităm şi să împiedicăm asta, trebuie să luăm o atitudine prudentă şi hotărâtă, ca să înfrînăm lucrurile. Dăm o masă în cerc intim, cu rudele ei, şi atât.

Încolo, ne ţinem departe şi nu oferim prilej lumii să-şi satisfacă pofta de senzaţional.

— Când să aibă loc, tată?

— Peste câteva zile. În curând şi o dată pentru totdeauna, păstrând măsura şi distanţa necesară. Pe de o parte trebuie să avem timp să analizăm bine situaţia şi să ne obişnuim cu ea şi pe de altă parte – să nu amânăm prea mult şi să scăpăm de-o grijă. Deocamdată, oricum, bucătăreasa şi cu fata-n casă sunt ocupate cu spălatul rufelor.

— Poimâine vor fi toate călcate şi puse în dulap.

— Bun; atunci, să fie peste trei zile.

— Pe cine invităm?

— Pe cei mai apropiaţi – cu un mic adaos de persoane mai puţin apropiate. O intimitate uşor lărgită este în acest caz recomandabilă. Aşadar, mama şi fiica împreună cu cumnatul şi cumnata; Meyer şi Riemer cu doamnele; condray sau Rehbein în orice caz; consilierul financiar aulic Kirms cu soţia. Şi mai cine încă?

— Unchiul Vulpius?

— Respins. Nu judeci bine!

— Mătuşa Charlotte?

— Charlotte? Cine, von Stein? Ai şi tu nişte idei! Două Charlotte e cam prea mult. Doar am spus: prudenţă, chibzuială. Dacă vine, avem o situaţie foarte încordată. Dacă refuză, atunci iar dăm prilej de vorbă în oraş.

— Şi de prin vecini, domnul Stephan Schütze?

— Da, invită-l şi pe scriitor. A sosit curând de la Freiburg domnul consilier Werner, geologul. Am putea să-l invităm, vreau să stau de vorbă cu el.

— Aşa… suntem şaisprezece.

— Poate că unii n-au să vină.

— Nicio grijă, tată, vin toţi. Ce ţinută?

— De gală! Domnilor li se recomandă fracul, cu decoraţii.

— Cum porunceşti! Societatea celor invitaţi are un caracter amical, dar numărul lor justifică un oarecare protocol. Şi e şi o atenţie faţă de cei veniţi din afară.

— Aşa cred şi eu.

— Şi aşa o să avem şi satisfacţia să te mai vedem odată cu Şoimul alb – era să zic cu Lâna de Aur.

— Ar fi fost un lapsus ciudat şi foarte măgulitor pentru recenta podoabă a pieptului nostru.

— Totuşi, era cât pe-aci să spun aşa – probabil pentru că întâlnirea asta îmi apare ca o tardivă scenă din *Egmont.* Pe vremea Wetzlarului încă nu aveai costum de Curte, ca să te poţi arăta cu el acestei Klärchen.

— Eşti bine dispus. Dar buna dispoziţie nu-ţi îmbunătăţeşte gustul.

— Un gust prea rafinat indică o dispoziţie proastă.

— Mai avem treabă amândoi în dimineaţa asta.

— Prima treabă pe care ai avea-o tu ar fi să

scrii un bileţel de răspuns.

— Nu, te duci tu şi vorbeşti. E şi mai puţin, şi mai mult. Îi prezinţi complimentele mele şi salutul meu de bun sosit. Va fi o mare cinste pentru mine dacă primeşte invitaţia la masă.

— O mare cinste va fi pentru mine să te reprezint. Am avut rar ocazii atât de însemnate cum e aceasta. Numai înmormântarea lui Wieland aş putea s-o iau ca termen de comparaţie.

— Ne vedem la masă.

Capitolul al Optulea

Lui Charlotte Kestner nu-i fusese greu să explice şi să-şi facă iertată întârzierea într-adevăr foarte mare cu care în ziua de 22 sosise pe Esplanadă la familia Ridel. Odată ajunsă acolo şi după ce o îmbrăţişă în sfârşit pe sora ei cea mai mică, lângă care stătea soţul acesteia, privindu-le emoţionat, bătrâna doamnă fu scutită să mai povestească în amănunt întâmplările care îi răpiseră toată dimineaţa şi chiar o parte din după-amiază. Abia în zilele următoare reveni, din când în când ocazional la convorbirile pe care le avusese, fie răspunzând la întrebări, fie căutând să se informeze. Chiar de invitaţia pentru a treia zi, adusă de ultimul musafir de la *L'Éléphant,* ea îşi aminti de-abia peste câteva ceasuri, cu un „A, da, exact!", cerând, nu fără oarecare insistenţă, aprobarea rudelor pentru scrisorica pe care la sosire o trimisese la locuinţa celebră.

— M-am gândit, poate chiar din primul moment, la tine, îi spuse ea cumnatului ei. Nu văd

de ce n-aş relua o cunoştinţă, fie cât de veche, dacă pot cu asta să fiu de ajutor unor rude dragi.

Şi consilierul financiar, care aspira la postul de director al finanţelor ducale, îndeosebi pentru că prin numirea aceasta leafa, care de la pierderile din vremea ocupaţiei franceze fusese singurul lui venit, ar fi sporit considerabil, surâse recunoscător. De fapt n-ar fi fost prima oară când prietenul din tinereţe al cumnatei lui s-ar fi arătat favorabil carierei sale. Goethe îl aprecia. Îi procurase tânărului din Hamburg, care fusese preceptor în casa unui conte, postul de pedagog al prinţului moştenitor de Saxa-Weimar, pe care îl ocupase timp de câţiva ani. La sindrofiile doamnei Schopenhauer, domnul Ridel se întâlnise de multe ori cu Goethe, dar nu fusese la el acasă niciodată, şi acum era mai mult decât bucuros că venirea lui Charlotte îi dădea prilejul s-o facă.

Despre dejunul acesta, la care Ridel primise chiar în seara acelei zile o invitaţie scrisă, nu mai pomeniră în zilele următoare decât în treacăt şi cu oarecare grabă de-a schimba vorba, ca şi cum toţi din familie nici nu s-ar mai fi gândit la asta. Faptul că fuseseră invitaţi numai soţii Ridel, nu şi fiicele lor, arăta, la fel ca indicaţia că fracul e de rigoare, că prânzul va avea mai mult decât un caracter familiar, ceea ce fu remarcat de câteva ori, ca din întâmplare, în timp ce se vorbea de alte lucruri, pentru ca, după o scurtă pauză, în care fiecare parcă s-ar fi întrebat în tăcere dacă să se bucure sau nu de această constatare, să schimbe

subiectul discuţiei.

După o despărţire îndelungată, peste care scrisori dintr-o parte şi din alta aruncaseră punţi precare, cele două surori aveau o sumedenie de lucruri de spus, de cercetat şi de amintit. Fură trecute în revistă destinele şi situaţiile copiilor, ale fraţilor şi ale surorilor şi ale copiilor acestora. De unii dintre cei a căror imagine – cu Lotte împărţindu-le felii de pâine – intrase în literatură şi devenise obiectul atenţiei unanime nu mai puteau acum decât să-şi aducă aminte cu jale. Patru surori erau în eternitate, în primul rând cea mai mare, Friederike, măritată cu consilierul aulic Dietz, care lăsase cinci băieţi, toţi cu situaţii frumoase în justiţie şi în administraţie. Numai a patra soră, Sophie, rămăsese nemăritată şi murise cu opt ani în urmă, în casa fratelui ei Georg, minunat bărbat, al cărui nume Charlotte, împlinind anumite dorinţe, i-l dăduse băiatului ei celui mai mare. După ce se însurase cu o fată bogată din Hanovra, Georg luase locul tatălui său, bătrânul Buff, la moartea acestuia, ca administrator la Wetzlar, spre mulţumirea lui şi a tuturor.

Partea bărbătească a acelui grup, devenit acum model literar, se arătase mai trainică şi mai rezistentă decât cea femeiască, excepţie făcând cele două doamne în vârstă care şedeau acum în odaia Amaliei Ridel şi, aplecate fiecare asupra unui lucru de mână, vorbeau despre tot ce fusese odată şi despre tot ce era în prezent. Hans, cel

mai mare dintre fraţi, acela care fusese pe vremuri în atât de bune relaţii cu domnul doctor Goethe şi care când apăruse *Wenher* sărise în sus de bucurie, avea, ca director al finanţelor la contele de Solms-Rödelheim, o activitate importantă şi bine retribuită; al doilea frate, Wilhelm, era avocat, iar alt frate, Fritz, era căpitan în armata olandeză. Şi câte n-au vorbit amândouă, tot împungând şi pocnind cu andrelele de lemn; despre fetele Brandt, Annchen şi Dorthel, cea cu statură de Junonă! mai ştia ceva despre ele? Da, întâmplător. Dorthel, cea cu ochii negri, nu se măritase cu consilierul aulic Cella, de al cărui fel ocolit de-a face curte râseseră mult pe vremuri, mai ales unul dintre ei, un practicant la tribunal, fără treabă şi care nici el nu fusese nesimţitor faţă de ochii cei negri; Dorthel se măritase cu un doctor în medicină, Hessler, pe care însă moartea i-l răpise de timpuriu, aşa că acuma conducea de multă vreme gospodăria unui frate al ei, în Bamberg. Annchen se numea de treizeci şi cinci de ani doamna consilier Wesner. O a treia prietenă, Thekla, dusese, ca soţie a lui Wilhelm Buff, avocatul, o viaţă mulţumitoare.

Vorbiră aşa şi despre cei vii, şi despre cei morţi. Dar Charlotte se însufleţi cu adevărat – rozul – pastel care o întinerea şi îi şedea atât de bine i se ivi pe obraji, în timp ce, sprijinindu-şi cu demnitate bărbia, îşi stăpânea tremurul continuu al capului – abia atunci când începură să discute despre copiii ei, despre fiii ei, oameni acum trecuţi

de patruzeci de ani, bine chivernisiţi în viaţă, ca Theodor de exemplu, profesorul de Medicină, şi August, consilierul de legaţie. Vizita acestora doi la prietenul din tinereţe al mamei lor, la Gerbermühle, fu amintită din nou – după cum, de altfel, numele omului ilustru care locuia în apropiere şi a cărui existenţă, deşi ajunsă foarte sus, rămăsese totuşi legată din vremea tinereţii de acest cerc de vieţi şi destine, se furişa mereu, numai pe jumătate ocolit, în convorbirea dintre cele două surori. Charlotte îşi aduse aminte, între altele, de o călătorie de la Hanovra la Wetzlar făcută cu aproape patruzeci de ani în urmă, împreună cu Kestner, şi în care o vizitaseră la Frankfurt pe mama prietenului plecat. Îşi plăcuseră atât de mult unii altora, tânăra pereche şi doamna consilier, încât aceasta mai târziu se oferise să fie naşă fetiţei celei mai mici a Kestnerilor. Acela care, după cum singur spusese, ar fi vrut să le boteze toţi copiii se afla pe atunci la Roma şi mama sa, care tocmai primise de la el câteva rânduri neaşteptate cu privire la şederea lui acolo, le vorbise îndelung şi cu nespusă mândrie despre extraordinarul ei fiu – lucru pe care Lotte îl păstrase de atunci mereu în amintire şi acum i-l repeta doamnei Ridel. „Cât de rodnică şi aducătoare de mari foloase, spunea bătrâna doamnă Goethe, trebuie să fie o asemenea călătorie pentru un om ca el, care cuprinde cu privirea de vultur tot ce-i bun şi măreţ, şi folositoare nu numai pentru el, ci pentru toţi cei

care au norocul să facă parte din cercul lui de activitate!” Da, îi fusese dat acestei mame să spună cu glas tare şi pe faţă că-s fericiţi cei care fac parte din cercul în care trăieşte fiul ei. Şi repetase vorbele unei prietene, doamna von Klettenberg, acum răposată: „Wolfgang al dumitale, dacă se duce numai până la Mainz, aduce de-acolo mai mult decât aduc cei care se întorc de la Paris şi de la Londra”. I-a promis în scrisoare, zicea mama fericită, că vine s-o vadă la întoarcere. Atunci are să-i povestească totul cu de-amănuntul; ea să-i poftească pe prieteni şi pe cunoscuţi şi să-i ospăteze straşnic – să fie din belşug vânat, friptură, păsări, câtă frunză şi iarbă. Probabil că n-a fost nimic din toate acestea, presupuse Amalia Ridel, şi atunci sora ei, care mai auzise aprecieri de felul acesta, aduse iar vorba despre fiii ei, găsind din nou prilejul să-i laude cu oarecare mândrie de mamă pentru afecţiunea lor, care le fusese bine sădită în suflet, şi pentru cuvenitele vizite pe care i le fac cu regularitate.

Îşi dădu seama că o cam plictiseşte pe soră-sa tot vorbindu-i despre asta. Şi cum trebuia, fireşte, discutată şi problema toaletei pentru dejunul anunţat, Charlotte îi destăinui doamnei Ridel între patru ochi gluma pe care o plănuia, ideea hazlie şi cu tâlc de-a se îmbrăca cu rochia de bal identică celei de la Volpertshausen, fără funda roz scoasă atunci. De fapt, lucrurile s-au petrecut astfel: întâi a întrebat-o ea pe soră-sa cum are de gând să se îmbrace şi pe urmă, când aceasta, la rândul său, a

întrebat-o, Charlotte s-a învăluit într-o tăcere şovăitoare, zâmbind parcă ruşinată; apoi, înroşindu-se, a dat la iveală intenţia ei plină de amintiri literare şi personale. De altfel, bătrâna doamnă bănuise care va fi părerea soră-sii şi oarecum i-o insuflase prin faptul că-i ceruse dinainte să dezaprobe atitudinea rece şi critică pe care Lottchen cea tânăra o avusese faţă de ideea ei. Prin urmare, nu mai însemna mare lucru faptul că Amalia, după toate acestea, spuse că ideea e foarte bună – dar cu o expresie a feţei care nu prea se potrivea cu această părere şi adăugând ca o consolare că în cazul în care stăpânul casei nu va observa aluzia, sigur că vreunul dintre ai lui are să observe şi are să-l facă atent. Apoi nu mai pomeni nimic de treaba aceasta.

Atâta se poate spune despre ce-au vorbit cele două surori când s-au revăzut. E sigur că aceste prime zile ale şederii lui Charlotte Buff la Weimar au fost limitate numai la familie. Societatea curioasă trebui să mai aştepte. Publicul o văzu făcând mici plimbări cu sora ei prin oraşul cu aspect rustic şi prin parc, la Tempelherrenhaus, la Lauterquelle şi la Klause, şi o mai văzu şi seara, când, după ce cameristă venea s-o ia, se întorcea de pe Esplanadă, cu fiică-sa şi uneori şi cu Ridel, la hotelul din piaţă; mulţi o recunoşteau – nu atât după figură, cât după cei care o însoţeau, iar bătrâna doamnă, privind întotdeauna drept înainte cu ochii ei albaştri, blânzi şi distinşi, putea totuşi să-şi dea seama cum oameni, care tocmai

trecuseră pe lângă ea, se opreau, ridicând deodată din sprâncene; sau zâmbind şi hârşâind pe caldarâm cu picioarele se întorceau să se uite după dânsa. Felul ei demn şi amabil, puţintel maiestuos, de-a răspunde la saluturile adresate rudelor sale, cunoscute în oraş, cuprinzând-o şi pe ea printre ele, fu remarcat de toată lumea.

Şi iată că sosi, pomenită numai cu reţinere şi mai degrabă aşteptată într-o tăcere plină de adâncă încordare, amiaza sau după-amiaza simandicoasei invitaţii, în faţa casei aştepta o trăsură de piaţă, pe care Ridel o tocmise, pe de o parte din consideraţie faţă de toaleta doamnelor şi faţă de încălţămintea sa – fiindcă acest faimos 25 septembrie era cam ploios – şi pe de altă parte din respectul pe care-l aveau toţi faţă de-o ocazie ca asta. Familia, după ce înainte de amiază nu făcuse prea multă cinste unei gustări reci, se urcă pe la două şi jumătate în trăsură, sub ochii a vreo şase-şapte târgoveţi curioşi, care se adunaseră ca la o nuntă sau ca la o înmormântare împrejurul trăsurii şi aflaseră de la birjar locul unde trebuie să meargă. În asemenea ocazii, admiraţia manifestată de gură-cască pentru participanţii la ceremonii îmbrăcaţi în ţinută de gală e concomitentă cu invidia acestora din urmă faţă de privitorii care, în haine de toate zilele, stau în largul lor şi fără grijă deoparte şi chiar se bucură de situaţia lor, astfel încât la unii dispreţul este amestecat cu sentimentul exprimat prin „Ce bine-i de voi!”, iar la ceilalţi stima este amestecată cu

bucuria răutăcioasă de a-i vedea pe cei dintâi stingheriţi.

Charlotte şi cu soră-sa luară loc în fundul trăsurii, iar domnul Ridel, cu pălăria de mătase pe genunchi, în frac cu umerii bombaţi, aşa cum cerea moda, şi cu cravată albă şi trei decoraţii pe piept, se aşează alături de nepoată-sa pe bancheta destul de tare din faţă. În scurta plimbare cu trăsura de-a lungul Esplanadei, apoi pe Frauenthorstrasse, până la Frauenplan, nu scoaseră un cuvânt. În asemenea împrejurări, pe drum se obişnuieşte o anumită economisire a vioiciunii personale, o pregătire interioară, oarecum în culise, pentru activitatea pe care o s-o depui în societatea către care te îndrepţi. De data asta existau motive speciale pentru ca starea sufletească să fie încărcată de gânduri şi chiar neplăcută.

Ridel cu soţia lui respectau tăcerea lui Charlotte. Patruzeci şi patru de ani! Luau parte la sentimentele ei cu simpatie, îi făceau din când în când un semn din cap zâmbind şi o mângâiau uşor pe genunchi, ceea ce îi dădea prilej doamnei Kestner să transforme într-un răspuns prietenesc – şi totodată să justifice o înduioşătoare dovadă de bătrâneţe – tremurul capului inegal ca intensitate: uneori imperceptibil, alteori foarte vizibil.

Pe urmă, se uitau pe furiş la nepoata lor, a căror distanţare de aceste treburi era vădită şi mergea chiar până la dezaprobare. Lottchen cea tânără, datorită vieţii sale grave, virtuoase şi gata

de jertfă, era o persoană demnă de respect, a cărei mulţumire sau nemulţumire atârna greu; aşa şi acuma, muţenia ei plină de dispreţ era hotărâtoare pentru tăcerea generală. Toţi ştiau că severitatea ei se datorează mai ales toaletei mamei, plină de aluzii şi ascunsă acum de un şal negru. Cel mai bine o ştia Charlotte, şi aprobarea, nerepetată, a surorii ei nu putuse s-o liniştească pe deplin în privinţa bunei calităţi a glumei pe care o pusese la cale. Între timp, îi pierise de vreo câteva ori cheful s-o mai facă şi stăruise totuşi, din încăpăţânare, pentru că nu voia să renunţe la o hotărâre odată luată. Şi apoi, pentru liniştea ei îi mai slujea şi faptul că nu avusese nevoie de cine ştie ce pregătiri, deoarece se ştia că albul este culoarea preferată a îmbrăcămintei sale, culoare asupra căreia avea, aşadar, un drept. Farsa de şcolăriţă pusă la cale consta doar în acele funde roz şi mai ales în cea de la piept, care lipsea, şi cum şedea acum în trăsură, cu părul cărunt, pieptănat în sus, prins într-o reţea de voal şi atârnând în bucle rotunde pe gât, gândul acestei glume, în care se amesteca şi o oarecare invidie faţă de îmbrăcămintea inexpresivă a fiicei, făcea să-i bată inima de-o mare bucurie, plină de aşteptare.

Trecură printr-o piaţă cu contururi neregulate, provincială ca aspect, pe-al cărei caldarâm colţuros roţile duruiră, apoi pe o străduţă, şi ajunseră în faţa casei cu faţadă lungă, cu cele două aripi trase puţin îndărăt, pe dinaintea

căreia Charlotte cu Amalia Ridel mai trecuseră de câteva ori: parter, etaj şi ferestre de mansardă în acoperişul nu prea înalt, de o parte şi de alta porţi în galben, iar la mijloc câteva trepte joase, care duceau la intrarea principală, în timp ce familia Ridel cobora din trăsură, mai sosiră în faţa treptelor câţiva musafiri, care, veniţi pe jos din mai multe direcţii, se întâlniseră aici şi acum se salutau. Doi domni de vârstă mijlocie, cu joben şi pardesiu cu pelerină – pe unul Charlotte îl recunoscu ca fiind Riemer – îi strângeau mâna unui al treilea, mai tânăr, şi care, fără pardesiu, numai în frac şi doar cu o umbrelă în mână, părea să fi venit de prin vecini. Acesta era domnul Stephan Schütze, „excelentul nostru beletrist şi editor de almanahuri”, cum află Charlotte când cei sosiţi pe jos se îndreptară către cei veniţi cu trăsura şi când avu loc, cu multă politeţe şi fluturare de jobene, o voioasă întâmpinare, cu prezentările de rigoare. Riemer protestă glumeţ şi în cuvinte solemne când cineva voi să-l prezinte lui Charlotte şi dădu expresie convingerii că doamna consilier aulic îşi va aduce aminte desigur de un prieten vechi de trei zile, apoi mângâie părinteşte mâna lui Lotte cea tânără. Tot aşa făcu şi cel care îl însoţea, un bărbat de vreo cincizeci de ani, uşor adus de spate, cu trăsături blajine şi părul cărunt, lung ca o coamă, ieşindu-i de sub pălărie. Era nici mai mult, nici mai puţin decât consilierul aulic Meyer, profesorul de Istoria artei. Şi el, şi Riemer veniseră direct de la slujbă; doamnele lor aveau să

vină singure.

— Să sperăm, zise Meyer în timp ce intrau în casă, vorbind cu cadenţa chibzuită specifică spaţiului helvetic, în care se amesteca un ton vechi german cu accente uşor franceze, să sperăm că vom avea şansa ca maestrul nostru să fie în bune şi vesele condiţii, nu taciturn şi obosit, pentru a fi scutiţi de sentimentul neplăcut că-l plictisim.

Spuse asta domol şi răspicat, întorcându-se către Charlotte, dar desigur fără să-şi dea seama cât de puţin încurajatoare erau aceste cuvinte ale unui intim pentru un nou-venit. Bătrâna doamnă nu se putu abţine să nu răspundă:

— Îl cunosc pe stăpânul acestei case de mai multă vreme decât dumneavoastră, domnule profesor, şi am oarecare experienţă în ce priveşte nestatornicia firii lui de poet.

— Cunoştinţa mai recentă e oricum mai autentică, zise el fără să se tulbure, cu aceeaşi rostire domoală şi răspicată.

Charlotte nu-i mai ascultă spusele. Era impresionată de nobleţea vestibulului în care intraseră, de balustradele late de marmură, de treptele suind într-o splendidă încetineală, de ornamentaţia antică răspândită pretutindeni cu o desăvârşită măsură! Pe palierul de la mijloc al scării, acolo unde în firide albe se aflau reproduceri în bronz după graţioase modele greceşti şi unde, în faţă, pe un postament de marmură, un ogar, tot de bronz, stătea cu gâtul

întors într-o atitudine excelent prinsă, August von Goethe cu slujitorul alături îi aştepta pe oaspeţi; foarte arătos, în ciuda feţei cam puhave, cu părul frizat în bucle, cu cărare, în frac cu decoraţii, cu cravată de mătase şi vestă de damasc, conducea pe fiecare câteva trepte în sus către salonul de primire, dar trebuia să se întoarcă repede, ca să-i întâmpine pe alţii care soseau.

Slujitorul, îmbrăcat ca un valet de casă mare, foarte demn, deşi încă tânăr, în livrea albastră cu nasturi auriţi şi vestă cu dungi galbene, îi conduse mai departe pe Charlotte cu fiică-sa, pe soţii Ridel şi pe cei trei prieteni ai casei şi îi ajută să se dezbrace. Capătul de sus al scării făcea aceeaşi impresie de nobilă splendoare artistică. Un grup pe care Charlotte se obişnuise să-l numească „Somnul şi moartea”, înfăţişând doi tineri, unul dintre ei cu braţul pe umărul celuilalt, se detaşa mai întunecat, dar strălucitor, pe fondul clar al peretelui, lângă uşa salonului, care avea pe pervazul de sus un basorelief alb şi pe prag un *salve* încrustat în podea cu smalţ albastru. „A! bine, îşi spuse Charlotte, înviorată, urare de bun sosit. Nici vorbă de taciturn şi ostenit. Dar ştiu că s-a ajuns băiatul! La Wetzlar, pe Kommarkt, locuia mai modest. Avea pe perete silueta mea decupată, dăruită din bunătate, prietenie şi compătimire, pe care dimineaţa şi seara o saluta cu ochii şi cu buzele, aşa cum scrie în carte. Am eu oare un drept deosebit să-mi atribui mie acest *salve* ori nu am?”

Intră în salon cu soră-sa alături şi cam speriată, fiindcă valetul anunţa cu glas tare numele celor care îşi făceau apariţia şi, prin urmare, şi pe al ei: doamna consilier aulic Kestner, lucru neobişnuit pentru ea. În salonul de primire, destul de elegant, unde se afla un clavir şi care prin uşi fără canaturi oferea perspectiva mai multor odăi şi totodată, cu proporţiile lui reduse în comparaţie cu vestibulul, deziluziona puţin, mai erau câţiva musafiri, doi domni şi o doamnă, care stăteau în preajma unui bust al Junonei; ei îşi întrerupseră vorba ca să se uite la persoanele anunţate, sau mai degrabă la una dintre ele, după cum ştia prea bine aceasta, şi, cu gesturi pline de atenţie se pregăteau acum pentru a fi prezentate. Cum însă în aceeaşi clipă valetul în livrea anunţă numele altor câtorva oaspeţi, al domnului consilier financiar aulic Kirms şi al soţiei sale, care intrară împreună cu fiul casei şi fură urmaţi imediat de doamnele Meyer şi Riemer, astfel încât, aşa cum se întâmplă în cercuri intime şi când toţi locuiesc aproape, invitaţii se aflară aproape în acelaşi timp adunaţi laolaltă, iar prezentarea musafirilor fu generală. Charlotte făcu, prin domnul Riemer şi domnul August von Goethe, cunoştinţă cu toţi deodată, cu aceştia numiţi mai înainte, precum şi cu soţii Kirms, cu domnul ordonator general al construcţiilor Condray cu soţia, cu domnul consilier al minelor Werner din Freiburg, care locuia la Hotelul Prinţul de Coroană, şi cu doamnele Riemer şi Meyer.

Charlotte ştia la ce curiozitate, probabil nu lipsită de răutate, se expune, cel puţin din partea femeilor, şi întâmpină această curiozitate cu o demnitate pe care trebuia să şi-o impună, şi din pricină că era nevoită să-şi stăpânească tremurul capului, mult mai accentuat datorită împrejurărilor. Această slăbiciune, observată de toţi cu sentimente felurite, contrasta ciudat cu înfăţişarea ei tinerească, aşa cum stătea în rochia albă cu falduri largi şi lungă până la glezne, strânsă la piept cu o agrafă şi garnisită cu funde roz, în picioare cu ghete cu nasturi şi tocuri înalte, cu părul cărunt înălţat drept în sus deasupra frunţii netede, cu faţa, desigur, iremediabil îmbătrânită, cu obraji care începeau să atârne, cu gura gingaşă zâmbind ştrengăreşte, cu nasul un pic înroşit şi cu ochii de nu-mă-uita plini de o dulce şi uşor ostenită distincţie… îi fură prezentaţi toţi invitaţii, care o asigurară că sunt încântaţi s-o primească în oraşul lor şi foarte onoraţi că pot să asiste la o revedere atât de interesantă şi de importantă.

Lângă ea stătea, scufundându-se din când în când într-o reverenţă, conştiinţa ei critică – dacă putem s-o numim astfel pe Lottchen cea tânără –, într-adevăr cea mai tânără din toată societatea, alcătuită numai din persoane mai în vârstă, deoarece chiar Schütze, scriitorul, trebuie să fi avut peste patruzeci de ani. Cea care îi purta de grijă fratelui Karl avea o înfăţişare aspră, cu părul ei lins, cu cărare la mijloc şi tras peste urechi şi cu

rochia ei albastru-închis, fără garnitură, terminată la gât cu un guler rotund şi scrobit, aproape la fel ca un predicator în amvon. Surâdea reprobator şi se încrunta la complimentele ce i se făceau şi ei, dar mai cu seamă maică-sii, socotindu-le drept nişte necuviinţe provocatoare. Pe lângă asta mai suferea – şi nu fără repercusiuni asupra lui Charlotte, care însă cu vitejie nu voia să se lase influenţată –, suferea din pricina îmbrăcămintei tinereşti a mamei, care consta nu atâta în rochia ei albă, putând să treacă la nevoie drept o culoare şi o predilecţie obişnuite, cât în afurisitele acelea de funde roz. Sufletul ei era sfâşiat de dorinţa ca oamenii să priceapă tâlcul acestei găteli nepotrivite, ca să nu li se pară scandaloasă, şi era sfâşiată şi de teama că ei ar putea să priceapă – Doamne fereşte! – acest tâlc.

Într-un cuvânt, necazul lipsit de umor al tinerei Lottchen când se gândea la toată treaba asta era vecin cu disperarea, iar Charlotte, sensibilă şi plină de aprehensiune şi ea, se vedea nevoită să aibă aceeaşi impresie, izbutind cu mare greutate să-şi păstreze încrederea în buna calitate a glumei sale pline de melancolie. De altfel, în cercul acesta, o femeie n-ar fi avut prea multe motive să-şi chinuiască conştiinţa din cauza ciudăţeniei toaletei şi să se teamă că va fi acuzată de excentricitate. În îmbrăcămintea doamnelor era o trăsătură de libertate estetică, chiar de teatralism, spre deosebire de înfăţişarea oficială a domnilor, care – toţi, în afară de Schutze – aveau

la butonieră o distincţie, barete, cruciuliţe. Numai doamna consilier financiar aulic Kirms făcea excepţie: ca soţie de foarte înalt demnitar, se simţea, desigur, obligată să păstreze o severă decenţă a aspectului exterior, şi totuşi nu puteai să treci cu vederea aripile colosale ale bonetei sale de mătase, care atingeau fantasticul. Doamna Riemer însă – orfana pe care învăţatul o luase de-aici din casă –, precum şi doamna consilier Meyer, născută von Koppelfeldt, aveau în îmbrăcămintea lor o notă de artă şi de îndrăzneală personală: prima în stilul unei anumite melancolii intelectuale, cu un guler de dantelă îngălbenită pe catifeaua neagră a rochiei, cu faţa de culoarea fildeşului, cu profil vulturesc şi ochii cu priviri sumbru-spirituale, totul încadrat de un păr care atârna întunecos, presărat cu şuviţe albe, şi cu o buclă răsucită ce-i umbrea fruntea, cea de-a doua, doamna Meyer, stilizată în chip de Ifigenie mai mult decât matură, cu o semilună la centura aşezată chiar sub sânii lăsaţi slobozi, cu o rochie de culoarea lămâii, cu falduri clasice şi tivită după moda antică şi cu mâneci scurte, cu un voal lung, de culoare închisă, prins pe cap şi căzându-i în valuri pe spate, şi – ca singur element modernizant – mănuşi lungi.

Doamna Condray, soţia ordonatorului general al construcţiilor, se remarca atât prin rochia ei foarte înfoiată, cât şi printr-o pălărie largă, umbroasă, înfăşurată cu voal, după modelul lansat de Corona Schroter actriţa. Cu marginea răsfrântă

la ceafă, pălăria îi acoperea părul cârlionţat. Chiar şi Amalia Ridel, care aducea puţintel cu o raţă din profil, îşi dăduse – cu nişte complicate horbote la mâneci şi cu o îngustă bordură de puf de lebădă la umeri – o înfăţişare de un pitoresc ciudat. Printre aceste figuri, Charlotte era în fond cea mai lipsită de pretenţii – şi totuşi, cu naivitatea ei bătrână şi cu ţinuta ei demnă, întreruptă de tremurul capului, cea mai emoţionant-frapantă şi mai interesantă dintre toate, provocând sau râsul batjocoritor, sau meditaţia – cum îşi spunea, necăjită, Lottchen. Aceasta era convinsă cu amărăciune că, după ce au fost prezentaţi unii altora şi mica societate s-a împrăştiat prin salon în grupuri izolate, doamnele din Weimar au avut multe răutăţi de vorbit.

August le arătă mamei şi fiicei tabloul de deasupra sofalei, dând şi mai tare la o parte perdelele de mătase verde care îl acopereau. Era o copie după aşa-numita *Nuntă aldobrandină.* A lucrat-o, spunea el, profesorul Meyer, pe vremuri. Cum Meyer se apropie în clipa aceea, August se îndepărtă, pentru a se ocupa de ceilalţi oaspeţi. Meyer, după ce îşi scosese jobenul, îşi puse o tichie de catifea, care contrasta ciudat cu fracul şi care îi dădea un aer de intimitate, aşa că, fără să vrea, Charlotte se uită la picioarele lui, să vadă dacă nu cumva e în papuci. Nu era aşa, cu toate că profesorul, cu botinele lui largi, umbla târându-şi picioarele de parcă ar fi fost în papuci. Îşi ţinea mâinile la spate şi cu capul uşor plecat într-o parte

arăta prin atitudinea lui degajată că e un prieten intim al casei şi doreşte să insufle ceva din liniştea lui sufletească noilor sosiţi atât de agitaţi şi să le dea curaj.

— Suntem cu toţii reuniţi acuma, spuse el în felul lui aşezat şi sacadat de-a vorbi, pe care şi-l păstrase de la Stäfa, de lângă Zürich, de-a lungul multor ani de şedere la Roma şi la Weimar, şi care nu era însoţit de nicio mişcare a feţei, suntem cu toţii reuniţi acuma şi putem să ne aşteptăm din clipă în clipă ca gazda noastră să ni se alăture. E foarte firesc ca musafirilor care vin pentru prima oară în casă clipele acestea ultime să li se pară puţin cam lungi, din pricina neliniştii pe care le-o provoacă aşteptarea. De aceea, cred că le-ar fi plăcut ca mai întâi să se obişnuiască puţin cu locurile de-aici şi cu atmosfera lor. Îmi fac bucuros o datorie din faptul că pot să ofer sfaturile mele persoanelor în această situaţie pentru ca o *experience* de acest fel, atât de importantă, să li se înfăţişeze în condiţii mai uşoare şi mai plăcute. Accentuase cuvântul francez pe prima silabă. Apoi, fără să schiţeze vreun gest, continuă: într-adevăr, întotdeauna cel mai bun lucru este să nu arăţi sau să arăţi cât mai puţin din încordarea de care eşti cuprins în chip inevitabil şi să-l întâmpini cât mai degajat, fără să dai semne de emoţie.

Cu asta, situaţia devine în chip esenţial mai uşoară pentru amândouă părţile – şi pentru maestru, şi pentru musafir. Cu sensibilitatea lui atât de receptivă, el simte cu anticipaţie neliniştea

musafirului, şi această nelinişte i se comunică şi lui, se molipseşte ca să zic aşa de la distanţă, astfel încât şi el se află supus unei constrângeri care e într-o situaţie de penibilă reciprocitate cu proasta dispoziţie a musafirului. Cel mai cuminte lucru e să te prezinţi întotdeauna în chipul cel mai natural şi, de exemplu, să nu crezi că trebuie imediat să vorbeşti cu el despre lucruri înalte şi spirituale sau cumva despre lucrările tale. Nimic nu e mai nepotrivit. E recomandabil mai degrabă să vorbeşti despre lucruri simple şi concrete din propria experienţă, şi atunci el, care preferă înainte de orice umanul şi realul, se înviorează repede şi are posibilitatea să-şi dea la iveală în chip agreabil bunătatea şi interesul faţă de interlocutorul său. N-am nevoie să spun că prin asta nu mă gândesc la vreo intimitate care să anihileze distanţa dintre el şi noi toţi, pentru că ştie să pună de îndată capăt unei astfel de situaţii, aşa cum arată multe asemenea exemple.

În tot timpul cât ţinu această cuvântare, Charlotte se uită clipind des din ochi la învăţatul prieten credincios al casei, şi când acesta sfârşi, nu prea ştiu ce să-i răspundă. Fără să vrea, se gândi – şi se simţi foarte în măsură să-şi închipuie asta – la cât de greu trebuie să-i fie unui străin care suferă de trac să se folosească de aceste îndemnuri la linişte pentru a-şi căpăta echilibrul sufletesc. „Mai probabil ar fi, îşi zise ea, efectul contrar”. Personal era jignită de amestecul indiscret în treburile altora, care se afla la baza

acestor prescripţii.

— Mulţumesc foarte mult, domnule consilier aulic, pentru indicaţiile dumneavoastră, rosti Charlotte, în sfârşit. Desigur că mulţi v-au fost recunoscători pentru toate aceste sfaturi. Să nu uităm însă că în cazul meu e vorba despre înnoirea unei cunoştinţe de patruzeci şi patru de ani.

— Un om, replică el sec, care în fiecare zi, chiar în fiecare ceas, e altul, cu siguranţă se va fi schimbat în patruzeci şi patru de ani. Ei, Carl, îi spuse el valetului, care se îndrepta către uşa unei camere alăturate, în ce dispoziţie e astăzi?

— Jovială, domnule consilier aulic, răspunse tânărul. Şi peste o clipă, stând în pragul uşii, ale cărei canaturi – Charlotte nu mai văzuse un asemenea lucru până acum – se deschideau împingându-se de o parte şi de alta, anunţă fără multă solemnitate, chiar cu un ton de intimitate, coborând glasul:

— Excelenţa sa.

Meyer se îndreptă către ceilalţi musafiri, care încetaseră conversaţia în grupuri şi se strânseseră toţi la un loc, ţinându-se la oarecare distanţă de doamna Kestner şi de fiica ei. Goethe intră cu paşi apăsaţi şi deşi, cam sacadaţi, cu umerii traşi îndărăt, cu pântecele împins puţin înainte, în frac cu două rânduri de nasturi şi cu ciorapi de mătase, cu cravată de batist alb, brodată, fixată cu un ac de ametist. Părul, buclat la tâmple, rărit deasupra frunţii înalte şi bombate, era uşor pudrat. Charlotte îl recunoscu şi nu-l recunoscu –

emoţionată şi dintr-o pricină, şi dintr-alta. Recunoscu în primul rând şi de la prima vedere vasta deschidere, cu totul proprie, a ochilor, care de fapt nu erau foarte mari, cu reflexe întunecate pe faţa mai mult oacheşă, ochiul drept fiind în chip vădit mai jos decât cel stâng – privirea lui naiv-cuprinzătoare accentuată în clipa aceea de sprâncenele foarte fin arcuite şi lăsate în jos către colţurile ochilor, care se ridicau întrebători, parcă ar fi spus: „Cine sunt oare oamenii aceştia?” O, Doamne, ce bine recunoştea ea ochii tânărului de pe vremuri, acum, după ce trecuse o viaţă întreagă! – ochi care, exact spus, erau căprui, cam apropiaţi unul de altul, dar care de multe ori puteau fi socotiţi negri, şi asta din pricină că la orice mişcare a sufletului – şi când nu era în mişcare sufletul lui? – pupilele se măreau atât de tare încât negreala lor copleşea căpruiul irisului şi dădeau această impresie. Era el şi nu era el. Fruntea de stâncă n-o avusese altă dată – desigur, înălţimea ei se datora faptului că deasupra se mai rărise puţin părul, care, de altminteri, era foarte frumos – fruntea aceasta era numai un produs al timpului care scoate la iveală orice, aşa cum am vrea să ne spunem ca să ne consolăm, dar fără ca asta să ne aducă vreo mângâiere; căci timpul însemna aici viaţă, opera care hărţuise zeci de ani de-a rândul steiul acesta de frunte, care modelase atât de adânc şi de grav aceste trăsături netede şi le brăzdase în chip emoţionant – timpul, vârsta erau aici mai mult decât întâmplare, dezgolire,

istovire naturală, care ar fi putut să te emoţioneze şi să te facă melancolic; timpul şi vârsta aici erau pline de sens, erau spirit, creaţie, istorie, şi întipăririle şi urmele lor, foarte departe de-a părea regretabile, făceau inima să bată de teamă şi de bucurie.

Goethe era pe-atunci de şaizeci şi şapte de ani. Charlotte ar fi putut să spună că are noroc revăzându-l acum şi nu cu cincisprezece ani în urmă, la începutul secolului, când corpolenţa greoaie care se arăta încă din Italia ajunsese la maximum. Forma aceasta o părăsise acum de multă vreme. Cu toată rigiditatea umbletului, dar care şi ea amintea de multe trăsături caracteristice, cunoscute, picioarele se mişcau tinereşte sub stofa excepţional de fină şi de lucioasă a fracului negru. În ultimul deceniu, figura lui începuse să se apropie iar de aceea a tânărului de altă dată. Charlotte sărise peste multe, mai ales în ce priveşte faţa lui, care era mai departe de faţa prietenului de la Wetzlar decât îi apărea acum, fiindcă trecuse prin stadii necunoscute ei. Odată fusese puhavă şi morocănoasă, cu obrajii căzuţi, aşa că i-ar fi fost mai greu prietenei din tinereţe să o recunoască decât îi era acum, în stadiul actual. Mai era pe faţa aceasta şi ceva teatral şi te întrebai la ce slujeşte, ceva ce apărea mai ales în mutra nevinovată pe care şi-o lua mirându-se fără motiv la vederea musafirilor care îl aşteptau. Totuşi, s-ar fi zis că gura, foarte frumoasă, nici prea îngustă,

nici prea mare, cu colţurile adâncite în obrajii modelaţi de vârstă, suferea de o excesivă mobilitate, de un surplus nervos de posibilităţi de expresie, succedându-se repede şi tot atât de repede tăgăduindu-se una pe alta, şi că şovăia cu nesinceritate în alegerea uneia sau alteia. Se observa o contradicţie între demnitatea studiată şi gravitatea acestui chip şi o incertitudine copilărească, o anumită cochetărie şi ambiguitate care apăreau pe faţă când îşi apleca puţin capul într-o parte.

Când intrase, stăpânul casei îşi apucase cu mâna dreaptă braţul stâng – braţul reumatic. După câţiva paşi îşi lăsă braţul şi, oprindu-se, făcu o plecăciune amabil ceremonioasă către toţi, apoi se îndreptă spre cele două femei, care erau mai aproape de el decât ceilalţi. Glasul rămăsese neschimbat – glas sonor de bariton cu care tânărul subţirel vorbise şi citise – şi era foarte ciudat să-l auzi acum din nou din gura acestei făpturi îmbătrânite, mai monoton poate şi mai măsurat – deşi şi altă dată avea în el ceva grav.

— Scumpele mele doamne, zise Goethe întinzându-i fiecăreia câte o mână, lui Charlotte dreapta şi lui Lottchen stânga, apoi strângându-le amândouă mâinile în ale lui, iată că pot în sfârşit să vă urez bun sosit la Weimar! Aveţi în faţa dumneavoastră un om care a aşteptat multă vreme o asemenea clipă. Asta zic şi eu că este o surpriză minunată, care înviorează. Mă gândesc ce tare s-au bucurat amicii noştri Ridel de această

vizită dorită cu atâta dragoste! Nici nu se poate spune cât de mult ştim noi să preţuim faptul că, sosind în aceste locuri, n-aţi trecut pe lângă uşa noastră fără să vă opriţi.

Spusese „dorită cu atâta dragoste”, şi datorită expresiei sfioase şi totodată voluptuoase pe care o avusese gura lui surâzătoare rostind aceste cuvinte delicata improvizaţie făcuse o impresie fermecătoare. Că această vrajă se îmbina cu diplomaţia, cu grija de a ocoli anumite lucruri chiar de la început – asta Charlotte văzu foarte bine; se putea, de altfel, ghici uşor chiar din felul precaut şi socotit în care vorbea. Tot în sensul acesta se folosi de faptul că ea nu era singură, ci cu fiică-sa şi, cuprinzându-le amândurora mâinile şi strângându-le în ale sale, îşi ţinu cuvântarea la plural. Chiar despre el însuşi nu vorbise la singular, ci spusese „noi”, oarecum în numele tuturor celor din casă, şi înfăţişase lucrurile în sensul că musafirele ar fi putut trece pe lângă „uşa noastră”. Şi, de altfel, „dorită cu atâta dragoste” fusese spus în legătură cu familia Ridel.

Ochii lui se plimbau, cu oarecare nestatornicie, de la mamă la fată, dar şi peste capul lor, către fereastră. Charlotte nu avea impresia că o vede cu adevărat; ce vedea însă cu siguranţă era, după cât îşi dădu şi ea seama, cum tremura din cap, un tremur pe care acum nu şi-l mai putea opri deloc; când observă aceasta, Goethe închise o clipă ochii cu o expresie gravă, de evitare, care aproape că atinse apatia, dar ieşi

repede din tulburea retragere în sine şi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, reluă amabil legătura cu cei dimprejurul lui.

— Şi tinereţea, continuă el adresându-se de astă dată numai lui Lotte cea tânără, ne soseşte acum ca o rază aurită de soare într-o casă întunecată…

Charlotte, care până acum spusese doar că e de la sine înţeles să nu treacă pe la uşa lui fără să se oprească, interveni cu prezentarea pe care trebuia s-o fi făcut până acum şi care era evident cerută prin aceste vorbe. Mărturisi că fusese principala ei dorinţă să i-o înfăţişeze pe fiica sa, penultimul copil, venită din Alsacia să stea câteva săptămâni la dânsa. Îi spunea lui Goethe „Excelenţă”, deşi cam repede şi îngăimat, şi el o lăsa, nu o ruga să i se adreseze altfel, poate şi din cauză că se uita cu atenţie la cea care-i fusese prezentată.

— Drăguţă, drăguţă, drăguţă, zise el. Ochii aceştia au făcut, desigur, multe victime până acuma.

Complimentul era atât de convenţional şi se potrivea atât de puţin cu cea care îl îngrijea pe fratele Karl, încât era aproape revoltător. Severa Lottchen îşi muşcă buzele cu un zâmbet necăjit şi dispreţuitor, ceea ce, evident, îl făcu să înceapă fraza următoare cu un „în orice caz”.

— În orice caz, zise el, e frumos, foarte frumos că am în sfârşit prilejul ca din grupul plăcut ale cărui siluete scumpul nostru răposat mi

le-a trimis atunci să pot vedea pe unul în realitate. Dacă aştepţi, timpul te-ajută şi îţi aduce tot ce doreşti.

Asta semăna cu o concesie. Faptul că pomenise despre siluete şi despre Kestner însemna o abatere de la regula pe care Charlotte avusese impresia că şi-o impusese şi sigur că a fost cam nedrept din partea ei să-i mai aducă aminte acuma că făcuse cunoştinţă cu doi dintre copiii ei, cu August şi cu Theodor, atunci când aceştia îşi luaseră îngăduinţa de a-l vizita la Gerbermühle. Poate că n-ar fi trebuit să pronunţe tocmai numele acelei vile, pentru că, după ce îl rosti, Goethe se uită o clipă la dânsa cu un fel de pierdere a cunoştinţei, prea puternică ca s-o poţi atribui numai amintirii acelei întâlniri.

— A, da, desigur, zise el. Cum am putut să uit asta? Iartă, te rog, fruntea asta bătrână! Şi, în loc de fruntea uitucă, îşi atinse uşurel, cu mâna dreaptă, braţul stâng, aşa cum făcuse când intrase, ca să arate probabil că braţul e cam bolnav. Vrednici tineri! Ce mai fac? Bine, aşa mă gândesc şi eu. E în firea lor să le meargă bine, o fire excelentă, moştenită de la părinţi. Şi doamnele au călătorit comod? mai întrebă el. Sper că da. Drumul de la Hildesheim prin Nordhausen şi Erfurt e bine întreţinut şi de preferat – cai buni de obicei, hoteluri bune şi nu prea scumpe, cred că n-aţi plătit mai mult de cincizeci de taleri.

Spunând asta, dădu un sfârşit acestei convorbiri izolate, se urni din loc şi le conduse pe

Charlotte şi pe fiică-sa către ceilalţi oaspeţi.

— Presupun, zise el, că excelentul nostru juvenil (asta însemna August) v-a dat prilejul să faceţi cunoştinţă cu cei de faţă, puţini la număr, dar dragi nouă. Aceste doamne deopotrivă de frumoase sunt prietenele dumneavoastră şi aceşti preavrednici domni – adoratorii dumneavoastră…

Şi salută rând pe rând pe doamna Kirms cu boneta ei cu aripi, pe doamna consilier Condray cu pălăria ei mare, pe spiritualizata Riemer, pe clasica Meyer şi pe Amalia Ridel, căreia chiar de când pomenise de „vizita dorită cu atâta dragoste” îi aruncase de departe o privire elocventă, apoi le strânse domnilor mâna, cu atenţie deosebită pentru consilierul Werner, care nu era din oraş, om de vreo cincizeci de ani, îndesat, simpatic, cu ochi mici şi vioi, chelie şi păr alb buclat la ceafă, cu obrajii raşi înfundaţi tihnit în gulerul înalt, strâns în cravata albă, dar răsfrânt în faţă şi lăsând slobodă bărbia. Goethe îl privi cu înţeles, dându-şi uşor capul pe spate şi aplecându-l într-o parte, cu o expresie de oboseală, de parc-ar fi spus, trecând peste formele protocolare: „Să scăpăm astăzi de fleacurile astea şi să stăm de vorbă despre ceva ca lumea” – gest care stârni pe faţa lui Meyer şi pe faţa lui Riemer o aprobare amabilă, mascând în chip făţarnic gelozia – şi apoi, după ce isprăvi cu ceilalţi, se întoarse iar către geolog, în timp ce doamnele se îngrămădiră în jurul lui Charlotte şi o întrebară în şoaptă, acoperindu-şi faţa cu evantaiele, dacă e de părere

că Goethe s-a schimbat foarte mult.

Mai stătură câtva timp în salonul de primire, împodobit cu clasicul bust uriaş al Junonei, cu tapete brodate, cu acuarele, gravuri şi picturi în ulei, cu scaune simple ca formă, înşirate simetric de-a lungul pereţilor, până lângă uşile cu tocuri albe şi în faţa ferestrelor între care se aflau scrinuri cu colecţii, vopsite, de asemenea, în alb. Cu atâtea obiecte şi antichităţi expuse pretutindeni, cu cupe de calcedonie pe măsuţe de marmură, cu o Victorie înaripată aşezată pe o măsuţă acoperită, în faţa sofalei de sub *Nunta aldobrandină,* cu anticele figuri de zei, cu măştile şi cu faunii sub clopote de sticlă pe scrinuri cu sertare, încăperea asta făcea impresia că e o sală de muzeu. Charlotte nu-l slăbea din ochi pe stăpânul casei, care cu picioarele răschirate, ţinându-se drept, cu pieptul înainte, cu mâinile împreunate la spate, în haina lui lungă pe care decoraţia de argint sclipea la fiece mişcare, vorbea când cu unul, când cu altul dintre bărbaţi, cu Werner, cu Kirms, cu Condray, dar ei nu i se adresă deocamdată. Îi părea bine că-l poate privi pe furiş şi că nu trebuie să discute cu dânsul – ceea ce n-o împiedica să dorească însă cu nerăbdare să continue conversaţia cu el, conversaţie pe care o socotea ca absolut necesară; dar totodată, observând cum se purta cu ceilalţi, îi cam pierea pofta fiindcă vedea că domnilor care se bucurau de acest privilegiu nu le era tocmai la îndemână.

Prietenul ei din tinereţe făcea o impresie foarte distinsă, asta era în afară de orice îndoială. Îmbrăcămintea lui, care altă dată fusese peste măsură de căutată, era acum aleasă în aşa fel încât să fie puţin în urma ultimei mode, atât cât trebuie pentru ca vechiul stil vestimentar să se poată armoniza cu rigiditatea atitudinii sale, fie că stătea pe loc, fie că umbla, şi să dea o impresie de demnitate. Deşi felul lui de-a se înfăţişa era totodată impunător şi reţinut şi îşi purta sus frumoasa lui frunte, totuşi ţinuta demnă şi gravă nu părea prea fermă; în faţa oricui s-ar fi aflat, avea în atitudine ceva şovăitor, incomod, stingherit, ceva care pe cel care observa acest amănunt îl tulbura, aşa cum îi tulbura pe toţi cei cu care stătea de vorbă, impunându-le o ciudată constrângere. Cum oricine simte şi ştie că libertatea naturală şi o atitudine nemijlocit altruistă se bazează pe o realitate, constrângerea aceasta dădea impresia unei lipse de interes faţă de oameni şi de lucruri şi îl făcea şi pe interlocutor să se detaşeze fără să vrea de obiectul în discuţie. Stăpânul casei avea obiceiul să se uite cu atenţie la cel cu care vorbea atâta timp cât acesta nu-l privea; îndată însă ce interlocutorul îşi aţintea căutătura asupra lui, el îşi muta imediat ochii în altă parte şi, uitându-se peste creştetul persoanei respective, rătăcea cu privirile prin colţurile odăii.

Charlotte observă atitudinea lui cu pătrundere femeiască şi nu putem decât să repetăm ce-am spus, şi anume că faptul acesta o

făcea pe de o parte să-i fie frică să înceapă iar a discuta cu prietenul de odinioară, iar pe de altă parte îi insufla imperioasa nevoie de-a vorbi din nou cu el. De altfel, se putea foarte bine ca multe dintre ciudăţeniile purtării lui să se datorească faptului că era înainte de masă şi aşteptarea i se părea că durează prea mult. Ridicând din sprâncene, se uită de câteva ori întrebător la fiu-său, care avea, după toate aparenţele, atribuţiile unui mareşal domestic.

În sfârşit, valetul se apropie aducându-i vestea dorită, aşa că se întrerupse brusc din discuţie, anunţând şi celorlalţi ceea ce îi spusese slujitorul.

— Iubiţi prieteni, suntem poftiţi la masă, zise el.

Apoi se îndreptă către Lotte şi Lottchen, le luă de mână cu un gest elegant, ca pentru un contradans, şi deschise drumul către încăperea de-alături, aşa-numita Sală Galbenă, unde se pusese în ziua aceea masa, întrucât sufrageria obişnuită ar fi fost neîncăpătoare pentru şaisprezece persoane.

Numele de „sală” era cam exagerat pentru încăperea în care intrară acum, totuşi era mai mare decât cea din care veniseră şi avea şi ea două capete colosale, un Antinous, melancolic din pricina frumuseţii, şi un Jupiter maiestuos. Un şir de gravuri colorate, cu subiecte mitologice, şi o copie după *Iubirea cerească* a lui Tiziano, împodobeau pereţii. Şi de aici, prin uşi deschise,

privirea pătrundea în alte odăi; foarte plăcută era mai ales o sală cu busturi care dădea pe o verandă din care coborai în grădină. Masa era pusă cu o eleganţă mai mult decât burgheză, cu o faţă de damasc fin, cu flori, sfeşnice de argint cu două braţe, porţelan aurit şi câte trei pahare la fiecare tacâm. Serveau tânărul în livrea şi o fată cu obrajii roşii de ţărăncuţă, cu boneţică, pieptar, mâneci albe, bufante şi o rochie groasă, lucrată în casă.

Goethe şedea la mijloc, pe una din laturile lungi ale mesei, între Charlotte şi sora ei, la dreapta celei dintâi fiind consilierul aulic Kirms, iar la stânga celei de-a doua – profesorul Meyer şi, mai departe, în acelaşi rând, doamna Meyer lângă Kirms şi doamna Riemer lângă Meyer. August, neputând să îndeplinească în întregime principiul intercalării, din cauză că erau mai mulţi domni decât doamne, îl aşezase în faţa lui Goethe pe geolog şi trebuise să pună la dreapta acestuia pe Riemer şi alături de Riemer pe Lottchen, el însuşi încheind şirul în partea opusă. La stânga lui Werner, în faţa lui Charlotte, şedea doamna Condray avându-i la stânga ei pe Ridel şi pe doamna Kirms. Domnul Stephan Schütze şi cu ordonatorul general al construcţiilor ocupau cele două capete ale mesei.

Supa, un bulion tare de carne, cu găluşte de măduvă, era pusă în farfurii când luară loc la masă. Stăpânul casei îşi rupse deasupra farfuriei pâinea, cu un gest care avea ceva hieratic. Când şedea, arăta mult mai bine şi mai degajat decât

atunci când stătea în picioare sau când umbla. În primul rând, când şedea ai fi crezut că e mai înalt decât se dovedea a fi când stătea în picioare. Dar, desigur, impresia de comoditate şi tihnă se datora situaţiei în care se afla acum, prezidând masa, ospitalier şi patern; vedeai că se simte în elementul lui. Cu sclipiri de haz în ochi, se uita de jur-împrejur la oaspeţii care încă nu înfiripaseră discuţii şi, cum gestul ruperii pâinii fusese oarecum semnalul de începere a mesei, voi desigur să dea şi tonul conversaţiei, astfel că rosti cu felul lui de-a vorbi aşezat, clar articulat şi bine ordonat, care era acela al unui german din sud, cultivat în Germania de Nord:

— Să mulţumim Cerului, iubiţi prieteni, pentru această voioasă reuniune, pe care ne-a hărăzit-o cu un prilej atât de plăcut şi de scump, şi să ne bucurăm de această modestă şi cu drag pregătită masă.

Şi, luând lingura, începu să mănânce şi toţi făcură la fel, dar nu înainte de a se fi uitat unii la alţii, dând din cap şi zâmbind extaziaţi de frumuseţea acestei scurte cuvântări, cu priviri care spuneau: „Ce să-i faci? Întotdeauna o nimereşte straşnic”.

Charlotte şedea la masă învăluită în mirosul de colonie care pornea de la vecinul ei din stânga, aducându-şi aminte fără să vrea de „mireasma îmbătătoare” după care, aşa cum spunea Riemer, se cunosc zeii. Într-o stare pe jumătate de visare, pe jumătate de trezie, i se părea că această adiere

răcoritoare de colonie era prezenţa vie a acelui aşa-numit ozon divin, în timp ce simţul ei de gospodină constata că găluştele de măduvă erau într-adevăr cinstit pregătite, adică erau exemplar de moi şi fine ca substanţă, toată fiinţa ei era într-o încordare, într-o aşteptare care se opunea anumitor rânduieli şi nu renunţa deloc la gândul de-a le înfrânge. Cu speranţa aceasta, pe care i-ar fi fost greu s-o determine mai exact, Charlotte se simţea încurajată de atitudinea mai liberă şi mai plăcută a vecinului ei care prezida masa – dar şi stingherită de faptul că şedea lângă el şi nu în faţa lui, ceea ce nu s-ar fi putut, desigur; totuşi, ce bine ar fi fost pentru străduinţele sale lăuntrice dacă l-ar fi avut înaintea ei, ca să-l poată privi drept în ochi, şi cum s-ar fi îmbunătăţit perspectiva ca Goethe să-şi poată da seama de tâlcul îmbrăcămintei ei, îmbrăcăminte care era chiar mijlocul de expresie al acelor străduinţe. Îl vedea pe Werner cât de voios se uita şi cât de atent asculta cuvintele care porneau de lângă dânsa şi ar fi vrut să fie în locul lui, ca să-l poată şi ea privi în faţă pe cel care vorbea. Omul care prezida masa nu se întoarse în mod deosebit către dânsa, ci se adresă tuturor celor din preajmă, atunci când, după ce sorbi câteva linguri de supă, apucă pe rând cele două sticle de vin care stăteau în faţa lui în nişte suporturi de argint (la cele două capete ale mesei erau, de asemenea, câte două) şi le aplecă puţin ca să citească etichetele.

— Văd, zise el, că fiul meu a făcut lucrurile

cum trebuie şi ne-a pus pe masă două vrednice licori, unul băştinaş şi unul franţuzesc, care se pot lua la întrecere între ele. Ţinem la patriarhalul obicei de a ne turna singuri – e mai plăcut aşa decât să-ţi toarne duhuri slujitoare sau să-ţi dea vinul în pahar turnat gata de pe-o tavă purtată cu preţiozitate de jur-împrejurul mesei – lucru pe care nu pot să-l sufăr. Aşa cum facem noi, fiecare e liber să-şi pună cât vrea şi va vedea după sticla din faţa lui până unde a ajuns. Ce ziceţi, doamnelor, şi dumneata, dragă domnule consilier? Roşu sau alb? Aş zice să începem cu vinul de-acasă, iar pe cel franţuzesc să-l păstrăm la friptură sau poate, ţinând seama că el se încălzeşte mai repede, să-l încercăm mai întâi pe acesta? Eu aş opta pentru el – e un Lafite de opt ani care îţi merge la inimă, şi, în ce mă priveşte, n-aş jura că n-am să mă întorc mai târziu tot la el; dar bineînţeles şi Piesportul acesta auriu, de unsprezece ani, este destinat să trezească înclinări monogame, dacă ai stat cândva mai mult de vorbă cu dânsul. Germanii noştri sunt un popor afurisit, se poartă întotdeauna rău cu prorocii lor, ca evreii cu ai lor, dar vinurile nemţeşti sunt tot ce poate da Dumnezeu mai bun. Werner se mulţumi să râdă, mirat totuşi. Kirms însă, un bărbat cu smocuri de păr cărunt pe capul lunguleţ şi cu pleoape groase, replică:

— Excelenţa voastră uită că păcătoşii de germani mai au un atu şi anume că v-au dat la iveală pe dumneavoastră.

Râsetele aprobative, la care dădură semnalul Meyer la stânga şi Riemer în faţa lui, către dreapta, dovediră că trăgeau cu urechea la ce vorbea amfitrionul şi nu la ce spuneau vecinii lor de masă.

Goethe râse şi el fără să deschidă gura, poate ca să nu i se vadă dinţii.

— Să zicem că ar fi şi acesta un punct bunişor, zise el. Apoi o întrebă pe Charlotte ce doreşte să bea.

— Nu sunt obişnuită cu vinul, răspunse ea. Mi se urcă repede la cap şi numai din politeţe gust câte puţin. Ce-aş vrea eu cred că se află acolo – şi arătă cu capul spre o sticlă de apă de pe masă. Ce apă este?

— O, apa mea de Eger, răspunse Goethe. Înclinarea dumneavoastră vă sfătuieşte bine; eu am întotdeauna apă de asta în casă, fiindcă dintre toate apele pământului, cu asta am făcut cele mai bune experienţe. Vă torn un pahar cu condiţia să gustaţi şi din acest spirit auriu – şi cu încă o condiţie: să nu amestecaţi sferele şi să nu puneţi apa în vin, ceea ce e un obicei foarte urât.

El se îngriji să le toarne celor din preajma lui, în timp ce la un capăt al mesei făcea treaba aceasta August, iar la celălalt capăt – Ridel. Între timp se schimbară farfuriile şi se servi o iahnie de peşte cu ciuperci în cochilii de scoici, pe care Charlotte, deşi nu avea poftă de mâncare, o socoti excepţional de gustoasă. Cu atenţia încordată să prindă tot ce se întâmpla, i se păru grozav de

interesantă această înaltă calitate a bucătăriei şi o atribui faptului că stăpânul casei era, desigur, foarte pretenţios, mai cu seamă că, şi acum, şi mai târziu, ea observă cum August, cu ochii lui melancolici şi galeşi – ochii tatălui său –, dar mult mai puţin scânteietori, se uita întrebător şi aproape cu teamă la amfitrion, să vadă dacă îi place mâncarea. Din cochilii numai Goethe luă două, dar mâncă doar una, pe cealaltă lăsând-o aproape neatinsă. Că la el ochii cereau mai mult decât stomacul se văzu şi după aceea, la muşchiul excelent, cu garnitură de legume, care fu servit de jur-împrejurul mesei pe platouri lungi şi din care el îşi luă atât de mult încât lăsă aproape jumătate în farfurie. În schimb, bea zdravăn vin, şi de Rin, şi de

Bordeaux, şi de turnat îşi turna mai ales lui, cu gesturi ceremonioase, la fel ca la ruperea pâinii. Sticla de Piesport se goli în curând şi trebui să se aducă alta. Faţa lui oacheşă ajunse treptat, în timpul mesei, într-un contrast şi mai accentuat cu părul cărunt. Charlotte, cu atenţia încordată şi un pic tulburată, aşa cum stătuse tot timpul de altfel, se uita la mâna lui când turna în pahar; cu unghii frumos formate, ea ieşea dintr-o manşetă de dantelă şi avea, deşi lată şi vân-joasă, ceva adânc spiritual, apucând sticla cu o mişcare totodată energică şi graţioasă. Goethe îi turnă de mai multe ori apă de Eger şi începu să istorisească în felul lui aşezat, grav, fără monotonie, articulând cuvintele foarte clar şi numai câteodată eludând

după pronunţia provincială consoanele finale, cum făcuse prima dată cunoştinţă cu această apă salutară şi cum îşi aducea, prin aşa-numiţii cărăuşi de apă, o provizie în fiecare an, astfel că în ultima vreme, când nu se mai dusese la băi în Boemia, putuse face acasă o cură sistematică de apă minerală. Datorită felului său de-a vorbi, neobişnuit de clar şi de precis, mişcându-şi buzele cu un uşor zâmbet foarte plăcut şi având totodată, fără să vrea, ceva pătrunzător şi dominator, datorită desigur acestui fapt, toţi mesenii îl ascultau, aşa încât în tot timpul prânzului convorbirile între ei au fost scurte şi sporadice, pentru că, îndată ce Goethe începea să vorbească, atenţia generală se îndrepta către dânsul. Nu putea să împiedice asta; numai atâta că uneori, cu accentuată discreţie, se apleca spre vreun vecin de masă şi vorbea în surdină cu el; dar chiar şi atunci toţi tăceau şi trăgeau cu urechea.

Aşa a fost atunci când, la cuvintele bune pe care le rostise consilierul aulic Kirms în favoarea poporului german, Goethe începu să îi dea lămuriri lui Charlotte, ca să zicem aşa între patru ochi, cu privire la persoana şi calităţile comeseanului ei din dreapta, spunând că era un om cu mari merite în treburile statului şi un economist excelent, sufletul mareşalatului Curţii şi, pe lângă asta, un prieten al muzelor şi un amator priceput în arta dramatică, nepreţuit membru al direcţiei teatrului ducal, înfiinţată în anul acela. Aproape că aveai impresia că vrea s-o

îndemne să stea de vorbă cu Kirms şi oarecum să o îndrepte în direcţia lui, dacă n-ar fi schimbat imediat subiectul întrebând-o dacă îi place teatrul şi exprimându-şi speranţa că se va folosi de şederea la Weirhar ca să-şi facă o idee despre capacităţile teatrului de aici. Îi puse la dispoziţie loja lui ori de câte ori va dori să se folosească de ea. Charlotte îi mulţumi şi răspunse că fusese întotdeauna amatoare de spectacole, dar că în cercul ei lumea nu se prea interesa de aşa ceva, iar teatrul din Hanovra nu era atât de bun încât să trezească gustul pentru arta dramatică, de aceea ea, pe lângă faptul că avea şi o mulţime de îndatoriri de îndeplinit, era cam străină de această plăcere; dar va fi foarte bucuroasă să vadă cum joacă celebra trupă din Weimar, instruită de dânsul.

În timp ce Charlotte spunea toate acestea, cu glas uşor scăzut, Goethe asculta, puţintel aplecat către farfuria ei, dând din cap cu înţelegere; totodată, spre ruşinea bătrânei doamne, el aduna cu degetul inelar firimiturile şi cocoloaşele de pâine pe care dânsa le făcuse, cufundată în gânduri, apoi le potrivi frumos într-o grămăjoară. Repetă invitaţia de a folosi loja lui, cu speranţa că împrejurările vor permite să-i arate un spectacol cu *Wallenstein* care, cu Wolff în rolul principal, era un lucru remarcabil şi impresionase pe mulţi străini. Apoi, făcând o dublă legătură, care şi pe el îl amuză, una cu piesa lui Schiller şi cealaltă cu apa minerală, îndreaptă discuţia asupra vechiului

castel de la Eger, din Boemia, în care fuseseră omorâţi cei mai de seamă partizani ai lui Wallenstein şi care, ca lucrare arhitectonică, îl interesa foarte mult. Începând să povestească despre castel, n-avu nevoie decât să-şi întoarcă puţin capul de la farfuria lui Charlotte şi să nu vorbească în surdină, pentru ca imediat toţi mesenii să se uite la dânsul şi să-l asculte. Aşa-numitul Turn Negru, zise el, văzut de pe vechiul pod mobil, e o lucrare straşnică, şi piatra din care e făcut provine probabil din Kammerberge. Asta i-o spuse lui Werner geologul, făcându-i semn din cap, cu înţeles, ca între specialişti. Pietrele, explică el, sunt nemaipomenit de artistic cioplite şi potrivite aşa ca să poată rezista cât mai bine intemperiilor, astfel încât pe la colţuri aproape că au forma unor anumite cristale de feldspat. În legătură cu această înrudire în ce priveşte forma, vorbi apoi cu multă însufleţire şi cu ochi scânteietori despre o descoperire mineralogică pe care o făcuse într-o plimbare cu trăsura în Boemia, între Eger şi Liebenstein, unde îl atrăsese nu numai castelul interesant, ci şi Plattenbergul care se ridica în faţa Kammerbergului şi care era foarte instructiv din punct de vedere geologic.

Drumul într-acolo, povesti amfitrionul amănunţit şi cu multă voioşie, a fost primejdios de rău, cu hârtoape pline de apă, care nu puteai să ştii cât sunt de adânci, şi însoţitorul lui, un funcţionar de prin partea locului, nu mai putea de teamă – chipurile să nu i se întâmple ceva

tovarăşului de drum, în realitate de frică să nu păţească el ceva –, astfel că toată vremea Goethe a fost nevoit să-l liniştească spunându-i că trebuie să aibă încredere în destoinicia vizitiului, atât de stăpân pe meserie, încât Napoleon, dacă l-ar fi cunoscut, cu siguranţă l-ar fi luat imediat în serviciul său. Unde erau hârtoapele mai mari vizitiul o lua prudent prin mijlocul lor – cel mai bun mijloc ca să nu se răstoarne.

— Şi cum mergeam noi aşa, la pas, continuă el să povestească, fiindcă urcam acuma la deal, zăresc deodată ceva pe marginea drumului, ceva care m-a îndemnat să mă dau uşurel jos din trăsură şi să văd mai de-aproape ce este. Şi numai ce mă pomenesc strigând: „Ce cauţi aici? Ce cauţi tu aici?” Fiindcă ce credeţi că-mi strălucea în faţă, din noroiul drumului? Un cristal îngemănat de feldspat.

— A, drace! zise Werner.

Cu toate că – Charlotte bănuia asta şi aproape spera – el era singurul de la masă care ştia ce este un cristal îngemănat de feldspat, toţi se arătară încântaţi de întâlnirea povestitorului cu acel joc al naturii şi toţi erau sinceri fiindcă Goethe istorisise cu atâta vioiciune dramatică, şi mai ales acea exclamaţie de uimire şi de bucurie pe care i-o adresase cristalului: „Ce cauţi tu aici?” fusese atât de fermecătoare, de nouă şi de emoţionantă, dând o impresie de basm în care un om – şi ce om! – vorbeşte cu o piatră şi o tutuieşte, încât, bineînţeles, nu numai geologul a avut de ce

să fie mulţumit. Charlotte, care îi observa cu aceeaşi atenţie şi pe povestitor şi pe ascultători, văzu dragoste şi bucurie pe feţele tuturor, de exemplu pe aceea a lui Riemer, amestecându-se în chip ciudat cu expresia de îmbufnare care nu-i dispărea niciodată; zări dragoste şi bucurie şi pe faţa lui August, şi chiar pe faţa tinerei Lottchen; dar mai ales pe chipul de obicei neclintit şi rece al lui Meyer, care acum se apleca pe dinaintea Amaliei Ridel către povestitor, ca să-i soarbă cuvintele. Charlotte văzu o afecţiune atât de adâncă, încât şi ei, fără să ştie cum, îi dădură lacrimile.

Îi părea bine că, după scurta convorbire pe care o avusese cu ea, prietenul din tinereţe se adresa acum tuturor comesenilor – pe de o parte pentru că toţi doreau acest lucru, iar pe de altă parte pentru că, după cum îşi spunea Charlotte fără înconjur, aşa cerea „rânduiala” obişnuită aici. Şi totuşi, nu era chip să respingă un sentiment caracteristic, s-ar putea spune de-o tonalitate mitică, faţă de această monologare patriarhală a stăpânului casei. Îi veni în minte o veche asociaţie de cuvinte, demult auzită, care i se impuse cu hotărâre. „Cuvântările la masă ale lui Luther”, se gândi ea şi îşi apără această impresie de orice nepotrivire fizionomică.

Mâncând, bând şi turnând în pahare, rezemându-se din când în când de speteaza scaunului şi împreunându-şi mâinile pe şervet, Goethe vorbea întruna, mai mult domol, cu voce

adâncă şi căutându-şi conştiincios cuvintele, uneori însă mai slobod şi mai repede, făcând cu mâna gesturi de o mare uşurinţă şi graţie. Acestea îi aduceau aminte lui Charlotte că Goethe era obişnuit să le dea actorilor îndrumări în ce priveşte gestul şi frumoasa atitudine teatrală. Ochii lui, cu colţurile lăsate în jos, într-un fel care-i era propriu, îi cuprindeau pe meseni cu strălucire şi prietenie, în timp ce gura i se mişca – dar nu întotdeauna la fel de plăcut: buzele parcă se strâmbau uneori urât, sub imboldul unei constrângeri penibil de observat şi pe care nici nu ţi-o puteai explica, astfel că plăcerea pe care ţi-o făcea felul lui de a vorbi se transforma în nelinişte şi compătimire. Dar trăsătura amintită dispărea repede şi atunci mişcările acestei guri frumoase erau atât de plăcute, încât te minunai cât de exact şi fără exagerare se potrivea epitetul homeric de „ambrozie” cu acea graţie, chiar dacă acest epitet nu s-a aplicat niciodată realităţii!

Mai vorbi despre Boemia, despre Franzensbrunn, despre Eger şi despre farmecul văii sale, descrise o sărbătoare religioasă a secerişului, la care fusese de faţă, procesiunea cu steaguri de toate culorile a vânătorilor, a breslelor şi a întregii populaţii din partea locului, procesiune care, condusă de preoţi în veşminte încărcate de podoabe şi purtând lucruri sfinte, a pornit de la catedrală şi a înconjurat oraşul. Apoi, cu glas scăzut, lăsându-şi buzele în jos cu o expresie de îngrijorare, care totuşi avea ceva epic-

jucăuş, ca atunci când le povesteşti copiilor lucruri înfiorătoare, vorbi despre o noapte sângeroasă pe care a trăit-o acel remarcabil oraş într-un veac de la sfârşitul Evului Mediu, despre un pogrom la care populaţia s-a lăsat mânată brusc şi parcă spasmodic şi despre care scriu vechile cronici. Pe vremea aceea locuiau în Eger mulţi fii ai lui Israel, pe nişte uliţe care le fuseseră hotărâte şi unde era una dintre sinagogile lor cele mai vestite şi o Şcoală înaltă a lor, singura din Germania. Un călugăr din tagma celor care umblă desculţi şi care avea, desigur, fatale daruri oratorice a venit la Eger şi a ţinut o predică în care a zugrăvit în chip impresionant patimile lui Hristos şi i-a înfăţişat cu indignare pe evrei ca aducători ai tuturor nenorocirilor. La auzul acestei predici, un om de arme, înclinat spre fapte şi aţâţat de predica monahului, a sărit în altar, a luat crucifixul şi, strigând: „Cine-i creştin să vină după mine!”, a aruncat o scânteie în mulţimea uşor inflamabilă. Toţi l-au urmat; afară s-au mai luat după ei şi alţi oameni de tot felul şi a început în mahalaua evreiască o prădăciune şi un omor nemaipomenit: nenorociţii locuitori ai acelui cartier au fost târâţi pe o ulicioară între două străzi principale şi acolo au fost măcelăriţi în asemenea hal, încât din ulicioara aceea, care şi azi se numeşte Uliţa Omorului, sângele curgea ca un pârâu. A scăpat de la moarte numai un singur evreu care s-a vârât într-un horn şi a stat ascuns acolo. Când s-au liniştit lucrurile, oraşul, cu părere de rău după

cele petrecute şi mai fiind şi mustrat destul de tare pentru acea întâmplare de către împăratul Carol al IV-lea care domnea pe-atunci, l-a făcut pe evreul acela în chip solemn cetăţean al Egerului.

— Cetăţean al Egerului! exclamă povestitorul. Acum era cineva, şi cu asta, despăgubit în chip strălucit, îşi pierduse probabil femeia şi copiii, toată averea, toţi prietenii şi toate rudele, toată comunitatea lui, fără să mai vorbim despre faptul că stătuse câteva ceasuri groaznice în horn, pe jumătate asfixiat. Acum era sărac lipit pământului, dar era cetăţean al Egerului şi foarte mândru de asta. Aşa sunt oamenii, nu-i cunoaşteţi! Săvârşesc cu voluptate cele mai cumplite lucruri şi, după ce se dezmeticesc, îşi dau singuri prilejul să facă gesturi de căinţă şi de mărinimie cu care vor să-şi răscumpere fapta ruşinoasă – ceea ce e şi emoţionant, şi ridicol. În acţiuni colective nu poate să fie vorba despre fapte, ci numai despre întâmplări, aşa că asemenea izbucniri trebuie considerate mai degrabă ca nişte incalculabile fenomene ale naturii, care se nasc din starea sufletească a epocii, şi, desigur, chiar o intervenţie prea târzie a unei umanităţi mereu prezente, superioare şi corective, este o binefacere: în cazul nostru existenţa Maiestăţii sale imperiale, care, de bine, de rău, salvează onoarea omenirii instituind o anchetă a acestui caz grav şi aplică în chip expres municipalităţii o amendă.

Cumplita întâmplare n-ar fi putut să fie comentată cu mai mult calm obiectiv şi cu mai

multă răceală îngăduitoare decât o comentase el, şi acesta, se gândi Charlotte, era cel mai nimerit şi mai suportabil mod de-a povesti asemenea lucruri la masă. Caracterul şi soarta evreilor mai reprezentară câtva timp obiectul atenţiei lui, făcând tot felul de observaţii şi oarecum prelucrându-le pe acelea aruncate întâmplător de unul sau de altul dintre meseni, de Kirms, de Condray sau chiar şi de rezervatul Meyer. Vorbi cu calm distant şi cu o stimă uşor glumeaţă despre particularităţile acelui popor remarcabil.

— Evreii, zise el, sunt patetici, dar nu sunt eroici. Vechimea rasei lor şi experienţa îi îndeamnă să fie înţelepţi şi sceptici, ceea ce este tocmai contrariul eroismului, şi, într-adevăr, în vorba evreului celui mai obişnuit există o anumită înţelepciune şi o anumită ironie – şi totodată o înclinare profundă către patos. Cuvântul acesta însă trebuie luat aici într-un sens foarte precis şi anume în sensul de suferinţă, patosul iudaic este o emfază a suferinţei, care nouă ni se pare de multe ori grotescă şi chiar ciudată şi respingătoare – aşa cum, de altfel, în faţa stigmatizării şi afuriseniei divine un om vrednic nu-şi poate înăbuşi aversiunea şi chiar o ură firească. Un german e cuprins întotdeauna de un sentiment greu de definit, în care batjocura se îmbină cu o stimă ascunsă, când aude pe un boccegiu evreu dat afară din Curte de servitori, strigând cu braţele la cer: „Vai! vai! M-au dat afară slugile, m-au chinuit şi m-au bătut cu vergi!” Autohtonul nostru mijlociu

nu s-ar sluji în niciun caz de asemenea cuvinte viguroase, luate din vechiul şi înaltul tezaur al limbii, dar fiul Israelului are legături imediate cu această sferă a patosului şi aplică fără nicio ezitare cuvintele ei la banala lui întâmplare.

Era foarte bine spus şi societatea făcu mare haz – după părerea lui Charlotte chiar prea mare – de tânguirile boccegiului, ale cărui intonaţii afectat pitoreşti, caracteristice popoarelor mediteraneene, amfitrionul le imitase la perfecţie, ajutându-se o clipă şi de mimică. Charlotte zâmbi şi ea, dar problema aceasta o interesa prea puţin, mintea ei fiind frământată de atâtea alte gânduri încât nu ajunse cu veselia decât la acest surâs cam silit. Nuanţa de devoţiune şi servilitate în râsul aprobativ al mesenilor îi insufla dispreţ şi necaz pentru că se referea la prietenul ei din tinereţe, dar totodată, şi tocmai din cauza asta, se simţea personal măgulită. Fireşte, aveau de ce să fie mişcaţi de prietenia cu care le dăruia, nu întotdeauna fără trudă – se vedea asta după gura lui – atâtea dintre comorile sale. Îndărătul tuturor lucrurilor pe care le spunea stătea marea operă a vieţii lui; ea dădea vorbelor sale o rezonanţă care justifica reacţia de recunoştinţă disproporţionată provocată de aceste vorbe. În afară de asta, ciudat era şi faptul că, în cazul lui, spiritualul se amesteca în chip neobişnuit cu oficialul, şi chiar într-un mod pe care, din respect, nu-l mai distingeai; poetul mare era într-o privinţă – şi poate chiar în toate privinţele – şi un domn mare,

şi această a doua însuşire nu apărea drept ceva deosebit de geniul său, ci ca o expresie lumesc-reprezentativă a lui. Titlul de excelenţă pe care-l purta şi care-i ţinea pe oameni la distanţă, silindu-i să vorbească ceremonios, avusese la origine tot atât de puţin de-a face cu talentul lui de poet cum avea şi decoraţia de pe piept: erau atribute ale favoritului şi ale ministrului; dar aceste distincţii căpătaseră şi ele sensul măreţiei sale spirituale, în aşa fel încât păreau acum că aparţin acesteia şi sunt de-o origine mai profundă. „E foarte posibil, se gândea Charlotte, ca toate acestea să i se pară aşa şi lui însuşi”.

Se gândea necontenit la toate acestea, dar şovăind şi întrebându-se dacă merită să se gândească. În râsul servil al celorlalţi se simţea, desigur, şi satisfacţia că această personalitate rezultă din îmbinarea spiritualului şi a terestrului, mândria de-a vedea acest lucru, precum şi un entuziasm supus şi smerit, ceea ce, dintr-un anumit punct de vedere, lui Charlotte i se părea că nu era nici bun, nici drept, că era chiar, într-o oarecare măsură, revoltător. (Dacă la o cercetare mai atentă s-ar fi putut găsi că această mândrie şi acest entuziasm nu erau decât expresia unei linguşiri servile, atunci şovăitoarea ei meditaţie, însoţită de o oarecare mâhnire, s-ar fi dovedit îndreptăţită.) Se gândea că le este uşor oamenilor să se închine în faţa spiritului atunci când, cu decoraţii şi titluri, locuind într-o casă plină de obiecte de artă, cu scară de onoare, el se

înfăţişează ca un bătrân elegant, cu ochi scânteietori, cu părul ca al lui Jupiter de colo şi vorbind cu o gură ambrozică… „Spiritul, se gândi ea, ar trebui să fie sărac, urât şi lipsit de onoruri pământeşti pentru a pune la încercare capacitatea oamenilor de a-l stima şi cinsti”. Se uită la Riemer pentru că îi răsună în minte o vorbă de-ale lui care îi rămăsese în ureche: „Asta nu-i creştineşte”. Da, într-adevăr, nu era creştineşte deloc. Nu voia să judece şi nici nu i-ar fi plăcut să fie de acord cu vreuna dintre mutrele îmbufnate pe care omul acesta supărăcios le alătura osanalelor aduse stăpânului şi maestrului său. Totuşi, se uita acum la el şi îl vedea cum râde cu devotament, dar vedea totodată cum între ochii lui osteniţi şi mari ca nişte ochi de bou se adâncea o cută de îngândurare, de împotrivire, de supărare, într-un cuvânt, de îmbufnare… Privirea blândă, dar adânc cercetătoare a bătrânei doamne alunecă peste două scaune, prin faţa lui Löttchen, şi se opri la August, fiul adumbrit şi dat la o parte, care purta ruşinea de-a nu fi plecat pe front ca voluntar şi avea acum să se însoare cu „mica persoană”. Se mai uitase la el în timpul mesei. Atunci când tatăl lui vorbise despre vizitiul cel dibaci care izbutise să conducă trăsura fără s-o răstoarne pe drumul cu hârtoape, ea îşi îndreptase privirile către August, fiindcă îşi adusese aminte de felul cum îi povestise acesta întâmplarea cu călătoria întreruptă din pricina accidentului pe care-l avuseseră prietenul ei din tinereţe şi Meyer,

răsturnarea în şanţul drumului a marelui om, solemn conştient de măreţia lui. Şi deodată, tot uitându-se când la discipol, când la fiu, o cuprinse o bănuială, o teamă, care era în legătură nu numai cu aceştia doi, ci cu toţi cei de la masă: i se păru o clipă că zgomotul râsului unanim voia să acopere şi să ascundă altceva, ceva cu atât mai neplăcut cu cât era parcă o ameninţare personală, o ameninţare îndreptată împotriva ei înseşi şi care totodată cuprindea parcă şi invitaţia de-a lua parte şi ea la aceasta.

Dar, slavă Domnului, era numai o impresie fără sens, căreia nici nu puteai măcar să-i dai un nume. Dragoste, numai dragoste se desluşea în râsul acela care se-ntindea de jur-împrejurul mesei şi strălucea în ochii aţintiţi la buzele prietenului care rostea vorbe plăcute şi chibzuite. Toţi aşteptau să mai spună ceva şi aşteptarea le era răsplătită. Patriarhalele cuvântări la masă ale lui Luther curgeau acum în chip de snoave şi spirituale consideraţii, deocamdată tot pe tema evreului – cu o echitate superioară de care toţi puteau fi siguri că ar fi aplicat municipalităţii din Eger o amendă corectivă. Goethe lăudă calităţile înalte şi deosebite ale acestei seminţii remarcabile, simţul ei muzical şi capacitatea ei în domeniul medicinii – medicii evrei şi arabi se bucuraseră în tot veacul de mijloc de încrederea lumii întregi. Poporul acesta, susţinea el, are legături serioase şi cu literatura, asemănător în privinţa asta cu francezii. Să ne gândim numai că

evreii obişnuiţi au de multe ori în scris un stil mai curat şi mai precis decât germanii neaoşi care, spre deosebire de popoarele meridionale, nu manifestă niciun respect faţă de stil şi de obicei nu se îngrijesc să scrie frumos. Evreii sunt poporul cărţii, ceea ce arată că însuşirile omeneşti şi convingerile etice sunt doar nişte forme secularizate ale spiritului religios. Religiozitatea evreilor este însă în chip caracteristic pentru ei plină de îndatoriri terestre şi legată deci de lumea de-aici şi tocmai înclinarea şi însuşirea lor de-a da treburilor pământeşti dinamismul spiritului religios ne face să tragem concluzia că ei sunt meniţi să mai aibă

O contribuţie importantă la dezvoltarea viitoare a lumii pământeşti. Considerând însemnata contribuţie pe care au adus-o ei eticii umane, este foarte curioasă şi greu de explicat antipatia străveche pe care o au popoarele faţă de tipul iudaic, antipatie care în orice moment e gata să izbucnească într-o ură activă, cum arată din belşug tulburările de pe vremuri, din Eger. Această antipatie, în care stima sporeşte aversiunea, se poate compara foarte bine cu altă antipatie, şi anume cu aceea faţă de germani, al căror rol fatal şi a căror situaţie internă şi externă printre celelalte popoare cu o ciudată înrudire cu acelea ale evreilor. N-ar vrea să insiste prea mult şi nici n-ar vrea să-şi aprindă paie-n cap, dar trebuie să spună că uneori îl cuprinde o frică grozavă gândindu-se că odată s-ar putea ca ura

latentă a lumii întregi împotriva germanismului să se dezlănţuie într-o răzvrătire istorică, faţă de care acea noapte a omorului din Evul Mediu ar fi doar o prefigurare miniaturală... Dar nu-i nevoie acuma să-şi bată cineva capul cu griji şi nelinişti de felul acesta şi să

I se treacă şi lui cu vederea că s-a apucat să facă asemenea comparaţii riscate şi asemenea apropieri. Sunt, de altfel, unele şi mai surprinzătoare. În biblioteca ducală se află un vechi glob pământesc care poartă, în scurte însemnări, caracterizări de multe ori frapante ale diverselor popoare; despre Germania, de exemplu, se spune aşa: „Germanii sunt un popor care are mare asemănare cu chinezii". E foarte nostim asta şi se potriveşte straşnic când te gândeşti la dragostea de titluri şi de onoruri a germanilor şi la respectul lor înnăscut faţă de învăţătură. Bineînţeles că asemenea definiţii de psihologie naţională au întotdeauna ceva aproximativ şi comparaţia li se poate potrivi tot atât de bine, şi chiar mai bine, francezilor, a căror autosuficienţă culturală şi al căror spirit mandarin de verificare riguroasă se aseamănă foarte mult cu al chinezilor. Pe lângă asta, sunt democraţi şi înrudiţi cu chinezii şi în această privinţă, deşi nu-i ajung din urmă în ce priveşte radicalismul principiilor democratice. Compatrioţii lui Confucius au bine întipărită în conştiinţă zicala că „un om mare e o nenorocire publică".

Auzindu-l, toţi izbucniră într-un hohot de râs

mai puternic decât cel de adineauri. Cuvintele acestea în gura lui Goethe stârniră o adevărată furtună de veselie. Mesenii se răsturnară pe scaune, se aplecară peste masă, bătură chiar în masă cu palma – atât de scandalizaţi de acest nonsens principial, încât îşi ieşiseră din fire, plini de dorinţa de a-i dovedi amfitrionului cât de mult preţuiesc faptul că nu se dăduse în lături să le spună el însuşi aceste vorbe şi totodată să-i arate că ei le consideră o absurditate enormă şi jignitoare. Numai Charlotte stătea dreaptă, încremenită, gata parcă de apărare, cu ochii de nu-mă-uita cumplit de măriţi. O treceau fiorii. Se făcuse palidă şi un tremur dureros la colţurile gurii era tot ce se putea lua drept o participare a ei la veselia generală. Prin faţa ochilor îi juca o viziune fantastică: printre turnuri cu acoperişuri înalte şi cu clopoţei mişuna un popor străvechi şi ciudat, groaznic de înţelept, oameni cu părul împletit în cozi, cu pălării ţuguiate şi haine pestriţe, care săreau de pe un picior pe altul, ridicau rând pe rând arătătorul subţire al mâinii stângi şi al mâinii drepte, cu unghii lungi, şi rosteau într-o limbă ţârâită adevăruri extreme şi ucigător de revoltătoare. Dar în timp ce avea această vedenie, spaima de adineauri o înfiora din nou: s-ar putea ca râsul zgomotos al mesenilor să ascundă ceva rău, ceva care ar izbucni la un moment dat, şi de exemplu unul ar sări în picioare, ar răsturna masa şi ar striga: „Chinezii au dreptate!”

Se vedea cât era de nervoasă. O asemenea nervozitate se iscă întotdeauna, este în atmosferă şi o anumită tensiune anxioasă provocată de aşteptarea unui eveniment ce-ar putea să se întâmple planează în aer întotdeauna atunci când oamenii se împart în două categorii, de o parte unul şi de partea cealaltă mulţi, ori de câte ori un individ unic se detaşează dintr-o mulţime de oameni şi stă faţă-n faţă cu această mulţime, indiferent în ce raport anume şi în ce sens. Şi, cu toate că vechiul cunoscut al lui Charlotte şedea în rând cu toţi ceilalţi la masă, din cauză că numai el vorbea şi ceilalţi alcătuiau publicul, se crease şi aici această situaţie niciodată pe deplin liniştitoare, dar care tocmai de aceea era plină de farmec. Omul unic privea cu ochii lui mari, negri şi scânteietori de-a lungul mesei, la izbucnirea de veselie pe care o stârnise citatul său, şi faţa lui, atitudinea lui aveau acum din nou expresia aceea de naiv-nesinceră uimire, jucată, cu care intrase în cameră. Buzele „ambrozice” se mişcau, pregătindu-se să înceapă din nou să vorbească. Când fu iar linişte, spuse:

— O vorbă ca asta este, desigur, o proastă dovadă în ce priveşte înţelepciunea globului nostru. Cu antiindividualismul unor asemenea afirmaţii se termină şi înrudirea dintre chinezi şi germani. Nouă germanilor ne este scump individul – cu drept cuvânt, fiindcă numai în el suntem noi mari. Dar faptul acesta, mult mai accentuat decât la alte naţiuni, dă relaţiilor dintre individ şi

colectivitate, cu toate posibilităţile de expansiune oferite individului, un caracter tulburător şi penibil. A fost fără îndoială mai mult decât o întâmplare că firescul *taedium vitae* al vârstei a luat la

Friedrich cel Mare forma acestei afirmaţii: „M-am săturat de domnit peste sclavi”.

Charlotte nu îndrăzni să se uite în jurul ei. Ar fi constatat numai clătinări contemplative din cap şi ici şi colo câte un râset aprobator şi faţă de această afirmaţie, dar închipuirea ei aţâţată îi spunea că pe sub pleoapele lăsate se strecurau către cel care vorbea priviri răutăcioase şi se temea ca nu cumva să le observe. O stare de absenţă, o cufundare în meditaţii dureroase îi despărţi o vreme conştiinţa de conversaţia din jurul ei şi o împiedică să urmărească asociaţiile acesteia. N-ar fi putut spune cum de ajunseseră să discute despre cutare sau cutare lucru, chiar atunci când asculta. Era cât pe-aci să-i scape şi o nouă dovadă de atenţie din partea amfitrionului. Îi spunea să ia măcar „un minimum” (aşa zicea) din compot şi ea luă, aproape în neştire. Pe urmă îl auzi vorbind despre probleme privitoare la teoria luminii, referindu-se la nişte pahare de cristal de Karlsbad, pe care zicea că o să le arate după-masă şi a căror pictură îşi schimba culoarea după felul cum lăsai să cadă lumina asupra lor. Mai spuse în legătură cu asta şi ceva dispreţuitor, chiar insultător, împotriva teoriilor lui Newton, vorbi cu haz de raza de soare care intră printr-o crăpătură

a oblonului şi cade pe o prismă de sticlă şi povesti cum a păstrat ca amintire a primelor lui cercetări în acest domeniu o hârtiuţă pe care făcuse nişte însemnări. Foaia e puţin pătată, a plouat pe ea, la asediul Mainzului, într-un cort prin care pătrundea apa. Are, spunea el, multă pietate faţă de asemenea mici relicve şi amintiri ale trecutului şi le păstrează cu grijă: cu vremea se adună multe asemenea mărunţişuri semnificative, drept sediment al unei vieţi mai lungi. La vorbele acestea inima lui Charlotte începu să bată mai tare sub rochia ei albă, căreia îi lipsea o fundă; se gândi că ar fi trebuit să prindă repede ocazia şi să întrebe şi de alte crâmpeie din acest sediment al vieţii. Totuşi, îşi dădu seama că ar fi fost imposibil, renunţă şi pierdu din nou firul conversaţiei.

Când, după friptură, se schimbară farfuriile pentru dulciuri, se trezi ascultând o povestire despre care nu ştia cum de se ivise şi pe care amfitrionul o rostea cu mare căldură: era povestea unei cariere artistice interesante şi fermecătoare din punct de vedere moral. Era vorba despre o cântăreaţă italiană care se hotărâse să cânte în public numai ca să vină în ajutor tatălui ei, un încasator de la muntele de pietate din Roma, ajuns în mizerie din pricina slăbiciunii lui de caracter. Talentul admirabil al fetei a fost descoperit cu prilejul unui concert de amatori. Directorul unei companii teatrale a angajat-o imediat şi atât de mare a fost admiraţia pe care a stârnit-o, încât la prima ei apariţie la Florenţa un entuziast al

muzicii a plătit pentru bilet în loc de un scud o sută de ţechini. Din acest câştig neprevăzut ea le-a trimis o bună parte părinţilor. De-acum încolo drumul ei a mers tot în ascensiune, a adunat averi peste averi, grija ei cea mai mare fiind mereu să-şi înconjoare acasă părinţii cu toate binefacerile vieţii – şi în legătură cu asta trebuie să ne închipuim mulţumirea amestecată cu oarecare stinghereală a tatălui care se ruşina văzându-se întrecut de energia şi de dragostea unei odrasle strălucite. Dar existenţa aceasta mai avea să sufere schimbări. Un bancher bogat din Viena s-a îndrăgostit de cântăreaţă şi i-a cerut mâna. Ea a spus adio gloriei, s-a măritat cu el şi acum corabia fericirii părea să fi ajuns la un port sigur şi minunat. Bancherul însă a dat faliment şi a murit sărac. Şi iată că, după câţiva ani de belşug şi bogăţie, soţia lui, care nu mai e tânără, revine pe scenă. O aşteaptă cel mai mare triumf al vieţii ei. Publicul îi salută reapariţia şi noile sale creaţii cu entuziaste omagii care abia acum o fac să înţeleagă ce a părăsit şi totodată ce le-a răpit oamenilor când a socotit căsătoria cu acel Cresus drept încununarea carierei sale. Această sărbătorită revenire după episodul de strălucire burgheză a fost cea mai fericită zi a vieţii sale şi abia atunci a devenit într-adevăr artistă cu trup şi suflet. Dar n-a mai trăit decât vreo câţiva ani.

Vorbitorul adăugă acestei povestiri câteva observaţii cu privire la neglijenţa, la nepăsarea şi la inconştienţa acestei ciudate persoane faţă de

vocaţia ei artistică, vrând în chip vădit să trezească, cu gesturi corespunzătoare, sprintene şi suverane, bunăvoinţa auditorilor pentru acest soi de nepăsare. Ce fiinţă stranie! Desigur că, deşi atât de bine dotată, n-a considerat niciodată arta ei, şi chiar arta în general, drept ceva serios şi grav. Numai ca să-şi poată ajuta tatăl s-a hotărât să-şi pună în practică talentul, căruia până atunci nu-i acordase importanţă, nici ea, nici alţii, şi să-l folosească în chip durabil pentru dragostea ei filială. E de remarcat uşurinţa cu care, la prima ocazie prozaică, dar favorabilă, bineînţeles spre necazul impresarilor, a părăsit o carieră glorioasă, retrăgându-se în viaţa privată. Şi totul ne face să credem că în palatul ei din Viena n-a plâns de dorul ceasurilor de studiu şi s-a lipsit foarte uşor de mirosul de praf al culiselor şi de buchetele aduse ca prinos pentru ruladele şi stacatele ei. Dar când asprul joc al vieţii i-a cerut-o, ea a revenit fără întârziere pe scenă. Şi e destul de impresionant faptul că femeia aceasta, după ce şi-a dat seama, în urma manifestărilor publicului, că arta, căreia niciodată nu-i acordase mare importanţă şi pe care o socotise mai mult sau mai puţin ca pe un mijloc în vederea atingerii unui anumit scop, fusese totuşi întotdeauna şi în chip hotărât adevărata şi adânca ei menire, n-a mai trăit mult, ci a murit la scurtă vreme după întoarcerea ei triumfală pe tărâmurile artei. Probabil că această revelaţie a vieţii, descoperirea târzie că ea este menită unei existenţe de

adevărată identificare cu frumosul, nu i s-a potrivit – existenţa de conştientă preoteasă a frumosului nu i-a priit, n-a fost posibilă. Pe el, cel care povesteşte, l-a interesat întotdeauna tragicul netragic al relaţiilor dintre omul dotat şi artă, relaţii în care modestia şi superioritatea sunt greu de deosebit, şi mult ar fi dorit s-o fi cunoscut şi el pe doamna aceea.

Auditorii dădură semne că şi ei ar fi vrut s-o cunoască. Pe biata Charlotte însă nu asta o interesa. Era ceva care o îndurera şi o neliniştea în povestea auzită sau poate în comentariul care o însoţise. Sperase că, spre mulţumirea sufletească a ei şi a povestitorului, el va scoate la iveală frumuseţea morală a acestui exemplu de devotament filial. Vorbitorul însă dăduse conţinutului sentimental şi plăcut o întorsătură care deziluziona, transpunând totul în domeniul foarte interesant al psihologiei şi aprobând oarecum puţina preţuire pe care geniul o acordă artei sale, aşa cum rezulta din acea veche întâmplare – iarăşi un fapt care pe Charlotte o înfiora şi o înspăimânta, atât în ce o privea pe ea, dar şi în ce-l privea pe Goethe. Şi se cufundă iarăşi în gânduri.

Prăjitura era o cremă de zmeură, foarte aromată, ornamentată cu frişcă şi însoţită de biscuiţi proaspeţi. Se servi şampanie, pe care valetul o turnă din sticla învelită într-un şervet, şi Goethe, care făcuse cinste din belşug şi celorlalte vinuri, bău repede, una după alta, ca un însetat,

două cupe; cum goli o dată paharul i-l şi întinse peste umăr valetului să-i toarne iar. Aducându-şi aminte de ceva plăcut, cum se văzu mai târziu, după ce stătu câteva minute privind pieziş în gol cu ochii lui apropiaţi unul de altul. În timp ce Meyer se uita la el cu dragoste tăcută, iar ceilalţi cu un zâmbet de aşteptare, amfitrionul se aplecă peste masă către consilierul Werner, geologul, anunţându-l că vrea să-i povestească ceva.

— A! trebuie numaidecât să vă povestesc ceva! zise el şi adăugă că cei mai mulţi dintre oaspeţii de faţă îşi aduc, desigur, aminte de întâmplarea hazlie, dar fără îndoială că străinii n-o cunosc şi e atât de nostimă încât merită să fie spusă şi reamintită.

Povesti apoi, cu o expresie a feţei care arăta cât de mult îi plăcea subiectul, cum cu vreo treisprezece ani în urmă avusese loc o expoziţie a Asociaţiei Prietenilor Artei din Weimar, la care s-au primit lucrări şi din afară. Unul dintre cele mai frumoase obiecte ale acestei expoziţii era o copie într-adevăr foarte reuşită a capului zeiţei Caritas de Leonardo da Vinci.

— Ştiţi Caritas care se află în Galeria din Kassel şi cunoaşteţi şi copia, a făcut-o domnul Riepenhausen, un talent remarcabil care aici, la noi, a realizat lucrări excepţional de delicate şi vrednice de toată lauda. Capul zeiţei era reprodus în culori de acuarelă care păstrau tonul estompat al culorilor originalului; şi privirea galeşă a ochilor, înclinarea graţioasă şi parcă rugătoare a

capului, mai ales tristeţea dulce a gurii, totul era perfect imitat. Tabloul făcea o impresie excelentă.

Expoziţia noastră a fost deschisă mai târziu decât în alţi ani, iar succesul ei în rândurile publicului ne-a făcut s-o prelungim mai mult decât de obicei. Vremea se răcise, în sală era cam frig şi din economie nu se făcea foc decât cu puţin înaintea orelor de vizitare. Se încasa o taxă de intrare foarte mică, taxă mai ales pentru străini; cei din oraş aveau câte un abonament care le permitea să intre în expoziţie şi la alte ore decât acelea când era deschisă pentru public – aşadar, şi în timpul când sălile nu erau încălzite.

Şi acuma vine întâmplarea pe care vreau să v-o povestesc. Într-o bună zi suntem chemaţi râzând în sala unde era tabloul cu capul zeiţei Caritas şi constatăm cu ochii noştri un fenomen tainic şi fermecător: Pe gura figurii pictate, adică pe sticla cu care era acoperită, în dreptul gurii, vedem întipărit foarte clar facsimilul bine conturat al unui sărut depus de nişte buze agreabile pe frumoasa imagine.

Vă închipuiţi cum ne-am amuzat. Şi vă închipuiţi, desigur, vesela minuţiozitate criminologică depusă pentru cercetarea cazului şi cum am ajuns pe ascuns la identitatea făptuitorului. Era tânăr – asta se putea presupune de la început; de altfel, trăsăturile întipărite pe sticlă constituiau o dovadă! Trebuie să fi fost singur – faţă de lume n-ar fi făcut asta. Era, tot atât de sigur, cineva din oraş, care avea

abonament şi care săvârşise fapta-i plină de ardoare devreme, când sălile nu erau încălzite. Atinsese sticla cu răsuflarea lui şi îşi întipărise sărutul pe propria răsuflare, care, îngheţând, se consolidase imediat. Lucrul acesta l-au aflat numai câţiva, dar n-a fost greu să se descopere cine fusese în ziua aceea singur în sălile neîncălzite. Bănuiala, transformată apoi în certitudine, s-a fixat asupra unui tânăr, pe care n-am să-l numesc şi nici măcar n-am să-l descriu şi care n-a ştiut niciodată că i s-a dat de urmă, dar buzele lui – ce-i drept vrednice să fie sărutate – noi, iniţiaţii, am avut de multe ori după aceea prilejul să le salutăm amical.

Povestirea se sfârşi aici şi, bineînţeles, nu numai geologul, ci toţi cei de faţă o ascultaseră cu uimire şi plăcere. Charlotte se înroşise foarte tare. Toată faţa i se învăpăiase, chiar şi fruntea, până la rădăcina părului cărunt şi pieptănat în sus, aşa cum, de altfel, se întâmpla întotdeauna cu tenul ei delicat; iar albastrul ochilor părea acum ciudat de deschis şi ieşea şi mai mult la iveală din pricina roşeţii. Îşi întorsese faţa de la povestitor, stătea acum chiar cu spatele la el, răsucită către celălalt vecin de masă, consilierul Kirms, şi era gata-gata să se refugieze la pieptul lui, lucru pe care consilierul însă, prins cu totul de povestire, nu-l observă. Bietei femei îi era o teamă cumplită ca nu cumva amfitrionul să se apuce a explica îngheţarea acestui sărut tainic dat neantului şi să cerceteze însuşirile lui din punctul de vedere al

fizicii, şi într-adevăr că n-a lipsit un comentariu atunci când veselia s-a potolit; atâta numai că ţinea mai mult de domeniul filosofiei frumosului decât, să zicem, de cel al căldurii. Amfitrionul vorbi despre vrăbiile care ciuguleau cireşele lui

Apelles şi despre efectul ofensator pe care arta, fenomenul cel mai deosebit şi tocmai din cauza asta cel mai fermecător dintre toate fenomenele, poate să-l producă asupra raţiunii – nu numai în sensul iluzionării – fiindcă arta nu e deloc o iluzie –, ci în chip mai adânc, şi anume prin apartenenţa sa şi la sfera cerească, şi la sfera terestră, pentru că ea, fiind totodată spirituală şi materială sau, ca să ne exprimăm în termeni platonicieni, şi divină, şi vizibilă, lucrează pentru spirit prin mijlocirea simţurilor. De aici acea dorinţă specifică şi adânc nuanţată sufleteşte pe care o stârneşte frumosul şi care şi-a găsit în fapta intimă a acelui tânăr prieten al artei expresia ei – expresia ei născută din căldură şi răceală. Ce ne face aici să râdem este absurditatea actului săvârşit pe ascuns. Te cuprinde un fel de durere comică gândindu-te ce a putut să simtă cel căzut în ispită atunci când buzele lui au atins sticla netedă şi rece. Dar când judeci bine, nu se poate închipui o imagine mai emoţionantă şi mai interesantă decât această materializare accidentală a unei iubiri fierbinţi întipărite pe materia rece şi incapabilă să dea replica. E într-adevăr ceva ca o glumă cosmică etc.

Cafeaua fu servită chiar la masă. Goethe nu

bău, dar în loc de asta, la desert, care urmă după fructe şi care era alcătuit din tot felul de cofeturi, fursecuri, bomboane şi stafide, mai luă un păhărel de vin meridional numit *tinto rosso.* Apoi se ridică de la masă şi toţi trecură iar în odaia cu bustul Junonei, precum şi în camera de alături, care era ca un cabinet şi căreia prietenii casei îi spuneau „camera lui Urbino”, după un portret al unui duce de Urbino de pe vremea Renaşterii, atârnat acolo, pe un perete. Ceasul care a urmat – de fapt numai vreo trei sferturi de ceas – a fost plicticos de-a binelea, dar într-un fel care o făcu pe Charlotte să se întrebe dacă nu cumva îi plăcea mai mult aşa, decât cu emoţiile şi cu strângerile de inimă din timpul mesei. L-ar fi scutit foarte bine pe prietenul din tinereţe de strădaniile pe care credea că trebuie să le depună ca să aibă ceva de făcut. Se ocupă mai ales de oaspeţii străini şi de aceia care veneau întâia oară în casă la el, aşadar de Charlotte şi de familia ei, precum şi de consilierul Werner, şi mereu le spunea că vrea „să le arate ceva important”. Luă de pe nişte etajere, cu mâna lui, dar şi cu ajutorul lui August şi al servitorului, mape groase cu gravuri, deschise copertele incomode în faţa doamnelor, care şedeau, şi a domnilor care stăteau în spatele lor şi le arătă foaie cu foaie „curiozităţile” – aceasta era expresia lui pentru gravurile baroce. Dar zăbovea la cele de deasupra atât de mult, încât celelalte nu puteau fi văzute decât în treacăt. O *Bătălie a lui Constantin* pe foi mari căpătă cea mai amănunţită explicaţie.

Arătând cu degetul, scoase în evidenţă felul cum erau aşezate şi grupate figurile, cât de bine erau desenaţi oamenii şi caii şi cât talent şi câtă pricepere trebuie ca să schiţezi şi apoi să lucrezi un asemenea tablou. Veni la rând şi colecţia de monede, toate aranjate bucată cu bucată în lăzi, pe care puse acum să le aducă din odaia cu portretul. Colecţia era, dacă ştiai s-o cercetezi cum trebuie, într-adevăr surprinzător de completă şi de bogată: cuprindea monedele tuturor papilor din veacul al cincisprezecelea până în epoca prezentă, şi cel care o arăta observa, cu foarte multă dreptate, că studierea unei asemenea colecţii te ajută să înţelegi mai bine istoria artei. Ştia pe nume toţi gravorii; dădu, de asemenea, informaţii despre evenimentele istorice cu prilejul cărora au fost bătute medaliile şi strecură şi câteva anecdote din viaţa oamenilor în cinstea cărora fuseseră emise.

Nu fură uitate nici pocalele de cristal de Karlsbad. Amfitrionul dădu ordin să fie aduse, şi într-adevăr cupele, când le mişcai încoace şi încolo la lumină, îşi schimbau culoarea, din galben în albastru şi din roşu în verde – un fenomen pe care Goethe îl explică mai amănunţit cu un mic aparat, adus de August, care aparat, după cât înţelese Charlotte, îl construise chiar Goethe. Era un cadru de lemn unde, pe fond negru şi alb, se aflau nişte bucăţele de sticlă slab colorată. Dacă le împingeai într-o parte şi într-alta, reproduceai experimental fenomenul pocalelor.

Uneori, după ce dăduse explicaţiile trebuitoare şi prevedea că musafirii vor fi ocupaţi o vreme cu cercetarea materialului înfăţişat, Goethe se plimba încolo şi încoace prin cameră, cu mâinile la spate, trăgând din când în când aerul în plămâni şi expirându-l apoi cu un sunet uşor, asemănător unui geamăt. Se oprea în câte un punct al odăii sau la intrarea în cabinetul de-alături şi stătea puţin de vorbă cu musafirii neocupaţi, cu aceia care cunoşteau mai mult timp colecţiile. Lui Charlotte i se păru un lucru interesant şi de neuitat convorbirea lui cu domnul Stephan Schütze, scriitorul. În timp ce şedea aplecată împreună cu soră-sa asupra aparatului optic şi împingea încoace şi încolo bucăţelele de sticlă, cei doi domni, bătrânul şi cu tânărul, stăteau nu departe de dânsa, aşa că, pe furiş, ea îşi împărţi atenţia între jocul culorilor şi această scenă. Schütze îşi scosese ochelarii şi, ţinându-i oarecum ascunşi, se uita cu ochii lui ieşiţi în afară, care erau obişnuiţi să se folosească de lentile şi fără ele arătau obosiţi, cu priviri tulburi şi nătânge, la chipul oacheş şi musculos, dar cu o expresie şovăitoare, din faţa lui. Cei doi autori vorbeau despre un *Almanah al iubirii şi al prieteniei,* pe care Schütze îl edita de mai mulţi ani şi despre care amfitrionul tocmai îl întrebase. Goethe lăudă nespus de mult almanahul, spuse că e alcătuit cu pricepere şi e foarte variat şi, stând cu mâinile la spate, cu picioarele răşchirate şi trăgându-şi bărbia înapoi, declară că îl citeşte

întotdeauna cu plăcere şi cu folos. Adăugă apoi că povestirile umoristice pe care Schütze le publica în almanah ar trebui să fie adunate în volum. Tânărul mărturisi că şi el s-a gândit de multe ori la asta, dar stă la îndoială şi se întreabă dacă o asemenea culegere merită să apară. Dând energic din cap, Goethe protestă împotriva acestei îndoieli, dar nu-şi întemeie părerea pe valoarea povestirilor, ci pe motive pur umane şi, ca să zicem aşa, canonice: e necesar să fie adunate, zicea el, fiindcă, atunci când vine toamna vieţii, recolta trebuie strânsă în hambare şi ce-a crescut împrăştiat trebuie pus la adăpost şi în siguranţă pentru că altfel pleci neîmpăcat şi viaţa ta n-a fost aşa cum se cuvine, n-a fost exemplară. E nevoie numai să se găsească un titlu potrivit. Şi ochii lui apropiaţi unul de altul rătăciră căutând pe tavanul odăii – dar fără mult succes –, aşa cum Charlotte, care asculta, bănuia de la început, având neîndoielnica impresie că el nu cunoştea câtuşi de puţin povestirile acelea. Se văzu însă că domnul Schütze, cu toate ezitările sale, se gândise la acest lucru, pentru că avea pregătit un titlu: *Ceasuri vesele* voia el să-şi intituleze, eventual, cartea. Goethe spuse că e minunat! N-ar fi găsit nici el un titlu mai bun. E clar, şi plăcut, şi nu fără o fină distincţie. Editorul are să-l aprecieze, iar publicul va fi atras de el şi, lucrul principal, se potrivea de minune cu cartea. Aşa şi trebuie să fie. O carte bună se naşte cu titlu cu tot şi o dată ce nu mai există nicio grijă şi nicio îndoială în această

privinţă e cea mai bună dovadă a vigorii şi a onestităţii ei lăuntrice.

— Scuză-mă, un moment! zise Goethe, văzând că se apropia de ei Condray, ordonatorul construcţiilor, şi se îndreptă către acesta.

Către Schütze, care îşi puse iar ochelarii, se grăbi să se îndrepte imediat Riemer, ca să-l întrebe ce-a vorbit maestrul cu dânsul.

Spre sfârşitul reuniunii, amfitrionului îi veni deodată ideea să îi arate lui Charlotte siluetele decupate ale copiilor ei, pe care le primise odinioară în dar de la ea şi de la Kestner, tineri amândoi pe vremea aceea. Lăsase gravurile, monedele şi jocurile de culori şi îi conducea acum prin odaie pe cele două doamne Kestner, pe Ridel şi soţia, ca să le arate câteva curiozităţi din tezaurul său: figurile de zei cu clopotul de sticlă, un castel medieval cu cheie, care atârna pe pervazul ferestrei, un mic Napoleon de aur cu bicorn şi spadă, închis în vârful terminat în formă de clopot al unui tub de barometru. Şi deodată îşi aduse aminte.

— A! ştiu acuma, strigă el şi folosi imediat un limbaj mai familiar, acuma ştiu ce trebuie să mai vedeţi, copii! Darul de pe vremuri, siluetele voastre şi ale faptelor voastre glorioase! Aveţi să vedeţi cu câtă grijă le-am păstrat de-a lungul câtorva zeci de ani şi le-am cinstit cum trebuie!… August, fii bun şi adu-mi mapa cu siluetele!

Şi, în timp ce oaspeţii continuau să-l privească pe Napoleon închis atât de straniu,

August aduse mapa şi, cum pe masa rotundă nu mai era loc, o puse pe pian, rugându-i pe tatăl lui şi pe cei care-l însoţeau să vină acolo.

Cu mâna lui, Goethe desfăcu legăturile şi deschise mapa. Conţinutul era un vălmăşag de imagini documentare, îngălbenit şi pătat, şi de suvenire, siluete decupate, poeme festive cu cerneala ştearsă, în chenare înflorite, şi desene de stânci, locuri felurite, maluri de râuri şi tipuri de ciobani, pe care le făcuse personal în vechi călătorii, creionări sumare, ca să-şi ajute memoria. Bătrânul nu le mai ştia pe toate şi nu izbutea să găsească ce căuta.

— Ei, al dracului, unde-o fi?!? exclamă el supărat, răsuflând şi mai repede, şi mai nervos.

Celorlalţi le părea rău că-şi dă atâta osteneală şi toţi spuneau mereu că sunt gata să renunţe. Doar nu-i nevoie să le vadă numaidecât ca să şi le amintească; el le-a evocat atât de bine încât parcă le-ar avea în faţa lor. În sfârşit, le descoperi chiar Charlotte şi le scoase la iveală.

— Le-am găsit, Excelenţă! strigă ea. Acestea sunt.

Şi în timp ce se uita la hârtia cu profilurile lipite, cam uluit şi chiar neîncrezător, Goethe spuse cu o urmă de supărare în glas:

— Vedeţi, dumneavoastră v-a fost dat să le găsiţi. Uite, sunteţi aici, frumos decupată, şi aici e răposatul secretar de arhivă şi cei cinci copii, cei mai mari. Frumoasa domnişoară care e acum cu noi încă nu se născuse. Pe care i-am cunoscut eu?

Pe aceştia doi? Da, da, trece vremea şi copiii cresc.

Meyer şi Riemer, care intraseră în clipa aceea, făcură un semn discret, dar de toţi zărit, închizând şi unul, şi altul ochii şi dând uşor din cap. Erau de părere că priviseră destul, şi oaspeţii fură de acord când ei îşi exprimară dorinţa de a-l cruţa pe maestru de o prea mare oboseală. În timp ce se pregăteau să-şi ia rămas-bun, li se alăturară şi cei care stătuseră până atunci de vorbă în „camera lui Urbino”.

— Aşadar, copii, vreţi să mă părăsiţi toţi deodată? întrebă stăpânul casei. Dacă vă cheamă în altă parte îndatoriri şi bucurii, nimeni nu vă poate dojeni. *Adieu, adieu.* Prietenul nostru Werner mai rămâne o clipă cu mine. Ne-am înţeles, nu, iubite Werner? Am ceva interesant pentru Domnia ta, ceva care vine de departe şi de care noi, bătrâni auguri, avem să ne bucurăm straşnic: fosile de melci de apă dulce, de la Libnitz. Cu bine, stimată prietenă, îi spuse el lui Charlotte. Cred că Weimarul şi iubitele dumneavoastră rude au să vă înlănţuie câteva săptămâni. Prea multă vreme ne-a ţinut viaţa departe unul de altul, aşa încât îi pot cere acuma să-mi îngăduie să vă mai văd de câteva ori în răstimpul cât veţi şedea aici. Nu-i nevoie de nicio mulţumire. Ne revedem în curând, stimată prietenă. *Adieu,* doamnelor! *Adieu,* domnilor!

August conduse familia Ridel şi pe Charlotte cu fiica sa pe scara cea frumoasă, până jos, la uşa

principală, unde, pe lângă birja lui Ridel, mai erau două – una pentru soţii Condray şi alta pentru soţii Kirms. Ploua vârtos. Musafirii, de la care îşi luaseră rămas-bun, trecură pe lângă ei salutând.

— Prezenţa dumneavoastră l-a înviorat foarte mult pe tata, spuse August. A uitat că-l doare braţul.

— A fost fermecător, zise doamna Ridel, şi soţul ei îi aprobă energic spusele.

Charlotte adăugă:

— Dacă îl durea, atunci spiritul şi vioiciunea lui sunt cu atât mai de admirat. Mă şi ruşinez să spun şi îmi fac reproşuri că nu l-am întrebat de durerea lui. Dar aşa e când te întâlneşti cu cineva după atâta amar de vreme, întotdeauna uiţi ceva.

— Orice aţi fi uitat, veţi avea ocazia să vă aduceţi aminte şi să-i spuneţi, chiar dacă asta n-are să se întâmple atât de repede. Pentru vreo câteva zile cred că are să se odihnească, aşa că n-are să se mai întâlnească deocamdată cu nimeni. Mai ales când trimite la Curte scuze că nu se poate duce, desigur că nu poate să ia parte la alte reuniuni. Trebuie să ţinem neapărat seama de acest lucru.

— O, Doamne, spuseră ei, dar asta se înţelege de la sine! Încă o dată, salutările şi mulţumirile noastre.

Se suiră iar tuspatru în caleaşca lor înaltă şi se înapoiară acasă duruind pe străzile ude. Umflându-şi întruna nările, Lottchen cea tânără, dreaptă pe scăunelul din faţă, se uita ţintă la

fundul trăsurii, pe lângă urechea maică-sii, a cărei rochie cu funde era din nou acoperită de o mantilă neagră.

— E un om mare şi un om bun, spuse Amalia Ridel. Bărbatul ei confirmă şi el:

— Da, da, aşa este!

Charlotte se gândea ori visa: „El e mare şi voi sunteţi buni. Dar şi eu sunt bună, din adâncul inimii bună, şi aşa vreau să rămân. Numai oamenii buni ştiu să preţuiască tot ce e mare. Chinezii, care ţopăie şi ţârâie în casele lor cu acoperişuri ţuguiate, sunt oameni proşti şi răi”.

Apoi îi zise cu glas tare lui Ridel:

— Sunt foarte, foarte vinovată faţă de tine, cumnate, şi-ţi mărturisesc asta fără să-mi aduci aminte. Am spus adineauri că sunt lucruri care se uită, şi am ştiut bine ce spun şi la ce mă gândeam, şi de aceea acuma mă întorc foarte deziluzionată acasă şi foarte nemulţumită de mine însămi. Într-adevăr, n-am izbutit nici la masă, nici după masă să vorbesc cu

Goethe despre speranţele şi dorinţele tale şi să capăt de la el, aşa cum îmi propusesem, o promisiune în chestiunea asta. Nu ştiu cum s-a făcut şi ce s-a întâmplat, dar toată vremea n-a fost chip să găsesc prilejul potrivit. E şi nu e vina mea. Scuză-mă!

— Nu face nimic, dragă Lottete, replică Ridel; fii liniştită în privinţa asta. Nu era nevoie să vorbeşti; numai prin faptul că ai fost acolo şi am fost acolo şi noi, invitaţi la masă de Excelenţa sa,

ne-a fost de un mare folos şi cu siguranţă că asta are să aibă, într-un fel oarecare, un rezultat favorabil intereselor noastre.

Capitolul al Nouălea

Charlotte a mai rămas până pe la mijlocul lui octombrie la Weimar şi a locuit tot timpul cu fiica ei Lottchen la Hotelul *L'Éléphant,* a cărui proprietară, doamna Elmenreich, atât din proprie sagacitate, cât şi la îndemnul stăruitor al factotumului ei, Mager, i-a făcut pentru cameră un preţ foarte convenabil. Nu ştim prea multe despre şederea acestei femei celebre în oraşul tot atât de celebru; se pare că şederea la Weimar a avut – potrivit, de altminteri, cu vârsta ei – un caracter de viaţă retrasă, totuşi nu cu totul inabordabilă, fiindcă, deşi consacrată în cea mai mare parte neamurilor, avem indicii că în aceste săptămâni a fost invitată şi a primit cu plăcere să se ducă la câteva sindrofii, unele mai mărunte, altele mai simandicoase, în diverse cercuri ale societăţii weimareze. Una dintre aceste sindrofii a avut loc, cum se şi cuvenea, la familia Ridel, şi după aceea în cercul lor de funcţionari au mai fost câteva mici reuniuni de-acestea. Consilierul aulic Meyer şi soţia sa, născută von Koppenfeld, precum şi Condray, ordonatorul construcţiilor, cu doamna, o avură ca oaspete pe prietena din tinereţe a lui Goethe. Ea a putut să fie văzută şi în societatea celor de la Curte şi anume în casa contelui Edling, membru al Comitetului de Direcţie al teatrului ducal, şi a frumoasei sale soţii, prinţesa Sturza din

Moldova. Aceştia organizară pe la începutul lui octombrie în prezenţa ei o serată cu muzică şi recitări, şi probabil cu acest prilej a făcut cunoştinţă Charlotte cu doamna von Schiller, care într-o scrisoare către o prietenă din alt oraş face o descriere simpatic-critică a doamnei Kestner şi a felului cum se înfăţişa. Această altă Charlotte pomeneşte acolo şi de doamna Ridel când, vorbind despre „nestatornicia lucrurilor pe acest pământ”, spune cât de aşezată şi de matură apărea acum printre doamnele de-acolo „blondina obraznică” din roman.

În toate ocaziile Charlotte, se înţelege, a fost întâmpinată cu mult respect, şi demnitatea prietenoasă cu care primea omagiile care i se aduceau dovedi că în curând acestea nu se mai adresară situaţiei sale literare, ci persoanei şi personalităţii sale umane, printre ale cărei însuşiri o blândă melancolie nu era, desigur, cea mai puţin atrăgătoare. Ea ştiu să respingă în chip hotărât şi calm gesturi exaltate, provocate de apariţia sa. Aşa se spune, de exemplu, că atunci când într-o societate – probabil la contele Edling – o femeie entuziastă peste măsură se repezi la ea cu braţele întinse şi strigă: „Lotte! Lotte!”, bătrâna doamnă, dându-se înapoi, o puse la locul ei pe exaltată, spunându-i cu glas profund: „Linişteşte-te, draga mea!”, după care stătu de vorbă cu dânsa foarte amical despre lucruri obişnuite. Răutatea, bârfeala şi împunsăturile bineînţeles că n-au cruţat-o cu totul, dar au fost ţinute în frâu de simpatia şi de

bunăvoinţa tuturor oamenilor cumsecade; şi chiar când mai târziu – de presupus că printr-o indiscreţie a surorii ei Amalia – s-a răspândit zvonul că bătrâna s-a dus la Goethe într-o toaletă care purta în ea aluzii lipsite de gust în legătură cu iubirea lui Werther, chiar şi atunci poziţia ei morală era atât de bine consolidată, încât clevetirea n-a mai putut avea vreun efect.

Pe prietenul de la Wetzlar nu l-a mai văzut în niciuna dintre aceste ocazii. Se ştia că, în primul rând, îl incomoda durerea de la braţ, iar în al doilea rând tocmai acum era foarte ocupat cu revizuirea a doua noi volume din ediţia completă a operelor sale. Charlotte i-a pomenit de prânzul de la Goethe, mai sus schiţat, fiului ei August, consilierul de legaţie, într-o scrisoare pe care o avem în faţa noastră şi despre care se poate spune că are un caracter foarte ocazional, dovedind prea puţină grijă de-a vedea clar lucrurile, ba chiar arătând o grijă contrară. Scria:

Despre întâlnirea cu omul cel vestit nu ţi-am spus încă nimic. Multe, de altfel, nici nu am de spus. Atâta doar pot să afirm că am făcut o cunoştinţă nouă în persoana unui om bătrân, care, dacă n-aş şti că e Goethe, ba chiar tocmai din cauza asta, nu mi-a lăsat o impresie plăcută. Tu ştii că nu aşteptam mare lucru de la această revedere sau, mai degrabă, de la această nouă cunoştinţă şi de-aceea eram foarte liniştită. El a făcut tot posibilul, în felul lui rigid de-a se purta, ca să fie afabil şi prietenos faţă de mine. Şi-a adus

aminte de tine şi de Theodor cu mult interes. A ta mamă Charlotte Kestner, născută Buff.

O comparaţie a acestor rânduri cu biletul către Goethe reprodus la începutul povestirii noastre ne sileşte să observăm că primul îşi datoreşte forma unei mult mai îngrijite pregătiri interioare.

Dar şi prietenul din tinereţe i-a scris o dată în acest răstimp şi asta aproape spre surprinderea ei. Charlotte primi bileţelul lui în ziua de 9 octombrie, în camera ei de la *L'Éléphant,* dis-de-dimineaţă, pe când îşi făcea toaleta. I-l aduse Mager, care după aceea nu se mai dădea dus. Charlotte citi:

Stimată prietenă, dacă deseară vreţi să vă folosiţi de loja mea, trăsura va veni să vă ia. Nu aveţi nevoie de bilete. Slujitorul meu vă va conduce. Iertaţi-mă că nu vin şi eu şi că nu m-am arătat încă până acuma, deşi am fost de multe ori cu gândul alături de dumneavoastră. Vă doresc din suflet numai bine. Goethe.

Iertarea cerută – pentru faptul că acela care-i scria n-avea s-o însoţească şi nici până acum nu se arătase deloc – a fost acordată în chip tacit, deoarece Charlotte se folosi numai ea singură de invitaţia la teatru. Lottchen cea tânără nutrea faţă de darurile Thaliei o puritană aversiune, iar Amalia era poftită în seara aceea împreună cu bărbatu-său în altă parte. Echipajul lui Goethe, un landou comod, tapisat cu postav albastru şi tras de doi cai murgi şi frumoşi, o duse, aşadar, numai pe

ea la teatru, şi doamna consilier aulic de la Hanovra îşi petrecu acolo seara, foarte mult privită cu lor-nieta, foarte invidiată, dar şezând, fără să i se tulbure atenţia din cauza curiozităţii publicului, la locul de cinste, pe care, nu de mult, îl ocupase atât de des o femeie având o cu totul altă înfăţişare, Christiane, *mamzela.* Charlotte rămase în lojă şi în pauza cea mare.

Se dădea *Rosamunde,* tragedia istorică a lui Theodor Korner. Era o reprezentaţie îngrijită şi frumos şlefuită, şi Charlotte, cu o rochie albă ca întotdeauna, dar care de data asta era garnisită cu funde violet-închis, o urmări de la început până la sfârşit cu mare plăcere. O limbă curată, cugetări înalte, strigăte ale pasiunii încredinţate unor voci exersate îi încântară urechea, fiind totodată însoţite de gesturi potrivite cu nobleţe. Puncte culminante ale acţiunii, scene de agonie transfigurată în care omul pe pragul morţii, în chip ideal capabil să cuvinteze până în ultima clipă, vorbea în rime. Scene de acută cruzime, aşa cum îi place tragediei, şi un final consolator în care chiar personajul rău trebuie să constate că „Iadul e învins”, totul era rânduit cu multă pricepere artistică. Parterul a plâns din belşug, şi chiar lui Charlotte i-au dat, de câteva ori, lacrimile, cu toate că faţă de celebra tinereţe a autorului, ea îşi îngădui unele gânduri critice. Nu-i plăcea, de exemplu, că eroina, Rosamunde, într-o poezie pe care o recita solo, se prezenta mereu cu numele de Rosa. Pe urmă, Charlotte ştia prea bine

cum sunt copiii, ca să nu fie şocată de felul cum se purtau micuţii din această piesă. Li se pusese cuţitul la gât ca s-o silească pe mamă să bea otravă, şi după ce ea a făcut acest lucru, ei îi spuneau: „Ce palidă eşti, mamă! Fii veselă! Şi noi am vrea să fim veseli!” Şi zicând asta arătau sicriul lângă care se petrecea scena respectivă şi strigau: „Ia uite colo ce voios strălucesc lumânările!” Lumea la parter a plâns la aceste replici, dar lui Charlotte nu i-au mai dat lacrimile. „Copiii, se gândea supărată, nu sunt chiar atât de proşti şi trebuie într-adevăr să fii un foarte june luptător al eliberării ca să-ţi închipui în felul acesta inocenţa lor”.

Şi cugetările, cărora actorii le împrumutau vocile lor exersate şi autoritatea personalităţii lor iubite de public, nu erau, după părerea ei, chiar toate la fel de bune şi de incontestabile; i se păreau, deşi rostite cu căldură şi iscusinţă, lipsite de experienţă mai adâncă şi de cunoaşterea vieţii, lucruri care, desigur, nu se puteau dobândi atât de uşor în câmp, într-o existenţă de cavalerist. Era în piesă o tiradă care nu-i mai ieşi din minte şi asupra căreia se opri în meditaţii critice, până când îşi dădu seama că nu mai fusese atentă la ce urmase şi pierduse şirul. Chiar după ce părăsi teatrul, continuă să se gândească la scena aceea, cu nemulţumire. În scena respectivă un personaj proslăvea curajul nebun şi îl considera o însuşire foarte înaltă; o judecată mai coaptă însă dezaproba prea marea uşurinţă cu care oamenii se

grăbesc să taxeze impertinenţa drept o calitate nobilă şi înaltă. E destul ca unul să aibă curajul să atace cu obrăznicie lucrurile sfinte şi toate valorile şi imediat e considerat erou, lumea spune că e un om mare şi e aşezat printre figurile de seamă ale istoriei. „Dar nelegiuirea nu produce eroi”, punea poetul pe alt personaj să spună. Graniţa dintre omenire şi iad e uşor de trecut; e o ispravă care nu cere din partea cuiva decât ticăloşie. Cealaltă graniţă însă, cea care desparte omenirea de cer, nu poate fi trecută decât cu mare avânt sufletesc şi pe o cale curată. Asta era într-adevăr foarte frumos spus; totuşi, singuraticei spectatoare din lojă i se părea că autorul, voluntar în războaiele de eliberare, alcătuieşte cu cele două graniţe ale lui o topografie morală greşită, care dovedeşte lipsă de experienţă. „Graniţa omenirii, se gândea ea, e poate numai una singură, dincolo de care nu există nici cer, nici iad, sau e şi cer, şi iad deopotrivă, şi măreţia care trece peste această graniţă e tot numai una singură, astfel încât nelegiuirea şi puritatea se amestecă în ea într-un mod pe care războinica lipsă de experienţă a poetului îl cunoaşte tot atât de puţin, cum cunoaşte de puţin deşteptăciunea şi simţirea delicată a copiilor, care sunt chiar foarte mari”. Poate că totuşi ştia şi autorul acest lucru, dar era de părere că în poezie trebuie să-i prezinţi pe copii ca pe nişte idioţi înduioşători şi să fixezi omenirii două graniţe deosebite. Era o lucrare plină de talent; talentul poetului se pricepea să compună o

piesă de teatru după regulile convenţionale şi unanim admise, dar graniţa omenirii el n-o depăşea în nicio direcţie, era lucru sigur. În orice caz, scriitorii din generaţia tânără, deşi foarte iscusiţi, erau, în fond, cam găunoşi şi marii scriitori din generaţia mai veche nu prea aveau de ce să se teamă de ei.

Se mai împotrivea încă şi i se mai zbăteau în minte toate aceste obiecţii când, după ultima lăsare a cortinei, în mijlocul aplauzelor şi al zgomotului iscat de spectatorii care părăseau sala, valetul lui Goethe apăru din nou şi, respectuos, îi puse mantila pe umeri.

— A fost foarte frumos, Carl, zise bătrâna doamnă (fiindcă el îi spusese că aşa îl cheamă). Mi-a plăcut foarte mult.

— Excelenţa sa se va bucura foarte mult când va afla că v-a plăcut, răspunse valetul, şi vocea lui, primul sunet prozaic şi neritmic al cotidianului şi al realităţii pe care îl auzea după o zăbovire de câteva ceasuri în sublim, o făcu să-şi dea seama că toate criticile ei nu urmăreau decât să atenueze starea de înstrăinare orgolioasă şi un pic melancolică în care foarte uşor ne transpune contactul cu frumosul.

Îţi vine întotdeauna greu să te desparţi de frumos, dovadă încăpăţânatele aplauze ale publicului de la parter rămas pe loc, aplauze care nu exprimau atât mulţumirea faţă de actori, cât erau un mijloc cu ajutorul căruia spectatorii mai zăboveau puţin în sfera frumosului, înainte de-a

lăsa mâinile în jos şi de-a se îmbarca în viaţa obişnuită. Şi Charlotte, în timp ce valetul aştepta, mai stătu câteva minute la marginea lojei, după ce îşi pusese pălăria şi mantila, şi aplaudă cu mâinile îmbrăcate în mitenele ei de mătase. Apoi coborî scara în urma lui Carl, care o luase înainte şi îşi pusese jobenul cu ro-zetă. Ochii ei, obosiţi de trecerea de la întuneric la lumină, dar scânteietori nu se mai uitau drept înainte, ci pieziş şi în sus – semn că într-adevăr tragedia îi plăcuse, chiar dacă fusese criticabilă în problema celor două graniţe.

Landoul cu poditul ridicat şi cu două felinare de-o parte şi de alta a caprei înalte de pe care vizitiul o salută, sprijinindu-şi picioarele încălţate cu botfori de scândura oblică din faţă, aştepta dinaintea portalului. Valetul o ajută pe Charlotte să se urce, îi puse cu grijă o cuvertură pe genunchi, apoi închise uşa trăsurii şi, cu un salt, se sui pe capră lângă vizitiu. Acesta pocni din limbă, caii porniră şi trăsura se puse în mişcare.

Interiorul ei era comod – nu-i de mirare, căci servea la călătorii lungi, în Boemia, spre Rin şi spre Main. Postavul albastru-închis cu care era tapisată făcea o impresie de eleganţă şi de tihnă. Într-un colţ era o lumânare într-o lampă de sticlă şi se găseau şi toate cele trebuincioase pentru scris: în partea în care se urcase Charlotte şi unde se şi aşezase erau un bloc şi creioane într-o pungă de piele.

Şedea acum liniştită în colţul ei, cu mâinile încrucişate pe săculeţul de mână. Pe ferestruicile

peretelui care despărţea capra landoului de interiorul lui pătrundea până la ea lumina împrăştiată şi tremurătoare a felinarelor şi la lumina asta Charlotte observă că bine făcuse luând imediat loc în partea trăsurii pe unde se urcase, pentru că aici nu mai era atât de singură cum fusese în lojă. Lângă ea şedea Goethe.

Nu se sperie. Nu se sperie cineva de asemenea lucruri. Se trase numai puţin ca să se aşeze mai bine în colţul ei, se uită la figura uşor şi pâlpâitor luminată a vecinului şi aşteptă.

Goethe purta o mantie largă cu guler înalt, căptuşit cu roşu, şi îşi ţinea pălăria pe genunchi. Ochii lui negri sub stânca frunţii şi sub părul jupiterian, care de data aceasta nu era pudrat şi apărea încă aproape tineresc şi castaniu, deşi cam rar, ochii lui căutau larg deschişi la ea, cu o expresie şireată.

— Bună seara, draga mea, spuse el cu vocea cu care îi citise pe vremuri logodnicei, din Ossian şi din Klopstock. Deşi n-am putut să fiu în seara aceasta alături de dumneavoastră şi nu m-am arătat nicăieri în timpul din urmă, n-am vrut totuşi să-mi refuz plăcerea de-a vă însoţi până acasă după spectacol.

— E foarte frumos ce faceţi, Excelenţă Goethe, replică ea, şi mă bucur mai cu seamă fiindcă din hotărârea aceasta a dumneavoastră şi din surpriza pe care mi-aţi prilejuit-o se vede că există oarecare armonie între sufletele noastre, dacă poate fi vorba despre aşa ceva între un om

mare şi o femeie măruntă. După cum văd, şi dumneavoastră aţi fi socotit drept un lucru nesatisfăcător – nesatisfăcător până la tristeţe – dacă despărţirea noastră, deunăzi, după ce am privit lucruri atât de instructive, ar fi fost ultima şi n-am mai fi avut măcar prilejul unei singure revederi, o revedere care eu aş fi cu totul de acord să fie ultima pe veşnicie, numai să dea acestei poveşti o încheiere cât de cât împăciuitoare.

— Despărţirea, îl auzi Lotte spunând, despărţirea e un capitol mare. Revederea, un capitol mic, fragmentar.

— Nu ştiu ce vrei să spui cu asta, Goethe, replică ea, şi nu ştiu cum s-o înţeleg, dar nu mă mir, şi nici tu nu trebuie să te miri, pentru că eu nu mă socot deloc mai prejos de doamna aceea cu care ai făcut poezii acum de curând pe malurile Mainului, în lumina amurgului, şi despre care mi-a povestit bietul tău fecior că a intrat în cântecele tale şi a scris versuri tot atât de bune ca acestea. Se poate, că doar e fată de actori şi are şi sânge aprins. Dar femeia e femeie şi, dacă e vorba, apoi toate intrăm în inima bărbatului şi în cântecele lui… Revederea – capitol mic şi fragmentar? În orice caz, nici tu n-ai socotit-o chiar aşa de fragmentară încât să mă întorc în casa mea pustie de văduvă cu sentimentul unui eşec total.

— N-ai văzut-o pe sora ta după atâţia ani de despărţire? Cum poţi atunci să spui despre călătoria ta că a fost un eşec total?

— Ah! nu râde de mine, replică ea. Adevărul

este că am luat-o pe soră-mea numai ca pretext ca să-mi îndeplinesc o dorinţă care de multă vreme nu mă lăsa în pace: să vin în oraşul tău, să te vizitez în domeniul măreţiei tale, cu care soarta mi-a împletit viaţa, şi să găsesc un final acestei poveşti fragmentare, pentru liniştea apusului vieţii mele. Spune, vizita aceasta ţi s-a părut chiar atât de nepotrivită? A fost într-adevăr o poznă nătângă şi penibilă de şcolăriţă?

— Să nu-i spunem aşa, răspunse el, deşi nu e bine, desigur, să stârneşti curiozitatea, sentimentalismul şi răutatea oamenilor. În ce vă priveşte pe dumneavoastră, scumpa mea, înţeleg foarte bine ce v-a îndemnat să faceţi această călătorie, şi venirea dumneavoastră nu mi s-a părut nepotrivită, cel puţin luată într-un sens mai profund; trebuie chiar să spun că e nimerită şi plină de spirit, o dată ce spiritul este conducătorul suprem care în artă şi în viaţă potriveşte cu tâlc toate şi ne face să vedem în lumea viitorului numai travestirea unor raporturi mai înalte. În unitatea unei vieţi însemnate nu există întâmplare şi nu degeaba mi-a căzut în mână de curând, astă-primăvară, cărticica noastră, *Werther,* pentru ca astfel prietenul dumneavoastră să se poată adânci în trecut, să poată trece apoi într-o epocă de înnoire şi de revenire, dominată negreşit de considerabile posibilităţi de-a înălţa în spirit pasiunea. Dacă prezentul apare uneori ca o întinerire a trecutului, nu-i de mirare că în vălmăşagul fenomenelor vine să ne viziteze şi

trecutul neîntinerit, care prezintă şterse aluzii şi dovedeşte în chip înduioşător prin tremurul său din cap că e supus vremii.

— Nu-i frumos din partea ta, Goethe, că scoţi la iveală această dovadă şi spunând că e înduioşătoare nu înseamnă nimic, tu nefiind sensibil la duioşie, iar atunci când noi, oamenii simpli, zicem despre un lucru că e înduioşător, tu afirmi cu răceală că e interesant. Am văzut că mi-ai observat imediat slăbiciunea asta, care n-are nicio legătură cu starea generală destul de bună şi nici nu se datorează exclusiv trecerii timpului, ci mai mult amestecului pe care l-am avut cu viaţa ta, devenită acum peste măsură de mare, amestec pe care nu-l pot numi altfel decât aprehensiv şi tulburător. Ce nu ştiam însă era că ai observat şi ştersele aluzii ale îmbrăcămintei mele – dar e drept că tu remarci mai mult decât par să observe ochii tăi care nu privesc pe cineva în faţă şi trebuia în cele din urmă să observi, că doar de-aceea am şi pus la cale gluma, bizuindu-mă pe umorul tău, deşi acuma îmi dau seama că n-a fost chiar atât de amuzantă. Şi, ca să mă întorc la efectele vremii asupra mea, dă-mi voie să-ţi spun că nu ai deloc motive, Excelenţă, să vorbeşti despre asta, deoarece, indiferent de orice înnoire şi întinerire poetică, tu şi când stai pe loc, şi când umbli eşti atât de ţeapăn că eşti vrednic de milă, şi curtenia ta plină de gravitate are nevoie şi ea de stimulent.

— V-am supărat, scumpa mea, rosti el cu voce

de bas domol, v-am supărat cu remarca mea fugitivă. Să nu uitaţi însă că mi-am permis-o în legătură cu justificarea vizitei dumneavoastră şi ca să explic de ce am spus că e bine şi cu tâlc să faceţi parte din cortegiul spiritelor.

— Ce curios, zise ea. August, logodnicul nedeclarat, mi-a spus că tu pe maică-sa, *mamzela,* o tutuiai, iar ea îţi spunea dumneavoastră. Cu noi văd că e tocmai dimpotrivă.

— Chiar şi atunci, pe vremea ta, răspunse el, ne spuneam când tu, când dumneavoastră şi, de altminteri, distribuţia lui tu şi a lui dumneavoastră la un moment dat se întemeiază pe deosebirea dintre firile noastre.

— Foarte adevărat. Dar tu spui „pe vremea ta”, când ar trebui să spui „pe vremea noastră”, fiindcă a fost şi a ta. Dar acuma e iarăşi vremea ta, înnoită şi întinerită, în chip de prezent spiritual, pe când a mea a fost numai o dată. Şi de aceea nu mă jigneşte prea tare că îmi aduci aminte de mica mea meteahnă, care nu înseamnă nimic şi care totuşi, din păcate, înseamnă că atunci a fost numai vremea mea.

— Scumpă prietenă, replică el, poate oare să vă preocupe figura dumneavoastră în timp şi să vă jignească o aluzie la ea, când soarta v-a ales dintre milioane de oameni şi v-a hărăzit veşnica tinereţe în poezie? Cântecul meu păstrează tot ce e trecător.

— Şi asta e adevărat, spuse ea, şi e un lucru de care sunt mulţumită, deşi am, săraca de mine,

destule greutăţi şi emoţii din cauza lui. Şi vreau să adaug imediat ceea ce tu nu spui din curtoazie plină de gravitate, şi anume că a fost o prostie să-mi împodobesc figura de azi cu emblemele trecutului, care aparţin figurii statornice din poemul tău. În fond, nici tu nu eşti atât de lipsit de gust încât să umbli cu frac albastru, vestă galbenă şi pantaloni galbeni, cum umblau pe-atunci unii băieţi exaltaţi; fracul tău e negru şi din cea mai fină stofă şi trebuie să spun că şi decoraţia de argint îţi stă foarte bine, ca Lâna de Aur lui Egmont. Da, Egmont! oftă ea. Egmont şi fata din popor. Bine-ai făcut, Goethe, că ai pus în poezie şi figura ta, ca să poţi acum, în chip de excelenţă ţeapănă şi înconjurat de toate onorurile renunţării, să poţi binecuvânta supa slujitorilor tăi.

— După cum văd, rosti el după o pauză, adânc şi mişcat, prietena mea nu e supărată numai din cauză că am remarcat, în aparenţă cu nedelicateţe, dar în fond cu dragoste, acel semn al trecerii vremii. Mânia ei, sau durerea ei care ia înfăţişarea mâniei, are un motiv mai îndreptăţit şi mai respectabil, şi de ce am aşteptat-o eu în trăsură dacă nu din nevoia pe care am simţit-o să îndur această mânie dureroasă, să recunosc justificarea şi respectabilitatea ei şi poate s-o domolesc rugându-mă de iertare?

— O, Doamne, zise ea speriată, de ce spune asta Excelenţa voastră? N-am vrut acest lucru şi mă înroşesc auzindu-l, cum m-am înroşit la

întâmplarea pe care aţi povestit-o în timp ce s-a servit crema de zmeură. Să vă iert pentru că am de ce să fiu mândră şi fericită? Unde e omul care se poate compara cu prietenul meu? Toată lumea îl venerează, şi posteritatea va vorbi despre el mereu cu veneraţie.

— Nici umilinţa şi nici inocenţa, replică el, n-ar şterge cruzimea refuzului acestei rugăminţi. Spunând că n-ai de iertat nimic înseamnă că nu vrei să te împaci cu cineva a cărui soartă a fost, poate, să fie mereu împovărat de o vină nevinovată. Acolo unde există nevoia iertării, modestia nu trebuie să refuze iertarea. Ar trebui atunci să nu cunoască ascunsul chin sufletesc, clocotitorul sentiment care-l cuprinde pe om când un reproş îndreptăţit îl loveşte deodată în penumbra unei adânci încrederi în el însuşi, aşa încât seamănă cu un morman de scoici arse în foc care se întrebuinţează pe alocuri la construcţii în loc de var.

— Prietene, zise ea, ar fi groaznic dacă grija de mine însămi m-ar face chiar numai o clipă să-ţi tulbur încrederea în tine, care e atât de importantă pentru lumea întreagă. Presupun însă că această ardere în foc se referă în primul rând la cea dintâi, aceea cu prilejul căreia a luat fiinţă renunţarea şi s-a pregătit repetarea: fata aceea din popor căreia i-ai întins mâna de pe cal, gata de plecare. Despre mine lumea află din carte că te-ai despărţit mai liniştit şi cu un sentiment de vinovăţie mai mic decât faţă de dânsa. Sărmana,

zace acuma în mormânt, pe undeva prin Baden! Drept să spun, nu mi-e tare milă de ea, pentru că nu s-a împotrivit cum trebuia şi s-a lăsat singură să veştejească şi să piară; şi asta nu e bine, omul trebuie să-şi facă din el însuşi un scop hotărât, chiar dacă e, de fapt, un mijloc, nu un scop. Iată, ea zace acolo în Baden, în timp ce altele, după o viaţă spornică, văduve acum, se bucură de o situaţie demnă şi frumoasă şi, chiar dacă tremură puţintel din cap, mai mult de emoţie, asta nu are nicio importanţă. Eu, de altfel, am avut şi cel mai mare succes – ca eroină evidentă şi recunoscută de toţi a nemuritoarei tale cărticele, neîndoielnică şi incontestabilă până în cele mai mici amănunte cu toată mica încurcătură în ce priveşte ochii cei negri, şi chiar chinezii, oricât de ciudate ar fi părerile lor în alte privinţe, mă pictează cu mâini tremurătoare pe pocale, alături de Werther – pe mine mă pictează, nu pe alta. La asta ţin şi nu-mi pasă deloc că cea din mormânt a fost poate şi ea în joc şi că de la dânsa a început şi că s-ar putea ca ea să-ţi fi deschis prima oară inima pentru dragostea lui Werther. Asta nimeni nu ştie, şi în faţa lumii sunt numai eu, cu chipul şi cu viaţa mea de-atunci. Mă tem numai de un lucru, ca nu cumva într-o bună zi să iasă la iveală şi lumea să afle că ea e a ta în Câmpiile Elizee cum Laura e a lui Petrarea, şi atunci pe mine au să mă răstoarne şi au să mă alunge şi au să smulgă icoana mea din domul omenirii. E singurul lucru care mă nelinişteşte uneori până la lacrimi.

— Gelozie? întrebă el zâmbind. Laura e oare singurul nume care trebuie să răsune de pe toate buzele gingaşe? Geloasă pe cine? Pe sora ta, pe reflexul tău, pe un alt eu al tău? Când norul formându-se îşi schimbă înfăţişarea, nu-i oare tot acelaşi nor? Şi Dumnezeu, cu sutele-i de nume, nu e tot unul singur? Şi voi la fel! Viaţa aceasta e numai schimbare a formei, unitate în multiplicitate, durată în schimbare. Şi tu, şi ea, şi voi toate sunteţi numai una în dragostea mea şi în vinovăţia mea. De asta ai venit, ca să te asiguri că aşa este?

— Nu, Goethe, spuse ea. Am venit să caut posibilul, posibilul ale cărui dezavantaje faţă de real sunt atât de evidente, încât rămân mereu legate de el, şi care sub forma celor două ipoteze: „Dar dacă” şi „Cum însă” merită interesul nostru. Nu eşti şi tu de-aceeaşi părere, prietene vechi, şi nu te întrebi şi tu câteodată, în mijlocul onorurilor cu care te înconjoară realitatea, ce-ar fi fost dacă ar fi fost altfel? Realitatea e opera renunţării, ştiu foarte bine, dar este totodată şi opera închircirii, fiindcă renunţarea şi cu închircirea stau foarte aproape una de alta şi orice realitate şi orice operă este numai posibilul închircit. E groaznic lucru închircirea, să ştii, şi noi aceştia mărunţii trebuie să o evităm şi să ne împotrivim ei din toate puterile, chiar dacă ne tremură capul din cauza sforţării, fiindcă altfel în curând nu mai rămâne nimic din noi decât un mormânt în Baden. Cu tine a fost altceva, tu aveai ceva de adăugat. Realitatea

ta are alt aspect – nu un aspect de renunţare şi de infidelitate, ci de împlinire şi înaltă fidelitate, e o realitate impunătoare în faţa căreia nimeni nu îndrăzneşte să mai întrebe despre vreun posibil oarecare. Mă-nchin cu tot respectul.

— Faptul că eşti împletită în această ţesătură, draga mea, îţi dă curajul să exprimi într-un chip foarte nostim constatarea pe care-o faci.

— Măcar atâta vreau şi eu să am din faptul că şi destinul meu e împletit aici, să pot vorbi cu tine pe faţă şi să aduc elogii mai intime decât mulţimea. Dar trebuie să-ţi mai spun ceva, Goethe: nu m-am simţit chiar atât de bine şi de comod în realitatea ta, în casa ta artistică şi în cercul vieţii tale, ba chiar trebuie să-ţi mărturisesc că era mai degrabă ceva apăsător şi aprehensiv, şi asta fiindcă în preajma ta prea miroase totul a jertfă – nu vreau să spun a tămâie, că tămâia îmi place, şi Ifigeniei îi place să aprindă tămâie pentru Diana sciţilor, dar când e vorba de jertfe omeneşti ea se împotriveşte cu blândeţe; din nefericire, ce se întâmplă în cercul tău cam seamănă a jertfe omeneşti, parcă ar fi un câmp de luptă sau ţara unui împărat rău. Toţi aceşti Riemer care mormăie şi sunt îmbufnaţi şi a căror onoare bărbătească stă în colivie, şi bietul fiu-tău cu cele şaptesprezece pahare de şampanie ale lui şi acea „mică persoană” care o să se mărite cu el de Anul Nou ca să se mute în camerele de la etaj atrasă ca musculiţa de flacără, fără să mai vorbim despre cele precum Marie Beaumarchais, care n-au ştiut

să se ţină bine cum m-am ţinut eu şi pe care oftica le-a dus în mormânt – ce sunt acestea toate dacă nu nişte jertfe aduse măreţiei tale? Ah! e minunat să aduci jertfe, şi totuşi amar lucru e să fii jertfă!

Lumini şovăielnice jucau pâlpâitoare pe figura omului cu mantie de lângă ea. El spuse:

— Draga mea, dă-mi voie să-ţi răspund cu sinceritate, acum la despărţire, şi ca să ne împăcăm. Vorbeşti despre jertfe, dar în privinţa asta e ceva misterios şi unitar, aşa cum este şi în ce priveşte lumea, viaţa, persoana şi opera, şi totul este prefacere continuă. Întâi s-au adus jertfe zeilor şi după aceea jertfa a devenit zeul. Ai întrebuinţat o comparaţie care mi-e dragă şi apropiată mai mult decât oricare alta: comparaţia cu musculiţa şi flacăra care ademeneşte şi omoară. Tu zici că eu sunt flacăra către care fluturele se năpusteşte dornic, foarte bine, dar sunt totodată şi lumânarea care, în prefacerile şi în schimbările lucrurilor, se consumă arzând şi îşi jertfeşte trupul pentru ca lumina să se răspândească şi sunt şi fluturele ameţit care crede în flacără – imaginea oricărei jertfe a vieţii şi a trupului în scopul transformării spirituale. Draga mea de odinioară cu suflet de copil, jertfa sunt eu în primul rând – şi sunt totodată cel care aduce jertfa.

Odinioară am ars pentru tine şi ard şi-acum ca spirit şi lumină. Află că metamorfoza e tot ce-i mai adânc şi mai scump în prietenul tău, e marea lui speranţă şi-adânca lui dorinţă – joc al

prefacerilor, chip schimbător, în care moşneagul devine tânăr şi tânărul devine adolescent, chip omenesc, pur şi simplu, în care trăsăturile vârstelor se schimbă, tinereţea iese în chip magic din bătrâneţe; de-aceea mi-a plăcut, mi-a plăcut, n-ai nicio grijă, că te-ai gândit să vii la mine împodobindu-ţi vârsta cu semnele tinereţii. Asta înseamnă unitate, iubito, continua trecere din una în alta, autoschimbare, transformarea lucrurilor, unitate este şi felul cum viaţa ia când o înfăţişare materială, când una morală şi cum trecutul se transformă în prezent, acesta se răsfrânge în trecut sau prefigurează viitorul, de care şi trecutul, şi prezentul sunt spiritualiceşte pline. Post simţire, presimţire – simţirea e totul. Să deschidem larg ochii şi să îmbrăţişăm cu privirea unitatea lumii – să-i deschidem larg, cu seninătate şi cu pricepere. Doreşti ispăşire? O văd cum vine şi mă-ntâmpină călare, în haină cenuşie. Şi atunci va suna iar ceasul lui Werther şi al lui Tasso, aşa cum miezul nopţii sună la fel cu amiaza şi „aşa cum un zeu mi-a hărăzit să spun ce sufăr” – acest început şi acest sfârşit îmi vor rămâne. Şi-atunci, părăsirea va fi tot despărţire pentru totdeauna, lupta simţirii cu moartea şi ceas al groaznicelor dureri, dureri care vin înaintea morţii şi care sunt faptul morţii fără a fi încă moarte. Moartea, ultimul zbor în flăcări – în Unicul Tot, ce poate să fie altceva decât iar transformare? În inima mea odihnită, odihniţi-vă şi voi, scumpe imagini – şi ce bucurie va fi atunci când ne vom trezi cândva iar

împreună!

Glasul cunoscut de demult se stinse.

— Pace bătrâneţei tale, mai şopti el.

Trăsura se opri. Luminile ei păreau că strălucesc laolaltă cu cele două felinare aprinse de o parte şi de alta a intrării Hotelului *L'Éléphant.* Între cele două felinare, Mager care, stând cu mâinile la spate, tocmai cercetase cerul acestei nopţi de toamnă, cu stele lucind prin ceaţă, se repezi acum cu pantofii lui uşori de casă pe scară în jos ca să ajungă înaintea valetului şi să deschidă portiera trăsurii. Fireşte, nu alergă prea tare, ci ca un om care nu-i prea obişnuit să fugă, fluturându-şi demn pulpanele hainei şi ridicând la înălţimea umărului mâinile cu degetele elegant alăturate.

— Doamnă consilier, spuse el, fiţi bine venită, ca întotdeauna! Sper că doamna consilier a petrecut o seară înălţătoare în templul muzelor! Permiteţi să vă ofer braţul ca să vă sprijiniţi? O, doamnă consilier, trebuie să spun că s-o ajuţi pe Lotte să coboare din trăsura lui Goethe e un eveniment – cum să-l numesc? E ceva demn de a fi scris.

biblioteca mo

De la clasici la contemporani, într-o formulă grafică nouă, cei mai reprezentativi autori pentru ***biblioteca dumneavoastră*** **Au apărut:**

Madeleine Albright DOAMNA SECRETAR DE STAT

Grigore Arbore LIBERTATEA FĂRĂ DEMOCRAŢIE

ŞI „GLONŢUL DE AUR” *Emily Brontë* LA RĂSCRUCE de vântUR I

Dan Brown ÎNGERI ŞI DEMONI CODUL LUI DA

VINCI FORTĂREAŢA DIGITALĂ *Albert Camus* STRĂINUL / CIUMA / CĂDEREA / EXILUL

ŞI ÎMPĂRĂŢIA FAŢA ŞI REVERSUL /

NUNTA / MITUL LUI SISIF / OMUL

REVOLTAT / VARA CARNETE

TEATRU

John Le Carré PRIETENIE ABSOLUTĂ

Hillary Rodham Clinton ISTORIE TRĂITĂ

Robin Cook RISC ASUMAT

Clive Cussler SAHARA AURUL INCAŞILOR

Nelson DeMille FIICA GENERALULUI PLUM ISLAND

Charles Dickens DAVID COPPERFIELD (2 vol.)

Denis Diderot NEPOTUL LUI RAMEAU

F.M. Dostoievski CRIMĂ ŞI PEDEAPSĂ DEMONII

IDIOTUL ADOLESCENTUL

Joseph Finder PUTERI EXCEPŢIONALE

Colin Forbes CATACLISMUL RINOCERUL

PE MUCHIE DE CUŢIT CONSPIRAŢIA

Frederick Forsyth RĂZBUNĂTORUL

André Gide FRUCTELE PĂMÂNTULUI FALSIFICA

TORII DE BANI / PORUMBELUL

John Grisham TESTAMENTUL FRĂŢIA ULTIMUL

JURAT UN ALTFEL DE CRĂCIUN
CAMPIONUL DIN ARKANSAS
MAESTRUL MOŞTENITORII
V.D. Guşă de Drăgan CONDAMNAT LA ADEVĂR
Hermann Hesse JOCUL CU MĂRGELE DE STICLĂ
NARCIS ŞI GURĂ-DE-AUR CELE MAI
FRUMOASE POVESTIRI *Ilfşi Petrov* DOUĂSPREZECE SCAUNE VIŢELUL
DE AUR
Franz Kafka JURNAL CASTELUL
Dean Koontz UNICUL SUPRAVIEŢUITOR
Mario Vargas Llosa RĂZBOIUL Sfâr ŞITULUI LUMII
CONVERSAŢIE LA CATEDRALA
André Malraux
Thomas Mann
G. García Márquez
Virgil Măgureanu
Ilie Năstase
Regina Noor
Farah Pahlavi
Christopher Paolini
L. Picknett & C. Prince
Mario Puzo
Ernesto Sabato
Antoine de Saint-Exupéry
Jean-Paul Sartre
John Saul
Dinu Săraru

Dinu Săraru & V.A. Stănculescu
Henryk Sienkiewicz Stendhal
Alex Mihai Stoenescu
J.R.R. Tolkien
L.N. Tolstoi
I.S. Turgheniev Moony Witcher

CONDIŢIA UMANĂ CUCERITORII / CALEA REGALĂ

MUNTELE VRĂJIT POVESTIRI MĂRTURISIRILE ESCROCULUI FELIX KRULL

UN VEAC DE SINGURĂTATE TOAMNA PATRIARHULUI DOUĂSPREZECE POVESTIRI CĂLĂTOARE DESPRE DRAGOSTE ŞI ALŢI DEMONI INCREDIBILA ŞI TRISTA POVESTE A CANDIDEI ERÉNDIRA ŞI A BUNICII SALE FĂRĂ SUFLET DRAGOSTEA ÎN VREMEA HOLEREI AVENTURA LUI MIGUEL LITTÂN, CLANDESTIN ÎN CHILE

A TRĂI PENTRU A-ŢI POVESTI VIAŢA

ŞTIRI DESPRE O RĂPIRE GENERALUL ÎN LABIRINTUL SĂU POVESTEA TÂRFELOR MELE TRISTE

DECLINUL SAU APOTEOZA PUTERII?

MR NĂSTASE

CALEA SPRE CREDINŢĂ

MEMORII ERAGON

MISTERUL TEMPLIERILOR OMERTA

ÎNAINTE DE TĂCERE ESEURI (vol. 1)

CITADELA

TEATRU GREAŢA / CUVINTELE PREZENŢA MÂNA DREAPTĂ A

DIAVOLULUI CASA DE LA RĂSCRUCE TRILOGIA ŢĂRĂNEASCĂ CIOCOII NOI

CU BODYGUARD GENERALUL REVOLUŢIEI CU PICIORUL

ÎN GHIPS QUO VADIS?

ROŞU ŞI NEGRU MĂNĂSTIREA DIN PARMA

ISTORIA LOVITURILOR DE STAT ÎN ROMÂNIA (vol. I, II, III ŞI IV[1])

PATIMILE SFÂNTULUI TOMMASO D'AQUINO INTERVIURI DESPRE REVOLUŢIE

STĂPÂNUL INELELOR: Frăţia Inelului; Cele două turnuri; Întoarcerea regelui HOBBITUL SILMARILLION ROVERANDOM

CAZACII ŞI ALTE POVESTIRI SONATA KREUTZER ŞI ALTE POVESTIRI

UN CUIB DE NOBILI FETIŢA CELEI DE A ŞASEA LUNI NINA ŞI MISTERUL NOTEI A OPTA

Noutăţi

Hermann Hesse **SIDDHARTA CĂLĂTORIE SPRE SOARE-RĂSARE**

Lynn Picknett & Clive Prince **CONSPIRAŢIA STARGATE**

William Faulkner **CĂTUNUL**

Hermann Hesse **LUPUL DE STEPĂ**

Albert Camus **PRIMUL OM**

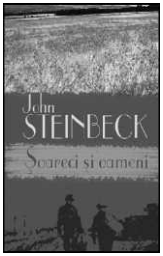

***John Steinbeck* ŞOARECI ŞI OAMENI**
Editura RAO
www.mobooks.com www.mo.ro